

İQBAL AĞA-ZADƏ

MƏNİM SÖZÜM...

I cild

Bakı - 2018

“Biz ədalətin dostuyuq, biz insanlığın, sevginin, Azərbaycan vətəndaşının dostuyuq. Biz kimsəni düşmən elan etməyən, kimsəni keçmişinə, siyasi mənsubiyyətinə, dini baxışlarına, etnik-milli tərkibinə görə çeşidlərə bölməyən düşüncə sahibləriyik...”

I Ağabəyov

REDAKTORLAR:

Tamilla Famil qızı Qulami

İlahə Artur qızı Sadıqova

İqbal Fehruz oğlu Ağazadə. “Mənim sözüm” I cild. Bakı “Maarif” nəşriyyatı, 2018

İqbal Ağazadənin elmi, siyasi və ictimai fəaliyyətindən bəhs olunan silsilə nəşrlərinin I cildində müəllifin siyasi-analitik yazıları öz əksini tapıb.

MÜNDƏRİCAT:

1. *Ön söz*.....
2. *Redaktorlardan ön söz*.....
3. *Sən kimsən, İqbal Ağazadə?*.....
4. *Ataları qoruyun, oğullar!*.....
5. *Azərbaycanda milli azlıq problemi varmı?*
6. *Mərhələli savaş planı – Bizi meydana toplayan nə idi?*
7. *İtirilmiş Azərbaycan torpaqları və ona münasibətdə dövlət siyasəti necə olmalıdır?*
8. *Dünya XXI İqtisadi Forumunda çıxış*.....
9. *Mənə qəhrəmanlıq dərsi keçməsinlər*.....
10. *Kim haqlıdır?*.....
11. *İqbal Ağazadə Rauf Arifoğluna cavab yazdı: “Əl çəkin ənənəvi qüvvələrdən...”*.....
12. *Gec deyil*.....
13. *Demokratik açılış və yaxud siyasət burulğanından çıxış yolu*.....
14. *Biz niyə məğlub oluruq?*
15. *Müxalifətin vəzifələri*.....
16. *Mənim sözüm*
17. *Müxalifətin birliyi niyə alınmadı və ya danışıqlar niyə pozuldu?*
18. *Hakimiyyətə necə gəlməli?*.....
19. *Akademik Ramiz Mehdiyevə cavab əvəzi*.....
20. *Akademik Ramiz Mehdiyevin iki məqaləsinə bir cavab*.....
21. *Qarabağa aparan yeni siyasi kurs və yaxud Cənubi Qafqaz evində ev sahibinə çevrilməyimiz bizə hansı üstünlükləri vəd edir?*
22. *Qazimi olaq, demokratmı?*.....
23. *Susun, bəylər, danışmayın*.....
24. *Siz marginalsınız*.....
25. *Siyasi məhbus olsaydım*.....

26. *Antiböhran Programı*.....
27. *Dəyişək*.....
28. *Mən sizin babanızam*.....

ÖN SÖZ

Zamanın daşına yazılmış fikirlər siyasətçinin fikirləri, çağırışları, ideyaları onun portretini yaradır. Həm fərđi-psixoloji, həm də tarixi-xronoloji baxımdan bu amillər hər bir siyasi liderin xarakter cizgilərini təşkil edən əsas elementlərdir. Klassik təbirlə kütlənin, yaxud indi deyildiyi kimi, seçicinin yaddaşında o, məhz bu ideya və iddialarıyla kodlaşır, tanınır, dəyərləndirilir, xatırlanır.

İçində yaşadığı zamanı, şəraiti düzgün dəyərləndirən, ətrafında baş verən prosesləri elmi şəkildə təhlil edib nəticə çıxara bilən hər bir siyasətçi zaman dəyişdikcə, bu dəyərləndirmələrin, fikirlərin, bir növ dividendini də qazanır. Ancaq bu, təkcə bir siyasət adamının reyting məsələsi deyil, taleyinə görə məsuliyyət daşdığı cəmiyyətin maraqları baxımından həm də riskli bir işdir.

İqbal Ağazadə ilə uzun illərə dayanan şəxsi münasibətimiz əsnasında bu müşahidələrin gerçək olduğunu gördüm. Partiya sədri və stajlı parlamenti kimi fəaliyyəti boyu onun hər hansı bir məsələyə münasibətinin zamana və şəraitə, hətta şəxslərə görə dəyişdiyini xatırlamıram. O, doğru bildiyini hər zaman söyləməkdə və... illər sonra, hər şeyin üstündən duman çəkiləndə “bax, o zaman bu barədə nə demişdim, yenə eyni fikirdəyəm” deməkdə davam edir.

50 yaşının tamamında İqbal Ağazadəyə yaşadığı və yaratdığı HƏQİQƏTdən daha gözəl nə hədiyyə ola bilərdi? Əlbəttə, heç nə! Bu kitab onun 50 yaşadək keçdiyi siyasi yolun

yığcam bir rezümesidir. Heç vaxt xatırlamaqdan utanmayacağı, çəkinməyəcəyi, cəsərlə təkrar edə biləcəyi, Azərbaycan siyasi fikir tarixinə ustalıqla hördüyü baxışların toplusudur.

“Ümid” sədri ötən illərdə işıq üzü görmüş yazılarını, müsahibələrini, müraciət və çağırışlarını bu kitabda toplayıb. Övladı olduğu, yükünü çəkdiyi topluma bir daha xatırlatmaq üçün. İllərdən bəri günün küləyinə deyil, zamanın daşına yazdığı, hər zaman da altına imza atacağı fikirlərin tarixdə qalması üçün. Öz həqiqətinə əmin olanlar onu çəkinmədən zamanın daşına yazır. Günlük qəhrəmanlıqlar, əhval-ruhiyyəçilik isə belə deyil, su kimi axar, külək kimi əsər-keçər. Ona görə kimsə cəsəret etməz onları daşa yazmağa...

İqbal Ağazadənin bu çoxcildliyi yalnız bir siyasətçinin yubiley kitabı deyil. Bu kitab rəhbəri olduğu Ümid Partiyasının üzvləri üçün nəzərdə tutulmuş ideoloji təbliğat toplusu da deyil. Bu böyük həcmli əsər, ən başlıcası, Azərbaycanın yeni dövr müstəqilliyinin siyasi tarixinə dair unikal materialdır. Bu, artıq rutin mətbu mübahisələrdən uzaq, gündəlik siyasi iddiaların fəvqündə dayanan, zamana işıq salan bir mənbə sayıla bilər.

Müəllif Azərbaycan Milli Məclisinin üzvü olduğu illərdə ölkə həyatının ən müxtəlif sahələrinə dair parlament tribunasından etdiyi çıxışları indi - 10-15 il keçdikdən sonra da eyni israr və iddia ilə bu kitabda oxucu ilə paylaşır. Özünün dediyi kimi, “problemlər həll olunmadığı üçün, onlar barədə təkrar danışmaqda qüsur yoxdur”... Həmin çıxışlarda onun həm peşəkar parlamenti, həm bacarıqlı mütəxəssis, həm də vicdanlı vətəndaş yanaşması aşkar görünür.

Kitabda toplanmış materialların başqa bir qismi İqbal Ağazadənin müəllif yazılarıdır. Siyasi publisistikada da ciddi bacarığını ortaya qoymuş partiya sədri, ən azından Azərbaycandakı həmkarlarına layiqli örnək ola bilər. Azərbaycanda heç bir siyasətçinin bu həcmdə müəllif yazısı olmayıb. Təkcə düşüncə və ideyalara deyil, həm də aydın, səlis ifadə qabiliyyətinə görə müəllif öz sahəsində fərqli göstərən bir imza sahibi hesab oluna bilər.

Hər bir siyasətçi söylədiyi fikirlərlə və irəli sürdüyü, həyata keçirməyə çalışdığı ideyalarla öz yolunu özü müəyyənləşdirir. İqbal Ağazadə bu kitabla öz yolunu, amalını, iddialarını, bir sözlə, siyasi fəaliyyət fəlsəfəsini bir daha xatırladır. Və ən mühümü, Azərbaycanı daha gözəl günlərə aparmaq üçün cəmiyyətimizə, hər birimizə söz verir.

O, Azərbaycana söz verir...

REDAKTORLARDAN

ÖN SÖZ

Biz adətən siyasətçiləri bir yönümdən tanıyırdıq; adətən siyasi liderlər daha çox müsahibələr verir, mövqelər sərgiləyir, üzvlər və ya tərəfdarlar qarşısında çıxışlar edir. Çox az hallarda Azərbaycan siyasətçilərindən kimsə məqalələr yazır, nadirən öz mövqeyini yazılar vasitəsilə ifadə edirlər. İqbal Ağazadə fikir və düşüncələrini həm də çıxışlarından fərqli olaraq, yazılarında göstərən bir partiya rəhbəri, lider, ictimai-siyasi xadimdir. Hesab edirik ki, bu yazılar Azərbaycanın ictimai-siyasi proseslərində yolu və xətti düzgün göstərən, həmçinin ən ağır problemlərimizə münasibətdə dövlət siyasətinin necə formalaşdırılması, dövlət idarəçiliyi fəlsəfəsini açıq-aydın şəkildə ifadə edən fikir və mülahizələrdən ibarət yazılardır. Partiyadaşları üçün bu bir yol - hakimiyyətə gəlmək üçün problemlərin həlli kursu və xətti, adi vətəndaş, oxucu üçün bunlar bir siyasi liderin dövlət idarəçiliyində və onun problemlərində verə biləcəyi bir töhfədir.

I cildə hər bir oxucu zaman-zaman səslənən fikirlərlə tanış olaraq, həm qarşısındakı siyasi liderin baxış və düşüncələri, həm də gələcəkdə dövlətin necə idarə olunacağı və prinsiplərin necə formalaşdırılacağı ilə tanış olacaq. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edək ki, kitabdakı yazılar vasitəsilə müxtəlif vaxtlarda İqbal Ağazadəyə qarşı ünvanlanmış və yaxud da onun əleyhinə deyilmiş fikirlərə də münasibətlər var. Eyni zamanda, cəmiyyəti narahat edən ictimai-siyasi problemlər, siyasi partiyalar arasında çəkişmələr çox aydın, səlis – oxucunun, vətəndaşın anlayacağı dildə onlara çatdırılır. Qeyd edək ki, məqalələrdə, həmçinin hakimiyyət nümayəndələrinin də yazılarına cavablar var.

Müəllif bəzən ideolojiləşmiş cəmiyyət arzusunda olanlar, hüquq nəzəriyyəsinə daha çox ideoloji nəzəriyyə üzərində dövlət quruculuğuna cəhd edənlərə də öz məqalələrində tutarlı cavablar verib. Hər halda hesab edirik ki, bütün bunların toplanıb bir kitabda nəşr olunması həm yeni dövr siyasət tarixinin tədqiqatçıları, həm siyasi təhsil alan tələbələrin dərs vəsaiti kimi istifadəsi, həm gələcək nəsillər, həm də oxucular, cəmiyyətin maariflənməsi üçün olduqca maraqlı olacaq.

Yuxarıda da vurğuladığımız kimi, adətən siyasətçilərə siyasi fəaliyyət və onların siyasi proseslərə münasibətləri tərəfindən baxdıqda qiymət verə bilirik. Amma elə

siyasətçilərimiz var ki, onlar təkcə prosesləri idarə etmək və yaxud da proseslərə qiymət vermək kimi vəzifələri yerinə yetirmir. Belə ki, bu siyasətçilər həm də öz tədqiqat, araşdırma və düşüncələrini cəmiyyətə elmi sahələrdə də yararlı olan bir örnək, töhfə, hədiyyə kimi vermək istəyir.

Kitabın II cildində İqbal Ağazadənin ümumiyyətlə Azərbaycan elmi düşüncəsində və fikrində tədqiq olunmamış bir sahəyə münasibəti dissertasiya işi kimi, elmi ad almaq üçün Folklor İnstitutuna təqdim olunub. Bu tədqiqat işi milli mentalitet və folklor məsələlərini araşdırır. Çox zaman milli mentaliteti folklorun deyil, sosiologiyanın, fəlsəfənin predmeti hesab edirlər, amma ilk dəfə idi ki, İqbal Ağazadə milli mentalitetin həm də folklorun bir predmeti olduğunu elmi əsaslarla, dəlillərlə, faktlarla ortaya qoyub.

II cildə müəllifin də qeyd etdiyi kimi, müstəqilliyimizin əldə edilməsi Azərbaycan milli-ictimai düşüncəsində folkloru və onu öyrənən folklorşünaslıq elmini aktuallaşdırdı. Azərbaycan folklorşünaslığı çox sürətlə inkişaf edib, folklorun nəzəri və praktiki sahələrində böyük uğurlar əldə etdi. Folklorşünaslıq elmində sovet dönəmində yasaq olunmuş bir çox mövzular – folklorun sakral-dini dəyərlərlə əlaqəsi, milli-etnik yaddaş funksiyası, milli-mənəvi dəyərlərin folklorlarda inikası, milli düşüncə və folklor və s. kimi məsələlər aktuallıq kəsb etdi. Bu mövzuların araşdırılma zərurəti bir tərəfdən folklorşünaslıq elminin inkişafı ilə müəyyənləşirsə, digər tərəfdən milli-mənəvi dirçəliş baxımından aktuallıq kəsb edir. Azərbaycan folklorunda milli mentalitet dəyərlərinin öyrənilməsi də belə zərurət və aktuallıq kəsb edən mövzular sırasına daxildir. Tədqiqat işinin qarşısında duran başlıca məqsəd Azərbaycan folkloru əsasında milli mentalitet dəyərlərinin öyrənilməsidir. İstər dünya xalqlarının folklor və mədəniyyətindən gətirilən nümunələr, istərsə də bizim qədim köklərimizə söykənən nümunələrdən misallar gətirərək, türkçülük və dinlə bağlı Azərbaycan tarixinə geniş aspektdən yanaşıb. Dissertasiya işi olduqca maraqlı nüanslarla zəngindir, bizim qədim köklərimiz, bizim mənəvi dəyərlərimiz, onların müqəddəsliyi, sakrallığı da çox geniş, əhatəli bir şəkildə tədqiq olunub. Hesab edirik ki, İqbal Ağazadənin təqdim etdiyi bu tədqiqat işinin praktiki əhəmiyyəti gələcəkdə ali məktəblərin humanitar fakültələrində təşkil olunmuş xüsusi kurslarda praktiki dərslər vəsaiti kimi istifadə imkanları ilə ölçüləcək, tədqiqatçılar, araşdırmaçılar və yeni yetişən nəsillər məhz folklorşünaslıq və milli mentalitetin də tədqiq olunması istiqamətində ilk olan bu əsərdən geniş şəkildə istifadə edəcəklər və yeni

açılmış bu xətti davam etdirərək, bizim milli mentalitetin formalaşmasında folklorun nə qədər önəmli rol oynadığını nəsillərə çatdırmaq baxımından xeyirli olacaq.

Növbəti cildlərdə İqbal Ağazadənin ölkədə və dünyada baş verən ictimai-siyasi hadisələrə mövqeyi, müsahibələri, parlamentdə və prezident seçkilərindəki çıxışları həm disk, həm də yazılı formada öz əksini tapıb.

Biz zaman keçdikcə bu yazıları ayrı-ayrı arxivlərdən, mətbu orqanlarının səhifələrindən toplayaraq bir yerə yığmağı ona görə qarşımıza məqsəd qoyduq ki, tədqiqatçılar, siyasətlə məşğul olmağı özünə prioritet hesab edənlər, ən yeni dövr insanları üçün baş verən hadisələrin gerçəkliyini öyrənməkdə əsaslı bir vasitə olsun.

Bu siyasi külliyat İqbal Ağazadənin baxdığı pəncərədir. O pəncərədən Azərbaycana siz də baxın...

SƏN KİMSƏN, İQBAL AĞA-ZADƏ?

Mənim siyasətə gəlişim heç də hamının gəlişinə bənzəmədi – partiya sədrləri içərisindən heç kimin taleyinə oxşamadı. Nə xalq hərəkatı məni liderə çevirmədi, nə də istefa verib getdiyim vəzifə kürsüsünün imkanlarından yararlanıb partiya qurmadım. Heç məndən əvvəlkilərin yaratdıqları ideoloji bazaya da söykənmədim. Kiçik bir qrupla başımızı aşağı salıb doğru bildiklərimizi addım-addım gerçəkləşdirdik. Bu gün böyük bir partiyanın başında dayanıram - kimlərsə xoşuna gəlsə də, gəlməsə də. Bu gün Azərbaycan siyasətində “Ümid” həqiqəti var. Kimsə danmağa qalxmasın bu həqiqəti. Danışanda müzakirə edilən, susanda sual qınağına tuş gələn, seçkilərdə iştirakından məmnun və ya narazı qalan “Ümid” həqiqəti...

Nələr görmədim bu yolda? Rahat parlament kürsüsü də, həbsxana köşəsi də, Qarabağ müharibəsi də, işgəncə, repressiya, qınaq, tənqid, bəzən təhqir də...

Niyə dostlar?!

Nəyim xoşunuza gəlmədi? Niyə hər fürsətdə vurmağa qalxdınız? Azərbaycan problemlərinin həllində kimlərə mane oldum? 2001-ci ildə mən Türkiyədə olarkən rəhbəri olduğum partiyanın “qurultayını” çağırıb, məni sədrlikdən uzaqlaşdırıb, adını dəyişdirməyə cəhd etdiniz – özü də bunu parlament kürsüsündən tənqid etdiyim iqtidar yox, müxalifətin bir qanadı etdi. Səfərdən qayıtdım, məlum oldu ki, partiyadan cəmi 3 nəfər gedib. Keçdik üstündən. Parlamentdə Azərbaycan xalqının sözünü ən yüksək səslə dedim, “iqtidarın sifarişidir” dediniz, istisnasız halda hamını tənqid etdim, “belə edir ki, müxalifət kimi tanınsın” söylədiniz.

2003-cü ildə müxalifətin birliyinə ən böyük töhfəni verdim, parçalanma görüntüsü yaratmadım, yenə inanmaq istəmədiniz. Nəhayət, həbs olundum, ən ağır repressiya və işgəncələrə məruz qaldım. Özü də tək yox, qohumlarımla birgə - qardaşım, qaynatam, əmimuşaqları, xalauşaqları, yeznələr və s. Yenə üzərimə gəldiniz.

Etik normaları gözləməyən bəziləri həbsxanada zorla efirə çıxarılmayımdan sui-istifadə edərək, yeri gəldi-gəlmədi sosial şəbəkələrdə, KİV-lərdə əleyhimə status və məqalələr də yazdılar. Bir daha qayıdıram bu məsələyə, nə qədər ağır olsa da – bacısının həbsi ilə hədələnən bir qardaş bundan artıq nə işə edə bilməzdi. Kim hesab edirsə ki, o bu

vəziyyətdə qəhrəmanlıq edərdi, lütfən, mənə o qəhrəmanlar sırasına yazmayın. Amma qəhrəman hesab etmədiyinizi də təhqir etməyin. Mən Azərbaycan ailəsinin ruhunu və yaşam tərzini özündə ehtiva edən bir tərbiyə görmüşəm. Və bu düzəni nə pozmağa, nə də ona qarşı çıxmağa haqlı deyiləm. Mənə efirə bu təhdidlə çıxaranları qınaq obyektinə çevirməkdənsə, mənə günahlandırmaq hansı normalara sığır, bəylər və xanımlar?

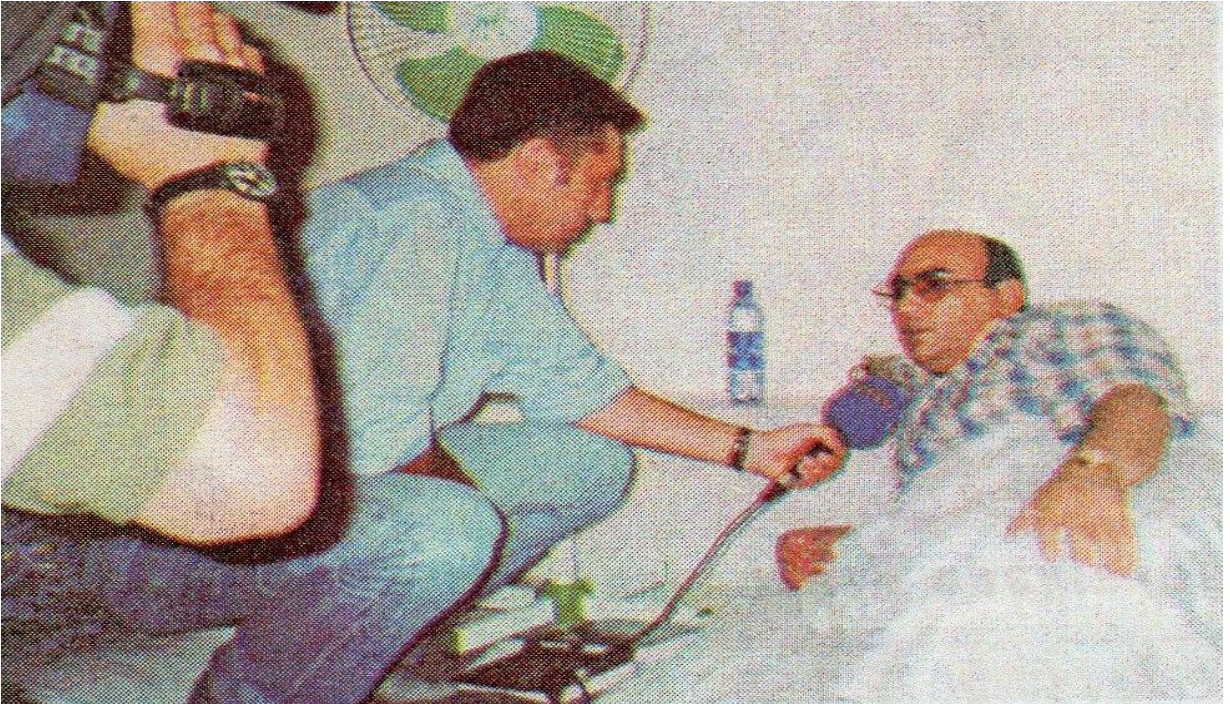

Mən 2003-cü ildə sona qədər dayana bilən 3-5 kişidən biriyəm - meydanda da, mübarizədə də öndə oldum. Bunu nədən qiymətləndirmirsiniz? Nədən qeyri-insani və qeyri-etik davranışları qınamırsınız? Bu sualın cavabını hər kəsin öz vicdanının öhdəsinə buraxıram.

Bu gün partiya sədrləri içərisində Qarabağda döyüşən tək müharibə veteranıyam. Bəzən müharibədə döyüşməyimə də əl aparıb hədyanlar deyənlər oldu. Döyüşməyədim, dahamı yaxşı olardı? Lider dediyiniz insanların hansı bu yolu keçib, dostlar? Bəs vətənpərvərlik, bəs Qarabağ sevgisi harda qaldı? Həbsdən çıxdıq, seçkilərə qatıldıq, parlamentdə təmsilçilik qazandıq, yenə qınaq obyektinə çevrildik? Nədən? Həbsdən çıxan yenidən millət vəkili seçilə bilməzmiş? Heç kim demədi ki, demokratiyanı imitasiya edən hakimiyyət həbsdən çıxan bir-iki nəfərin haqqını tanımaqla seçkilərə azad, şəffaf seçki donu geyindirmək istəyir.

Bəli, bunları biz də bilirik, lakin hər fürsətdən, hər tribunadan demokratikləşmə üçün istifadə etməyə çalışırıq. Bu suçmu? Məndən əvvəl və mənimlə eyni vaxtda bu iqtidarın formalaşdırdığı parlament kürsüsündə lider dediyiniz kim və ya hansı partiya nümayəndəsi oturmayıb ki? Heç bu barədə düşündünüzümü?

2005-ci il 14 avqustda partiya sədrilərindən birinin müşaviri öz sədrinin əleyhinə olmazın sözlər, təhqirlər danışdı. 10 gün sonra öz sədri ilə birlikdə mətbuat konfransı keçirib bunun xüsusi xidmət orqanlarının ifşa planı olduğunu dedi. Bəs həmin müşavirin şəxsi və ailə zəminində dediyi təhqir və hədyanlar necə, onlar da oyun idi? Mahiyyət də buna söykəndi ki, müşaviri MTN nümayəndəsi ilə guya mən tanış etmişəm. Cəmi 10 gün sonra bunu da elə həmin müşavir təkzib etdi. Ya bir adamın hər sözünə inanın, ya da heç inanmayın. Nədir bu xalq inciləri kimi seçmələr etmək? Bu nə əxlaq, bu nə siyasətdir, bəylər? Xüsusi xidmət orqanının adamı olan müşavir elə MTN-nin sifarişini yerinə yetirib məni vurur. Bunu görmək çətindirmi? Hər deyilənə inansaydıq, görün, kimləri müxalifət, insan, kişi, vətəndaş və s. siyahılardan silməli idik?

2008-ci ilin prezident seçkilərinə qoşuluram, deyirlər, iqtidarın layihəsidir. Çıxışlarımda hamısında “bu iqtidara səs verməyin, o, Azərbaycanın problemlərini həll

etməyəcək” deyirəm, şübhə ilə qarşılayırsınız. Siz nə deyirsiniz bəs? Məndən fərqli leksikonunuz ancaq söyüş və təhqir ola bilər. Onu da mən heç vaxt etməyəcəyəm– nə iqtidara, nə müxalifətə, nə də məni təhqir edənlərə qarşı.

“Demokratik mühit yoxdur, seçki məcəlləsi pisdır”- deyənlər 2010-cu ildə dairə savaşına çıxıb, 2013-cü ildə namizəd olmaq üçün müttəfiqliyə son qoyur, vahid namizəd olmaq üçün min dona girir. Nə dəyişdi? Ölkə də, seçki məcəlləsi də, İlham Əliyev də, iqtidar da elə həminkdir. “Siz təbrik edib legitimlik qazandırdınız” deyirsiniz. Siz qəbul etməyib də istefayamı göndərmişdiniz? Ya qəbul etməyib daha böyük partiya yarada bilmişdiniz?

“Seçki marafonunda çoxlu qanun pozuntuları oldu, seçki məcəlləsi demokratik deyildi, seçki nəticələrinin faizləri şişirdilmişdi, lakin bununla belə İlham Əliyev qalib idi, mən onu təbrik edirəm, inanmaq istəyirəm ki, müxalifətin seçkidən sonra ənənəvi olmayan bu yanaşması iqtidar-müxalifət münasibətlərində yeni müstəvi açacaq və ölkə problemlərinin həllinə fərqli yanaşılacaq”.

Baxın, bu mənim 2008-ci il prezident seçkilərindən dərhal sonra verdiyim bəyanatdır. Hesab edirəm ki, dünən də haqlı olmuşam, bu gündən baxanda da.

Hamını seçkini boykota çağırıb, əsas narazı kütləni kənardə saxlamağa çalışırsınız, seçkidə iştirakı xəyanət kimi qiymətləndirirsiniz, sonra da məni ittiham edirsiniz. Seçkidən

dərhal sonra Qabil Hüseynli ilə - o zaman Müsavat başqanının müavini idi – ANS-də açıq söhbətdə idik. Tək sual verdim hörmətli Qabil bəyə - saydığım pozuntular fonunda seçkiləri kim udmuşdu? Cavabı İlham Əliyev oldu. Mən də onu deməmişdimmi? İmtina edim, mən udmuşam deyim? İştirakımın səbəbləri isə həm cəmiyyət, həm də partiyamız üçün idi – fərqli fikir, iqtidarın mahiyyəti, problemlər və onu mövcud hakimiyyətin həll etməməsi. Hamımız olduğumuz yerdə bunu demirikmi?

2010-cu ilin parlament seçkilərində mənim haqqım tanınır, yenə təhqir, tənqid, inamsızlıq, şübhə. Dostlar, 2010, 2005, 2000, 1995-ci il parlament seçkilərindən sonra ayrı-ayrı partiyaların seçkiyə və məclisə münasibətinə, kimin xain, kimin qəhrəman olduğuna heç diqqət etməsinizmi? Görün, kimlər neçə dəfə xain, neçə dəfə qəhrəman elan olunub? Parlamentin nəticələrini biz də tanımadıq – həm Qarabağ Bloku, həm Ümid Partiyası olaraq. Amma dostlar inad etdilər ki, İctimai Palatada təmsil olunmaq olmaz. Ayrı-ayrı adamlar, hətta YAP-çılar, seçkidən cəmi 3 gün əvvəl bir-birini şantaj edən partiyalar Azərbaycan üçün İctimai Palatada birləşə bilərdilər, ancaq “Ümid” yox? Niyə? Bunun da cavabını özünüz bilirsiniz, geniş yazmaq istəmirəm. Əgər oxucu sifarişi olarsa, detalları ilə təhlil edə bilərəm.

Bizi müxalifət kimi tanımaq istəməyənlərə okeanın o tayından cavab verilir – Parlamentdə tək müxalifət partiyası Ümid Partiyasıdır. Dostlar yenə dinc durmur, görüşlərdə şəxsi iradlarını bildirir, incikliklərini Qərb diplomatlarına nümayiş etdirirlər. Qərblilər isə gülümsəməklə bu mövzunun üstündən keçirlər.

Gülər Əhmədova ilə Elşad Abdullayevin videosu yayılır, partiya kimi mövqə bildiririk, Qarabağ Bloku olaraq bəyanat yayırıq. Hamı irad bildirir ki, niyə İqbal Ağazadə parlamentdə danışmır? Deyirəm axı, bir mənəvi məsələ də var. Biz bu insanla neçə illərdir dostluq edirik, çörək kəsmişik. Necə danışım? İctimai-siyasi borc olaraq, partiyamız, blokumuz öz mövqeyini bildirib, mənim isə fərd olaraq, susmaq haqqım var. Qınaq olunuram, az qala məcbur edilirəm ki, dost olmuş adamın əleyhinə danışım. Mən dostlarımla əleyhinə danışa bilmərəm. Məhkəmə hakimi, prokuror, prezident deyiləm ki, bu vəzifəmlə uyğun gəlməsin. Hər kəsi əmin edirəm ki, vəzifə görəvim olmuş olsa idi, qanunun tələblərindən qətiyyənlə kənara çıxmaz, icra üçün hər imkandan istifadə edərdim. Partiya sədri kimi də vəzifəmi yerinə yetirdim – bəyanat verdik, dərhal cinayət işi qaldırılmasını istədik

və təqib edəcəyimizi bildirdik. Görəsən fərd olaraq danışsa idim, indi mənə dostunun əleyhinə danışdı deyə qınamazdınız mı? Amansızcasına qınayardınız, dostlar, amansızcasına.

Bu gün də bir video yayılıb (**14 dekabr 2012-ci il – red.**) – Sevinc Babayeva İqbal adını çəkib. Sosial şəbəkələr, KİV dayanmadan yazır. Heç aydınlaşdırmaq istəyən yoxdur ki, Arzu Səmədbəyli ilə mənə münasibətlərim bu tipli məsələləri müzakirə etməyə imkan verirmi? 2005 və 2010-cu il Parlament seçkilərində Aqil Səmədbəyli (Arzu Səmədbəylinin qardaşı – İ.A) İqbal Ağazadənin alternativini deyildimi? İqbal adını bu respublikada tək mənəmi daşıyıram? Gülərlə dostluq münasibəti bu olayın içərisində yer almaq deməkdirmi? Hansısa müxalifətçi və ya müstəqil şəxs deputatlığa namizəd olmaq və ya olmamaqla bağlı mənəmlə söhbət etdiyini, mənə bu tipli məsələlərdə iştirakımı xatırlayırmı? Əzizlərim, söhbət mənədən getmir, deputat olmaq istəyən, olmuş və vasitəçilərdən söhbət gedir. Adları da çəkilir. Bir İqbal adı mənə iştirakım deməkdirsə, daha sözüüm yoxdur. Hətta o qadın mənə nəzərdə tutubsa belə, bu şantajdan, öz yalanlarına başqasını inandırmaq cəhdindən başqa bir şey deyil. Elşad Abdullayev, Arzu Səmədbəyli və ya işin iştirakçısı kimlər olubsa, tək biri desin ki, mən İqbal Ağazadə ilə nə vaxtsa bu və ya buna bənzər bir mövzuda eyham

ola biləcək dərəcədə nəyisə danışmışam? Olurmu belə, heç olmasa bir nəfər deməlidir axı, bunu açıqlamaladır... Yoxsa yalanların həqiqətə oxşaması üçün nə desəniz, uydurub danışmaq, kimin adını istəsəniz, çəkmək olar. Hər kəsin dediyinə inanaqımı? Mənim dediklərimə yox, onda özünüzün müttəfiqləriniz haqqında dediklərinizə inansanız, yer-yerindən oynamazmı? Mən hələ iqtidarın dediklərini demirəm..

Bir az düşünək... Bu iqtidar hər fürsətdə məni və partiyamı əzib, repressiya edib, haqqını alıb. İnsanlarımız bu partiyada olduğu üçün iş yerini itirib, balasının çörəyindən olub. Mən çoxlarının yanaşdığı çox kiçik detallara varıb da aranı açmaq niyyətində deyiləm, çünki onlar bizə yaxşı heç nə vəd etmir.

Amma... Amma sizi də anlayıram. Biz qəhrəmanımızı ya dar ağacında ya hakimiyyətdə görmək istəyirik. Ya məni sonda arzularınızı yerinə yetirmədiyim üçün dar ağacına gətirəcəksiniz, ya da mən sizləri demokratik hakimiyyətə. Məni bir siyasi qəhrəman kimi dar ağacında görməyi kimlərəsə nəsb etməyəcəyəm. Amma hamınız məni hakimiyyətdə görəəcəksiniz. Bax, onda...

...Bax, o zaman hamınızı bağrıma basacağam, hamınızdən üzr istəyəcəyəm. Üzr istəyəcəyəm ki, mən özümü müxalifətdə olarkən, sizə tanıtdıra bilməmişəm. Mənim suçumdur ki, siz haqqımda gəzən hər şeyiyyəyə inanmışınız.

İndi məni tanıyın, mən - haqqında hər şey yazdığınız o İqbal Ağazadəyəm...

İndi məni tanıyın, mən - haqqında hər şey yazdığımız o İqbal Ağazadəyəm... Azərbaycanı bütövləşdirən, demokratikləşdirən, hər kəsin haqqını verən, sabahınızı Ümidlə açmağı sizə bəxş edən İqbal Ağazadə...

P.S. Ümidli insanların hamısının qarşısında baş əyirəm.

P.S.S. Ümitsiz olanları Ümidli olmağa çağırıram.

14 dekabr 2012-ci il

“Qafqazinfo”

ATALARI QORUYUN, OĞULLAR...

Çox dəhşətlər görmüşəm..

Torpaq da itirmişəm, şəhid də vermişəm, dost da dəfn etmişəm... Elə bilirdim bunlardan dəhşətli heç nə olmurmuş...

...Və bir də ayıldım ki, ata itkisi ən dəhşətlisiymiş. Ona görə yox ki, valideyndir, məni boya-başa çatdırıb, mənə tərbiyə verib, həyatda yaşamağı öyrədib. Yox... Sən demə, bapbalaca kəndimə bağlılığım elə ondan başlayırmış. Mənim üçün Qarabağ yangısı, Şuşa ağrısı, Laçın-Füzuli harayı atamın baxışlarından keçirmiş. O baxışlardakı mənalar imiş məni danışdıran, Qarabağa bağlayan. Ümid də var idi o baxışda, üsyan da, kədər də, sevinc də...

Ümidini üzməyən insanlar sona qədər itirmədikləri haqları üçün üsyan edir, kədərin dadını bilənlər bir daha sevinc duymaq istəyirlər, qəm dolu gözlərinin bir küncündə o sevincin kiçik bir parıltısı olur...

Üstündən-başından kədər tökülən atamın gözlərində bir də bir məğrurluq var idi. Hərdən düşünürdüm, dədə-baba torpağını itirən, yurd-yuvasından qovulan insanda nədən belə məğrurluq var? Yoxsa, quru təkəbbürdür? Yox, sən demə, insanın keçmişi də ona çox şey verirmiş, insan gərək içdən bəy ola...

...Amma qoruya bilmədim atamı...

...Torpağım kimi, yurdum kimi...

İndi daha miskinəm. “Ellə gələn toy-bayramdır” fəlsəfəsi bizə sınmağa imkan vermirmiş. Amma ata itkisi mənim şəxsi dərdimdir, 40 gündür yoxdur həyatda. Cəmi 40 gündürmü?!

Yox, sən demə, atam Şuşa, Laçın, Ağdam, Füzuli alınanda ölübmüş, mən başa düşməmişəm, onun özüylə Bakıya gətirdiyi quru “cəsəd”iymiş, ruhu elə oralarda - qoyub gəldiyimiz torpaqlarda qalıbmış.

İndi anlayıram ki, Azərbaycanın 1 milyon ruhsuz bədəni gəzir bu torpaqda, “ölməyən”lər ruhla cismin qovuşmasını həsrətlə gözləyənlərdir. Həsrətə dözməyənlər ikinci dəfə ölür...

...Savaştan, işğaldan qurtarıb gələn doğmaları gözaydınlığı ilə qarşılayardıq, sağ-salamat olmaları üçün Allaha dua da edərdik... Sən demə, o vaxt ölməklə indi ölməyin heç bir fərqi yoxmuş... Fərqi yoxmuş deyirəm, bəlkə də ölüb orada dəfn olunmaq ən böyük xoşbəxtlik imiş, doğmalarının arasında dəfn olunmaq da insanın son səadət payı imiş...

...İndi yüzminlər bu səadət payından məhrumdurlar. Torpaq, yurd-yuva həsrətinin üstünə bir həsrət də yazırlar, ölmələrindən sonra, özündən qabaq ölənlərdən ömürlük ayrılmaq həsrəti... Yurdda dəfn olunanda bilirsən ki, son mənzildə hamı ilə bir yerdə olacaqsan. Qərib ölmək qərib olmaqdan da betərmiş, yazıq qərib ölənlərin halına...

... “Mənim yaşlıdlarım qalmayıb” deyən atam “arsızıq, torpaq dərdi də bizi öldürmədi”deyib, ölümünü Tanrıdan zorla aldı, yaşamaq üçün yox, ölümü üçün vuruşdu... Özündən öncə ümidi ölmüşdü, o yerlərə qayıtmaq ümidini itirən gün gözlərini həmişəlik yumdu...

...İndi Bakının çox da ucqar olmayan qəbiristanlıqlarının birində “yadır”. Yatırmı? Yox, bəlkə torpağın altında da “dincəlmir”. Başını məzardan qaldırıb, nə vaxtsa dediyi “məni kənddə basdırarsınız” vəsiyyətinin yerinə yetiriləcəyi günü gözləyir...

...Sənə rahat yat demirəm, Ata. Rahat yatma, nə qədər Şuşa alınmayıb, nə qədər Laçın, Kəlbəcər bizim deyil, nə qədər Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan, kiçik kəndin Merdinli, gözəl Qaradərə - külli Qarabağ yağı tapdağındadır, rahat yatma. Bəlkə sən və sən kimi onminlərin narahat ruhu cılızlaşan qeyrət ağacımıza “peyvənd” caladı, bizi savaşa səslədi.

...Ataları qoruyun, oğullar...

Ona görə yox ki, bizi böyüdüb, boya-başa çatdırıb məqama yüksəldiblər, ona görə ki, onlar keçmişimizi, itirdiklərimizi geri qaytarmaq ümidi, bir sözlə, bizi qeyrətə səsləyə bilən bir qüvvədir...

10 aprel 2002-ci il

AZƏRBAYCANDA MİLLİ AZLIQ PROBLEMİ VARMİ?

Azərbaycan Respublikasının ərazisində Azərbaycan türkləri ilə yanaşı bir sıra azsaylı xalqlar da yaşayır. Bu xalqların bir qismi Azərbaycan türkləri ilə qaynayıb-qarışıb və milli adət-ənənələr, məişət, yaşam tərzində demək olar, elə bir ciddi fərq qalmayıb. Üstəlik qeyd etmək gərək ki, bu millətləri bir-birinə kifayət qədər yaxınlaşdıran həm də din eyniliyi olub. Azərbaycan ərazisində yaşayan azsaylı xalqların nümayəndələri də Azərbaycan vətəndaşları olaraq, konstitusiyaya qarşısında eyni hüquqlara malikdir. Bəs o zaman nədən biz milli azlıqlar məsələsinə diqqət ayırırıq?

1988-ci ildən sonra keçmiş SSRİ-də baş verən hadisələr fonunda bir sıra xarici dövlətlər Azərbaycan ərazisində yaşayan milli-etnik qrupların bəzi nümayəndələrini separatçılığa cəlb etməklə, ölkəmizdə qarşıdurma yaratmağa çalışıb. Bunun bariz nümunəsi kimi Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənləri misal göstərmək olar. (Bu münaqişə barədə başqa bir yazımızda mövqe ifadə etdiyimiz üçün Dağlıq Qarabağ erməniləri əlavə qeydlər etməyəcəyik.)

Öncə onu qeyd edim ki, hazırda Azərbaycanda milli azlıqlarla bağlı fikir birmənalı deyil. Bir qrup iddia edir ki, Azərbaycan dövlətinin ümumiyyətlə azsaylı xalqlarla bağlı heç bir problemi yoxdur, onlar da özlərini bu ölkənin tamhüquqlu vətəndaşı hesab edir, seçkili və təyinatlı dövlət orqanlarında iştirak edir, öz dillərində məktəb açır, KİV təsis edir, bir sözlə, konstitusiyanın verdiyi bütün imkanlardan hamı kimi bərabər qaydada yararlanırlar. Digərləri isə milli-etnik qrupların Azərbaycan dövləti tərəfindən sıxışdırıldığını iddia edir, milli haqların pozulmasından söhbət açır, milli-etnik zəmində qarşıdurmaların olacağını da proqnozlaşdırırlar. Bu düşüncənin sahibləri əsasən, başqa dövlətlərin dəstəyi ilə separatçılığa meyl edənlərdir. Hesab edirik ki, belə fərqli mövqelərin ortaya çıxmasının səbəbi bir tərəfdən milli-etnik qruplarla bağlı aydın və sistemli dövlət siyasətinin və digər tərəfdən xarici siyasət kursunda ardıcıl və məqsədyönlü xəttin olmamasıdır. Azərbaycanda bu problemlərə köklü və sistemli yanaşılmır, daha çox “malalama” siyasətinə üstünlük verilir:

- *Bu istiqamətdə dövlət hansı siyasət yeritməlidir?*
- *Ümumiyyətlə, azsaylı xalqların problemləri nədir?*
- *Xarici dövlətlər azsaylı xalqlardan necə istifadə edir?*

Bu sualları cavablandırmadan öncə xatırladaq ki, Dağlıq Qarabağ ermənilərinin Rusiya və Ermənistanın dəstəyi ilə separatçılığa başlaması və nəticədə erməni-rus qoşunlarının ərazimizin böyük bir hissəsini işğal etməsi bir sıra milli-etnik qrupların separatçılığa meyilli və agentura şəbəkəsinə bağlı təbəqəsində fərqli əhval-ruhiyyə yaratdı. Təbii ki, burada Rusiya və İran xüsusi xidmət orqanlarının rolu az deyildi.

1990-cı ilin əvvəllərində Dağlıq Qarabağla sərhəd olan bir sıra yaşayış məntəqələrimizdə “Qırmızı Kürdüstan” yaradılacağı barədə informasiyalar yayıldı. Bunun ardınca ölkədə bu planın reallaşmasına çalışan açıq və gizli qruplar fəaliyyətə başladı. Separatçılar Qırmızı Kürdüstanın “sərhədlərini” çox geniş cızmışdılar. Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Laçın, Kəlbəcər rayonları, o cümlədən tarixi Azərbaycan torpağı olan Zəngəzur da bu “qondarma dövlət”in tərkibinə aid edilmişdi. “Qırmızı Kürdüstan” tərəfdarları dünyanın müxtəlif bölgələrindən gələrək, əvvəlcə Moskvada, sonra isə İrəvanda öz qurultayını çağırırdı. Təbii ki, siyasi prosesləri izləyən hər bir kəs bu planı Rusiya və Ermənistanın ortaya atdığından fərqiində idi. Dağlıq Qarabağda işğalçılıq niyyətini gerçəkləşdirmək istəyən bu dövlətlər Azərbaycan üçün əlavə problem yaratmağa çalışırdı. Amma etiraf etməliyik ki, bizim də bu yöndə səhvlərimiz kifayət qədərdir. Əvvəla, adı çəkilən rayonlarımızda kürdlər yaşayan məntəqələrin sayı heç 20-yə yaxın deyil. Bu ərazidə üst-üstə 7-8 min kürd yaşamır. Amma nədənsə, biz bu ərazidə yaşayanların hamısına “kürd” demişik. Sovet dönəmindəki səhvlərimizi sonrakı illərdə də davam etdirmişik. Azərbaycanın bu bölgəsinin əhalisinin ümumi sayı 250 min nəfərə yaxındır. Bu əhalinin milli tərkibində kürdlərin ümumi çəkisi 3-3.5 faiz təşkil edir. Biz bu həqiqəti heç Azərbaycan vətəndaşlarının özünə çatdırıbilməmişik. Bədxahlarımızın qərəzli təbliğatı nəticəsində bu gün də həmin ərazilərdən olan soydaşlarımızın az qala hamısına kürd millətinin nümayəndələri kimi baxırlar. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edək ki, kürd, talış, ləzgi, avar olmaqla, türk olmağın arasında heç bir fərq yoxdur. Sadəcə kürdə “türk” deyəndə hansı münasibəti bildirirsə, türklər də bu məsələyə eyni cür yaraşır. Biz hər kəsin öz adıyla çağırılmasının tərəfdarıyıq. Azərbaycanın cənub bölgəsində talışlar kompakt yaşasa da, bu o demək deyil ki, bölgə bütövlükdə talışların məskunlaşdığı ərazidir. Separatçılar isə bundan məharətlə istifadə edərək, Salyandan başlamış Astaraya kimi bir xəritə çizməyə çalışır. Bu yanlış təsəvvüdüür. 1990-cı illərdə bu regionda da milli-etnik zəmində qarşıdurmaya cəhd edilmiş, Azərbaycandakı ictimai-siyasi vəziyyətin gərginliyindən istifadə edən bir qrup xarici dövlətlərin təhriki və

dəstəyi ilə o bölgədə yaşayanların iradəsinə zidd olaraq, cənub bölgəsində Talış-Muğan Respublikasının yaradıldığını elan etmişdi. Rusiyanın ortaya atdığı bu qrup Azərbaycanı federativ dövlətə çevirmək niyyətində idi. Düzdür, proseslərin qarşısı çox qısa müddətdə alındı, ancaq onun izləri bu gün də qalmaqdadır. Rusiya paytaxtında xüsusi xidmət orqanlarına bağlı təşkilatlar milli etnik hisslərdən istifadə edərək, hələ də bu iddialarla çıxış edirlər. Azərbaycan hökuməti isə heç nə olmamış kimi susur. Kim təminat verir ki, respublika növbəti ictimai-siyasi gərginlik yaşadığı anda belə sərsəm iddialar yenidən səslənməyəcək?!

Azərbaycanın şimal bölgəsində ləzgilər kompakt yaşayır. Bu kompakt yaşama amili isə Azərbaycan vətəndaşlarında şimalla bağlı yanlış fikir formalaşdırıb. Vətəndaşlarımızın böyük bir qisminə aşılıb ki, Siyəzən, Dəvəçi, Quba, Xaçmaz, Qusar yalnız etniklərin yaşadığı ərazidir. Halbuki həmin ərazidə əhalinin əksəriyyətini Azərbaycan türkləri təşkil edir.

Bu regionda da Rusiyanın himayəçiliyi ilə milli-etnik qarşıdurmanın izləri var. “Sadval” təşkilatı mütəmadi olaraq, separatçılıqla bağlı bəyanatlar verir, Azərbaycan ərazisində yeni milli münəqişə ocağının yaradılacağı hədəsi ilə çıxış edir. Hələ 1990-cı ildə bu təşkilat Dağlıq Qarabağ ərazisində aktiv hücum əməliyyatlarına başlayan ermənilərlə separat danışıqlara getmiş, Azərbaycanda milli-etnik zəmində ikinci cəbhənin açılacağı ilə

bağlı planlar cızmağa başlamışdır. “Sadval”çılar Azərbaycanda kütləvi qırğınla nəticələnən bir sıra terror hadisələrində də ermənilərlə birgə iştirak edib. Separatçılar adətən Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət yeni mərhələyə qədəm qoyanda aktivləşir. Torpaqlarımızın 20%-inin işğal olunması, o cümlədən Rusiya və İranın bölgə ilə bağlı planları bizə hərbi münaqişənin və gərginliyin aktiv dövrə keçəcəyini proqnozlaşdırmağa əsas verir. Bəs kim təminat verir ki, belə bir şəraitdə şimal bölgəsində yeni münaqişələrin əsası qoyulmayacaq? Təəssüf ki, Azərbaycan dövləti problemlərə strateji deyil, taktiki nöqtəyi-nəzərdən yanaşır. Amma yaddan çıxarmaq olmaz ki, milli-etnik separatçılıq hərəkətlərinin qızışdırılmasında ayrı-ayrı dövlətlər xüsusi canfəşanlıq göstərir. Azərbaycanın şimal-qərbindəki vəziyyət daha da mürəkkəbdir. Burada Azərbaycan türkləri ilə yanaşı avarlar, ingiloylar, saxurlar və digər azsaylı xalqlar məskunlaşır. Dağıstanla keçilməz dağ silsilələriylə sərhəd olan bu əraziyə zaman-zaman Rusiyadan qeyri-qanuni silahlı birləşmələr daxil olub. Xüsusilə, 1992-1996-cı illərdə bu ərazidə Rusiyanın mövqeyini ifadə edən, həmçinin separatçılığa meyilli olan qüvvələr aktiv fəaliyyət göstərirdi. Bu əraziylə bağlı ara-sıra Gürcüstan tərəfindən də iddialar eşidilməkdədir. Azərbaycan hökumətinin bu bölgəylə bağlı siyasəti isə digər azsaylı xalqların yaşadığı problemlərə yanaşmadan heç nə ilə fərqlənmir. Başlıca xətt kimi azsaylıların seçkili və dövlət orqanlarında təmsilçiliyi əsas götürülür. Bu isə problemin həlli demək deyil. Bəzən separatçılıq əməllərinin başında elə iqtidarın azsaylı xalqın nümayəndəsi kimi vəzifəyə gətirdiyi şəxs dayanır. Azərbaycan ərazisində yaşayan ruslar əsasən ölkənin paytaxtında məskunlaşıb. Bundan əlavə bir sıra rayonlarda rusların yaşadığı kəndlər var. Bakıda rusdilli əhali öz problemlərini bütün sferalarda həll edə bilir. Onlar konkret ərazidə kompakt məskunlaşmadıqları üçün etnik-milli separatçılıq əməllərinə cəlb olunurlar. Azərbaycan ərazisində bu yazıda adlarını çəkmədiyimiz digər azsaylı xalqların nümayəndələrinə də rast gəlinir. Amma onların sayı o qədər azdır ki, nəzərə çarpmırlar və onlardan öz çirkin məqsədləri üçün istifadə etmək istəyənlərin də uğur əldə edəcəklərinə də inamı çox aşağı səviyyədədir. Ara-sıra beynəlxalq təşkilatlar bu milli-etnik qrupların hüquqlarının pozulması haqqında bəyanat səsləndirsə də, bütövlükdə münaqişə ocağı üçün ciddi narahatlıq doğuran səbəblər yoxdur. Amma bu da faktır ki, Azərbaycanda milli-etnik zəmində problemlər yaratmağa cəhd edən agentura şəbəkəsi və qonşu dövlətlərin xüsusi xidmət orqanları var. Bunu nə qədər gizlətmək istəsək də, həqiqəti dana bilmərik. Ancaq onu da nəzərə almaq gərəkdir ki, Azərbaycanda

milliyətindən, dinindən, dilindən, irqindən asılı olmayaraq, ayrı-ayrı vətəndaşların haqları məmurlar tərəfindən tapdanır, lakin bu hüquq pozmaları heç bir halda hər hansı bir milli mənsubiyyətə görə deyil, idarəetmənin mahiyyətindən irəli gəlir. Azərbaycan vətəndaşı olaraq, Gədəbəy və Lerikdə yaşayan bütün əhalinin problemləri eynidir. Bu problemlərin həll olunmaması bir ərazidə türklərin, digərində isə talışların yaşaması ilə bağlı deyil.

Bəs dövlət bu yöndəki problemləri aradan qaldırmaq üçün nə etməlidir?

Problemin kökündə dayanan əsas amillərdən biri əhalinin sayı ilə bağlıdır. Milli-etnik xalqların separatçı nümayəndələri öz millətlərinin sayı barədə ağlagəlməz rəqəmlər söyləyir. Bunun başlıca səbəbi əhalinin milli tərkibinin müəyyən olunmaması ilə bağlıdır. Azərbaycanın mövcud Konstitusiyası hər kəsə öz milliyətini ifadə etmək hüququ verir. Çox təəssüf ki, Anayasada –Konstitusiyada yalnız Azərbaycan türklərinin hüquqları təsbit edilməyib. Azərbaycan türklərinin “azərbaycanlı” adlandırılması bu yöndə bir sıra problemlər yaradır. Sovet dönməndə talış, ləzgi, türk, avar, bir sözlə, hamı azərbaycanlı kimi göstərilirdi. Bu gün separatçılar və bəzi milli-etnik qrupların nümayəndələri iddia edirlər ki, müxtəlif bölgələrdə yaşayan azsaylılar sənədlərdə “azərbaycanlı” kimi göstərilib. Guya bu gün də bu proses davam edir. Bu faktla da onlar öz sayları barədə şişirdilmiş rəqəmlər təqdim edirlər. Bunun qarşısını almaq və həqiqəti üzə çıxarmaq üçün hər bir millətə adını sərbəst göstərməyə şərait yaradılmalıdır. O cümlədən, Azərbaycanın mövcud Konstitusiyasına dəyişiklik edilərək, dövlət dili Azərbaycan dili yox, “Azərbaycan-Türk dili”, millətin adı isə “Azərbaycan türkü (və ya türk)” kimi göstərilməlidir. Əhali siyahıya alınmalı, hər kəsin milli mənsubiyyəti haqqında ictimaiyyət məlumatlandırılmalıdır. O zaman heç kəs iddia edə bilməyəcək ki, Cəbrayıl, Qubadlı, Zəngilan, Laçın, Kəlbəcər əhalisinin əksəriyyətini kürdlər, Siyəzən, Quba, Şabran, Xaçmaz, Qusar rayonlarının əhalisinin böyük çoxluğunu ləzgilər, qızıllar, tatlar, Lənkəran, Astara, Masallı, Lerik, Cəlilabad, Yardımlının isə əksəriyyətini talışlar təşkil edir. Yalnız bundan sonra Azərbaycanın əhalisinin milli tərkibi barədə obyektiv informasiya əldə etmək olar. Bəzi dairələr isə iddia edir ki, biz özümüzdə türk dedikcə, milli-etnik qruplar bizdən uzaqlaşacaq, separatçılıq əməlləri genişlənəcək, psixoloji gərginlik artacaq. Bu fikir kökündən yanlıştır. Əgər biz türklər özümüzdən qat-qat az olan talışın, ləzginin, avarın, kürdün öz adı ilə çağırılmasına çox normal münasibət bəsləyiriksə, milli azlıqlar niyə narazı qalmalıdır? Bizim haqqımızın tanınması, elə milli azlıqların da öz adı ilə çağırılmasına şərait yaradır.

Biz hər kəsin öz millətinin adını qürurla çəkməsini istəyirik. Elə təsəvvür yaranmasın ki, erməni-türk qarşıdurmasının əsasında məhz bu amil dayanır. Bu konfliktin kökü çox uzaqlara gedib çıxır. Səbəbləri isə tamam başqadır. Lakin talışlarla, ləzgilərlə, avarlarla, kürdlərlə Azərbaycan türkləri arasında tarixi konflikt yaşanmayıb. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi din, məişət, adət-ənənə yaxınlığı bu xalqları çox yaxınlaşdırıb. Bizi ayıran cəhətlər demək olar ki, yoxdur. Yalnız dil faktoru xalqlar arasında düşmənçiliyə səbəb ola bilməz. Məhz bu yaxınlıqlar, daxili, xarici amillərin olmasına baxmayaraq, xalqları qarşıdurmaya gətirib çıxarmayıb. Bununla belə bir daha xatırladıyıq ki, bu yöndə problemin olduğunu iddia edənlər var. Hesab edirik ki, bu yöndəki problemləri aradan qaldırmaq, milli-etnik qrupları tam hüquqlu vətəndaşa çevirmək, bütöv vətən amalını şəriksiz prinsip kimi qəbul etdirmək üçün ölkə demokratikləşməlidir. Ölkənin demokratikliyi bu ərazidə yaşayan hər kəsi Azərbaycan amalı ətrafında daha sıx birləşdirəcək.

Demokratikləşmə, cəmiyyətdə sosial, siyasi, ictimai, mənəvi, ədalətin bərqərar olunması kiminsə, separatçı meylə düşməsini maksimum dərəcədə məhdudlaşdırır. Belə olsa, ayrı - ayrı dövlətlərin xüsusi xidmət orqanları ilə bağlı olanlar xalq içərisində heç bir dəstək qazana bilməz. Ona görə də Azərbaycanı gələcək qarşıdurmalardan çəkəndirməyin tək yolu demokratik təsisatların bərqərar olmasından keçir. Cəmiyyət demokratikləşdikcə Azərbaycan vətən kimi bütövləşəcək. Təbii ki, demokratiya azsaylı xalqlara öz dilini, mədəniyyətlərini inkişaf etdirməyə geniş imkanlar verəcək. Yeri gəlmişkən, bu gün də azsaylı xalqların dil, təhsil və mədəni haqları ilə bağlı heç bir problem yoxdur. Biz hər hansı azsaylı xalqın öz dilində təhsil almasının əleyhinə deyilik. Lakin bu təhsil proqramı Azərbaycanın müvafiq icra strukturları tərəfindən təsdiq olunmalıdır. Milli dillə yanaşı, dövlət dili olan Azərbaycan türk dili, Azərbaycan ədəbiyyatı və tarixi vahid proqram şəklində tədris olunmalıdır. Lakin KİV-lərdə separatçılığa çağırış, öz milli dəyərlərini digərlərinə qarşı qoymaq və ondan üstün tutmaq elementləri, dövlətin ümumi mənafeyinə xələl gətirə bilən kurs işıq üzü görməməlidir. Çox zaman azsaylı xalqlara məxsus KİV-lərdə başqa ölkələrdə olan separatçılıq dəstəklənir və ya terrora haqq qazandırılır. PKK lideri olan Abdullah Öcalan Azərbaycanda kürd dilində nəşr olunan qəzetdə az qala qəhrəman kimi təqdim olunur. Abdullah Öcalan 30 min insanın qətlinə iştirak edən bir terrorçu olaraq dəstəklənə bilməz. Həmçinin onu da nəzərə almaq lazımdır ki, 30 min insan türk soyuna – Azərbaycan dövlətinə sahiblik hüququna məxsus böyük bir kəsimlə eyni soya aiddir. Bu

tipli məlumatlar təbii ki, qarşıdurma meyilləri yaradır. Belə hadisələrin qarşısını almaq üçün ilk növbədə dövlət sistemli bir strategiya sərgiləməlidir. PKK-ya dövlət münasibəti açıq ifadə olursa, yəqin ki, açıq şəkildə Abdullah Öcalanı dəstəkləyənlər, qanunun onlara qarşı tutacağı mövqeyi düzgün qiymətləndirər və belə sərsəm bəyanatlar verməyə cəsarət etməzlər. Və yaxud bu gün hüquq müdafiəçiləri arasında Talış-Muğan Respublikasını yaratmağa cəhd edən Əlikram Hübətovu da müdafiə edənlər olmaz. Bir qrup insanlar hüquq müdafiəçilərini milli mövqeyə xəyanətdə ittiham edir, onların müdafiəsi düşmən dəyirmanına su tökmək kimi qiymətləndirilir. Bu cür müxtəlif yanaşmaların, qiymətləndirmələrin yalnız bir səbəbi var: Azərbaycanda ədalətli məhkəmə, tam demokratik sistem mövcud deyil. Ona görə də kimin haqlı, kimin haqsız olduğu bəzən bilinmir.

Azərbaycanda ədalətli məhkəmə sistemi fəaliyyət göstərsə, siyasi məhbus məsələsi həll olursa, insanlar baxışlarına görə deyil, cinayətlərinə görə ittiham olursa, bu kimi problemlər dərhal aradan qalxar. Məhkəmə sistemi o qədər sifarişlə qərarlar qəbul edir ki, hətta onun haqlı hökmü də şübhə doğurur. Ona görə də cəmiyyət demokratikləşməli, hakimiyyət bölgüsü dəqiq həyata keçirilməli, azad cəmiyyət qurulmalıdır. Məhkəmənin azad olduğu və qərəzsiz hökm çıxardığı ölkədə kimsə separatçılığı dəstəkləməz. Dövlət Milli Təhlükəsizlik Doktrinası qəbul etməli, bu sənəddə dövlətin müdafiəsi üçün bütün incəliklər nəzərə alınmalıdır. Bu gün Azərbaycanda milli-etnik münaqişələr yoxdur, lakin cəmiyyətin qeyri-demokratikliyi, azad, demokratik seçkilərin keçirilməməsi, insan haqlarının pozulması, sosial ədalət prinsipinin gözlənilməməsi, yeni milli-etnik münaqişələrə rəvac vermək istəyənlərə, ayrı-ayrı dövlətlərin xüsusi xidmət orqanlarının əlinə münbit imkanlar vermiş olur. Bir daha təkrarlayırıq ki, ayrı-ayrı dövlətlərin xüsusi xidmət orqanları bu məsələdə çox maraqlıdır. Bütün bunları nəzərə alaraq, demokratik cəmiyyət quruculuğunda köklü və əsaslı addımlar atılmalı - dilindən, dinindən, irqindən asılı olmayaraq, vətənə sədaqət kimi Anayasa maddəsinə əməl etməyi hamıdan tələb etməliyik. Qeyri demokratik, ədalət prinsipinin olmadığı cəmiyyətdə cinayətkar belə haqlı görünür. Bütün bunlara hamının haqqını tanımaqla və hamıdan Azərbaycan dövlətinin vahidlik prinsipinə əməl etməyi tələb etməklə, son qoymaq olar.

Bayıl təcridxanası, 20 fevral-3 mart, 2004-cü il

MƏRHƏLƏLİ SAVAŞ PLANI – BİZİ MEYDANA TOPLAYAN NƏ İDİ?

Hər birimiz çevrilib tarixə baxarkən daha çox itirdiklərimizə heyfslənir, müxtəlif zaman kəsiyində əldən verdiyimiz torpaqlara görə, ən azı təəssüf hissi keçiririk. Görəsən tarixdə bu qədər itkilərə məruz qalan dövlətlər olubmu?

Əlbəttə, mübahisə açmadan dünya xəritəsindən silinən dövlətləri də bir-birinin ardınca sıralamaq mümkündür. Lakin vaxtımızı buna sərf etmədən müasir Azərbaycan dövlətinin yaxın dövnlərdə üzləşdiyi böyük Qarabağ itkisi və onun yaratdığı fəsadlarla bağlı danışmaq istədim. Həmçinin, müasir dünyada baş verən proseslərin fonunda əldən verdiklərimizi qaytarmağın mümkün variantları haqqında da geniş məlumat verəcəyəm.

Azərbaycan 1988-ci ildən başlayaraq, ərazisinin bu hissəsi ətrafında baş verən çoxsaylı hərbi siyasi münaqişələr nəticəsində təkcə torpaq itkisi ilə üz-üzə qalmayıb, o

cümlədən, milyona yaxın vətəndaşımız öz evlərindən, daimi yaşayış yerlərindən məcburi surətdə köç edib, iqtisadiyyata ciddi ziyan dəyib, uzun illər ölkənin siyasi həyatında qarşıdurmalar və çevrilişlər yaşanıb, onminlərlə insan müharibənin psixoloji gərginliyini dadıb, ölənlər, sağlamlığını müvəqqəti və daimi itirənlər olub, tarixi-mədəni abidələr məhv edilib, iki qonşu dövlət – Ermənistan və Azərbaycan düşməne çevrilib, regionda sülh və əmin-amanlıq prinsipləri yaxın və uzaq qonşuları da bu prosesə cəlb edərək, gərginlik yaradıb.

Bu müharibənin ifadə edə biləcəyimiz ziyanları və zərbələri idi. İfadə edə bilmədiyimiz çoxsaylı nədənləri isə insanlar uzun illərlə yaddaşlarda, psixologiyalarda yaşadırlar.

- *Bu müharibədən qaçmaq mümkün idimi?*
- *Ermənistan Azərbaycana ərazi iddiaları irəli sürməyə bilərdimi?*
- *Qonşu dövlətlərin, iri güclərin bu müharibənin yaşanmasında rolu nə qədərdir?*
- *Sovet imperiyasının çöküşü bu müharibənin başlanmasına nədən oldumu?*

– *Azərbaycan müharibədən məğlub çıxmaya bilərdimi?*

– *Ermənistan qələbəni sığortalayaraq bu savaşa başlamışdı?*

Bu gün nə qədər desəniz, suallar vermək mümkündür. Bu sualların cavabları hadisəni görənlər və yaşayanlar tərəfindən müxtəlif ola bilər. Hər kəs məsuliyyəti digərinin üzərinə ata, hakimiyyət müxalifəti, müxalifət də əksini, bir qismi isə xalqı suçlu görə bilər. Amma nəticə dəyişmiş, Azərbaycan ərazilərinin 20 faizə yaxınını itirmiş, nəticələri isə dövlətin xeyrinə, o cümlədən, həm də həqiqətlərin təntənəsinə dəyişə bilməyəcək durumdadır. Mənim də hadisələrə öz baxış bucağım var. Baş verən hadisələrə fərqli yanaşmam çoxlarından fərqli nəticəyə, həmçinin problemin yeni həlli yollarına gətirib çıxarır. Məhz fərqli olduğu üçün də düşüncə və fikirlərimi bölüşməyə ehtiyac duyaraq, Qarabağ həqiqətlərinə öz pəncərəmdən baxmağa qərar verdim. Bu pəncərədən həqiqətlər necə görünür?

Əziz oxucu, bu bir bədii əsər deyil. Bu baş vermiş hadisələrə bir siyasətçi yanaşması, bir siyasətçi təhlilidir. Həmçinin, hakimiyyətə iddialı olan bir partiya sədrinin problemin həlli yollarına necə yanaşmasıdır. Tarixə çox ekskurs etmədən, hamının bildiyi məsələlərə öz yanaşmamı sizlərlə bölüşəcəyəm.

MƏRHƏLƏLİ SAVAŞ PLANI...

Tarixin müxtəlif dövrlərində Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiası ilə çıxış etdiyi, bəzən müxtəlif əraziləri ələ keçirdiyi, bəzən müvəqqəti geri çəkildiyi faktı hər kəsə bəllidir. 1987-ci ilin sonunda Fransada akademik Aqanbekyan tərəfindən “Dağlıq Qarabağın iqtisadi-siyasi, dini və milli uyarlığına görə Ermənistana birləşdirilməsi təklifi” səslənərkən çoxları bunu ciddiyyə almaşa da, ekspertlər və sovet imperiyasının başında dayananlar bu bəyanatın nələrə gətirəcəyini təxmin edir, ya da planın içində yer aldıklarından sonucun necə olacağını dərk edirdilər.

Qorbaçovun hakimiyyətə gəlişindən sonra sovet insanının alışmadığı siyasi terminlər, yavaş-yavaş tolk-şouların, KİV-lərin müzakirə mövzusunə çevrilərək, kütləni qruplara ayırmağa başladı - yenilikçilər, millətçilər, dissidentlər ortaya çıxdı. Mühafizəkarlar köhnə idarəetmə prinsiplərinin qorunması üçün çaba sərf etməyə başladılar, dəyişən heç nə yox idi- idarəetmə, sovet düşüncəsi, sovet seçkisi, müttəfiq respubliklara münasibət- heç nə dəyişməmişdi. Tək dəyişən yeni terminlərin leksikona gətirilməsi və KİV-lərdə müzakirəyə

çıxarılması idi. Xarici siyasətə toxunmayacağam. Burada söhbət yalnız SSRİ adlı imperiyanın daxili siyasətindən gedir. Xarici siyasət isə tamam başqa bir mövzudur.

Yenidənqurma, aşkarlıq, demokratiya kimi çox cəlbedici və parlaq terminlər, yeni sosial qruplar yaratmağa hesablanmışdı. Əslində Qorbaçov və onun arxasında dayananların əsas məqsədi də yeni sosial qrupların yaranmasını təşkil etmək idi. Zatən, heç kim bu sosial qruplar olmadan imperiyanı çökdürmək və ya yenilənmiş SSRİ modeli yaratmaq gücündə deyildi və ya bu o qədər uzun və yorucu proses ola bilərdi ki, onun nəticələri daha ağır fəsadlar törədə bilərdi. Bu sosial qrupların ən güclüsü təbii ki, yeni nəsil demokratları olmalı idi. Onlar SSRİ-nin fərqli tipinə keçidi təşkil etməli idilər, elə bu səbəbdən də TV-lərdə sürətli tolk-şoular təşkil olunur, müzakirələr açılır, insanları narahat edən problemlərdən danışılırdı ki, “demokratlar” sosial qrupu sürətlə formalaşa bilsin.

Lakin bu qrupun formalaşmasının çətinlikləri nədənsə hesaba alınmamışdı. İlk növbədə heç kim Lenin prinsiplərindən imtina, bir formasıyadan digərinə keçidi açıq, birbaşa deyə bilmir, hamı yenilənmiş SSRİ modelindən və ya idarəetmə formasından danışır, durğunluq dövrünün eybəcərliklərindən, süni iqtisadiyyat planlarından, hətta 1937-ci ilin qurbanlarından söhbət açmağa üstünlük verir və bununla da yeni sosial qrupların

formalaşmasına ümid edirdi. Təbii ki, heç də bu barədə danışıqların hamısı məqsədin nə olduğunu bilmir, danışmaq imkanı əldə etdiyi üçün danışdı. Bu ancaq SSRİ-nin dağılma prosesini bilənlərə məlum idi. Lakin yeni sosial qrupun yaradılması üçün müasir insan obrazı olduqca az idi, onlar prosesdə özlərinə çox az tərəfdar toplaya bilirdi. Heç də əksəriyyət danışılanların və danışanların səmimi olduğunu qəbul etmir, sovet imperiyasının dönəmlərində baş verən hadisələr fonunda seyirçi qalmağa üstünlük verirdilər. Bu prosesin ləng getməsi, yeni sosial qrup yaradılması ideyasının müəlliflərini narahat etməyə bilməzdi. Yuxarıda da qeyd etdiyim kimi heç kim geniş mənada sosializm, Lenin prinsiplərinə qarşı çıxmırdı. Səbəbi isə çox sadə idi. SSRİ rəhbərliyində, həmçinin sırası kommunistlər arasında belə həqiqi və mübariz insanlar az deyildi. Sosial qrup tam yetişmədən, mühafizəkarlar qısa zamanda yeni düşüncə tərəfdarlarını susdura və ya sıradan çıxarda bilirdilər. Buna görə də hər kəs daha çox fərdlərin məsuliyyətsizliyindən və onların “cinayət”lərindən danışır, sosializmin bir bəla olduğunu heç yada da salmırdılar. Prosesin belə ləng inkişafı və yeni sosial qrupun yaradılmasının çətinlikləri problemə fərqli tərəfdən yanaşmağı tələb etdi, baxmayaraq ki, sosial qrupun yaranması üçün başqa cəhdlər də olmuşdu. Məsələn, fərqli iqtisadi yanaşmalarla, yeni iqtisadi strukturlar da formalaşdırılmağa başladı ki, prosesə əlavə təkan verilsin, iqtisadi münasibətlərin verdiyi imkanlardan yararlananlar yeni sosial qrupun sıralarında birləşsin. Lakin iqtisadi strukturun bu modelini seçənlər daha çox sovet və dövlət əmlakının məninmsənilməsinin fərqli yollarını taparaq, çinovniklərlə cinayət əlaqəsinə girdi və məmur təbəqəsindən daha çox asılı olaraq, sistemin dəyişməsi üçün yox, xaosun davam etməsi üçün çalışdılar. Ona görə də Mərkəz yeni sosial qrupun yaranmasının fərqli yolunu tutdu. Bu yeni sosial qrup SSRİ adlı imperiyanı çökdürməli, mərkəzdənqaçmanı təmin etməli idi. SSRİ xüsusi xidmət orqanları heç də bu vəziyyətə hazırlıqsız gəlib çıxmıyıb. Zaman-zaman baş verə biləcək hər bir vəziyyətə hazırlaşmışdılar. Bu o demək deyil ki, xüsusi xidmət orqanlarının özü də SSRİ-nin dağılma prosesinin və planının içində yer almışdı, xeyr, sadəcə hər vəziyyətə hazırlıqlı olma prinsipi onları bu plan üzərində də düşünməyə məcbur etmişdi. Yeni sosial qrupun yaradılması üçün ən optimal yol milli münaqişələr törətməklə dini-milli fərqləri olan xalqları üz-üzə qoymaqla, millətçilər və ya istiqlalçılar qrupu formalaşdırmaq idi. Bu sosial qrup anlayışını tam özündə ehtiva etməsə də SSRİ kimi nəhəng imperiyanı çökdürməyə yetərli ola bilirdi. Bunun üçün keçmiş SSRİ respublikalarında ciddi qarşıdurmalar başladı.

Yeni vətəndaş liderləri (hərəkət, cəmiyyət, partiya kimi birliklərin olmadığı dövr) kütlələrin şüuruna təsir etmənin yollarını aradılar. Moldova, Ermənistan, Azərbaycan, Gürcüstan, Özbəkistan, Qırğızıstan kimi respublikalar bu projenin içində daha tez yer aldılar. Təbii ki, bir sıra respublikalarda nisbi sakitliyin də öz səbəbləri var idi. Məsələn, Qazaxıstanda, Ukraynada, Belarusiyada, Pribaltikada münaqişə yaratmağın tək yolu yerli əhali ilə rusları üz-üzə qoymaqdan keçirdi. Lakin, bu Rusiya və bütövlükdə mərkəz üçün arzuolunan deyildi. Ona görə də daha zəif və zərərsiz həlqələr seçildi. Ermənistan-Azərbaycan qarşıdurması bu həlqələr içərisində ən zəiflərdən birincisi idi. Həm tarixdə bu ədavətin izlərinin olması, Ermənistanın tarixin müxtəlif dövrlərində ərazi iddiaları ilə çıxış etməsi, həm də Türkiyə-Ermənistan tarixi düşmənçiliyi bu istiqamətdə “effektli” iş aparmağa nəinki maneə olmur, əksinə stimül verirdi.

PROSES BAŞLADI..

Müzakirələr, yeni yanaşmalar vasitəsilə sosial qrup formalaşdırmağın çətinlikləri etnik-milli münaqişələrin yeni mərhələsinə start verdi. Zaman keçdikcə milli qrupların yeni sosial qrupla əlaqəsini və ya bu qrupa transformasiyasını nəzərdə tutan planlar mövcud idi ki, bunlara da yazımda toxunacağam.

Bu yerdə hamımızı bir sual daha çox düşündürə bilər: Nədən bu tip məsələlərdə erməni tərəfi bizdən daha hazırlıqlı davranır və ya planın içində yer almış kimi görünür?

Erməni diasporunun xaricdə önəmli strateji mərkəzlərlə əlaqəsi və idarəetmə strukturlarında yer alması onların daha çox informasiyaya malik olmasını şərtləndirirdi. İnformasiyanın əldə olunması da hazırlıqlı olmağa imkan verir, həmçinin, tarixdə dövlət, dövlətçilik ənənələri və daha çox siyasiləşmə, yaşadıkları ölkənin idarəetməsində iştirak da ciddi faktorlardan sayılırdı. Etiraf edək ki, xaricdə yaşayan azərbaycanlılar ya həmin ölkənin ictimai-siyasi həyatında çox passiv iştirak edir, ya da formalaşmış, ənənəviləşmiş diaspora baxışlarına malik deyildilər.

Məhz milli–etnik qarşıdurmaların seçilməsi təsadüfi deyildi. Milli-etnik münaqişə elə tip münaqişələrdən hesab edilir ki, uzun müddət və çox dərinlərə sirayət edən, daha çox insanı birləşdirən, xüsusi gərginlik yaradan, qruplara bölünmək ehtimalı az olan bir münaqişədir. Beləliklə, Aqanbekyanın Fransadakı çıxışından qısa müddət sonra Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin erməni əhalisi Ermənistana birləşmək üçün aksiyalara başladılar. Eyni xarakterli aksiyalar Ermənistanda da başladı. Ondən bir qədər də zəif aksiya Azərbaycanda keçirildi. Təbii ki, hadisələrin dinc axarı qarşıdurmanın münaqişəyə çevrilmə ehtimalını azaldırdı. Buna görə də ilk qurbanlar verildi. Bu qurbanlar münaqişəyə yeni xarakter gətirdi. Artıq tərəflər münasibətləri düşmənçilik müstəvisinə daşımağa başladılar. Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılar təzyiq və təhqirlərə məruz qalaraq, öz evlərindən köç etməyə başladılar. Bunun əvəzində Sumqayıtda 26 erməninin ölümü ilə sonuclanan erməni-azərbaycanlı qarşıdurması oldu. Təşkilatçı təbii ki, uzun illər yanaşı yaşamış insanlar deyil, xüsusi xidmət orqanlarının kütlə içərisinə yeritdiyi vətəndaş liderləri idi. Sumqayıtda bu missiyanı Qriqoryan soyadlı erməni həyata keçirirdi. Artıq geriye dönüşə inam yox idi. SSRİ rəhbərliyi vəziyyəti bir qədər də gərginləşdirmək üçün hər iki respublikada siyasi rəhbərliyi dəyişirdi. Niyə gərginləşdirmək üçün deyirəm - çünki politoloqlara, ekspertlərə bəllidir ki, istənilən münaqişənin həll edilməməsi və kataklizmin dərinləşməsi üçün vasitələrdən biri də problemin həll olunmasında rolu olmayan şəxsləri əvəzləməklə onların üzərinə xüsusi “məsuliyyət” qoyub, kütlənin ondan daha çox tələb etməsinə şərait yaratmaqdır. Nə Bağırov, nə də Dəmirçiyən bu problemin o dövr üçün həllində əsas fiqur deyildilər. Onlar kütlə üçün hədəf fiqurları idi. Hədəf fiqurlarını əvəzləyən Mərkəz yeni təyinat almışları kütləyə nişangah edirdilər, əslində

problemin konservləşdirməsi və ya həll edilməsi məhz Mərkəzdən asılı idi. Bu isə onların planlarına daxil deyildi. Əksinə, qarşıdurma şiddət tapmalı idi, belə də oldu!

Hakimiyyət dəyişiklikləri heç nəyə təsir etmədi və proses daha aktiv mərhələyə qədəm qoydu. Noyabr ayına qədər müxtəlif iclas salonlarında, efirlərdə ara-sıra təmas nöqtələrində, azərbaycanlılar və ermənilər yaşayan ərazilərdə qarşıdurmalar birdən-birə yeni fazaya keçdi.

MÜHARİBƏNİN BİRİNCİ MƏRHƏLƏSİ..

Noyabr ayının 17-də Azərbaycan ictimaiyyəti o dövr üçün çox həyəcanlı olan bir xəbər aldı - Şuşa ətrafındakı Topxana meşəsinin bir tərəfindəki ağaclar kəsilərək, Ermənistan Alüminium Zavodunun işçiləri üçün pansionat tikilir. Bu məlumat ildırım sürəti ilə bütün ölkəyə yayıldı. Artıq insanlar qruplar halında birləşərək, Lenin meydanına gəlməyə başladı.

BU HANSI QRUPLAR İDİ VƏ NƏ ZAMAN YARANMIŞDI?

Bu məhz yuxarıda qeyd etdiyim yeni sosial qrupların yaradılma planından çıxan xüsusi birliklər idi. Heç də iddia etmirəm ki, bu qruplarda birləşənlər kimlər tərəfindənsə

idarə olunurdu, əsla. Bu qruplar SSRİ rəhbərliyində təmsil olunan bəzi şəxslərin SSRİ-ni dəyişdirmək niyyəti ilə cəmiyyətə verdikləri mesajların nəticəsi olaraq ortaya çıxmışdı (“Varlıq”, “Çənlibel”, “Yurd”, “Ana dili” və s.). Yuxarıda qeyd etmişdim ki, yeni sosial qruplarla etnik-millî münaqişənin doğurduğu birliklərin birləşdiriləcəyi planı da var idi.

Bu plan da artıq işləməyə başladı. Hətta ali məktəb rektorları, SSRİ-nin məmur nomenklaturasında, xalq drujinalarında olanlar da prosesin sürətlənməsinə yardım edirdilər. Noyabrın 17-də Azərbaycanda siyasi mübarizənin, o cümlədən kütləvilinin əsası qoyuldu. Bu gün biz həmin tarixə **Milli Dirçəliş Günü** deyirik. Bu gün hər kəs o tarixə tək bir prizmadan baxır - xalqın, millətin milli şüurunun oyanışı, haqları uğrunda mübarizəsi prizmasından.

Əlbəttə, illər uzununu durğunluqda, ətalətdə yaşayan bir millət üçün birdən birə meydana çıxmaq, haqları uğrunda birlik nümayiş etdirmək, fərqli söz demək və eşitmək, doğrudan da alıxmadığı, yaşamadığı hal idi. O vaxta qədər kimsə Azərbaycanda bu qədər insan birliyini nəinki görməmiş, heç tarix kitablarında da oxumamışdı. Uşaqdan böyüyə, ağsaqqaldan ağbirçəyə qədər hər kəs meydanda idi. İnsanlar bir birinə olmadığı qədər doğma münasibət sərgiləyir, ümummillî dərddə birlikdə çəkir, haqlarını birgə istəyir, eyni şüar deyir, eyni hərəkətlər edirdilər. Bu bir millətin tarixində ilk dəfə baş verən nadir hadisələrdən birincisi idi. Bəlkə ona görə də bu gündən baxanda həmin günü milli dirçəlişin, istiqlalın, müstəqilliyin bərpa edilməsinin, milli birliyin başlanğıcı hesab edirik. Haqlıyıq mı? Bəlkə də haqlıyıq. Amma...

BİZİ MEYDANA TOPLAYAN NƏ İDİ?

Biz niyə gecə-gündüz meydanda yatdıq? Yuxarıda səbəbini qeyd etdim. Topxana meşəsi qırılır, ermənilər tarixi Azərbaycan torpağında Ermənistan Alüminium Zavodunun işçiləri üçün pansionat tikmək istəyirdilər. Bu yerdə bu sualı verməsəm, heç yerinə düşməz – görəsən həmin ərazidə və ya o tipli dilbər güşələrimizin birində, lap Şuşanın özündə, Ermənistan, ya da müstəqilliyini elan etmiş qondarma Dağlıq Qarabağ Respublikası birçədənə istirahət mərkəzi tikibmi? Sualıma özüm də cavab vermək istəyirəm - yox. Ağdərə (Mardakert) rayonu ərazisində Sloveniya ermənilərindən birinin tikdiyi istirahət mərkəzindən başqa heç nə. Nədən? Doğrudanmı o dövrdə Ermənistanın əsas məqsədi Topxanada nə isə tikmək idi?! Məncə, yox. Sadəcə, Topxanada baş verən hadisələr

Azərbaycan ictimaiyyətinin nəzər-diqqətini fərqli istiqamətə yönəltmək cəhdindən başqa bir şey deyildi. Hər şey tamam başqa istiqamətdə planlaşdırılmışdı. Əgər Topxana ətrafındakı olaylar olmasaydı, həm ölkə rəhbərliyi, həm xalq nəzər diqqətini hadisələrin əsl mahiyyətinə yönəltməli olacaqdı. Onda SSRİ rəhbərliyi israrla sükut edə bilməyəcəkdi, hadisələrin bir mərhələsində prosesə müdaxilə etməli olacaqdı. Bu da SSRİ-nin etnik-millî münaqişələr vasitəsilə dağılması planını ləngidə bilərdi. Buna görə də, başqatıcı manevrlərlə Azərbaycanın başı qarışdırıldı, əsl məqsəd isə bunun fonunda çox asanlıqla həyata keçirildi. Biz “Bez Karabax, bez Şuşi, Azərbaycan bez duşi”, “Bakı gözəl şəhərdir, ermənilər olmasa” şüarı ilə meydanlarda birlik nümayiş etdirərkən, 200 minədək soydaşımız Ermənistandan birdəfəlik qovuldu. Düz 18 gün meydan qaynadı, dünya Azərbaycandakı bu insan selindən, birlikdən, mübarizədən danışdı, xalq axın-axın meydana gəldi, varını-yoxunu verməkdən belə çəkinmədi, tankların, silahlı əsgərlərin üzərinə yeridi, qorxmadı. Mitingi idarə edənlərin hər sözünü yerinə yetirdi. SSRİ rəhbərliyi də bizim bu problemə “biganə” qalmadı. Dərhal toponim komissiyası yaratdı, araşdırmalara başlandı. Nəticə 3 dekabrda açıqlandı - bu ərazidə Azərbaycan dövlətinin icazəsi olmadan kimsə nəşə tikə bilməz. Məntiqə baxırsınızmı? Guya komissiya olmadan bunu demək üçün hüquqi əsas yox idi? Təbii ki, proses uzanmalı, Ermənistandan azərbaycanlıların qovulması prosesi başa çatmalı, bu Azərbaycanda heç bir reaksiya doğurmamalı idi. Hətta ilk qoşunlar və zirehli texnika 23 noyabr tarixindən meydana gələn yolları nəzarətdə saxlasa da, mitinqin gedişatına müdaxilə etmədi, ta Ermənistanda proses yekunlaşana qədər.

Biz - meydana olan azərbaycanlılar Ermənistandan qovulan soydaşlarımız haqqında mütəmadi məlumat alır, hətta işgəncəyə, fiziki təzyiqlərə məruz qalanları öz aramızda da görürdük. Bu bizim mitinqin mahiyyətini, tələbələrimizin motivini dəyişdirmir, sadəcə daha gur səslə ermənilər əleyhinə şüarlar səsləndirməyimizə kömək edirdi.

AXI NİYƏ?

Deyək ki, Azərbaycanın o dövrdəki rəhbərliyi Moskvadan asılı və milli mənafeləri düşünməyən birisi idi. Bəs mitinqi idarə edənlər necə? Onlardamı məsələnin əsl mahiyyətini anlamır və Ermənistanın, SSRİ rəhbərliyinin siyasətinin nə olduğunu görmürdülər? Görmürdülərsə, niyə xalqa – özü də milyonlara rəhbərlik iddiasından əl çəkmir, hər keçən gün daha fərqli liderlik amplitudasında təqdim olunurdular? Bu bilməməzlikmi, yoxsa yuxarıda

qeyd etdiyim xüsusi mərkəzin yeni sosial qrupu etnik-milli konfliktlər vasitəsilə gerçəkləşdirmək planının içində yer almaq mı? Bu barədə bugün mənim birmənalı fikir yürütməyim yersiz və əsassız olar. Kimin kim olduğunu açılmayan KQB arxivləri daha dəqiq deyə bilər. O zaman yəqin ki, kimin hansı adla çağırılacağı daha dəqiq bəlli olar.

QAYIDAQ MAHIYYƏTƏ...

Yeni sosial qrupların yaradılması prosesinin çətinliyini nəzərə alanlar yeni dünya düzəni qurmaq istiqamətində əsas maneə olan sosializm təfəkkürünün sıradan çıxarılması üçün etnik-milli münaqişələrin əlavə vasitə kimi istifadə etməyə start verərək xalqları üz-üzə qoydu. Hadisələrin mahiyyətini, gələcək inkişaf perspektivlərini daha aydın və sistemli dərk edən Ermənistan tərəfi bu hadisələrdə öz üzərinə düşən, daha dəqiq ifadə etsəm, ondan asılı olan məsələləri düşünülmüş ardıcıl və sistemli həyata keçirməyə başladı. Ermənistan tərəfi gözəl anlayırdı ki, bu etnik-milli münaqişələr elə şəkildə davam edir ki, onun fəsadları hələ uzun illər xalqları üz-üzə qoyacaq, qarşıdurmalar müharibə müstəvisinə keçəcək, dinc yanaşı yaşamanı bərpa etmək mümkün olmayacaq. Bunun üçün də gələcək mərhələlərdə müharibənin Ermənistan ərazisinə keçməsinin qarşısı alınmalı, Azərbaycanın adekvat tələblərlə çıxış etmək şansları tükəndirməli, erməni xalqının və dövlətinin böyük hissəsini müharibədən çıxartmalı, ondan sonra mümkün olarsa, Dağlıq Qarabağın və orda yaşayan ermənilərin təhlükəsizliyini təmin etməlidir. Bu istiqamətdə Ermənistan SSRİ rəhbərliyi, diaspor təşkilatları, uzun illər formalaşdırılan ideolojilər və vəzifəli ermənilər yardım etdi. Bu işə plandan xəbərsiz kimi düz 18 gün meydanda Şuşa, Qarabağ, Topxana qışqıraraq, 22–28 noyabr tarixi dönməndə 200 minə yaxın soydaşımızın Ermənistandan qovulmasına seyrçi qaldıq, bizi bilərəkdən bu oyuna salanların hiyləsinə aldanaraq, Ermənistan Azərbaycan konfliktinin birinci mərhələsini məğlubiyyətlə sona verdik. Bizim 18 gün meydanda olduğumuz dönməndə Nüvədi istisna olmaqla, Ermənistandakı bütün Azərbaycan kəndləri boşaldıldı, ilk qaçqın ordusu Azərbaycana gəldi, xüsusi xidmət orqanları daxildə yerli-gəlmə kimi psixoloji gərginlik mənbəyi yaratdı. Ermənistan dövlət kimi təhlükəsizliyini təmin edərək, 200 minə yaxın azərbaycanlının onun ərazisində Dağlıq Qarabağa bərabər tutulan status tələb etməsini əngəllədi. Aktiv müharibənin ərazisinə keçməsinin qarşısını aldı, bir sözlə, dövlətin milli təhlükəsizliyinin coğrafi və milli

prinsiplərini qoruya bildi. 5 dekabra keçən gecə Bakıda meydan hərəkatı dağıldı, fəvqəladə vəziyyət elan edildi, Ermənistanda isə azərbaycanlılar qalmadı...

***ERMƏNİSTAN-AZƏRBAYCAN MÜNAQİŞƏSİNİN BİRİNCİ MƏRHƏLƏSİ
YEKUNLAŞDI...***

BİZ BU MƏRHƏLƏNİ ACI MƏĞLUBİYYƏTLƏ BITİRDİK...

SSRİ-nin dağılma prosesinin senari müəllifləri isə etnik-milli konfliktlərin doğurduğu narazılıqları yeni sosial qrupların yaradılması istiqamətində səfərbər edə bildi. Artıq etiraz edə bilən əhali kütləvi hərəkat nümunələri ortaya qoya bilmişdi. İndi həmin prosesi əsas hədəfindən yayındıraraq, onları bütün SSRİ boyunca vahid cəbhədə birləşdirmək lazım idi. Məsələ artıq o qədər də çətin deyildi. Şərqi Avropa ölkələri-sosialist düşərgəsi - də hərəkatə keçmişdi. Dünyanın hər guşəsində olan sosialist sistemləri təlatüm içində idi. Bu da sovetlər birliyindəki dinamikani artırırdı. 1989-cu il yeni sosial qrupların ortaya çıxması və proseslərə nəzarət etməsi üçün ən həlledici il oldu. Artıq dağınıq, pərakəndə qruplar, hərəkat və ya birliklər formasında ortaya çıxmağa başladı. Vətəndaş liderlərini təşkilat, hərəkat liderləri əvəzləməyə başladı. Plan baş tutmuşdu. Etnik-milli konfliktlərin yaratdığı hərəkatlılıq yeni müstəviyə daşınmağa başlayırdı. İlk proses

Pribaltika Respublikalarında özünü daha təşkil olunmuş şəkildə biruzə verdi. Ardınca Ukrayna, Gürcüstan, Belarusiya (Belorus), Ermənistan, Moldova, Azərbaycan da təşkilat modelinə keçidi reallaşdırdı. Artıq proseslər vahid mərkəzdən - təşkilatlardan idarə olunurdu. Demokratiya, aşkarlıq, yenidənqurma kimi terminlərin doğurduğu sosial qruplar etnik-milli münaqişələrin kütləviliyi təmin etməsi hesabına təşkilatlanma mərhələsinə qədəm qoydu. Elə bu mərhələdə etnik-milli münaqişələrdən imtina edərək formalaşmış sosial qrupları yeni münasibətlər sisteminə daşımaq olmazdı? Bir neçə səbəbdən bu mümkünsüz görünürdü. Əvvəldə qeyd etdim ki, etnik-milli münaqişələrin kütləviliyə gətirib çıxarması üçün xalqlarası düşmənçilik qanlı müstəviyə keçirilmişdi. Onminlərlə insan yurd-yuvasından qovulmuş, yüzlərlə ölənlər və yaralananlar olmuş, bir sözlə, geriyyə bütün yollar bağlanmışdı. Həmçinin, kütləviliyin təmin edilməsi üçün də məhz bu təbəqənin insanlardan daha çox istifadə olunmuşdu. Bu mərhələdə etnik-milli münaqişələrdən imtina, formalaşan təşkilatlara inamsızlıq yaradır, insanlar o təşkilatların arxasınca getməz, çağırışlarına cavab verməzdi. O cümlədən, ortada Rusiya kimi nəhəng bir imperiyanın da maraqları var idi.

Etnik-milli münaqişələrdən əl çəkilməsi yaranacaq respublikaların daha düzənli və cəlbedici dünyaya – Qərbbə üz tutmasını əngəlləyə bilməyəcək, Rusiya isə tezliklə bu ölkələrə təsir imkanlarını tamamilə itirəcəkdi. Ona görə də etnik-milli münaqişələr davam etməli idi ki, SSRİ-nin çöküşü sürətli və planlı, geriyyə dönməz xarakter alsın.

Formalaşan təşkilatlar isə həm milli problemlərin köməyi ilə kütləvilik təmin etməli, kütləvilik təmin olunduqdan sonra isə SSRİ tərkibindən ayrılması, yerli hakimiyyətlərin istefası, müstəqillik kimi məsələlər də səsənləməli idi. Belə də oldu. Lakin fərqlər də müxtəlif ölkələrdə özünü göstərdi.

Ermənistan proseslərdə milli çıxarlarını çox düzgün hesablaya bildi. Həm SSRİ rəhbərliyi ilə münasibətlərdə, həm də daxildəki vəziyyətdə hər addımda Ermənistanı düşündü. Gərəkən an hakimiyyətlə müxalifət birgə addım atdı, siyasi oyun qurdu, amma heç zaman milli maraqların tapdanmasına yol vermədi. Azərbaycanda formalaşan AXC və hakimiyyətdə olan Vəzirov isə bircə dəfə də olsun milli maraqlar naminə fəaliyyətlərini uzlaşdırmaq barədə düşünmədilər. Hər keçən gün isə itirən Azərbaycan oldu...

24 noyabr 2016-cı il

(Müəllifin “Qarabağa gedən yol” kitabından)

İTİRİLMİŞ AZƏRBAYCAN TORPAQLARI VƏ ONLARA MÜNASİBƏTDƏ DÖVLƏT SİYASƏTİ NECƏ OLMALIDIR...

Tarixin müxtəlif dönməində dövlətlər və xalqlar arasında ərazi uğrunda amansız döyüşlər gedib, dövlətlər süqut edib, torpaqlar itirilib. Yola saldıığımız XX əsrdə iki böyük cahən müharibəsi baş verib, az qala əlli milyon insan bu savaqların qurbanına çevrilib. 1939-1945-ci illərin müharibəsindən sonra bəşəriyyət iri müharibələrin şahidi olmasa da lokal konfliktlər və milli münaqişələr səngiməyib.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının yaranmasından sonra dövlətlərarası münasibətlər müəyyən qaydada tənzimlənməyə başlanmış, ərazi bütövlüyü, dövlətlərin müstəqilliyi məsələsi qismən də olsa həll olunmuş kimi görünür.

SSRİ-nin mövcud olduğu illərdə sistemlərin mübarizəsi də müharibəyə təkən verən amillərdən olub. İqtisadi və siyasi sistemlərin müxtəlifliyi və onlar arasındakı ziddiyyətlər bəzi xalqların taleyində çox acınacaqlı rol oynayıb. Belə ki, ideologiyaların hakimliyi uğrunda aparılan savaş alman, Yəmən, Koreya xalqları kimi xalqlar arasında sərhəd

məftilləri çəkib, eyni millətin övladlarını uzun müddət bir-birinə qarşı durmağa məcbur edib. Bu proses bəzi ölkələrdə hələ də davam edir.

1985-ci ildə SSRİ-də hakimiyyət başına gəlmiş Mixail Qorbaçovun fərqli siyasət sərgiləməsi beynəlxalq aləmdə ictimai-siyasi münasibətləri qismən də olsa, yumşaltmağa başladı. Elə bu yumşalmanın nəticəsi kimi də alman xalqı arasında çəkilən Berlin səddi söküldü, Yəmən dövlətləri birləşdi. Bu gün taleyinə ayrılıq yazılmış Koreya xalqı da bu istiqamətdə intensiv danışıqlar aparır. Dünya bölünmüş xalqların taleyinə biganə qalmır. Bu da tarixən bölünmüş xalqlara əlavə ümid verir. Belə xalqlardan biri də Azərbaycan türkləridir. Lakin təəssüflər olsun ki, beynəlxalq ictimaiyyət Azərbaycan xalqını bölünmüş xalqlar statusuna aid etmir.

...1988-ci ildən başlayan Milli Azadlıq Hərəkatı Azərbaycana həm də Bütöv Azərbaycançılıq ideologiyasını gətirdi. Düzdür, ədəbiyyatı hələ 1988-ci ildən çox əvvəl, daha dəqiq desək, ayrılıqdan bu yana həsrəti öz bədii nümunələrində yaşadıb, torpaqlarımızın bölünməsi haqqında coxsaylı əsərlər yaradıb. Lakin bununla belə Sovet hakimiyyətinin mövcud olduğu dövrdə, xüsusilə, son 40 ildə, cənub mövzusu siyasi müzakirə predmetinə çevrilməyib. Bir sıra faktları sadalamaqla qarşımızda duran problemlərin sırasına və mürəkkəbliyinə diqqət yetirmək istərdim.

Azərbaycan adlanan coğrafi ərazidə tarixin ayrı-ayrı vaxtlarında müxtəlif dövlətlər mövcud olub. Lakin təəssüf ki, bu dövlətlər dünya tarixinə ya İran, ya Rusiya, ya da Alban dövlətləri kimi daxil olub. Bu gün XXI əsrdə, heç bir tarixi araşdırmadan,

Azərbaycana məxsusluğu şübhə doğurmayan ərazilərdən söhbət açaq.

Çoxsaylı problemlərimizin mövcud olduğu bir vaxtda əlavə bu kimi müşkülləri dilə gətirməyə ehtiyac varmı? Bəlkə BMT tərəfindən tanınan sərhədlər çərçivəsində problemlərimizi həll etməyə çalışaq? Bu sərhədlər çərçivəsində də bizim kifayət qədər həllini gözləyən problemlərimiz mövcuddur - işğal olunmuş Qarabağ torpaqları, milyona yaxın qaçqın ordusu, sosial-iqtisadi vəziyyətin ağırlığı, cəmiyyətin demokratikləşdirilməsi kimi həlli vacib olan məsələlər bizi gözləyir. Lakin bu kimi problemlərin çoxluğu bizə haqq vermir ki, biz Azərbaycandan kənarında yaşayan milyonlarla soydaşımızın taleyinə biganə qalaq, yaşadıkları dövlətin onlara yarada biləcəyi problemlərə göz yumaq. İlk növbədə ona görə ki, insan haqqlarının qorunması, milli azlıqların hüquqlarının müdafiəsi, cəmiyyətin demokratikləşdirilməsi heç bir dövlətin iç problemi deyil. Digər tərəfdən o ərazilərdə yaşayan soydaşlarımızın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunması, dinc əmin-amanlıq şəraitində yaşaması, həm də Azərbaycan Respublikasının problemi. Milli-etnik zəmində hüququ tapdalanan hər hansı bir soydaşımızın üz tutacağı ölkə məhz bugünkü Azərbaycandır. Azərbaycanın isə mövcud iqtisadi-siyasi vəziyyəti yeni qaçqınlar qəbul etməyə hazır deyil. O cümlədən, Azərbaycan öz ərazisində müxtəlif xalqların nümayəndələrinə bərabər hüquqlu yaşayış imkanı verirsə, nədən bizim soydaşlar öz doğma yurdlarını tərk etməlidirlər?!

Azərbaycandan kənarda yaşayan soydaşlarımızın Azərbaycanla münasibətinə müxtəlif yönümdən şərh verən, bu ərazilərə münasibətdə müxtəlif mövqələr sərgiləyən çoxsaylı insanlar var. Azərbaycan xəritəsini Dərbənd, Borçalı, Göyçə, Zəngəzur, Zəngibasar, Cənubi Azərbaycan, hətta Qars, İğdır çərçivəsində görənlər də kifayət qədərdir. Azərbaycan dövlətinin bu torpaqlara və orada yaşayan insanlara münasibəti necə olmalıdır?

100 mindən çox əhalisi olan Dərbəndin Azərbaycandan ayrılmasının səbəbləri və tarixi, o cümlədən, 600 mindən çox sakini olan Borçalının, 25-30 milyonluq Cənubi Azərbaycanın, lap bu yaxınlara qədər 200 min soydaşımızın yaşadığı Göyçə-Zəngəzur məsələsində cəmiyyətin ayrı-ayrı qrupları çox inadlı mövqə sərgiləyir, ictimai təşkilatlar yaradır, bütöv Azərbaycan uğrunda mübarizə apardıklarını bəyan edirlər. Bu problemdən nə qədər

yayınmaq istəsək də, həqiqət göz önündədir. Azərbaycan ziyalı, siyasətçisi, siravi vətəndaşlar, xaricdə mühacir həyatı yaşayanlar bu məsələlərin üzərindən sükutla keçmir. Azərbaycanda isə problemin mövcudluğunu ya inkar edərək, İrani özünə dost bildiyini bəyan edən, ya da İranın imperiya olaraq gec-tez dağılacağını söyləyən qruplar fəaliyyət göstərir. Hər iki halda mövcud Azərbaycan dövləti uduzur. Anoloji münasibət Borçalı, Dərbənd probleminə yanaşmalarda da hiss olunur. Bu yazımızda yaxın tariximizdə işğal olunmuş və hal-hazırda Azərbaycanın mövcud sərhədlərindən kənar olan tarixi torpaqlarımıza və orada yaşayan soydaşlarımıza münasibətdə tutmalı olduğumuz siyasi mövqe barədə danışacağıq.

GÖYÇƏ, ZƏNGƏZUR, ZƏNGİLƏN, ZƏNGİBASAR QƏDİM AZƏRBAYCAN TORPAQLARIDIR...

XX əsrdə itirdiyimiz bu qədim torpaqlar Borçalı, Dərbənd və Cənubi Azərbaycanla müqayisə oluna bilməz. Ona görə ki, Borçalı, Dərbənd, Cənubi Azərbaycan başqa dövlətlərin ərazisi hesab olunsada, bu gün həmin torpaqlarda soydaşlarımız yaşamaqda davam edirlər.

Lakin Göyçə, Zəngəzuru Sovet Hakimiyyəti (Azərbaycana vurduğu ilk zərbələrdən biri kimi) keçən əsrin 1920-ci illərində Ermənistan ərazisinə birləşdirib. Sovet hakimiyyətinin mövcud olduğu illərdə bu ərazidə yaşayan soydaşlarımız deportasiyaya məruz qalsada, sonuncu Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinə qədər 200 minə yaxın Azərbaycan türkü bu torpaqlarda yaşamağa davam edirdi. Yalnız 1988-ci ilin noyabr-dekabrında Nüvədi istisna olmaqla, bütün ərazilərdən Azərbaycan türkləri qovuldu. Milli faciəmizin son mərhələsi də elə bundan başladı. Göyçə-Zəngəzuru qoruya bilməyən bizlər Qarabağı da itirdik. Naxçıvan da bizdən çox uzaq düşdü. Tarixi ədalətsizliyi aradan qaldıraraq, Naxçıvanı özümüzə birləşdirməli olduğumuz halda, bu əraziləri də əldən verdik. Təəssüf olunan hallardan biri də budur ki, müstəqilliyimiz elan olunub BMT-yə üzv olarkən artıq Ermənistan ərazisində bir Azərbaycan türkü belə qalmamışdı. 200 min soydaşımızın müasir Ermənistan ərazisindən qovulmasını bəynəlxalq aləm SSRİ-nin daxili problemləri sırasına aid etdi. Həmçinin, ərazimizin 20 faizinin Ermənistan tərəfindən işğalı və bir milyon qaçqın problemi bizi Göyçə-Zəngəzur ağrısından qismən uzaqlaşdırdı.

Nə etməli?

Bu ərazilərin qədim yurdumuz olduğunu birdəfəlik unutmalı, düşmən tağdağı altında qalan doğmalarımızın qəbirlərinə əbədi əlvida deməli, yoxsa, torpaqların geri qaytarılması istiqamətində fərqli siyasət yürüdülməlidir?! Bu ərazilərdən qovulan soydaşlarımızın öz ata-baba yurdunu unutmaması mümkün deyil. Bunun üçün hələ bundan sonra az qala 100 il vaxt lazımdır. Oradan qovulan son canlı şahid yaşayana qədər də torpaqlar hər gün yad ediləcək.

Elə yeni formalaşan nəsil də bu ərazilərdən imtina edə bilməyəcək. Çünki həsrət ədəbiyyata, sənətə gətirilir və bu da yeni nəslin yaddaşında təbii iz buraxır. Lakin Qarabağ kimi beynəlxalq aləm tərəfindən tanınan, BMT tərəfindən bizim ərazimiz hesab olunan bir ərazi işğal altından azad olunmayıbsa, biz Göyçə-Zəngibasara necə qayıda bilərik? Həmçinin başqa bir dövlətin rəsmi ərazisi kimi tanınan bir bölgəni "işğal" etməyə bizə imkan verəcəklərmi?

Xalqların ayrı düşməsi faktından söhbət açmışdıq. Müasir vəziyyətdə həmin ərazilərdə soydaşlarımız da yaşamır ki, biz oralara qayıda bilək. Son 50 ildə imperiyalar

xaric, dövlətlərin sərhədlərinin dəyişməsi faktı qeydə alınmayıb. Yaranan yeni dövlətlər imperiyaların dağılmasının nəticəsi kimi meydana gəlib. Tarix torpaqlara yanaşmada iki siyasətə üstünlük verir: ya siyasət müharibələrlə, partizan döyüşləri ilə müşayiət olunub, ya da bir sıra dövlətlər öz tarixi torpaqları hesab etdikləri ərazilərin üstündən sükutla keçməyə üstünlük veriblər. Alyaska uğrunda ABŞ-Rusiya, Kuril adaları naminə Yaponiya-Rusiya, Kalininqrad (Köniqsberg) savaşında Almaniya-Rusiya, Elzas-Lotaringiya naminə Fransa-Almaniya hələ ki, susmağa üstünlük verirlər. Susmayanlar isə qanlı qarşıdurmaldan qaça bilmirlər. Küveyt-İraq, İraq-İran, Ermənistan-Azərbaycan, Hindistan-Pakistan, Fələstin-İsrail münaqişələri bu qəbildəndir.

Bizim bir problemimiz də ondadır ki, Göyçə ilə mövcud sərhədlərimiz arasında daha bir zolaq işğal olunub. Sadaladıqlarımdan belə bir nəticə hasil olunmasın ki, Göyçə-Zəngəzur məsələsinin qapadılmasının tərəfdarıyam, əsla. İlk növbədə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının gələcəyi məhz bu torpaqlara münasibətdən aslıdır.

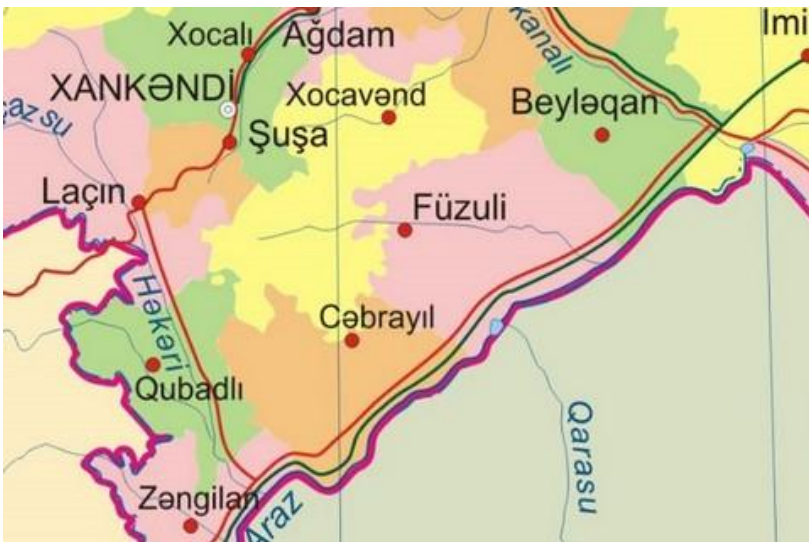

Digər tərəfdən milli-mənəvi abidələrimiz, 100 minlərlə insanın doğmalarının ziyarət yeri məhz həmin bölgədədir. Amma biz beynəlxalq aləmin iradəsinin və qanunların da ziddinə gedə bilmərik. Ən azı ona görə ki, o gücdə deyilik. Həmçinin bizim belə yanaşmamız, Azərbaycana da anoloji yanaşmaların tətbiqi ilə nəticələnmə bilər. Ona görə də, dövlətin Göyçə-Zəngəzur siyasəti Qarabağdan başlamalıdır. Qarabağ torpaqları işğaldan

azad olunduqdan sonra Qərbi Azərbaycan torpaqlarından olan qaçqın soydaşlarımızın da həmin ərazidə yerləşdirilməsinə şərait yaradılmalıdır. Azərbaycan iqtisadi cəhətdən inkişaf etdikcə, Ermənistanla iqtisadi əlaqələrin qurulması başlıca siyasətə çevrilməlidir. Belə bir siyasət bu gün Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi fonunda çoxlarına təəccüblü və bir qədər milli mövqe ilə səsleşməyən siyasət təsiri bağışlasa da, gerçək yol budur.

Cənubi Qafqaz Birliyi ideyasına ayrıca bir yazıda toxunacağım üçün burada geniş müzakirə açmıram. Geopolitik mənzərəyə baxsaq, biz qonşu seçməkdə sərbəst deyilik. Həm də bizim bu ərazilərdə marağımız var.

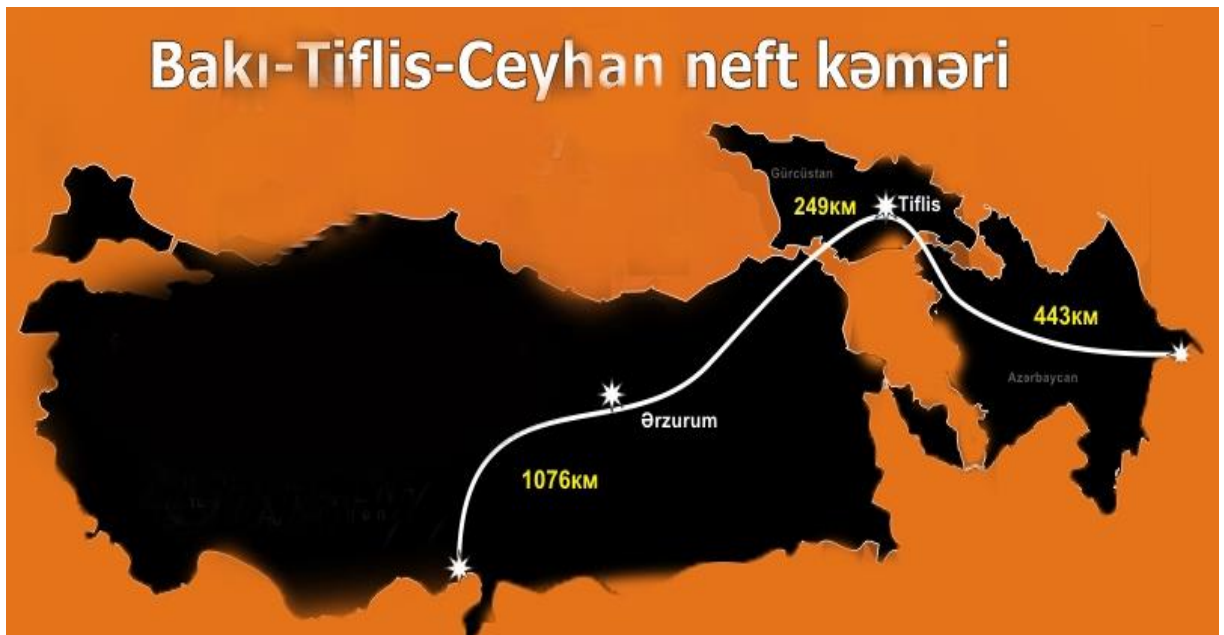
Dünya demokratikləşməyə, qloballaşmaya doğru istiqamət götürdükcə, bu tipli problemlərimizi çözmək asan olacaq. Heç kəs iddia etməsin ki, düşmənçilik sonsuzluğa doğru gedəcək və ya getməlidir. Düşmənçiliyin davam etməyəcəyinə dair çoxsaylı misallar gətirmək olar. 1905-ci, 1918-ci illərdən sonra bu xalqların sadə vətəndaşları arasında düşmənçilik hissi demək olar ki, aradan qalxmışdı. Bunu 70 illik sovet təbliğatı ilə bağlayanların arqumentləri o qədər də tutarlı deyil. Dünya demokratikləşməyə, qloballaşmaya doğru istiqamət götürdükcə, bu tipli problemlərimizi çözmək asan olacaq. Heç kəs iddia etməsin ki, düşmənçilik sonsuzluğa doğru gedəcək və ya getməlidir. Düşmənçiliyin davam etməyəcəyinə dair çoxsaylı misallar gətirmək olar. 1905-ci, 1918-ci illərdən sonra bu xalqların sadə vətəndaşları arasında düşmənçilik hissi demək olar ki, aradan qalxmışdı. Bunu 70 illik sovet təbliğatı ilə bağlayanların arqumentləri o qədər də tutarlı deyil.

Bu gün hələ torpaqlar işğaldan azad olunmamış, şəhidlərin qanı qurumamış

Azərbaycandan kənarda yaşayan soydaşlarımızın ermənilərlə münasibəti barədə həqiqəti kim bilmir ki? İstər Rusiya, istərsə Qərbi ölkələrində ermənilərlə azərbaycanlıların normal münasibətlər sistemində yaşadığı bir reallıqdır. Elə Gürcüstanın Sadaxlı bölgəsində ermənilərlə azərbaycanlılar ortaq bazara sahib deyillərmi? Bu faktın doğru və ya səhv olduğunu araşdırmırıq, sadəcə bu gün konfliktin davam etdiyi bir zamanda belə əlaqələrin olması sabahkı normal münasibətlərdən xəbər verir. Kimləri qınsaq da, onları milli problemlərə laqeydlikdə suçlasaq da, hətta onları “bizdən olmayanlar” adlandırsaq da, fakt dəyişmir. Demək, Qarabağı azad etsək, anoloji münasibətlər Ermənistanla həmin sərhədlər boyu bölgələrdə də yaranacaq. Dövlət bunun qarşısına sədd çəkməməlidir. Əksinə, sistemli siyasət yeritməli, sərhəddən başlayan siyasət gec-tez daşınmaz əmlakın, torpağın, fermer təsərrüfatlarının alqı-satqısına gətirib çıxarmalıdır. Əgər bizim sistemli iqtisadi siyasətimiz olmayacağına, Qarabağı növbəti dəfə itirəcəyik, nəinki Göyçə, Zəngəzuru geri ala biləcəyik.

Çox təəssüf ki, biz geri almaq anlayışını çox dar çərçivədə daşa düşmüşük. Dünya bu gün işğalın yeni növündən - iqtisadi işğaldan daha çox istifadə edir. 30 il bundan əvvəl Kipr Yunanıstanla Türkiyə arasında ikiye bölündü. Lakin Cənubi Kiprin iqtisadi inkişafı, Avropa məkanına inteqrasiyası hətta Şimali Kiprin özündə belə vahid dövlət anlayışı haqqında yeni təsəvvürlər yaratdı. On minlərin qanı üzərində qurulan Şimali Kipr Türk Cumhuriyyətinin müstəqilliyindən vaz keçməyə elə şimali kiplililər özləri hazırdılar. Çünki sosial - iqtisadi vəziyyətin fərqləri, dünyanın yeni yanaşması göz önündədir.

Çox qərribə də səslənsə, bəzən Ermənistan - Azərbaycan münaqişəsinin başlanmasına fərqli aspektdən də qiymət verirəm. Ona görə ki, əgər ermənilər Bakı və ya ətraf rayonlarda indi də yaşamış olsaydılar, yəqin ki, Bakı – Tiflis - Ceyhan Neft Kəməri də, özəlləşdirilən iri obyektlərin əksəriyyəti də bu gün onların nəzarətində idi.

Bu da tarixin bir ironiyasıdır - biz həm uduzmuşuq, həm də geniş mənada sərvətlərimizə sahib olmaq imkanı qazanmışıq. Buna görə də biz ilk növbədə, Qarabağı geri almaq barədə düşünməliyik. Bəzi ağzıgöyçəklər bu təhlilimizdən belə qənaətə gəlməsinlər ki, (bu tezislər mövcud iqtidar tərəfindən ara - sıra səslənir) elə iqtisadi inkişam nəticəsində də Qarabağı almaq olar. Bu o şərtlə mümkündür ki, əhali öz doğma yurdunda bu gün də yaşayaydı; ermənilər iqtisadi fərqləri görüb, qarşılıqlı əlaqələrdə və təmasda olaydılar. Bu gün bu millətin nümayəndələri təmas imkanından məhrumdurlarsa, “iqtisadi işğal” nəticəsiz bir siyasətdir. Bu yalnız o vaxt baş verə bilər ki, biz torpaqlarımızı işğaldan azad edək, əhali öz doğma yurd-yuvasına qayıtsın, iqtisadi siyasətimiz xalqların yaşayışındakı fərqləri ortaya qoya bilsin, ən başlıcası isə, Azərbaycan cəmiyyəti Ermənistandan demokratik olsun. Belə halda, Türkiyənin də Ermənistana münasibəti dəyişməlidir. O da öz qapılarını Ermənistanın üzünə açmalıdır. Biz bundan qorxmamalıyıq. Ermənistanın sərhədlərinə fikir versək, görürük ki, bu dövləti özümüzdən asılı vəziyyətə salmaq üçün kifayət qədər imkanlar var. Gürcüstan istisna olmaqla, Ermənistan hər tərəfdən türklərin əhatəsindədir. Rusiya istəsə belə Ermənistana sona qədər dəstək verə bilməyəcək. İqtisadi-sosial, demokratik yaşamdakı fərqləri ortaya qoya bilsək, Ermənistan Azərbaycandan asılı vəziyyətə düşə bilər. O cümlədən, Türkiyənin regiona girməsi ilə Rusiyanın Cənubi Qafqazda hegemonluğuna son qoymaq şansları yaranar. Bunun üçün Azərbaycana ilk növbədə demokratik hakimiyyət lazımdır - Qarabağı azad edən, cəmiyyəti demokratikləşdirən, əhalinin sosial-qişadi vəziyyətini yaxşılaşdıran bir hakimiyyət. Məhz bundan sonra Azərbaycanın Göyçə-Zəngəzura yolu açılacaq. Sərhədləri dəyişdirmək barədə danışmaq bəlkə tarixin işidir, bəlkə də dilə gətirilməyən bir məsələdir. Sərhədləri dəyişdirmədən belə, Göyçə-Zəngəzura qayıtmaq olar və biz qayıtmalıyıq. İqtisadi cəhətdən Ermənistandan üstünlüyümüz, demoqrafik vəziyyətimiz buna imkan verir. Milli hakimiyyətin vəzifəsi Azərbaycanın Ermənistanla münaqişəsini beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində tənzimləmək və Ermənistan iqtisadiyyatına sahib çıxmaq, Naxçıvanı blokadadan qurtarmaqdır. Düşüncəmiz müasir dünyanın reallıqları ilə üst-üstə düşməlidir-müasirləşmək, həm də bizi doğma yurd

yuvamıza qaytarar. Demokratikləşmə, iqtisadi inkişaf, demokratik hakimiyyət, azad cəmiyyət-bu bizim şüarımız olmalıdır. Çünki Göyçə-Zəngəzur həsrətinə son qoyulması bu şüardan keçir, Naxçıvanın taleyi yeniləşmədən asılıdır. Bir qədər ləngisək, demokratik Azərbaycan qura bilməsək, Ermənistan bu sahədə də bizi qabaqlayacaq. Gecikmədən, azad cəmiyyət qurulmalıdır, korrupsiyasız, rüşvətsiz sistem formalaşdırılmalıdır, əhalinin sosial vəziyyəti yaxşılaşdırılmalıdır. Bu proses Ermənistanda bizdən əvvəl baş versə, sərhədlərimizdən içəri girəcəklər. Heç kəs bu prosesin qarşısını ala bilməyəcək - nə tarixi düşmənçilik, nə Azərbaycan ordusu, nə də iqtisadi üstünlüyümüz bu prosesin qarşısını ala bilməyəcək. İqtisadiyyatımızı Bakıdan əyalətlərə, xüsusən, Ermənistanla sərhədə daşmalıyıq, Qarabağı işğaldan azad etməliyik. Qanlı müharibələr həm bizi zəiflədəcək, həm də inkişafımızı əngəlləyəcək. Amma bu Qarabağa şamil olunmamalıdır. Çünki Qarabağ hələ itirilməmiş Naxçıvanın son güman yeri, Göyçə-Zəngəzura qapı, həm də Dərbənd, Borçalı, Cənubi Azərbaycana ümididir.

DƏRBƏND

Dərbənd bu gün də Azərbaycanın Şimal Qapısı deməkdir. Rusiya Federasiyasının Dağıstan Respublikasının ərazisində yerləşən qədim Dərbənd Azərbaycan şəhəridir. Bu gün bu şəhərdə 100 minə yaxın Azərbaycan türkü yaşayır. Politoloqların, ekspertlərin bir qismi hesab edir ki, Rusiya öz mahiyyətində imperiya əlamətlərini şərtləndirdiyi üçün gec-tez dağılmağa məhkumdur.

Şəxsən mən, bu qənaətdə olmasam da, səslənən bu fikrə münasibətimi bildirmək istərdim.

Rusiya Federasiyası dağılacağı təqdirdə, Azərbaycan nəinki Dərbəndi özünə qaytarar, bəlkə daha ciddi problemlərlə üz-üzə qala bilər. Belə ki, Azərbaycanın şimal rayonlarında azsaylı xalqların nümayəndələri yaşayır. Tatlar, avarlar, ləzgilər bu qəbildən olan xalqlardandır. Sayca daha çox olan ləzgilər başqa azsaylı xalqlara nisbətən daha fəal kimi görünür. Təəssüf ki, ləzgilərin bir hissəsini separatçı əməllərə cəlb edən “Sadval” təşkilatı şimal rayonlarımızın bizdən ayrılaraq, Dağıstana birləşdirilməsi isiqamətində uzun müddət açıq və gizli fəaliyyət göstərib. Azərbaycan hökuməti çox zaman bu proseslərin üstündən sükutla keçməklə, məsələni qəlizləşdirmək istəmədiyini göstərib. Əgər Rusiya imperiya kimi dağılırsa, Dağıstan da müstəqil dövlətə çevrilmək şansı qazana bilər. Belə olan təqdirdə onun Azərbaycanın şimal rayonlarına iddia etməməsi real görünür. Təbii ki, bunlar nəzəri cəhətdən belədir. Nəzəri cəhətdən həm də o mümkündür ki, Azərbaycan çox güclü bir dövlətə çevrilə bilər. Rusiyanın dağılma anında isə Dağıstan, o cümlədən Şimali Qafqaz xalqları Azərbaycana sığına bilərlər. Təbii ki, bunlar hamısı subyektiv mülahizələrdir. Reallıq isə tam fərqlidir. Dərbənddə 10 minlərlə Azərbaycan türkü, Azərbaycanda təxminən elə o qədər Şimali Qafqaz qrupuna aid olan etniklər yaşayır. Azərbaycandan fərqli olaraq, Rusiya mütəmadi olaraq, bu etnik qrupların cinayətə və separatçılığa meyilli təbəqəsini vətənimizin əleyhinə səfərbər edə bilir. Bu qruplar Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət bir qədər gərginləşən kimi müxtəlif bəyanatlar verir, hətta ərazimizdə törədilən terror hadisələrində də iştirak edirlər. Bakı Metropolitenində baş verən qanlı partlayışda belə qruplardan biri (Sadval) çox aktiv iştirak edib.

Belə bir şəraitdə Azərbaycan xüsusi Dərbənd siyasəti sərgiləməlidir mi?

Mütləq. Ona görə ki, Dərbənddə yaşayan soydaşlarımız Rusiyanın başqa bölgələrində yaşayan vətəndaşlarımızdan fərqli statusa malikdirlər. Onlar Rusiya vətəndaşdırlar və sərhədlərimizə söykənərək yaşayırlar. O cümlədən, milli-mənəvi dəyərlərimizin bir parçasını və özəlliklərini, adət-ənənələrimizi yaşadaraq, tarixi ata-baba yurdlarımızı tərk etməyiblər. Strateji baxımdan da, Dərbənd Azərbaycan-Rusiya qarşılıqlı əlaqəsində bufer rolunu oynaya bilər. Daha dəqiq ifadə etsək, Azərbaycanda “Sadval” tipli təşkilatların əli ilə separatçılıq etmək istəyən Rusiyanı Dərbənd siyasəti durdura bilər.

Azərbaycan nə etməlidir?

İlk növbədə Rusiya ilə Azərbaycan arasında milli azlıqların hüquqlarının tanınması haqqında qarşılıqlı hüquqi müqavilə imzalanmalıdır. Onu da xatırladım ki, Rusiya Azərbaycanda yaşayam rusdillilərlə bağlı analoji müqavilə imzalayıb. Çox təəssüf olsun ki, bu sənəddə Dərbənd azərbaycanlıları ilə bağlı bir kəlmə də yazılmayıb. Hətta qeyri-rəsmi razılaşmaya görə, Azərbaycanın İsmayilli rayonunun İvanovka kəndində yaşayan rusların kollektiv təsərrüfatına da toxunulmayıb. Baxmayaraq ki, bu Azərbaycanın mövcud qanunvericiliyinə ziddir. Qeyd etdiyim kimi, ilk növbədə Rusiya və o cümlədən Dağıstanla Dərbənd türklərinin milli azlıq kimi hüquqlarının tanınması istiqamətində hüquqi addımlar atılmalıdır

Azərbaycan Dərbəndlə çox sıx mədəni əlaqələr qurmalı, onların milli adət ənənələrindən, kökündən, mədəniyyətindən uzaq düşməsinin qarşısını almalıdır. 1992-93-cü illərdə Dərbənd azərbaycanlılarına bir qədər diqqət ayrılsa da, sonrakı illərdə bu siyasət nədənsə durduruldu.

Azərbaycan dilində məktəblərin açılması, Azərbaycan ali məktəblərində dərbəndlilərin pulsuz təhsil almasının təmin olunması, Azərbaycan Televiziyasının daha asan yollarla bu əraziyə (xüsusi antennalar) ötürülməsini təmin edilməsi, mədəni-kütləvi tədbirlərin təşkil edilməsi, Rusiyanın ictimai-həyatında aktiv iştirak üçün izahedici iş aparmaq və s. Azərbaycan dövlətinin Dərbənd siyasəti istiqamətində aparmalı olduğu əsas işlərdəndir. Yerli xalqlarla münasibətin normal qurulması, iqtisadi-mədəni əlaqələr Azərbaycanı da etnik qruplarla konfliktəndən yayındıra bilər.

Azərbaycan ərazi iddiası ilə çıxış etməməli, Rusiya ərazisində qeydiyyatda olan və ya fəaliyyət göstərən ictimai-siyasi təşkilatların da analoji tələblə çıxış etməyəcəyi barədə razılığa gəlməlidir. Düzdür, bu gün Rusiya-Azərbaycan münasibətlərində belə hallara çox nadir rast gəlinir. Lakin heç kəs təminat vermir ki, Azərbaycan Rusiyanın maraqlarını ödəmədiyi bir vaxtda belə bəyanatlar səslənməyəcək. Onu da xatırladım ki, “Sadval” Rusiya dövlət qeydiyyatında olan ictimai təşkilatdır. Bu gün müasir dünyada ərazilərin dəyişdirilməsinə cəhd o qədər uğur gətirən siyasət hesab edilmir. Rusiyanın da açıq şəkildə Azərbaycan sərhədlərinə təcavüz edəcəyini gözləmək sadələvhlükdür. Lakin separatçılar vasitəsilə Azərbaycana təzyiq etmək Rusiyanın xislətinə tam uyğundur. Demək, biz Dərbəndi qorumaqla, qismən də olsa, bu problemi sığortalaya bilərik. Dərbəndlilər yerli xalqlarla çox sıx ünsiyyətdə olmaqla, Rusiyanın separatçılığını neytrallaşdırma bilərlər. Bunun

üçün isə dərbəndlilərin Dağıstandakı milli-iqtisadi-sosial mövqeyi sabit və təminatlı olmalıdır. Azərbaycan hökuməti Dağıstanla çox sıx münasibət qurmalı, millətlərarası münasibətlər istiləşdirilməli, mədəni əlaqələr genişlənməlidir. Azərbaycan Dərbənd vasitəsiylə həm də Dağıstana yaxşı çıxış əldə edir, nəticədə, özünün şimal sərhədlərinin təhlükəsizliyini əsasən təmin etmiş olur.

BORÇALI - MUXTARIYYƏT, YOXSƏ, GÜRCÜSTAN DÖVLƏTÇİLİYİNİN QARANTI?

Son illər Azərbaycan-Gürcüstan münasibətləri yeni mərhələyə qədəm qoyub. Bu ölkələri oxşar edən bir sıra amillər var. Hər iki dövlət milli separatizmdən əziyyət çəkir, Qərbi inteqrasiya istiqamətində ciddi səylər göstərirlər. Lakin bizi daha çox maraqlandıran Gürcüstanın Borçalı və Qaraçöp ərazilərində yaşayan 600 minə yaxın soydaşımızın taleyi, onların bu ölkənin ictimai-siyasi həyatında tutacağı mövqedir.

Gürcüstan Sovet İmperiyası dağıldıqdan sonra bir sıra milli problemlərlə üz-üzə qalıb. Ölkənin ərazisində ona tam tabe olmayan iki muxtar qurum fəaliyyət göstərir. Bu Cənubi Osetiya və Abxaziya muxtariyyətləridir. Rusiyanın himayəçiliyi ilə hər iki muxtar qurum Gürcüstanın mərkəzi hakimiyyəti ilə bütün əlaqələri kəsərək, özlərinin müstəqilliklərini elan edəblər. Başqa bir tərəfdə isə, yarımmüstəqil fəaliyyət göstərən Acariya və Cavaxetiya bölgələri də var. Əgər Acariya muxtariyyətə malikdirsə, Cavaxetiya muxtariyyət əldə etmək uğrunda açıq və gizli fəaliyyət göstərir. Təbii sərvətlər baxımından o qədər də zəngin

olmayan Gürcüstan Respublikasında bu tipli milli-etnik konfliktlərin mövcudluğu da əlavə gərginlik mənbəyidir. Gürcüstanın sərgilədiyi siyasi kurs Rusiyanın region maraqları ilə qətiyyətlə uzlaşmır. Öz siyasətini Avropa ailəsinə və NATO düşərgəsinə inteqrasiyada görə Gürcüstan bütün sferalarda Rusiyanın ciddi təzyiqi ilə üzləşir. Mərkəzi hakimiyyətə tabe olmayan iki muxtar qurumu - Abxaziya və Cənubi Osetiyanı tam nəzarətdə saxlayan Rusiya, Acariya və Cavaxetiyada da separatçılığı qızıdır. Həmçinin Rusiya Gürcüstan ərazisində öz hərbi kontingentini də saxlayır. Sayca gürcülərdən sonra ikinci yeri tutan Azərbaycan türkləri isə bu ölkədə heç bir muxtar quruma malik deyillər.

Gürcüstan dövlətinin gələcək taleyi necə olacaq? Bu dövlət mərkəzdən qaçan muxtar qurumları özünə tabe etdirə biləcəkmi? Yoxsa Gürcüstan adlı dövlətin BMT tərəfindən qəbul edilən sərhədləri dəyişdiriləcək? Hər iki variantda Gürcüstanda yaşayan 600 min Azərbaycan türkünün taleyi necə olacaq? Onlar hansı mövqeni tutacaqlar? Azərbaycan dövləti bu problemlərə necə münasibət bəsləməli, Borçalı türkləri ilə bağlı xüsusi siyasət yeritməlidir? Bu suallara cavab verməyə çalışaq:

Cənubi Qafqaz uğrunda iri dövlətlərin mübarizəsi sənəkmək bilmir. Bir tərəfdən ABŞ, digər tərəfdən isə Rusiya öz maraqları naminə Cənubi Qafqaz respublikalarında ictimai-siyasi prosesləri nəzarətdə saxlamağa çalışırlar. Gürcüstan da bu mübarizə meydanının mərkəzində dayanan respublikalardandır.

Rusiya etnik-separatçılıq əməllərini genişləndirməklə, Gürcüstanı daha çox öz nəzarətində saxlamağa çalışır. 1988-ci ildən başlayan bu separatçılıq hərəkatları bu gün Gürcüstanı parçalanmış vəziyyətə gətirib çıxarıb. Artıq iki muxtar qurum - Cənubi Osetiya və Abxaziya öz müstəqilliklərini elan edərək, faktiki Rusiyanın nəzarəti altında fəaliyyət göstərir. Cavaxetiya erməniləri də muxtar status almaq üçün mütəmadi bəyanatlar səsləndirir. Bu zona bu gün Gürcüstanın ən qaynar nöqtələrindən biridir. Münaqişə silahlı qarşıdurma səviyyəsinə çatmasa da, ona yaxın vəziyyətdədir. Hələlik Cavaxetiya ermənilərinin aktiv mübarizəyə başlamamasında Ermənistan amili də rol oynayır. Azərbaycanla müharibə vəziyyətində olan Ermənistan faktiki blokada şəraitindədir. Bu gün Ermənistan xarici aləmlə Gürcüstan, qismən isə İran vasitəsilə əlaqə saxlaya bilər. Bütün yüklər məhz Gürcüstan ərazisindən Ermənistana daşınır. Əgər Azərbaycanla problemlər yoluna qoyulmadan, Ermənistan Cavaxetiya ermənilərinə aktiv mübarizə işarəsi verərsə, ətraf aləmdən tam təcrid oluna, ölkə ciddi iqtisadi-siyasi böhranla üz-üzə qala bilər. Məhz

bunun nəticəsidir ki, Gürcüstan erməniləri hələlik mübarizənin aktiv mərhələsinə başlamırlar. Təbii ki, bütün bu proseslər Rusiyanın ciddi nəzarəti altında həyata keçirilir. Gürcüstan özü isə Qərblə, xüsusilə NATO ilə sıx inteqrasiyanın tərəfdarıdır. Son illərdə digər Cənubi Qafqaz respublikalarından fərqli olaraq, Gürcüstan xarici siyasətdə bu xətdən imtina etməyib. Əgər Azərbaycan 1992-93-cü illərdə tam qərbyönlü kurs tərəfdarı kimi çıxış edərdisə, 1993-cü il iyun qiyamından sonra mərhum Heydər Əliyev daha çox iri dövlətlərin, xüsusən, Rusiya və ABŞ-ın maraqlarını nəzərə ala biləcək siyasət sərgiləyirdisə, bu gün prezident İlham Əliyev balansını qismən Rusiyanın xeyrinə artırıb. Ermənistan da öz xarici siyasətində üstünlüyü Rusiyaya verməklə, Qərblə də əlaqəni kəsmir. Gürcüstan isə müstəqillik dönməindən bu yana tam Qərbə istiqamətlənmiş xarici siyasət yürüdü. İstər Qamsaxurdiya, istər Şevardnadze, istərsə də Saakaşvili Gürcüstanın xarici siyasətini dəyişməyə cəhd etməmiş, əksinə vahid xarici siyasət kursu ilə çıxış etmişlər. Elə bunun nəticəsidir ki, Gürcüstan Azərbaycan və Ermənistandan əvvəl Avropa Şurasına üzv olmuş, Avropa Birliyi ilə sıx münasibətlər qura bilmiş, NATO bazalarının Gürcüstana gətirilməsi üçün ilkin razılıqlar əldə edilmiş kimi görünür.

ABŞ və Rusiyanın bu dövlət uğrunda mübarizəsində kimlər udacaq? Gürcüstan sürətlə federallaşmaya doğru gedir. Gürcüstan ərazisində bir neçə federal qurum fəaliyyət göstərəcək. Bunlar Abxaziya, Acariya, Cənubi Osetiya və Gürcüstan Respublikasıdır. Əgər Gürcüstan hökuməti federal dövlət quruluşuna razılıq verməyəcəksə, milli-etnik problemləri çözmək mümkün olmayacaq. Hələ Şevardnadze dönməində bu plana qismən razılıq verilmişdi. İndi də BMT separatçı rejimlərlə mərkəzi hökumət arasında vasitəçi kimi çıxış edərək, problemi məhz federallaşma istiqamətində həll etmək istəyir. Cavaxetiya ermənilərinin də muxtar qurum tələbi məhz proseslərin bu istiqamətdə inkişafı ilə əlaqədardır. Gürcüstan ərazisində etnik-milli azlıqlar içərisində sayca ən çox olan Azərbaycan türkləridir. Onların sayı təxminən 600 min nəfərə yaxındır. Bu gün Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımız bir sıra problemlərlə üzləşib. İlk növbədə, onu qeyd etmək ki, başqa etnik-milli qruplara nəzərən daha az təşkilatlanmış Azərbaycan türkləri Gürcüstanın şovinst qüvvələrinin poliqonuna çevrilib. Abxaziya və Osetiya da məğlub duruma düşmüş Gürcüstanın Qamsaxurdiya hökuməti, Borçalı və Qaraçöpün boşaldılması hesabına öz dövlətlərinin bütövlüyü görüntüsünü yaratmağa çalışdılar. Düzdür, həmin müddətdə bir sıra yaşayış məntəqələrini boşaltmaq Gürcüstana müyəssər olsa da, bütövlükdə, buna nail ola

bilmədilər. Soydaşlarımız dözə bildi və bu gün öz ata-baba yurdlarında yaşamaqda davam edirlər. 1993-cü ildə Azərbaycan və Gürcüstanda müvafiq olaraq, Əliyev və Şevardnadzenin hakimiyyət başına gəlişi xalqlar arasındakı problemləri qismən yoluna qoydu. Köçürülmə siyasəti dayandırıldı, azərbaycanlıların təhlükəsizliyi qismən təmin olundu. O cümlədən soydaşlarımız təşkilatlanmağa başlayaraq, müxtəlif ictimai qurumlar yaratdılar. Siyasi partiyalarda da soydaşlarımız aktiv mövqeyə çıxmağa başladılar. Gürcüstan Parlamentində azərbaycanlı deputatlar yer aldılar. Təəssüf ki, bu münasibətlər Gürcüstan-Azərbaycan münasibətləri səviyyəsində deyil, Əliyev-Şevardnadze səmimiyyəti üzərində quruldu. Başqa sözlə, davamlı, ardıcıl siyasi münasibətlər müstəvisinə keçirilə bilmədi. Hər iki respublikanın bür sıra iri beynəlxalq müqavilələrdə iştirakı bu münasibətləri daha da dəyişdirməyə imkan verir. Bakı-Tiflis-Ceyhan, Bakı-Ərzurum kəmərlərinin Gürcüstan ərazisindən keçməsi bu respublikanın həm iqtisadi, həm də təhlükəsizlik məsələlərində Azərbaycanla bilavasitə bağlılığına şərait yaradır. O cümlədən Rusiya ilə sər in münasibətlər Gürcüstanı Türkiyə ilə sıx əlaqələr qurmağa məcbur edir. Təbii ki, NATO düşərgəsinə inteqrasiya arzusu da Gürcüstan-Türkiyə, deməli, həm də, Gürcüstan-Azərbaycan münasibətlərinə əlavə stimula verir. Azərbaycan Gürcüstandan keçən kəmərlərin çəkilişi üçün bu ölkəyə ciddi maliyyə güzəştləri də edib. Qiymət tariflərində Azərbaycan Bakı-Tiflis-Ceyhana görə bir milyard, Bakı-Ərzurum kəmərinə görə isə 500 milyon ABŞ dolları dəyərində Gürcüstanla güzəştlər etdi. Lakin bunun müqabilində Gürcüstan hökumətindən orada yaşayan Azərbaycan türklərinə heç bir milli-hüquqi təminat alınmadı. Gürcüstanın ictimai-siyasi həyatında iştirak edən soydaşlarımız Əliyev-Şevardnadze münasibətləri fonunda birtərəfli qaydada iqtidar mənafeələrinə qulluq edən toplum kimi görünürdü. Belə ki, azərbaycanlılar Şevardnadze hakimiyyətinin təminatçısı rolunda çıxış etməyə başladılar. Gürcüstan isə təkcə Şevardnadzedən ibarət deyildi. Digər siyasi qüvvələr, xüsusilə müxalif təşkilatlar Azərbaycanın bu “himayəçiliyinə” gizli də olsa, etiraz edirdilər. Bu gün sadaladığımız problemlərin həllinə yenidən qayıtmaq çətindir. Lakin Azərbaycan dövlətinin Borçalı və Qaraçöpdə kompakt, bütövlükdə isə Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımıza yönəlik xüsusi dövlət siyasəti olmalıdır.

Biz nə etməliyik?!

BORÇALI

İlk növbədə, Gürcüstan ərazisində yaşayan soydaşlarımızın bu ölkənin ictimai, siyasi, mədəni həyatında tam hüquqlu vətəndaş kimi iştirak etməsinə zəmin yaratmalıyıq. Yəqin heç kəs etiraz etməz ki, bu ilk növbədə gürcü dilini bilməkdən keçir. Müstəqil dövlətlərdə dil faktoru xüsusi rol oynayır. Xüsusən, milli-etnik qarşıdurmaların olduğu yerlərdə milli qürurun göstəricisi dil hesab olunur. Etiraf edək ki, Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımızın dil məsələsində çox böyük problemləri var. Məişət səviyyəli danışığıdan yuxarı çox az adam gürcü dilini mənimsəyə bilib. Bunun üçün Azərbaycan hökuməti xüsusi təhsil proqramı işləyib hazırlamalıdır.

Diqqət etsəniz, görürsünüz ki, biz Dərbənd siyasətində Azərbaycan türkcəsinin qorunması siyasətinə üstünlük verilməsinin tərəfdarı idik. Çünki orada vəziyyət Borçalıdan kəskin fərqlənir. Borçalı türkləri dil mədəniyyətini qorumaqla yanaşı, bəlkə bir az da yerli dövlət dilindən özlərini təcrid edəblər. Dərbənddə isə əksinə, Azərbaycan türkcəsini rus dili əvəz edib. Buna görə də ictimai-siyasi həyatda iştirakı təmin etmək üçün təhsildən başlanılmalıdır. Niyə ictimai-siyasi proseslərdə iştirakı bu qədər qabardırıq və ya ona bu qədər önəm veririk? Gürcüstan seçicilərinin təxminən 20 faizini Azərbaycan türkləri təşkil

edir. Bu rəqəm bir ölkənin siyasi həyatında çox önəmli faktordur. Biz hökmən bu faktordan düzgün istifadə edərək, həm orada yaşayan soydaşlarımızın mədəni-siyasi-ictimai hüquqlarını qorumaq, həm də Azərbaycan Dövlətinin regionda yerini və rolunu gücləndirməliyik. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edim ki, Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımızın bu ölkədəki yeri, rolu, iqtisadi-sosial vəziyyəti Azərbaycanın bütövlükdə Qafqazdakı mövqeyinin göstəricisidir. Gürcüstandakı soydaşlarımız bizi Qafqazda üzləşə biləcəyimiz bir sıra problemlərdən sığortalaya bilər. Rusiyanın Qərblə Gürcüstan uğrunda mübarizəsində Azərbaycan türklərinin mövqeyi aparıcı rol oynaya bilər. Bu da həm Azərbaycan türklərinin Gürcüstan dövlətinin qarantı kimi çıxış etməsinə şərait yaradar, o cümlədən Azərbaycan Qafqazda Gürcüstanı özünün əbədi müttəfiqinə çevirə bilər.

Bütün bu şərtlərə görə biz çalışmalıyıq ki, soydaşlarımız Gürcüstanın iqtisadi-siyasi həyatında mövqe sahibi olsunlar. Onun üçün də qeyd etdiyim kimi, dil faktoru əsas amillərdəndir. Borçalı və Qaraçöpdə orta məktəblərin hamısı gürcü dilində olmalıdır. Bu o demək deyil ki, Azərbaycan dili tamamilə sıxışdırılıb çıxarılmalıdır. Azərbaycan dili, tarixi, ədəbiyyatı ayrıca fənlər kimi tədris olunmalı, gürcü dili isə əsas dil olmalıdır. Gürcü dilini mükəmməl mənimsəmək bütün sferalarda soydaşlarımıza kömək edəcək, dövlət qulluğunda iş problemi aradan qalxacaq, yazışmalar zamanı çətinliklər olmayacaq, hüquq və məhkəmə sistemində, insan haqlarının qorunmasında süni çətinliklər yaradılmayacaq, başlıcası, həmvətənlərimiz seçilmək hüququndan geniş istifadə edə biləcəklər. Bu gün Gürcüstanın dövlət orqanlarında çalışan soydaşlarımızı barmaqla saymaq olar. Bunun da əsas səbəbi kimi dil faktoru göstərilir.

Azərbaycan hökuməti mövcud dövlət universitetlərinin birində gürcü dilində fakültə açmalı, Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımızın bu fakültədə təhsil alıb, geri qayıtması üçün şərait yaratmalıdır. Daha yaxşı olar ki, Borçalıda universitetlərdən birinin filialı açılsın və orada yaşayan soydaşlarımız təhsil üçün daha geniş imkan əldə etsin. Bu bir neçə baxımdan əhəmiyyətlidir. Əvvəla, sosial-iqtisadi vəziyyətin o qədər də qənaətbəxş olmadığı dövrdə soydaşlarımız əlavə maliyyə itirməli olmayacaq. Digər tərəfdən, yerli universitetdə təhsil alan tələbə öz yaşayış yerini həmişəlik tərk etməli olmayacaq. Etiraf edək ki, Bakıya oxumağa gələn soydaşlarımızın əhəmiyyətli hissəsi geri qayıtmır, Bakıda qalmağa üstünlük verirlər. Belə olarsa, bu problem öz-özünə həllini tapar, dil faktoru da avtomatik aradan qalxar. Universiteti bitirən tələbələr həm təyinatla, həm də sərbəst qaydada müxtəlif dövlət

strukturlarında işlə təmin oluna bilərlər. Bunun üçün isə Azərbaycan Təhsil Nazirliyi Gürcüstan Təhsil Nazirliyi ilə birgə xüsusi sənədlər paketi hazırlamalıdır. Orta məktəblərə isə Azərbaycan hökuməti xüsusi qayğı göstərməlidir. İqtisadi vəziyyət nə qədər ağır olsa da, Azərbaycan hökuməti Gürcüstan ərazisində fəaliyyət göstərən məktəblərə himayəçilik etməlidir. Gürcüstanın iqtisadi durumunun ağırlığı məktəblərə xüsusi qayğı göstərməyə imkan vermir. Onu da qeyd edək ki, ayrılan vəsaitləri də Gürcüstan Təhsil Nazirliyi daha çox gürcülərin yaşadığı ərazilərdə fəaliyyət göstərən məktəblər arasında bölür. Bu həm milli təəssübkeşlikdən, həm də vəsaitin azlığından irəli gəlir. Azərbaycanlıların yaşadığı ərazilərdəki məktəblər isə əsasən diqqətdən kənar qalır. Buna görə də Azərbaycan tərəfi məktəblərə xüsusi himayəçilik göstərməlidir. Məktəblərin inşasından tutmuş, müasir avadanlıqlarla təchizinə qədər nəzarətdə saxlanılmalıdır. Bunu etməyin müxtəlif hüquqi yolları var. Xeyriyyə fondları yaratmaqdan tutmuş Azərbaycanın ayrı-ayrı rayonlarının bir məktəbi himayəyə götürməsinə qədər müxtəlif vasitələrdən istifadə etmək olar. Əsas məsələ odur ki, dövlət bu problemə sistemli yanaşsın. Əks təqdirdə, yerli məktəblərin səviyyəsinin müasir tələblərə cavab verməməsi gec-tez soydaşlarımızın bu əraziləri tərk etməsi ilə nəticələnəcək. Bəlkə, Gürcüstanda bu siyasətin gerçəkləşməsinə istəyən dövlət məmurları da az deyil. Süni surətdə də belə bir problem yaradılaraq, əhalinin yavaş-yavaş öz ata-baba yurdlarından köçürülməsinə şərait yaradırlar. Ona görə də Gürcüstan hökumətinin atacağı hər hansı bir addımı gözləmədən məktəblərə himayəçiliyi Azərbaycan hökuməti öz üzərinə götürməlidir. Təhsil məsələsi həll olunduqdan sonra əhalinin ictimai-siyasi aktivliyi artacaq, həmçinin dövlət qulluqçuları sırasında azərbaycanlılar kifayət qədər çoxalacaq. Bu da növbəti mərhələdə Azərbaycan türklərinin Gürcüstan dövləti içərisində rolunu xüsusi olaraq artıracaq, ərazini tərk etmə təhlükəsi qisməndən də olsa aradan qalxacaq. Lakin Azərbaycan hökuməti təkcə təhsil siyasəti ilə kafayətlənməməlidir. İqtisadi sahədə Azərbaycan hökuməti daha ciddi addımlar atmalıdır. Gürcüstanda Azərbaycan banklarının şöbələri açılmalı, pul-kredit siyasəti xüsusi güzəştlərlə həyata keçirilməlidir. Bankların əsas vəzifəsi pul qazanmaq yox, əhaliyə xidmət göstərmək olmalıdır. Bank güzəştli kredit sistemi müəyyənləşdirərək, (təbii ki, Azərbaycan Hökumətinin dəstəyi ilə) kənd təsərrüfatı məhsullarının yetişdirilməsi ilə məşğul olan soydaşlarımıza ssudaların (faizsiz, güzəştli və ya girovsuz) verilməsini təmin etməlidir. Bu həmin ərazidə yaşayan soydaşlarımızın məşğulluq probleminə qismən də olsa kömək edəcək. Etiraf edək ki, hal-hazırda həmin ərazidə yaşayan və kənd təsərrüfatı ilə

məşğul olan soydaşlarımız belə xidmət növündən tam məhrumdurlar. Gürcüstan-Azərbaycan arasında gömrük xidməti də başqa sərhəd-keçid məntəqələrinə nəzərən sadələşdirilməlidir. Bunu dövlətlərarası müqavilə ilə tənzimləmək, keçid məntəqələrində süründürməçiliyi aradan qaldırmaqla nail olmaq olar. Azərbaycanın daxili bazarının qorunma prinsiplərini gözləməklə sərhəd bazarını da formalaşdırmaq mümkündür. Gürcüstanda aparılan torpaq islahatı birtərəfli qaydada gürcülərin xeyrinə həyata keçirilib.

Azərbaycan hökuməti Azərbaycan türklərinin torpaq payı əldə etməsi istiqamətində Gürcüstan hökuməti ilə danışıqlar aparmalı, soydaşlarımızın pozulan hüququ bərpa edilməlidir. Bu problemi süni yollarla malalamağa ehtiyac yoxdur, əksinə, problemin həllində hər şey açıq danışıqlar və səmimiyyət üzərində qurulmalıdır.

Səhiyyə sahəsində də Azərbaycan hökuməti ərazilərdəki klinikalarda güzəştli siyasət sərgiləmək əvəzinə, yerli klinikaların açılmasına diqqət etməlidir. Xüsusi yardımlar hesabına müasir tələblərə cavab verən bir klinikanın inşası həm yerli əhalinin problemlərini həll edər, həm də başqa Gürcüstan vətəndaşlarının da azərbaycanlılar yaşayan ərazini mərkəz kimi tanımasını şərtləndirər.

Mədəniyyət sahəsində də Azərbaycan hökuməti fərqli siyasət yürütməyi bacarmalıdır. Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi Tiflis teatrına xüsusi diqqət ayırmalı, Gürcüstan Mərkəzi televiziyasında efir vaxtı almış “Azərbaycan saati”ni baxımlı etməlidir. O cümlədən Azərbaycandan mütəmadi mədəniyyət qrupları soydaşlarımızın qonağı olmalıdır. Azərbaycanlılar yaşayan rayonların birində müasir standartlara cavab verən kitabxana fəaliyyət göstərməlidir.

Bu tipli problemlər, təbii ki, çoxdur. Lakin Azərbaycan hökuməti çətinliklərə baxmayaraq geri durmamalı, milli və dövlət mənafeyi naminə Gürcüstan azərbaycanlılarının probleminə sahib çıxmalıdır. Əks təqdirdə, qaçqınlara sahib çıxmalı olacaq. Bu isə Azərbaycanı regionda sonuncu dövlət statusuna endirəcək. İqtisadi, təbii və demoqrafik resurslarına görə bu gün Azərbaycan Cənubi Qafqazda çox ciddi üstünlüklərə malikdir. Bu üstünlükləri qorumaq isə hər birimizin borcudur.

Azərbaycan hökuməti yerli şirkətlərin Gürcüstanda filiallarının açılması məsələsini də diqqətdə saxlamalıdır. Bütün bu tipli addımlar isə Gürcüstan hökuməti ilə münasibətlərin necə qurulmasından asılıdır.

Azərbaycan dövləti Gürcüstana ərazi iddiası irəli sürmür, həmçinin, oradakı

soydaşlarımızın hüquqlarının qorunması baxımından Gürcüstan tərəfi də təminat verir.

Əgər növbəti illərdə Gürcüstan federallaşmağa doğru gedərsə, federal Gürcüstanın bir subyekti hökmən Borçalı olmalıdır. Gürcüstan-Azərbaycan münasibətləri elə qurulmalıdır ki, bu subyektin mövcudluğunda Gürcüstan tərəfi özü maraqlı olsun. Bu gün konfliktlərin xarakteri, düşmənçiliyin həddi gürcüləri abxazlarla, osetinlərlə ehtiyatla davranmağa məcbur edəcək. Bu muxtar qurumlarla mərkəzi hökumət arasında uzun müddət inamsızlıq sindromu qalacaq. Belə halı Acariyaya və Cavaxetiyaya da aid etmək olar. Gürcüstan federal dövlət quruluşuna doğru getsə, Cavaxetiya ermənilərinin muxtar subyekt tələbini yerinə yetirməli olacaq. Çünki Rusiya bu məsələdə xüsusi marağa malikdir. Rusiya Cənubi Qafqazda potensial müttəfiqi olan Ermənistanın, Cavaxetiyaya muxtariyyət verilməsi istəyinə ən azı hörmətlə yanaşacaq, və regionda öz mövqeyini möhkəmlətmək istəyəcək, Gürcüstana isə əlavə təsir imkanları qazanacaq. Yeganə muxtar quruma malik olmayan isə Azərbaycan türkləri ola bilər. Buna görə də orada yaşayan azərbaycanlılar elə təşkil olunmalıdır ki, federallaşma prosesində Borçalı kənardə qalmasın. Gürcüstan özü də həm Azərbaycan hökuməti ilə, həm də yerli əhali ilə qurulan səmimi münasibətlər fonunda Borçalının muxtar quruma çevrilməsindən çəkinməməlidir. Bu hal baş verməyəcəyi təqdirdə belə beynəlxalq normalardan və xalqların öz müqəddəratını təyin etmək hüquqlarından istifadə edərək Borçalını muxtar quruma çevirə bilməliyik. Mümkün variantların biri də budur ki, Gürcüstan federal qanunlarla yox, unitar prinsiplərlə idarə olunsun. Belə olan halda isə Gürcüstan-Azərbaycan münasibətləri və Gürcüstanda yaşayan Azərbaycan türklərinin sosial-siyasi, iqtisadi-mədəni vəziyyəti elə səviyyədə olmalıdır ki, gürcülər özləri ilə bərabər bizi də, Gürcüstan dövlətinin təminatçısı hesab edə bilsin.

Borçalı türkləri Gürcüstan dövlətinin qarantı olmaqla, həm öz vəziyyətini sabitləşdirər, həm də regionda Azərbaycanı aparıcı dövlət vəziyyətinə gətirib çıxarar. Gürcüstanda tarixən yaşayan məshəti türklərinin gələcək taleyi də Azərbaycan hökumətinin diqqət mərkəzində olamlıdır. Məshəti türkləri Stalin repressiyalarına məruz qalaraq, öz tarixi yurdlarından didərgin salınıb. Lakin Gürcüstan hökuməti Avropa Şurasına üzv olarkən, məshəti türklərinin öz ata-baba yurdlarına qayıtması ilə bağlı xüsusi öhdəlik götürüb. Türkiyə və Azərbaycan məshəti türklərinin öz yerlərini qayıtması, sosial-iqtisadi-mədəni əlaqələrin qurulması istiqamətində birgə fəaliyyət proqramı hazırlamaladırlar. Azərbaycan hökuməti məshəti türklərinin problemlərinə biganə qalmamaqla, əslində, Gürcüstanda öz mövqelərini

möhkəmlətməmiş olur. Nəzərə alsaq ki, məhsəti türklərinin bir qismi də Azərbaycan ərazisində yaşayır, fikrimizin həqiqət olduğu bir daha təsdiqlənir.

Təbii ki, biz əsas strateji məqamlardan söhbət açdıq. Lakin Gürcüstan dövlətinin qarantı olmaq heç də Azərbaycan əsilli seçicilərin iqtidar seçicisinə çevrilməsi demək deyil. Heydər Əliyev-Şevardnadze münasibətlərinin fonunda Borçalı seçiciləri məhz belə xarakterizə olunurdular. Biz orda yaşayan əhalini milli problemlərə münasibətdə bir çətir altına yığmağı bacarmalıyıq. Siyasi məsələlərdə isə biz insanların daha fərqli düşürgələrdə təmsil olunması üçün təbliğat aparmalıyıq. Hər bir siyasi təşkilat hiss etməlidir ki, onun qələbəsi üçün azərbaycanlı seçicinin səsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu səs uğrunda güzəştli siyasət vəd etməklə Gürcüstan siyasiləri arasında azərbaycanlı seçicinin səsi uğrunda rəqabət təşkil etmək lazımdır. Tarixi adların qaytarılması, seçkili orqanlarda türklərin iştirakı, dövlət qulluğunda təmsil olunma əsas hədəflərdən olmalıdır. Buna nail olmaq üçün isə savadlı, sabit təhlükəsizliyə inanan Borçalı sakinləri lazımdır. Azərbaycan hökuməti buna çalışmalı, problemlərin üstündən sükutla keçməməli, onu gürcü həmkarları ilə danışıqlar masası ətrafında əyləşərək, həll etməlidir.

Biz Qafqazda öz yeri olan bir dövlətə çevrilməliyik. Bizim Qafqazdakı ədalətli yerimiz isə Borçalı türklərinə qarşı sərgiləyəcəyimiz siyasətdən çox asılıdır. Biz Gürcüstanla dost olmalı, Gürcüstan ərazisində yaşayan bizim soydaşlara öz vətəndaşı kimi bərabər münasibət bəsləməlidir. Bu münasibət isə daha çox Azərbaycan hökumətinin yürüdəcəyi siyasətdən asılıdır. Regionun aparıcı dövləti olmaq istəyiriksə, Borçalı türklərinə sahib çıxmalıyıq.

CƏNUBİ AZƏRBAYCAN PROBLEMİ

Müasir Azərbaycan Respublikasının ən yaxın qonşularından biri də İran İslam Cümhuriyyətidir. Azərbaycanın ən uzun sərhədləri də məhz bu qonşu dövlətlədir. Lakin önəmli olan bu deyil. İran İslam Respublikasında dəqiq olmayan məlumatlara görə 30milyona yaxın Azərbaycan türkü yaşayır.

Niyə dəqiq olmayan ifadəsini işlədirik?

İran imperiya xislətinə uyğun olaraq, millətlərin öz adı ilə yazılmasına qəti qadağa qoyub. Belə ki, pasportlardakı milliyət qrafasında sadəcə “iranlı” yazılır. Bu da İranda yaşayan millətlərin dəqiq sayını müəyyən etməyə imkan vermir. Düzdür, belə hallara bir sıra Qərb dövlətlərində də təsadüf olunur. Amma bu daha çox insanların bərabərliyi kimi xarakterizə olunur. (bu mövzuya ayrıca qayıtmaq olar)

Çox cəsarətlə demək olar ki, müasir İran ərazilərinin az qala 1/3-i qədim Azərbaycan torpaqlarıdır. Bu parçalanmanın tarixi də uzaq keçmişə getmir. 1813-cü ildə Gülistanda və 1828-ci ildə Türkmənçayda İranla Rusiya arasında bağlanan sülh müqaviləsi Azərbaycanı ikiye böldü.

Tarixi araşdırma aparmaq, bu parçalanmada Azərbaycan xanlarının səhvlərini araşdırmaq tarixçilərin işidir. Bu gün Azərbaycan siyasətçiləri BMT-nin mövcud sərhədlər çərçivəsində tanıdığı İrana qarşı və o ərazidə yaşayan soydaşlarımızın hüquqlarının

qorunması istiqamətində siyasət sərgiləməyə borcludurlar. İnsanların vətəndaş hüququ isə həm mədəni, dini, həm də xalqların öz müqəddəratını təyin etmək hüququ ilə ölçülür. Azərbaycan ictimai fikrində İrana yönəlmiş siyasətlə bağlı bir neçə aparıcı xətt var.

Bir qrup insanlar İranın imperiya kimi gec-tez dağılacağını söyləyərək, bütöv Azərbaycan fikrini daha çox qabardır, Güney Azərbaycanda da milli azadlıq hərəkatının vüsət alması üçün bütün imkanlardan yararlanırlar.

Rusiya və İran arasında Azərbaycan torpaqlarının bölüşdürülməsi Gülüstən və Türkmənçay müqavilələri (12 oktyabr 1813 -10 fevral 1828)

Digər qrup belə hesab edir ki, İranda yaşayan soydaşlarımızın gələcəyi Azərbaycan dövlətinin həll edə biləcəyi problemlər kateqoriyasına aid deyil, onun taleyini iri dövlətlər həll edəcək, Azərbaycan İranda normal münasibət saxlayaraq, prosesi tarixin ixtiyarına buraxmalıdır.

Başqa bir qrup ümumiyyətlə Cənubi Azərbaycan probleminin olduğunu inkar edir və İranda heç bir problemimizin olmadığını bəyan edir. Bu qrup daha çox hökumət nümayəndələri və Rusiya-İranda siyasi qüvvələrdir.

Digər bir qrup çox qərribə də olsa, İranın təsiri ilə Azərbaycanı da bu ölkənin ərazisi hesab edərək, Azərbaycan dövlətinin İranda birləşməsinə daha məqbul variant hesab edir.

Sadaladığım qruplar nəzərə çarpacaq dərəcədə çox olduğu üçün xüsusi qaydada qeyd etdim. Təbii ki, sadaladıqlarımızdan başqa da İran-Azərbaycan münasibətlərini fərqli rakursda görmək istəyənlər var. Lakin bu qruplar o qədər də ciddi saya malik deyillər. Kimlər haqlıdır? İranla Azərbaycan münasibətləri hansı çərçivədə qurulmalıdır, Cənubi Azərbaycan türklərinin taleyi necə olmalıdır?! Azərbaycan Respublikası ölkənin bu ağır vaxtında proseslərə seyrçi qalmalıdır?!?

Biz hesab edirik ki, Azərbaycan dövlətinin bu məsələlərə aydın, davamlı siyasi yanaşması, daha dəqiq desək, dövlət siyasəti olmalıdır. İlk növbədə, ictimai fikirdə hakim olan bir sıra yanaşmalara öz münasibətimizi bildirək. Bundan sonra, isə məqbul bildiyimiz siyasi kursu açıqlamağa çalışaq. Əvvəla, İranın bir imperiya kimi çox tezliklə dağılacağı fikrinə aydınlıq gətirək.

Son illərdə bir neçə imperiyanın çöküşünün şahidi olmuşuq. Gözlərimiz önündə, SSRİ adlı böyük bir imperiya süquta uğradı. Əslində hər şey elə bundan sonra başladı. Sonra YSFR-nin çöküşünün, daha sonra isə Çexoslovakiyanın ikiye bölünməsinin şahidi olduq. Bu proses həm də sosialist sisteminin iflası ilə bağlı idi. SSRİ-nin dağılması, onun yerində

müstəqil dövlətlərin yaranması, İranın dağılacağı təsəvvürünü daha da gücləndirir.

Lakin istər SSRİ, istərsə də Yuqoslaviya və Çexoslovakiya həm dövlət quruluşlarına, həm də idarəetmə formalarına görə İrandan kəskin fərqlənirdi. SSRİ-nin adından bəlli idi ki, bu müxtəlif dövlətləri özündə birləşdirən bir quruluşdur. (Respublikalar İttifaqı) İdarəetmə formasında da köklü fərqlər var idi. SSRİ-yə daxil olan hər bir respublika formal da olsa, respublika çərçivəsində seçkilər keçirir, özünün rəhbərini təyin edir, Parlamenti, nazirlikləri fəaliyyət göstərir, o cümlədən digər strukturlar yaradaraq, idarəetməni tamamlayırdı. SSRİ adına çağırılan ümumi toplantılarda da respublikaların nümayəndələri iştirak edirdi. Hətta, SSRİ respublikalarında 3-ü - Rusiya, Belorusiya və Ukrayna - SSRİ-nin mövcud olduğu illərdə BMT-nin müstəqil üzvləri idi. Anoloji hal Yuqoslaviya Sosialist Federativ Respublikasında və Çexoslovakiyada da mövcud idi. Çexoslovakiyanın adından da göründüyü kimi 2 subyektin birləşməsindən yaranıb (Çexiya və Slovakiya). Yuqoslaviya da respublikaların birləşməsindən yaranan mənanı öz adında ehtiva edirdi. hətta, bu ölkələrdə idarəetmədə də SSRİ prinsipləri hakim idi. İran da imperiyadır. Lakin İran adında və idarəetmə formasında son illərin dağılan imperiyalarına xas xüsusiyyətləri özündə birləşdirmir.

Müxtəlif xalqların və millətlərin bu ərazidə yaşaması isə hələ İranı beynəlxalq aləmdə imperiya kimi xarakterizə etməyə imkan vermir. İran unitar dövlət quruluşuna malikdir. Tarixə də ekskurs etsək, heç İranı imperiya kimi tanıyan samballı tarixçilərə də rast gəlmirik. Bugünkü İran sərhədləri çərçivəsində tarixən fəaliyyət göstərmiş Azərbaycan dövlətlərini də dünya İran dövlətləri kimi qəbul edib. Biz Şah İsmayıl Xətəinin Səfəvilər dövlətini haqlı olaraq, Azərbaycan dövləti hesab edirik. Bunu təsdiq edən xeyli tarixi materiallar da var. Dövlət dilindən tutmuş, beynəlxalq yazışmalara qədər hər şey türk dilində həyata keçirilib. Lakin nədənsə dünya Səfəvilər dövlətini İran Səfəvilər dövləti kimi qəbul edir, tarixçilər öz araşdırmalarında İran adına daha çox istinad edirlər. Söhbət kimin ədalətli və ya qərəzli yanaşmasından yox, reallıqdan gedir. Heç bir dünya tarixçisi fərqi deyil ki, yalnız 1925-ci ildə farslar hakimiyyəti götürərək, Pəhləvilər sülaləsini iqtidara gətiriblər. Ona qədər isə Qacarilər - türk sülaləsi - hakimiyyətdə olub. Azərbaycanı ikiyə bölən Gülüstan və Türkmənçay müqavilələri də İran-Rusiya müharibəsi nəticəsində baş verib.

Yəni bu tarixi ədələtsizlik olsa da, reallıqdır. 1945-ci ilin 21 Azər inqilabı nəticəsində yaranan Azərbaycan dövləti də təssüflər olsun ki, İrənı federallaşdırma bilmədi. Bir daha qeyd edim ki, İrən bütün bu proseslərə rəğmən öz unitarlığını qoruyub. Ona görə də İrənın bir imperiya kimi dağılacığını proqnozlaşdırmaq çox tezdir. İrənın əvvəlcə imperiya olduğunu beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaq, ictimai fikri buna hazırlamaq lazımdır. Ən azı Azərbaycan türkləri BMT çərçivəsində bölünmüş xalq statusu almağı bacarmalı, bunun nəticəsində İrənın idarəetmə formasında federallaşmasını və ya muxtar qurumların mövcudluğunu təmin etmək lazımdır. Bu məsələlərə qayıdacağıq.

İrənın imperiya olaraq dağılacığını proqnozlaşdırmanın bir arqumenti də iri dövlətlərin, xüsusilə ABŞ-ın bu ölkəyə münasibəti ilə ölçülür. ABŞ-ın planında İrənın parçalanması məsələsi dayanır mı?!

Yaxın və Orta Şərqdə, bütövlükdə isə dünyada şəriksiz liderlik edən ABŞ İrənın dağılmasını istəmir. Bunun bir sıra köklü səbəbləri var. İrən, İraq, Əfqanıstan kimi dövlətlərin mövcudluğu ABŞ-ı bu regiona gətirir. Bir anlıq güman edək ki, Əfqanıstan demokratik idarəetməyə malik, insan haqlarının qorunduğu, ərazisində terrorçu qruplar

saxlamayan bir dövlətdir. ABŞ və ya onun müttəfiqləri bu dövlətin ərazisini necə nəzarətə götürməyə cəhd edərlər və ya İraqda Səddam Hüseyni bir qədər fərqli lider əvəz etmiş olsaydı - məsələn, Hüsnü Mübarək kimi, ABŞ qoşunları antiterror əməliyyatı adı altında bu ərazilərə girə bilərdimi? O cümlədən İran İslam Respublikası da bu qəbildəndir. İranda İslam İnqilabının qələbəsinə qədər demokratik dəyərlərə yaxın (Ən azı ABŞ-ın müttəfiqi olan digər Yaxın Şərq ölkələri kimi) bir dövlət quruluşu var idi. İran ABŞ-ın ən yaxın müttəfiqi idi. Lakin Amerikapərəst hökumətin devrilməsinə ABŞ elə də ciddi reaksiya vermədi. ABŞ-ın və bütövlükdə Qərb dünyasının Yaxın və Orta Şərq siyasətini təftiş etməkdən uzaqam. Bu ayrı bir mövzudur. Lakin İranın ABŞ vasitəsilə parçalanacağını iddia etmək çox ciddi siyasi yanlışlıqdır. ABŞ olsa-olsa İranda rejimi dəyişməyə cəhd edə bilər. Bu da müəyyən zaman fasiləsindən sonra. Son 14 ildə ABŞ iki dəfə İraq üzərinə yürüş etdi. Lakin hər iki halda İraqın bütövlüyü prioritet mövzu kimi müzakirələr predmetinə çevrilib. Bu həm ABŞ-ın, həm də digər region dövlətlərinin maraqlarının başlıca tələbidir. İranda da vəziyyət belədir. Türkiyə bəzi səpmalara baxmayaraq regionda yenə də ABŞ-ın strateji müttəfiqi hesab olunur. Türkiyə İranın parçalanmasını istəmir. İranın parçalanması nəticəsində bu ərazidə Cənubi Azərbaycanla yanaşı, Kürdüstan dövləti də yarana bilər. Kürdlərin İranda sayı təxminən 6 milyona yaxındır və kürd əhalisi İranda İraq və Türkiyə sərhəddinə bitişik ərazidə yaşayırlar. İranın parçalanması nəticəsində yaranacaq Kürdistan dövləti İraq və Türkiyəyə ərazi iddiaları irəli sürəcək. Türkiyənin İran, İraq və Suriya ilə sərhədlərinə yaxın və bitişik ərazidə, onsuz da Kürdistan muxtariyyəti uğrunda neçə illərdir ki, amansız döyüşlər gedir. Kürdistan dövlətinin mövcudluğu bu döyüşləri bir qədər də intensivləşdirəcək. Bu təhlükə Türkiyəyə İran siyasətinə ərazilərin parçalanmaması prizmasından baxmağa məcbur edir.

Eyni vəziyyət İraq üçün də səciyyəvidir. İranın parçalanması ilə yaranacaq Kürdüstan İraq ərazisinə də iddia edəcək. Çünki, İraqda da kürdlərin kompakt yaşadığı Kürdüstan deyilən ərazi mövcuddur. ABŞ İraqda rejimi dəyişsə də, ölkəni parçalamaya cəhd etmədi. Bu da bir sıra mətləblərdən xəbər verir. İndi İraq yenilənmiş formada çox güman ki, tam ABŞ-ın nəzarətində olacaq. ABŞ-ın nəzarətində olan bir dövlətə isə Amerika hökuməti əlavə bir problem yaratmağa, onu etnik separatçılıqla üz-üzə qoymağa səy göstərməyəcək. İranın qonşularından biri də Pakistan İslam Respublikasıdır. İranın parçalanması nəticəsində isə muxtariyyət və müstəqillik qazana biləcək etnik qruplardan biri də bəluclardır. Bəlucların bir

qismi isə kompakt halda Pakistan ərazisində - İranla sərhədə yaxın ərazidə yaşayırlar.

Bəlucların muxtar qurum və ya müstəqillik əldə etməsi Pakistana ərazi iddiası ilə sonuclana bilər. ABŞ isə Pakistanla müttəfiqdir. Həmçinin Pakistan son illərdə nüvə silahı əldə etmiş bir dövlətdir. ABŞ nüvə silahına malik bir dövləti, xüsusən müsəlman ölkəsini öz düşməninə çevirmək istəməz. Pakistan İslam Respublikası da İranın parçalanaraq, ona əlavə problem yaratmasını qətiyyənlə arzulamır. O cümlədən Rusiya da İranın parçalanmasını, xüsusən həmin parçalanma nəticəsində Böyük Azərbaycan yaranmasını arzu etmir və buna qarşıdır. Bu, həmçinin, onun Cənubi Qafqaz siyasəti ilə tam ziddiyyət təşkil edir. İranla qonşu olan ölkələrdən biri də Ermənistandır. Təbii ki, Ermənistan da düşmənçilik münasibətlərində olduğu Azərbaycanın İranın parçalanması nəticəsində güclənməsinin əleyhinədir. İranın nəzarətində olan Cənubi Azərbaycan müstəqillik əldə edərsə, Ermənistan dövlətinin gələcək taleyi çox böyük şübhə altında qalar. Belə ki, İranda parçalanma baş verərsə, Ermənistan bütün sərhəd boyu Azərbaycan və Türkiyə türkünün əhatəsində qalmalı olar. Heç kəsə sirt deyil ki, Gürcüstanla Ermənistanın sərhəddində də Azərbaycan türkləri çoxluq təşkil edir. Yəqin ki, bu hal beynəlxalq erməni lobbisinin diqqətindən də yayınmayıb. Onlar bütün imkanlarını səfərbər edərək, İranın parçalanmasını əngəlləməyə çalışacaqlar. Elə indinin özündə İran və Ermənistanın isti müttəfiqlik münasibətləri də həmin mətləblərdən xəbər verir. Beləliklə, İranın yaxın qonşularının hamısı (Azərbaycan istisna olmaqla) bu ölkənin bütövlüyünün tərəfdarıdır. O cümlədən Avropa ölkələri içərisində də İranın möhkəm

dayaqları var. Hətta, ABŞ-ın təcridetmə siyasəti də bəzi Avropa ölkələrini İranla əlaqələrdən çəkindirə bilməmişdir. Belə ölkələr sırasına Fransa, Almaniya kimi Avropa nəhəngləri aiddir. ABŞ-Avropa gizli rəqabəti bu məsələdə xüsusi rol oynayır. Beləliklə, gətirdiyimiz çox saylı misallardan bir daha aydın olur ki, ABŞ İranı parçalamaqda maraqlı deyil. Hətta dövlətlərarası münasibətlərin gərginliyi fonunda ABŞ buna cəhd etsə də, qonşu dövlətlər və digər iri Avropa bossları buna imkan verməyəcək.

İranın parçalanması, həmçinin Yaxın Şərqdə siyasi vəziyyəti olduqca gərginləşdirə bilər. Mövcud islami qruplaşmaların bir çoxu məhz İran tərəfindən himayə olunur. İranın dağılması ilə bu islami qruplaşmalar digər islam dövlətləri üçün çox ciddi problemlər yaradar. Ona görə də bütövlükdə islam dünyasının özü də İranın parçalanmasında maraqlı deyil. Bəs ABŞ İrandan nə istəyir? ABŞ olsa-olsa, rejimləri öz xeyrinə dəyişməyə cəhd göstərir. İranda da ABŞ, islam rejimini dəyişməyə cəhd edəcək, İranın ərazi bütövlüyünü qorumaq şərti ilə. Bu isə hələ heç də cənubdakı soydaşlarımızın hüquqlarının tanınması demək deyil. Sadəcə olaraq, biz rejim dəyişəndə İranı öz maraqlarımızı nəzərə almağa məcbur etməliyik. Bu barədə bir az sonra.

Başqa bir qrup Cənubi Azərbaycan probleminin həllinin bizdən asılı olmadığını iddia edərək, bunu iri dövlətlərin öhdəsinə buraxmağımızı istəyir.

İlk növbədə iri dövlətlərin İrana münasibətini (o cümlədən qonşu dövlətlərin) yuxarıda qismən də olsa, şərh etdik. Cənubi Azərbaycanda yaşayan 30 milyonluq bir xalqın problemini kimlənsə öhdəsinə buraxıb sakitcə prosesləri izləmək çox böyük siyasi yanlışlıqdır. Onsuz da, indiyə qədər bundan o qədər də fərqlənməyən siyasət sərgiləməklə çox şey uduzmuşuq. Ən azı İran daxildə ostanların ərazi sərhədlərini dəyişməklə cənubdakı torpaqlarımızın böyük bir qismini ya fars əyalətlərinə, ya da Kürdüstana birləşdirib. Bizim sükut etməyimiz nəticəsində İranda milli haqların pozulması və repressiyalar nəticəsində milyonlarla soydaşlarımız mühacirətə getməyə üstünlük verib. Ona görə də, bu təkə iri dövlətlərin həll edə biləcəyi məsələ yox, həm də bizim sərgiləməli olduğumuz siyasətdir. İranda baş verəcək hər hansı bir yenilikorada yaşayan əhalinin aktivliyi nəticəsində həyata keçiriləcək. 30 milyonluq Azərbaycan türkləri də bu gün İran vətəndaşlarıdır. Demək, onlar da İran prosesinin başlıca iştirakçıları olacaqlar. İran tarixinə nəzər salsaq görürük ki, bütün əhəmiyyətli hadisələrdə əsas aparıcı missiya Azərbaycan türklərinə məxsus olub. Məşrutə inqilabı, Şeyx Məhəmməd Xiyabani hərəkatı, 21 Azər inqilabı, o cümlədən son

islam inqilabında Azərbaycan türkləri İranın taleyini müəyyən ediblər. Heç kəs təminat vermir ki, yenə də İrandakı rejim dəyişikliyi Azərbaycan türklərinin əli ilə həyata keçirilməyəcək. Bu dəfə Azərbaycan vəziyyətdən heç olmasa 30 milyonun mədəni və muxtar hüququnun tanınması istiqamətində yararlanmağı bacarmalıdır. Bu mərhələni də uduzmamaq üçün prosesləri təkcə iri dövlətlərin ixtiyarına buraxmaq olmaz. Dünya qloballaşmaya, bununla yanaşı, azsaylı xalqların hüququnu tanımağa doğru gedirsə, biz niyə ləngiməli, niyə bu gün edə biləcəklərimizi sabahın ümidinə qoymalıyıq?!

İctimai fikirdə həm də İranla ehtiyatla davranmağı məsləhət bilən mövqe hakimdir. Xüsusən son illərdə Azərbaycan hakimiyyəti Elçibəy iqtidarından fərqli olaraq belə bir kurs nümayiş etdirir. Sanki İranla Azərbaycanın heç bir problemi yoxdur, İran Azərbaycanın ən yaxın dostudur. Əslində isə, bunun belə olmadığı hər kəsə bəllidir. Problemləri nə qədər malalamağa çalışsalar da, həqiqəti hər kəs görür. İran Xəzərin statusu ilə bağlı mütəmadi bəyanatlar verir, Azərbaycanın sərhədləri pozulur və s. Bununla yanaşı, İran Azərbaycan ərazisində gizli fəaliyyətə də üstünlük verir. Dini icmalar və ya şiə kontingentini öz nəzarətində saxlamaq, məscidləri İran təbliğat məkanına çevirmək üçün qonşu dövlət bütün vasitələrdən istifadə edir. Siyasi və ictimai təşkilatlar arasında da, İran meyilli və ya İslam adı altında İran maraqlarının ifadəçisinə çevrilən xeyli qurumlar mövcuddur. İran Azərbaycandan qorxur. Müstəqil Azərbaycanın demokratik dünyaya inteqrasiyası, sosial-iqtisadi-mədəni inkişafı İrana təsirsiz ötürülməyəcək. 30 milyonluq güney quzeyin bu uğurlarının ardınca hökmən müstəqillik və ya bütöv Azərbaycan tələbi ilə ayağa qalxacaq. Onsuz da həm güneydə, həm də quzeydə belə çağırışlar az qala hər gün eşidilir. Belə problemləri görə-görə, onların üstündən sükutla keçmək əlavə daxili problemlər yaradır. Sadalanan problemlərin üstündən sükutla keçmək yox, masa arxasında müzakirə edib, həll etmək lazımdır. Cənubdan Azərbaycana qaçan çoxsaylı milli mühacirləri də bu problemlərə aid etmək lazımdır. Lakin biz Cənubi Azərbaycan iddiası ilə İrana qarşı gedə bilmərik. Bunun obyektiv və subyektiv səbəbləri var. Azərbaycan Respublikası özünün elə kövrək dövrünü yaşayır ki, belə bir iddia onu əlavə faciələrlə üz-üzə qoyar. Amma biz həm beynəlxalq aləmdə, həm də cənubda gedən proseslər fonunda susa da bilmərik. Azərbaycan dövlətinin mövcud problemə dövlət siyasəti formasında baxışı olmalıdır. Necə ola bilər ki, bir dövlətin ərazisində problemlə bağlı bu qədər ictimai-siyasi təşkilat fəaliyyət göstərsin (BAB, DAK, GAMOH, GAİP, GAHMK və s.), dövlət isə seyrci mövqe tutsun?! Və ya

İrənın ۆlkəmizdəki böyük Elçiliyi qarşısında mütəmadi etiraz aksiyaları keçirilsin, dövlət isə vətəndaşlarının bu tələbini qulaqardına vursun?! Bütün bunlara görə hesab edirik ki, Azərbaycan Respublikası Cənubi Azərbaycana yönəlik xüsusi dövlət siyasəti paketinə malik olmalıdır.

Azərbaycanda bir qrup insan da var ki, onlar Azərbaycanın İrana birləşməsini daha optimal variant hesab edirlər. Bu təklifi cənubda da dəstəkləyən xeyli insan var. Onlar belə hesab edirlər ki, İranla birləşərək, dövlət strukturlarını ələ keçirmək və beləliklə də, İrənı Azərbaycan Dövləti elan etmək olar. Lakin bu soydaşlarımız unudurlar ki, Şah İsmayıl Xətai, Nadir, Qacar, Şah Abbas və s. İran liderləri məhz Azərbaycan türkləri idilər. Amma onlar da İrənı Azərbaycana çevirə və ya tarixi torpaqlarımızı özümüzünkü elan edə, parçalanmadan qaça bilmədilər. Elə bu günün özündə İranın dini lideri Ayətullah Əli Xamneyi Azərbaycan türkü deyilmi? Bəs nədən İran problemimizə son qoyulmur? Hər kəsə bəllidir ki, İranın ali dövlət orqanlarında kifayət qədər Azərbaycan türkü səlahiyyət sahibidir. Amma onların böyük əksəriyyəti özünü daha çox İranlı hesab edir, nəinki Azərbaycan türkü.

Səslənən təkliflər içərisində muxtariyyət, federal idarəçilik, mədəni haqların bərqərar olması və sairə kimi təkliflər də var:

- ***Cənubi Azərbaycan probleminin həlli nədən başlayır?***
- ***Soydaşlarımız nə etməli, ictimai-siyasi təşkilatlar, Cənuba yönəlik hansı addımlar atmalı?***
- ***Güneydən mühacirət etmiş milyonlar necə səfərbər olmalı?***
- ***Cənubda yaşayan soydaşlarımızın milli-mədəni vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması üçün qarşımızda hansı vəzifələr dayanır?***
- ***Tarixi ədalətsizliyi aradan qaldırmaq üçün strategiyamız necə olmalı?***
- ***BMT qarşısında parçalanmış xalq statusunu necə əldə etməli?***
- ***Başlıcası, Azərbaycan Respublikası bu proseslərdə hansı mövqeyi tutmalı, hansı siyasət sərgiləməli, baş verən hadisələr fonunda növbəti dəfə itirməmək üçün nə etməlidir?***

Azərbaycan dövləti İranayönəlik siyasətdə heç vaxt ərazi iddiası ilə çıxış etməməlidir. Bunun Azərbaycan Respublikası üçün bir sıra müsbət tərəfləri var. Əvvəlcə qeyd etmişdik ki, qonşu və iri dövlətlər də İranın parçalanmasının qəti əleyhinədir.

Azərbaycanın İrana qarşı ərazi iddiası ilə çıxış etməsi, ölkəmizə İranayönəlik siyasətdə heç bir müttəfiq qazandıra bilməyəcək. Yalnız İsrail-İran düşmənçiliyi fonunda İsrail Azərbaycana dəstək verə bilər. Lakin strateji müttəfiqimiz olan Türkiyə də bu məsələdə Azərbaycana dəstəkləməyəcək. O cümlədən Pakistan, ABŞ, Almaniya, Rusiya, Fransa, Böyük Britaniya da ərazi iddiasına qarşı olacaq. İslam Ölkələri Konfransı Təşkilatı da Azərbaycanın digər müsəlman dövlətinə iddialı münasibətini qəbul etməyəcək. Qonşu Gürcüstan belə Borçalı bölgəsinin də sabah iddia predmetinə çevrilə biləcəyi qorxusundan Azərbaycana qarşı olacaq. Dini hisslərin yüksək olduğu Şimali Qafqaz xalqları da Azərbaycana qarşı çevrilə bilər. Orta Asiya türk cümhuriyyətləri də ən yaxşı halda, neytral mövqə tuta bilərlər. Lakin bu o qədər də inandırıcı deyil. Çünki elə indinin özündə Türkmənistan, Çin və Özbəkistan İranla çox sıx münasibətdədirlər. Dünyanın iri dövlətlərindən biri olan Çin-uyğur probleminə rəğmən sərhədlərin dəyişdirilməsinin qəti əleyhidarı kimi çıxış edəcək. Deməli, ərazi iddiası ilə çıxış etmək Azərbaycanı bu məsələdə faktik müttəfiqsiz qoyacaq. Beynəlxalq təşkilatlar da sərhədlərin dəyişdirilməsi prinsipini məqbul variant hesab etmir.

Bəlkə öz daxili imkanlarımıza güvənərək, bu iddia ilə çıxış edək? Azərbaycanın

daxili imkanları hər hansı bir dövlətə ərazi iddiası irəli sürmək üçün yetərli deyil. Azərbaycanın daxili siyasətində də İran faktoru kifayət qədər rol oynayır. İran Azərbaycanda bir sıra ictimai-siyasi təşkilatları maliyyələşdirməklə ölkəmizin daxili durumunu istiqamətləndirə bilər. Həmçinin etnik-millətçi separatçılığa meyilli olan bir sıra təşkilatlar da İranın himayəçiliyi ilə fəaliyyət göstərir. Dini sektorda isə İran amili daha güclüdür. Azərbaycan dövləti bu baxımdan, demək olar ki, dini sektora nəzarət edə bilmir. Bütün bu daxili çətinliklər fonunda Azərbaycanın güclü dövlətçilik ənənələri olan İrana qarşı çıxması heç də asan başa gəlməz. Yaxın illərdə bu nisbətə Azərbaycanın xeyrinə dəyişməsinə güman etmək sadəlövhlik olardı.

Ona görə də Azərbaycan dövlətinin siyasətində İrana qarşı ərazi iddiası qətiyyətlə yer almamalıdır. Amma insan haqları və demokratiya heç bir dövlətin daxili işi olmadığı üçün bu sahədə Azərbaycan beynəlxalq qurumlarla əlbir fəaliyyət göstərməlidir.

Bu gün diasporun formalaşdırılmasından çox danışılır. Hamıya aydındır ki, MDB xaric, digər ölkələrdə yaşayan soydaşlarımızın mütləq əksəriyyəti Cənubi Azərbaycan əsillidir. Azərbaycan dövləti bu soydaşlarımızı təşkilatlandırmaq istiqamətində çox zəif fəaliyyət göstərir. Xaricdə Yaşayan Həmvətənlərlə İş Üzrə Dövlət Komitəsi təşkilatlanma işini daha çox müasir Azərbaycan dövlətinin problemləri üzərində qurur. Əslində, belə bir komitənin mövcud olması özü problem yaradır. Təbii ki, komitə Azərbaycan reallıqlarını nəzərə alaraq, cənub problemlərinə toxunmur. Bu da əslən cənubdan olan soydaşlarımıza Azərbaycan Respublikasını onların problemlərinə biganə yanaşmağa görə ittiham etmək üçün imkan verir. Nəticədə xaricdə təşkilatlanmaq əvəzinə, növbəti parçalanma yaranır. Diasporun formalaşdırılması daha çox ictimai təşkilatların, birliklərin işidir. Bununla dövlət məşğul olmamalıdır. İctimai təşkilatların mövqeləri heç bir dövlətdə ciddi etirazla qarşılanmalıdır. Dövlət Komitəsi isə öz siyasətini ölçüb-biçməli, etiraz doğuran addımlara yol verməməlidir. Buna görə də növbəti hakimiyyət bu komitənin işinə xitam verərək, diasporun formalaşmasını ictimai təşkilatların öhdəsinə buraxmalıdır. Əvəzində isə ölkə ərazisində qüvvədə olan “İctimai Təşkilatlar Haqqında Qanun”u təkmilləşdirərək, qeyri-hökumət təşkilatlarına dəstək verməlidir. Diasporun başlıca vəzifəsi hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq, soydaşlarımızın hüquqlarını beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə qorumaqdır. Çox təəssüflər olsun ki, bir əsrdən yuxarı bir müddətdə İran dövlətindən məhz milli mənsubiyyətinə görə didərgin düşən soydaşlarımız bu həqiqəti heç beynəlxalq təşkilatlara

sübut edə bilmirlər. Bizim soydaşlarımız İran dövlətində hakimiyyət başında kimin olmasından asılı olmayaraq, bu ölkədə milli mənsubiyyət faktına görə qanunsuzluqlarla üzləşiblər. Onların bir çoxu həbsxanalara atılıb, bir qismi isə mühacirətə getməyə məcbur olub. Beynəlxalq təşkilatlar isə bu halı milli haqların pozulması kimi yox, yalnız insan haqlarının tapdanılması kimi qəbul ediblər. İlk növbədə demokratik ölkələrdə milli mühacir büroları açılmalı, İrandan milli məsələlərə görə didərgin düşmüş soydaşlarımızın qeydiyyatı aparılmalı, onların müvəqqəti məskunlaşdıqları ölkədə Azərbaycan türkü olduqlarına görə qovulduğu bütün sənədlərdə öz əksini tapmalıdır. Yazının əvvəlində qeyd etmişdim ki, beynəlxalq təşkilatlar, demokratik ölkələr İran ərazisində 30 milyona yaxın Azərbaycan türkünün yaşaması faktına çox səthi yanaşırlar. Bu aksiya ilə biz demokratik dünyanın diqqətini Cənubda yaşayan soydaşlarımıza və İran hökuməti tərəfindən onların milli haqlarının tapdanmasına yönəldə bilərik. Bunun ardınca isə artıq beynəlxalq qurumlar tərəfindən tanınan bir sıra təşkilatlar (DAK, GAMOH, GAİP və s.) BMT qarşısında bir sıra problemlərin qaldırılması ilə məşğul olmalıdır. Biz İrana yönəlik tələblərin çoxunda mədəni haqların qorunması ilə bağlı təkliflər eşidirik. Düzdür, İranda yaşayan azərbaycanlılarımızın öz ana dilində təhsil məsələsi çox aktualdır.

Lakin İranın bugünkü dövlət idarəçiliyi sistemində bu təklifimizin gerçəkləşdirilməsi elə orada yaşayan soydaşlarımıza problemlər yaradacaq. SSRİ dövründə müttəfiq respublikalarda əsas dil kimi yerli dildən istifadə edirdilər. Bu da yerli dildə təhsilə maraq

oyadırdı. Baxmayaraq ki, əsas dövlət vəzifələrində yenə də rusdillilər çalışırdılar. İran isə unitar dövlət idarəçiliyinə malik olduğundan sabah milli dilimizdə təhsil alanların İranın dövlət idarəçiliyindən süni surətdə kənarda saxlanılmayacağına heç kəs təminat vermir. Təəssüf ki, bu problem yaxın onilliklərdə öz həllini tapa bilməyəcək. Ən azı ona görə ki, bizlər bunun beynəlxalq zəminini hazırlaya bilməmişik. Bu proses isə qloballaşmanın yeni mərhələsində o qədər də asan deyil.

Digər obyektiv amilləri isə kifayət qədər sadalamışıq. Təhsil məsələsində əsas xətt paralel olaraq Azərbaycan dilinin, tarixinin, ədəbiyyatının tədrisi olmalıdır. Başlıca vəzifəmiz isə həm dünya ictimaiyyətinə, həm də beynəlxalq təşkilatlara Azərbaycan türklərinin İranda milli zəmində repressiyalara məruz qalmasını çatdırmaqdır.

Qoy beynəlxalq təşkilatlar İrandan qovulan, həbs olunan, haqqı tapdanan soydaşlarımızı antidemokratik rejimlərin, ümumən İran vətəndaşlarına münasibəti zəminində haqqı tapdanan iranlı kimi qəbul etməsinlər. Beynəlxalq təşkilatlara aydın olsun ki, bu insanların haqlarının tapdanmasının başlıca səbəbi Azərbaycan türkü olmalarıdır.

Bu həqiqətləri beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaqla yanaşı, BMT qarşısında bölünmüş xalq statusu almaq məsələsi də gündəmə gəlməlidir. Heç kim güman etməsin ki, bu qurum dərhal bizə parçalanmış xalq statusu verəcək. Bu uzun, gərgin, hətta deyərdim, bu yaxın illərdə həlli mümkün olmayan məsələdir. Lakin dayanmaq olmaz. Türkmənçay müqaviləsinin imzalandığı günü xalqımızın bölünmə tarixi günü kimi rəsmiləşdirməyi bacarmalıyıq. Çox təəssüf ki, bu qədər ictimai təşkilatlar olmasına baxmayaraq, bu günün rəsmi tarixi hələ də fikirlərdə özünə yer tapmayıb. Belə bir tarixi rəsmiləşdirməklə, həm beynəlxalq ictimaiyyətin, həm də yer üzünə səpələnmiş soydaşlarımızın diqqətini Azərbaycan məsələsinə yönəldə bilərik. Dövlət strukturları cənuba yönəlik təşkilatlardan hökumət maraqları naminə yox, milli mənafe üçün istifadə etməlidir. Dövlətin bu yanaşması mövcud təşkilatları bugünkü kimi parçalanmadan xilas edər, vahid kursla bu qurumlar fəaliyyət göstərə bilər.

Xaricdə yaşayan cənublu soydaşlarımız ictimai təşkilatlarla yanaşı, 1945-46-cı illərdə fəaliyyət göstərən Pişəvəri hökumətinin Mühacir Hökumətini yaratmalı, beynəlxalq təşkilatlarla bu hökumət adına danışıqlar aparmalıdır. O cümlədən ayrı-ayrı dövlətlərin parlamentində Cənubi Azərbaycan məsələsinin müzakirəyə çıxarılmasına nail olunmalıdır. Bu gün çox çətin görünən problemin həlli yolları var. Bunun üçün sabit qurum lazımdır.

Etiraf edək ki, cənuba yönəlmiş ictimai təşkilatlar çox zəif, qeyri-sabit qurumlardır. Bunun da başlıca səbəbi maliyyənin və himayəçiliyin olmamasıdır. Azərbaycan Dövləti ilə bu təşkilatların münasibəti daha çox qeyri-hökumət təşkilatları müstəvisində olmalıdır.

Azərbaycan hökuməti həm güneydən gələn soydaşlarımıza, həm də xaricdə olub əslən güneyli olan həmvətənlərimizə təhsil məsələsində çox böyük güzəştlər sistemi müəyyən etməlidir. Dövlət və özəl telekanallar isə xalqımızın tarixi, mədəniyyəti, parçalanması barədə çoxbaxımlı verilişlər hazırlamalıdır. Bu gün hər kəs belə verilişlərə baxmaq imkanına malikdir.

İrənin taleyinin necə olacağından asılı olaraq, bizlər doğru, ardıcıl siyasət sərgiləməyi bacarmalıyıq. İlk növbədə dünya İrə deyilən bugünkü dövlətdə 30 milyon Azərbaycan türkünün yaşadığını və onların milli haqlarının pozulduğunu bilməlidir. Xaricdə aparılan mübarizə sözsüz ki, İrənin daxilinə keçəcək və burada yaşayan soydaşlarımız öz haqları uğrunda mübarizəyə qalxacaqlar. Bu mübarizənin nə ilə və necə sonulanması xaricdə apardığımız sistemli, ardıcıl, köklü siyasətdən asılı olacaq. Bu gün muxtariyyət, müstəqil dövlət tələbimiz sabah bizi hazırlıqsız vəziyyətdə yaxalaya bilər. İrənin yaxın dövrlərdə dağılacağını güman etməsək də, Azərbaycan türklərinin milli haqlarını alacağını arzu edərək, mübarizə aparmaq lazımdır. Lakin bu mübarizə güneydəki vətənpərvərlərin mühacirətə üz tutması, həbs olunması, repressiyalara məruz qalması hesabına, bu gün mövcud olan Azərbaycan Respublikasını İrənlə müharibə vəziyyətinə çatdırmaq bahasına olmamalıdır. Hər şey ciddi ölçülüb biçilməlidir. İctimai təşkilatlara tam sərbəstlik, dövlətə isə konfliktəzsiz siyasət yürütməyə şərait yaradılmalıdır. Cənubi Azərbaycan problemi ilk növbədə dünyada baş verən proseslərdən, bu prosesləri bizim necə dəyərləndirməmizdən, ictimai təşkilatlarımızın sistemli mübarizəsindən, dövlətimizin isə bütün bunların hamısını necə dəyərləndirməsindən asılıdır. Nə şüarçılıq, nə də tam laqeydlilik cənuba yönəlmiş siyasətimizin leytmotivini təşkil etməməlidir.

YEKUN OLARAQ...

Biz tarixən itkilərə məruz qalmış xalqıq. Bu xalqın əraziləri zaman-zaman müxtəlif dövlətlər tərəfindən zəbt olunub. Lakin XX əsrdə Azərbaycan yenidən beynəlxalq aləmdə müstəqil dövlət kimi tanınıb. 1992-ci ilin 2 mart tarixində BMT bizi öz üzvlüyünə qəbul edib. BMT-nin Azərbaycan dövlətini tanıdığı sərhədlər çərçivəsində, demokratik, güclü,

inkşaf etmiş, ərazisi bütöv Azərbaycan qurmaq hər bir azərbaycanlının vəzifəsidir. Həmçinin harada yaşamasından asılı olmayaraq, Azərbaycan dövləti də hər bir soydaşımızın hüquqlarını qorumağı bacarmalıdır. Vətəndaş və dövlət vəzifələrini yerinə yetirmək istiqamətində atılan hər bir addım bizi Bütöv Azərbaycana yaxınlaşdırır.

20-29 dekabr 2003-cü il

DÜNYA XXI İQTISADI FORUMUNDA ÇIXIŞ

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Sizlərə təşəkkür edirəm ki, Cənubi Qafqazda sülh və əmin-amanlıq kimi vacib bir məsələni XXI İqtisadi Forumda müzakirə edirsiniz.

Bu gün Cənubi Qafqaz keçmiş postsovet ölkələri içərisində ən həssas və qeyri-stabil bölgələrdən biridir. Bir tərəfdə torpaqlarının 20%-i Ermənistan tərəfdən işğal olunan Azərbaycan, digər tərəfdə Osetin və Abxaz separatizmindən əziyyət çəkən Gürcüstan, həmçinin, bu bölgədə Rusiyanın maraqlarını ifadə edən və ərazisində onun hərbi bazalarını saxlayan Ermənistan var. Regionu yaxşı tanımayanlarda belə bir təəssürat yarana bilər ki, Cənubi Qafqaz xalqları tarixən düşmən olub və heç zaman sülh, əmin-amanlıq və yaxşı qonşuluq münasibətlərində olmayıblar. Lakin bu heç də belə deyil.

Çar Rusiyası regiona gəlməyə qədər bu bölgədə yerli xalqlar həmişə sülh şəraitində yaşamış, etnik-millî münasibətlər müharibəyə səbəb olmamışdır. Təəssüf ki, XIX əsrin II onilliyindən sonra Rusiyanın Cənubi Qafqazı ilhaq etməsi bu bölgədə yeni etnik-millî

münasibətlər sistemi yaratmış, XX əsrdən etibarən region xalqları Rusiya tərəfindən bir-biri ilə müharibəyə cəlb olunmuşdu. Bu gün Qafqaz xalqlarını ayıran, onları müharibəyə cəlb edən, bölücülük, separatizm doğuran səbəblər nədir?? Tək faktor Rusiyadır.

Region xalqlarını üz-üzə qoyan, onları parçalayan, əlinə silah verən bizlərin maraqları deyil-Rusiyanın istəyidir. 140 minlik əhalisi olan Cənubi Osetiyanı müstəqil dövlət kimi təqdim edən Rusiya öz ərazisində Muxtar Respublika kimi əhalisinin sayı 1 milyona yaxın olan Şimali Osetiyaya nədən müstəqillik vermir? Haradandır Rusiyada bu Osetin sevgisi və ya Abxaz məhəbbəti? Sizcə Ermənistanın təqdim etdiyi kimi 130 minlik Dağlıq Qarabağın erməni əhalisi 9 milyonluq Azərbaycan xalqını gerçəkdənmi savaşa meydanında məğlub edərək onun ərazisinin 20%-ni işğal edib? Kim inanır və ya özünü inandıra bilir bu tipli bəyanat və mövqelərə?

Çar Rusiyası, Sovet Rusiyası, bu gün isə Rusiya Federasiyası hələ də özünü postsovet ölkələrinin, bəzi hallarda isə bütöv Avropanın jandarmı hesab edir. Orta Asiya, Moldova, Belarusiya, Ukrayna, nəhayət Cənubi Qafqazın yaşadığı bütün problemlərin qaynağı Rusiyadır. Təəssüflər olsun ki, region dövlətləri, etnik-milli azlıqlar bu həqiqəti anlamadan Rusiyanın siyasətinə maşa olurlar. Osetin xalqı heç düşünürmü ki, Şimali Osetiyaya Rusiya müstəqillik versə, Cənubi Osetiya daha asan azadlıq əldə edə bilər? Və ya abxazlar fikirləşirlərmə ki, çeçenlərin, tatarların, başqırdların, azadlığını verməyən Rusiya niyə ona belə himayəçilik edir? Ermənistan dövləti düşünürmü ki, qonşularla bu şəkildə münasibət onları region dövlətlərindən, iri iqtisadi layihələrdən, yeni bazar münasibətlərindən kənar saxlayır və tək Rusiyadan asılı edir?! Məncə düşünməyin vaxtıdır. Biz kimlərsə əlində alət olmaq dövrünü qapatmalı, yeni eraya başlamalıyıq. Gözümüz önündə siyasi, ideoloji, hərbi çəkişmələri geridə qoyaraq tarixin yeni səhifəsini açmış Avropa kimi birlik modeli var. Nədən Cənubi Qafqaz Birliyi olmasın? Tarixən dəfələrlə bir yerdə olmamışıqmı?! Zaqafqaziya seymi, ZSFSR məgər xalqların düşmənçiliyi üzündənmi süqut etdi?! Yox əlbəttə, mükəmməl idarəetmə forması olmadığı üçün bu birlikləri qoruya bilmədik. İndi bizimlə yaxın qonşuluq siyasəti və Şərq tərəfdaşlığı proqramı çərçivəsində əməkdaşlıq edən Avropa Birliyi var. Bu idarəetməni Cənubi Qafqaza daşıyaq. Düzdür, çoxları üçün bu gün bu təklif utopiya kimi görünə bilər. Lakin hesab edirəm ki, Beynəlxalq Təşkilatların, xüsusən, Avropa Birliyi, ABŞ və Türkiyənin regiondakı yerləri və mövqeləri, o cümlədən, maraqları bu birliyi yaratmağa yeni imkanlar açır.

Cənubi Qafqaza sülhün gətirilməsi istiqamətində çabalar və səylər bugünkü səviyyədə davam edərsə, yaxın dövəmdə heç bir uğur əldə olunmayacaq. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli yeni bir müstəviyə çıxıb. Hər iki xalq illərlə ümidli vəziyyətdə gözləyir-Azərbaycan tərəfi işğal olunmuş torpaqlarının geri qaytarılmasını, Ermənistan isə Dağlıq Qarabağın ya müstəqil dövlət kimi tanınmasını və ya Ermənistana birləşdirilməsini. Unutmaq lazım deyil ki, Ermənistan və Azərbaycanda vaxtsız hakimiyyət istefaları Ermənistan-Azərbaycan cəbhəsində hadisələrin dinamikasından bilavasitə asılı olub. Ermənistanda Dəmirçiyani Arutunyanın, Artunyanın Ter-Petrosyanın, Ter-Petrosyani isə Robert Köçəryanın, Azərbaycanda isə Bağırov-Vəzirov-Elçibəy-Əliyev əvəzlənmələrinin əsas səbəbi məhz Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin - demək, Dağlıq Qarabağ məsələsinin dinamikası əsas olub. Bugünkü status-kvo hər hansı bir dövlətin iqtidarı tərəfindən dəyişdirilməyə cəhd edilərsə, hakimiyyət böhranından qaçmaq mümkün olmayacaq, çünki geniş mənada xalqlar da hələ buna hazır deyil. Demək, iqtidarlar bu məsələdə xalqın daha çox aldığı bugünkü vəziyyəti qorumağa çalışacaqlar. Çünki əvvəlki hakimiyyət dəyişiklikləri yaxşı olmayan prezident yaradıb. Digər tərəfdən, əvvəllər regionları etnik milli münaqişələr yolu ilə nəzarətdə saxlamaq istəyən Rusiya da siyasətini dəyişib. Əvvəldə qeyd etdim ki, Rusiya bölgədən çıxmayana qədər Cənubi Qafqaza sülh

gəlməyəcək. Rusiya bu gün çox gözəl anlayır ki, gec-tez Ermənistan da onun təsirindən uzaqlaşib üzünü Avropaya, demokratik dünyaya çevirəcək. Türkiyə-Ermənistan münasibətlərində yeni dövrün başlanması, Avropa Birliyinin Yaxın Qonşuluq və Şərq Tərəfdaşlığı proqramı çərçivəsindəki siyasəti, Azərbaycanla münaqişə nəticəsində regionda gerçəkləşən iri iqtisadi layihələrdən kənar qalması Ermənistanı Rusiyadan qoparacaq. Ermənistanın Rusiyadan qopması isə Cənubi Qafqazdan Rusiyanın çəkilməsi ilə sonuclanacaq. Abxaziyada, Cənubi Osetiyada Rusiya qoşunlarının saxlanması onun hələ Cənubi Qafqaza hakim olması demək olmayacaq. Ona görə Rusiya bu gün ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində Dağlıq Qarabağa yönəlmiş yeni siyasət sərəgiləyir. O problemi həll etmək görüntüsü yaratmaqla öz qoşunlarını sülhməramlılar adı altında Dağlıq Qarabağa yerləşdirmək, bununla da Dağlıq Qarabağı Cənubi Qafqazda özünün mərkəzi bazası elan etmək, sonra isə gərəksə, guya Cənubi Osetiya və Abxaziya xalqları kimi Dağlıq Qarabağ əhalisinin də Rusiyaya birləşmək istəyinin olduğunu elan edərək, Dağlıq Qarabağı özünə birləşdirmək niyyətindədir. Təəssüflər olsun ki, Ermənistan tərəfi Rusiyanın bu planını ya görmür, ya da görmək istəmir. Bu plan bizləri-bütün Cənubi Qafqaz dövlətlərini və xalqlarını sonsuz qədər düşmənçiliyə, etnik milli qarşıdurmalara, müharibələrə aparmaqla yanaşı, həm də demokratik dünyadan, sivilizasiyadan, inkişafdan ayıracaq. Söylədiyim faktlar sizlərdə belə təsəvvür yaratmasın ki, biz anti-Rusiya mövqeyində olan bir siyasi təşkilatın nümayəndəsiyik. Əsla, biz Rusiya ilə də yaxın qonşuluq münasibəti çərçivəsində aparılan siyasətin tərəfdarıyıq. Lakin Rusiyanın postsovet ölkələrinə, o cümlədən Cənubi Qafqaza yönəlmiş siyasətinin qəti əleyhinəyik. Bu siyasət gec-tez Rusiyanın özünü də çətin vəziyyətə salacaq. Bunu bizdən çox Rusiya ictimaiyyətinin nümayəndələri, ziyalılar, demokratik təsisatlar düşünməli və qonşularla bu siyasətin yolverilməz olduğunu öz iqtidarlarına anlatmalıdırlar.

NƏ ETMƏLİ?

Hesab edirəm, bizi ayıran bütün problemləri kənara qoyaraq, Cənubi Qafqaz Birliyinin yaradılması istiqamətində geniş fəaliyyətə başlamaq lazımdır. Bugünkü mərhələdə hökumətlərin bu mövqeyi nümayiş etdirməsi bir qədər çətin görünür. Həm də onlara qarşı ictimai basqı gerçəkləşdirilə bilər, həm də Rusiya onlara təzyiq imkanlarını işə sala bilər. Ona görə də ilk növbədə ictimai və siyasi institutlar hərəkətə

gəlməli, Tiflis şəhəri mərkəz olmaqla, Avropa Birliyinin və ya ölkələrdən birinin vasitəçiliyi ilə danışıqların prioriteti müəyyən olmalıdır. Siyasi partiyalardan yəqin ki, hər üç respublikadan, ictimai basqıdan qorxmayaraq, bu ideyanı gerçəkləşdirməyə özündə güc tapa bilən qüvvələr olacaq.

Mən müharibə veteraniyəm. Bu gün Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Fizuli rayonundanam. Artıq 18 ildir doğulub boya-başa çatdığım doğma torpağımı ziyarət edə bilmirəm. 1 milyona yaxın qaçqının içərisində yüzlərlə qohumum, minlərlə şəxsən tanıdığım insanlar var. Bu müharibədə hərbi və mülki şəxslər içərisində həlak olanlardan onlarla qohumlarım, doğmalarım, dostlarım olub. Müharibənin nə demək olduğunu bilirəm. Müharibə problemdən çıxış yolu deyil. Müharibə saysız-hesabsız itkidir, müharibə qaçqıncılıq, səfalət, aclıqdır. XXI əsrdə bütün bunları dərk etmək məgər bu qədərmi çətindir?? Biz dünyadan təcrid olunmuş vəziyyətdə yaşamırıq. Beynəlxalq Təşkilatlar, bizlərin də üzvü olduğumuz birliklər var. Onlar bizim - hər üç Respublikanın ərazi bütövlüyünü tanıyıb. Bizi müharibəyə cəlb edən tərəflər elə düşmənçilik toxumu səpib ki, bu həqiqətləri, ölkələrin ərazi bütövlüyünü tanımaq bu gün psixoloji cəhətdən çətin görünür. Amma mümkünsüz deyil. Başlamalıyıq. Siyasi partiyalarla başlayan dioloqa qeyri-hökumət təşkilatları, müharibə ilə bağlı birliklər, qaçqın icmaları cəlb olunmalı, daha sonra Cənubi Qafqaz Birliyinin problemlərini mütəmadi müzakirə edəcək ictimai parlament yaradılmalıdır. Məhz bundan sonra hökumətlər dövriyyəyə girməli, üç respublikanın nümayəndələrindən və Avropa Birliyinin səlahiyyətli şəxslərindən ibarət komissiya təşkil olunmalıdır. Biz danışıqlar masasına bizi bir-birimizdən uzaqlaşdıran problemlə məsələləri deyil, bizi yaxınlaşdıran ortaq dərdlərimizi daşmalıyıq. İlk mərhələdə hər üç respublikanın sərhəd rayonlarından biri olmaqla, məsələn-Qazax-İccevan-Rustavi-Cənubi Qafqaz birliyinin mini modelini yaratmaq olar. Burada ortaq idarəetmə, ortaq təhlükəsizlik, azad iqtisadi zonaya yaxın bazar münasibətləri formalaşdırmaqla xalqlar arasındakı gərgin psixoloji vəziyyəti aradan qaldırmaq, daha sonra isə digər əraziləri də bu birliyə əlavə etməklə ümumi Cənubi Qafqaz birliyinə doğru getmək mümkündür.

Rəhbərlik etdiyim Ümid Partiyası artıq neçə illərdir, bu birlik modeli üzərində işləyib, əlimizdə müzakirəyə təqdim edilə bilən “Cənubi Qafqaz birliyinin hədəf və məqsədləri”, o cümlədən idarəetmə modeli barədə proqram vardır. Ana xətt Cənubi Qafqaz birliyi olmaqla, Qərb dünyası, sivilizasiya ilə cümləşməyin yollarını aramalıyıq. Bu, Cənubi

Qafqaza əbədi sülh və barış gətirən yeganə formadır. Əks təqdirdə, nə ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini həll etmək, nə də Abxaziya və Cənubi Osetiya separatizmini durdurmaq mümkün olmayacaq. Regionda Rusiyanın, ABŞ-ın, Avropa Birliyinin, Türkiyənin, İranın maraqları var. Rusiya, İran öz maraqlarının təmin olunmasını region xalqlarını qarşıdurmasında tapırsa, Avropa Birliyi, ABŞ, Türkiyə demokratikləşmə, barış və sülhü ana xətti olaraq, bəyan edir.

Cənubi Qafqaz xalqları da strateji düşünməli, xalqlarının gələcəyi naminə barış və sülhü, yaxın qonşuluq siyasətini, yanaşı dinc yaşamanı, beynəlxalq hüquqi, dövlətlərin ərazi bütövlüyünü, xalqların etnik-milli haqlarına dövlətləri çərçivəsində hörmətlə yanaşma kursunu götürməlidirlər. Cənubi Qafqaz birliyi uzun və gərgin zəhmət, iradə, səbr tələb edən məsələdir. Lakin müharibə və savaştan çox faydalı və asan yoldur. Bizi düşmən görmək istəyənlərlə deyil, dost etmək istəyənlərlə birgə bu yolu seçməliyik.

Biz Ümid Partiyası olaraq, bu missiyanı Azərbaycan tərəfdən üzərimizə götürməyə hazırıq. İnanıram ki, Gürcüstan və Ermənistanda barış və sülhə, Cənubi Qafqaz Birliyinə “hə” deyə biləcək kifayət qədər siyasi təşkilatlar və liderlər var. Avropa ölkələri içərisindən də vasitəçilik etmək istəyən xeyli sülhməramlılar bu prosesə qoşula bilər. Elə bu proyektə donorluq edə bilən təşkilatlar da az deyil. Dondurulmuş konfliktlər, atəşkəslər əbədi deyil. Silahların yenidən atəş açmaması üçün əl-ələ verib hamımızın ümumi evi olan Cənubi

Qafqaza sülh, barış gətirək. Sülh-barış gətirək ki, gələcək nəsillər bir-biri ilə düşmən yox dost olsunlar. Bu istiqamətdə Avropa Birliyi, ABŞ, Türkiyə ölkələri bizim ən yaxın dostumuz, yardımçımız olmalıdır.

Qoy, biz təbiətin bizə verdiyi sərvətləri birgə istifadə edək, qoy, uşaqlarımız müharibə deyil, sülh nəğmələri öyrənsin.

sentyabr 2013-cü il

MƏNƏ QƏHRƏMANLIQ DƏRSİ KEÇMƏSİNLƏR...

Seçki bitdi. Deyəsən ən çox qınaq obyektinə çevrilən həm də biz olduq - Ümid Partiyası və mən... Niyə? Bu sual məni neçə gündür narahat edir. Axı mənimlə savaşı açanlar və açmaq istəyənlər nə istəyirlər, nədən narahatdırlar?

Biz Azərbaycan siyasətinə yeni baxış, yeni yanaşma təqdim edirik- bütün vəziyyətlərdə çıxış yolunu dialoqda görürük, barışı problemlərimizin tək həll yolu hesab edirik. Neçə ildir bu xətti yorulmadan, usanmadan aparırıq. Azərbaycanın problemlərini də bilirik, ölkədə baş verənləri də görürük, idarəçilikdəki nöqsanları da zaman-zaman deyirik. Heç bir zaman haqqı nahaqqa verməmişik və uzun illərdi mübarizəmizdə insanları fərqli yola dəvət edirik.

Nədir bu yol?

İqtidar və əənəvi müxalifət qarşudurma münasibətləri çərçivəsində neçə illərdi mübarizə aparır, mücadilə edir. Hər seçkidən sonra ancaq seçkinin nəticələrinin ləğvi istiqamətində müxalifət, tanınması istiqamətində isə iqtidar vuruşur. Nəticələr dəyişmir, insanlar isə əziyyət çəkir. Biz prosesə xalqın gəlməsini istəyirik, siyasiləşmiş elektoratın yox. Siyasiləşmiş elektorat hər iki tərəfdə o qədər azdır ki, ölkənin vəziyyətini dəyişməyə

yetmir. Xalq isə ən azı on ildir ki, özünü iqtidar və müxalifətin radikal münasibətlərindən kənar saxlayır.

Çoxlu obyektiv, subyektiv səbəblər sadalamaq və göstərmək olar. Amma bu səbəblərin heç biri xalqı mübarizənin içinə almaq üçün yetərli deyil. Bax, bizim yol budur – xalq prosesdə iştirak etsin. Bunun üçün də xalq qorxudan, əzən səbəblərdən və sizin apardığınız mübarizə metodundan imtina etmişik. Hər vəziyyətdə dialoqu və barışı şərt olaraq irəli sürürük. Hesab edirik ki, radikal mübarizə və hakimiyyətin sərgilədiyi xətt nəticəsində böyük əksəriyyət siyasətdən və hadisələrdə iştirakdan çəkinir. Elə mübarizə üsulu tapılmalıdır ki, xalq öz sözünü demək üçün ortaya çıxsın. Çıxmayacağına, bundan fərqli heç nə olmayacağına. Avropaya inteqrasiya etdiyimizi bəyan ediriksə, qarşı tərəfin bizə və siyasətə münasibətlərindən asılı olmayaraq, bu kurs ardıcıl və sabit davam etməlidir ki, Azərbaycanda marağı olanlar hakimiyyətlə fərqlənir və bu siyasətin dialoq və barış gətirəcəyinə inansınlar. Düşünməsinlər ki, hakimiyyətin alternativinin yanaşma və baxışları iqtidardan heç nə ilə fərqlənmir, ər hansı dəyişiklikdən sonra münasibətlər sistemi, idarəetmə daha pis olacaq və ya indikinə oxşayacaq. Formalaşan yeni nəsillə düşüncə, təfəkkür etibarını ilə demokratik dünyanın baxışlar sistemini əxz edib, mesajlar onlara yönəlik olmalı və prosesə də yeni nəsillə cəlb edilməlidir.

Yeni nəsillə böyük qismi əks düşüncənin yanında yoxdur. Prosesdə iştirak etmir. Biz bu yolu tutmuşuq-kimin xoşu gəlmirsə, bu yolu getməsin, amma XX əsrin əvvəlinə də qayıtmasın. Nə bolşevik yanaşmasıdır bu? Satqın, xain, nə bilim, daha nələr...

Satqınlıq, xəyanət bilirsinizmi nədir? Yolunu, xəttini satmaq. Mən yolumu, xəttimi neçə ildir bu şəkildə davam etdirirəmsə, bəyan edib, kurs götürüb, təşkilat formalaşdırıramsa, istədiyiniz nə? Mən yeni yolun nümayəndəsiyəm, məhz bu yolu seçdiyimə görə ənənəvi müxalifətdən də fərqlənirəm. Siyasət mənim peşəmdir. Siyasətimi də açıq aparıram. Seçki marafonunda da məhz bu mövqeyi sərgilədim, mənə inanan insanlar da mövqeyimi seçdilər, məndən əvvəl.

Əleyhimə yazanların heç biri məni seçməmişdi, onların fərqli seçimi var idi. Hörmətlə qəbul etdim və bu gün də onlara qarşı sayğısız deyiləm. Bəs görəsən məni seçməyən insanlar niyə bu qədər rəncidə olublar? Amma seçki marafonu haqqında da yazmasam, doğru olmaz. Milli Şuranın namizədi hörmətli Cəmil müəllim də

müsaibələrinin birində əleyhimə bəzi fikirlər səsləndirsə də, keçirəm üzərindən-yaşına, başına görə.

Amma seçkidən mütləq yazacağam.

Bu seçkini bərpad edən ənənəvi şüarlar və yanaşma idi. Biz deyirik ki, xalq prosesdə iştirakdan çəkinir, qorxur. Siz isə xalqın bu prosesdə iştirak etməsi üçün heç nə etmədiniz. Əksinə, var gücünüzlə çalışdınız ki, xalq geri çəkilsin. Hakimiyyətin pulunun çoxluğunu hər debatda dediniz. Bilirsinizmi ki, bu xalq illər, bəlkə əsrlərdir, pulu olanı güclü, qüvvətli, məğlubedilməz bilir və ondan qorxur? İsrarla bu faktı qabartmaqla hansı təbəqəni siyasi proseslərin içinə aldınız? Bəlkə daha çox maraqlı olan üç-beş adamı da tərəddüdlə üz-üzə qoydunuz! Xalqı, gəncliyi, dindarları mübarizəyə səsləyən sizlər elə onun ardınca da “bu hakimiyyət gəncləri əzir, həbs edir, işgəncə verir, dindarların cibinə narkotik atıb tutur” deyəndə fikirləşmədinizmi ki, siyasi durğunluq yaşanan bir məmləkətdə bu əlavə qorxu yaradır, insanlar prosesdən uzaq durmağa çalışır? Yoxsa düşünürsünüz ki, xalq bunları bilmir və sizdən eşidən kimi ortalığa çıxacaq ki, görün, bizimlə necə davranırlar?

Beynəlxalq təşkilatlardan dəstək uman bizlər və Azərbaycan xalqı bu təbliğat dönəmində sizdən nə eşitdi ki? İkili standartla yanaşılır, Azərbaycanda demokratiya enerji siyasətinə qurban verilir - hakimiyyət ABŞ-la razılaşıb, Avropanı qazla alıb, Putini də Bakıda isti yola saldı. Sizcə, xalq bundan heçmi nəticə çıxarmır? Deyirsiniz seçkidə 20% seçici iştirak edib. Bəs onda niyə məsuliyyəti həm də seçicinin üzərinə qoymursunuz?!

Sizin təbirinizcə, seçkidə iştirak etməyən 80% düşünməzmi ki, bizim prosesdə iştirakımıza ehtiyac yoxdur, özlərinin məsələsidir və elə buna görə də həmişə xalq yaxasını kənara çəkir. Onun nəticəsi idi ki, seçki təbliğatında siyasiləşmiş elektoratdan kənar heç kim səsvermədə və təbliğat kampaniyasında iştirak etmədi. Qorxdumu, çəkdimi, bu barədə mübahisə etməyək. Amma dəqiq olan budur ki, mesaj aldı. Aldı və seçkidən uzaq durdu.

Bir neçə kəlmə də məni qınayanların lider seçdikləri haqqında sərt söz deyəcəyəm. Hafiz Hacıyevin qorxusundan debatda bir professoru yalnız buraxanlar mənə qəhrəmanlıq dərsi keçməsinlər. Cəmil Həsənlə mənim namizədim olsaydı, ona öz şinelimi geyindirməzdim, ona öz rolunu-ziyalı rolunu-ifa etməyə imkan yaradardım. Təhqir olunan yerə isə özüm gələr, cavablarını verər, necə davranıldısa, adekvat reaksiya verərdim. Etmədiyiniz, bir ziyalının necə söyülməsinə, təhqir olmasına yalnız sosial şəbəkə səhifələrində cavab verdinizsə, ən yaxşısı susun, fərqli yol seçəni qınamayın. Hafiz Hacıyevin

təhqirlərindən özünü qoruya bilməyənlər xalqa müraciətlə “səsini qoru” deyəndə nə qədər səmimi olduqlarının və hansı qarşılığı alacaqlarının fərqi nədir? Bunu da düşünün, zəhmət olmasa...

7 seçkidir ki, (1995,1998, 2000, 2003, 2005, 2009, 2010-cu illər) nəticələrin ləğv olunacağını bəyan edib, enerjili insanları bu istiqamətdə səfərbər olmağa çağırırsınız. Nəticə varmı? Nə qədər səmərəsiz və nəticəsiz mübarizə istiqamətində insanları və onların enerjisini xərcləmək olar? Cəmi üç il əvvəl sizlərə demədimmi parlamenti buraxmaq istiqamətində enerji sərf etməkdənsə, gəlin, prezident seçkilərinə hazırlaşaq? Cavabınız o qədər “dahiyənə” oldu ki, bu gün də xatırlayanda o cavabdan utanıram.

Səkkizinci seçkidir ki, nəticələri yenidən ləğv edəcəyinizi bəyan edirsiniz. Bu yolmu sizcə? Nəticəsini tanımadığımız görün, neçənci seçkidir bu? Sizin tanımadığımız seçkilərin rəsmi nəticələrinə görə insanlar hakimiyyətinin 21-ci ilinə qədəm qoyublar. Dünya ilə də, elə AB, AŞPA, ABŞ, Rusiya ilə də münasibətlərini bizdən yaxşı qurublar.

Yekun olaraq...

Xalq prosesdə olmayacağına, biz bu vəziyyəti dəyişə bilməyəcəyik. Hakimiyyət çox istəyir ki, xalq prosesə qarışmasın, azsaylı radikal kəsimlə özü üz-üzə qalsın, nəticədə asan qələbə qazansın. Hələlik, hakimiyyət qazanır...

Təklif edirəm...

Hakimiyyəti radikal olmağa və xalqı prosesdən kənar saxlamağa qoymayaq, istəməsə belə, əl uzadaq, qəbul etməsə belə, bir addım yaxına gedək. Gedək ki, xalq bizi hakimiyyətin yaxınında görsün, inansın, güvənsin. Uğurlar arzulayıb üzərinə məsuliyyət qoyaq ki, düşmən olmayacağımızın anonsunu duysunlar. Daha “biz gələndə filankəslər həbsə gedəcək” - dediyimizə görə daha da radikal olmasınlar.

Nəhayətdə...

Allah Üzeyir bəyə rəhmət etsin. “Ey, kimsən orda, aç qapını, gələk, səni öldürək!” İlk fitdəcə hamı qaçır...

Gerçək siyasətlə məşğul olaq, yoxsa Üzeyir bəyin yeni personajı biz olacağıq.

P.S. Yazı oxuyub, nəticə çıxarmaq üçündür, boş-boş şərh və mənasız müzakirələr üçün deyil.

KİM HAQLIDIR?

Biz müxalifətdə qalmaq üçün yox, iqtidar olmaq üçün siyasətdəyik.

İqbal Ağazadə

Uzun müddətdir ki, yerli mətbuatda Ümid-Müsavat çəkişməsi müşahidə olunmaqdadır. Hər halda görünən budur və polemikaya cəlb olunmuş tərəflər də bələ bir çəkişmənin mövcudluğunu öz mövqələri ilə etiraf etməkdədirlər.

Bəs, həqiqət nədir? Müsavat nə istəyir, Ümid məsələyə necə yanaşır? Qısaca olaraq, bu çağadək baş verənləri bir daha xatırladaq. Müsavat Partiyası müxalifət qüvvələrinin seçki komissiyalarında təmsil olunmamasının beynəlxalq aləmə çatdırılması naminə “Qarabağ və Rəspublika Uğrunda Vətəndaş Hərəkatı” çərçivəsində Ümid Partiyasına mərkəzi, dairə və məntəqə seçki komissiyalarındakı yerlərindən imtina etməyi təklif edir və sonradan bu təklif şərtə çevrilir.

Biz də Ümid Partiyası olaraq, bu təklifi anlayışlı qarşılayaraq, müsbət bir rəaksiya sərgilədik. Partiyanın rəhbər orqanlarında müzakirələrin ardından bəyan etdik ki, seçki komissiyalarındakı nümayəndələrimizi geri çağırmağa hazırıq. Əgər burda əsas olaraq hədəf kimi götürülən beynəlxalq ictimaiyyətin lazımı diqqətinin cəlb olunmasıdırsa və beynəlxalq ajiotajdırsa, o zaman daha ciddi və genişmiqyaslı bir siyasi aksiyaya nədən gedilməli deyil ki? Biz də qarşılıqlı olaraq təklif etdik ki, seçki komissiyalarındakı müxalifət adına çıxış edən Ümid nümayəndələri ilə yanaşı, həm də bu nümayəndəlik hüququnun əldə edilməsində birbaşa səbəb kimi çıxış edən parlament təmsilçiliyindən də imtina edilməlidir. Və bu addımın atılması hərtərəfli olaraq hazır olduğumuzu da diqqətlərə çatdırdıq.

Təbii ki, daxili və beynəlxalq ictimaiyyət üçün daha tutarlı bir aksiya məhz Ümid tərəfindən təklif olunanı idi. Bir anlıq təsəvvür edək ki, müxalifət parlamentdən və seçki komissiyalarından imtina edir. Ən azından 6 müxalifətçi millət vəkili hələ növbəti parlament seçkilərinə bir ildən artıq müddətin qaldığı bir ərəfədə mandatından imtina edir. Bu daha çox beynəlxalq ajotaj və diqqət vəd edir, yoxsa adı ictimaiyyətə bəlli olmayan hansısa komissiya üzvünün geri çağırılması? Yox, əgər hesab edirlərsə ki, seçki komissiyalarındakı “Ümid” təmsilçiləri özlərini doğrultmayıblar, yenə yanılırlar. MSK-dakı nümayəndə daxil olmaqla, Ümid Partiyasının komissiyalardakı əksər təmsilçiləri 18 Mart referendumunun nəticələrini

tanımayıb. Bəs belə olan halda niyə onlardan imtina etməliyik? Həm də iştirak qərarı verdiyimiz bələdiyyə seçkiləri öncəsi...

Məntiq və cavab çox aydındır, heç şərhə də ehtiyac yoxdur. Bəs belə olan halda, Müsavat Partiyası nədən təklifindən imtina edəsi oldu? Mən bilərəkdən “Müsavat təklifindən imtina edir” ifadəsini işlədirəm. Çünki biz Müsavat rəhbərliyi tərəfindən öncə təklif kimi səslənən bu ideyanın gerçəkləşməsinə qarşı deyilik və buna “yox” demirik. Seçki komissiyalarındakı nümayəndələrimizi günü bu gün də geri çağırmağa, eləcə də parlament təmsilçiliyindən imtinaya hazırıq.

Deməli, hazır olmayan tərəf var və bu tərəf də Müsavat Partiyasıdır. İlkin təklifin səsləndiyi ünvan bu addımı atmağa hazır deyil. Təbii ki, biz onların bu addımı niyə ata bilməmələrinin səbəbini çox gözəl bilirik və sadəcə olaraq, məhz özləri tərəfindən ictimailəşməsinə istəyirdik, yəni özləri cəmiyyətə izahat verməli idilər. Çox gözlədik, açıqlamadılar. Və bu gün həm ölkənin siyasiləşmiş elitasında, həm də Azərbaycan cəmiyyətində aydın, reallığı ifadə edən təsəvvürlərin bərqərar olması üçün biz bu səbəbləri açıqlamaq niyyətindəyik.

Müsavat Partiyası bu ilin 18 Mart referendumu öncəsi müxalifət düşərgəsinin əsas

kəsiminin böyük çətinliklə ərsəyə gətirdiyi vahid birliyi – “Qarabağ və Respublika uğrunda Vətəndaş Hərəkatı”nı parçalamaq niyyətindədir. İlk başdan bildirim ki, bu heç də ittiham deyil, faktdır. Və belə bir əhval üzərində niyyətlənmiş, köklənmiş Müsavatın ilk hədəfi Ümid Partiyasıdır. Proseslər durulduqca Müsavatın öz təklifində belə səmimi olmadığı və hətta öz təklifinə bir bəhanə, cılız siyasi maraqlardan doğan cığallıq kimi yanaşdığı da aydın oldu. Son hədəf kimi isə 2010-cu ilin parlament seçkilərinə daha dar çərçivəli ittifaqla gedilməsi nəzərdə tutulur. Daha dəqiqi, Müsavat-AXCP birliyi daha məqbul hesab olunur. Yəni ölkənin siyasi mühitinə ənənəvi menyu təqdim olunur ki, bu fonda da Müsavat tərəfindən əsas problem kimi məhz Ümid Partiyası nişan verilməkdədir. Sonrakı mərhələdə isə Ümid Partiyasının ardından ADP, ALP və VİP də Hərəkatdan uzaqlaşdırılmalıdır. Yəni Müsavat Partiyası “Azadlıq” blokundakı müttəfiqlərdən imtina etməyə vadar edilmiş AXCP ilə ittifaqa can atır ki, belə bir müstəvidə bu təşkilatın “önə çıxması” daha real bir gözləntidir. Bəs nədən “Müsavat” AXCP ilə ittifaqda bu qədər maraqlıdır? Çox sadə bir səbəbi var: İndiyə qədərki seçki təcrübəsi göstərir ki, qalib gəlmiş müxalifətçilərin parlamentdə təmsilçiliklərini əldə olunan nəticələr yox, məhz hakimiyyətin yanaşması təmin edib. (2000-ci ildə Müsavat, 2005-ci ildə isə AXCP ilə ADP parlamentə məhz iqtidarın istəməməsi səbəbindən buraxıldılar.)

Bu bir faktdır ki, bu gün hakimiyyət AXCP-yə hansı münasibət sərgiləməkdədir. Müşahidələr də göstərir ki, eyni sərtlik 2010-cu ildə də qüvvəsində qalacaq. Belə bir şəraitdə isə Müsavat Partiyası müxalifətin brendinə artıq küncə sıxılmış vəziyyətdə olan AXCP ilə birgə sahiblənmək istəyir. Onların hesablamalarına görə, belə bir birliyin ərsəyə gələcəyi təqdirdə ətraflarına cəlb edəcəkləri bir sıra müxalifyönümlü ziyalılar və 3-cü sektor təmsilçiləri hesabına müxalif düşərgənin əsas təmsilçiliyini əldə etmiş olacaqlar və digər qüvvələr müxalifətdışı elan olunacaq. Nəticədə, iqtidarın daha sərt təkisinə tuş gələcək AXCP-nin fonunda yenidən Müsavat parlamentdə əsas yerləri əldə etmiş olacaq. Yəni müxalifətin brendi bu bloka pərçimlənir, AXCP iqtidarın təzyiqləri altında çabalayır. Müsavat isə parlamentdəki müxalif mandatları ələ keçirir. Çünki hakimiyyət də beynəlxalq aləm üçün nəzərdə tutulan təqdimatın pozulmaması naminə parlamentdə müxalifətə yer vermək məcburiyyətindədir. Müsavatın hesablamalarına görə isə, məcburiyyət qarşısında əldə edilən mandatları da məhz müxalifətin ümumi brendini ifadə etmə fürsətini yenidən əldə edəcək Müsavat Partiyası ələ keçirməlidir. Paralel olaraq isə Müsavat və AXCP

müxalifət düşərgəsinin yenə də əsas ilk partiyaları olaraq, öz reputasiyalarını qoruyurlar, digər siyasi qüvvələr isə ənənəvi qaydada ittiham olunaraq, cəmiyyətə “satqın”, “xain” damğaları ilə təqdim olunur. Lakin özünüz də bilirsiniz ki, bu plan baş tutmayacaq. Bu batam adamın saman çöpündən yapışmasına bənzəyir. Bəlkə də belə bir planın arxasında gizlənən Müsavat elitası partiya maraqları baxımından haqlıdır. O zaman Ümid Partiyası nədən hədəfə çevrilməlidir, haqlı olmalı deyil? Axı “Ümid” rəhbərliyi də öz maraqlarını güdürək, çıxdaş edərək qərarlarını, təkliflərini, addımlarını müəyyən edir. Cəmiyyət üçün hansısa müxalifət partiyasının seçki komissiyalarından imtinası xeyirlidirsə, o zaman parlamentdən imtina daha çox faydalıdır. Ümid Partiyası da cəmiyyətə Müsavatdan daha faydalı bir prosesi təklif edir. Müsavat bundan niyə imtina edir? Ən təəssüfləndirici isə odur ki, bütün bu proseslərdə daha çox vasitə kimi bir pozisiyaya layiq görülən AXCP həqiqətləri bilə-bilə susur və yaxud da Müsavatın mövqeyinə yaxın bir mövqeni ifadə edir. Niyə? Təbii ki, belə bir şərait Ümid Partiyasını bilmərrəqane etmir və bizim haqlı suallarımız da ortaya çıxır.

Bəylər, fərqli yolla gedirik, “satqın” deyirsiniz, birgə oluruq, birgəliyimizin yükünü daha çox çəkirik, yenə də eyni ittihamları eşidirik, ən sonda, sizə bu hakimiyyətlə mübarizədə daha ciddi addımlar təklif edirik, səmimiyyət müəyyən edəcək lakmus kağızı axtarırsınız. Haqlı-sınızmı? Heç özünü bu sualı verdinizmi? Təvazökarlıqdan uzaq olsa belə, biz sizin ata bilməyəcəyiniz addımları təklifə çevirdiyimizdə müxalifliyimizi belə şübhəyə alırsınız. Bu istiqamətdə müzakirələr açırırsınız. Əslində bu, daha çox hədəfi yayındırmaqdır. Biz ilk gündən bəyan etmişik ki, mövcud hakimiyyətin yola salınması üçün qanunla nə mümkünsə edəcəyik. Təklifiiniz var? Varsa, o zaman doğru yolu göstərin. Doğru olan sizin getdiyiniz yoldurmu? Altından xətt çəkərək bəyan edirəm: Xeyr! Getdiyiniz yol doğru deyil! 17 ildir getdiyiniz yolda geridə qalanlara nəzər yetirmi? İtirilmiş Milli Hakimiyyət, nəticəsi iqtidarın xeyrinə olan və onun mövqələrini günbəgün möhkəmləndirən seçkilər, parçalanmış və günü-gündən sıraları seyrələn, müqavimət gücü, reaksiya qabiliyyəti məhdudlaşan müxalifət düşərgəsi, laqeyd beynəlxalq ictimaiyyət və yanlış hədəflərə doğru irəliləmənin nəticəsi kimi ortaya çıxan repressiyalardan cana doymuş Azərbaycan xalqı! Bu doğru bildiyiniz yolda qalibyyət adına yeganə fakt belə mövcud deyil. Yanlış hədəflər uğrunda xərclənən fədakarlıqlar, qəhrəmanlıqlar hesabına heç bir nəticə əldə oluna bilməz. İndi özünüz deyin, nəticə olmayan yolun davam etdirilməsi hansı

dərəcədə ağıllı məntiqin təzahürüdür? Biz də bu yolu gedəkmi? Biz də ümidlə gözləyən, sabahı haqqında qaranlıq təsəvvürlərə malik olan və aciz duruma salınmış vətəndaşlarımızı, ölkə insanlarını xəyal qırıqlığına uğradaqmı? Amma mövcud faktlar və son olaraq baş verənlər də təsdiqləyir ki, sizi bu gün daha çox düşündürən ölkənin, millətin taleyi yox, məhz partiya maraqlarıdır. Əgər bu gün Müsavat Partiyası məhz partiya maraqları tələbindən müxalifətin ümumi birliyini hədəf kimi seçirsə, ölkə insanlarının bəlkə də son ümid qığılcımı kimi yanaşdığı ittifaqda qeyri-səmimilik toxumu səpirsə, yanlış təklif hesabına siyasi partiyaları bir-birinə qarşı qoyursa və əsas hədəfin unudurulmasına çalışırsa, o zaman sizin təqdim etdiyiniz bu yolun nəyi doğrudur? Yox, əgər sizlər üçün hədəf müxalif düşərgənin birincisi olmaqdırsa, özünüzün müxalifətdəki yeriniz uğrunda savaş açmıyorsanız və bunun üçün mübarizə aparırsınızsa, o zaman sizlərə uğurlar. Bizim belə bir qayğımız yoxdur. Biz müxalifətdə qalmaq üçün yox, hakimiyyət olmaq üçün siyasətdəyik. Biz ilk əvvəl insanları ümitsizlik, çarəsizlik durumundan xilas edərək onların siyasi partiyalara dönüşünü təmin edəcək və yalnız bundan sonra qalibiyyətlərə doğru addımlayacağıq. Siyasətin xammalı insanlardır, bizim ilk əvvəl insanları qazanmağımız lazımdır. Yanımızda isə bu gün çox az insan var...

14 oktyabr 2009-cu il

İQBAL AĞAZADƏ RAUF ARİFOĞLUNA CAVAB YAZDI: “ƏL ÇƏKİN ƏNƏNƏVİ QÜVVƏLƏRDƏN”

Sizin üçün yazıram, Rauf Arifoğlu, lütfən, bir daha oxuyun...

Milli Şura mövzusunda heç qayıtmaq istəmirdim. Dəyərli jurnalistlər də bu mövzuda suallar verərkən yayınmaq istəyir, ya da çox xəsisliklə cavab verirdim. Lakin dəyərli dostum Rauf Arifoğlu öz yazısı ilə məni bu mövzuya bir daha qayıtmağa məcbur etdi.

O zaman əvvəldən başlayım...

2012-ci ilin avqust ayının son günlərində "Qafqazinfo" saytına geniş müsahibə verərək, regionda cərəyan edəcək hadisələrin anonsunu verib qeyd etmişdim ki, Rusiya ilk dəfə olaraq, siyasi təşkilatlara da əl uzadacaq, yeni siyasi konfigurasiya təşəbbüsündə bulunacaq.

Milli Şura yaranarkən də bunun Rusiya projesi olduğunu mətbuat vasitəsi ilə ilk bildirən mən oldum, çoxsaylı müsahibələr verdim, siyasi partiyaları bu birlikdən kənar təşkilat qurmağa çağırıdım. İddialarımdan geri çəkiləcəyimi də bəyan etdim və s. Amma nə faydası - xeyli siyasi təşkilatlar və ictimai birliklər Milli Şuranı Azərbaycan xalqının tək

nicatı hesab etdilər, ayrı-ayrı adamların xilaskar obrazlarını cızdılar, qarşı çıxanları xəyanətkar elan etdilər, satqındır dedilər və s. və i.a.

NƏTİCƏ GÖZ QABAĞINDA...

Azərbaycanımızın vəziyyəti dəyişməyib. İndi Milli Şura içərisində olanların davası başlayıb - kimlərsə satqın, agent, kimlərsə də naşı və pozucu kimi qiymətləndirilir.

Niyə, bəylər və xanımlar? Axı cəmi bir neçə ay əvvələ qədər sizlər bu birliyin əzəmətini bizlərə təlqin etmirdinizmi?? Səbəblər çox ola bilər - maraqlarınız üst-üstə düşür, dəyərləriniz fərqlidir, ambisiyalar imkan vermir və digər çeşidli “səbəblər”... Amma həqiqəti sizin söylədikləriniz dəyişə bilməz ki, cənablar.

Həqiqət heç də siz söylədikləriniz deyil - milli və ya antimilli, Qərb və ya Rusiyapərəst, həvəskar və ya peşəkar bölgüləri, ideolojiləri, yanaşmaları deyil həqiqət. Bunları sizlər neçə illərdir bilirsiniz, siz bir-birinizi tanıyan kimi kim tanıyır ki, sizləri? Əsl həqiqət demədiklərinizdir və ya dostum Rauf Arifoğlunun yazmadıqlarıdır. Sizin üçün yazıram, dəyərli qardaşım, Rauf Arifoğlu, lütfən bir daha oxuyun

Mili Şura heç də müxalifətin böyük birliyi və ya xalqın ümid yeri deyildi. Onu iqtidar və sizlər böyütdünüz. İqtidar Milli Şuranı təsadüfən böyütmüdü. Hələ İctimai Palata yaranarkən müsahibə verib iddia etmişdim ki, İctimai Palatada Əli Kərimli o qədər böyüdülecək ki, İsa Qəmbər böyüdülmüş Əli Kərimlinin liderliyi altında prosesdə iştirak etməsin - əksinə, İsa Qəmbər böyüdülsə idi, Əli Kərimli onun liderliyini rahatca qəbul edərdi. Təzə senari deyildi bu. Hələ rəhmətlik Əbülfəz Elçibəy Kələkidə olarkən də İsa Qəmbər o qədər böyüdüldü ki, Əbülfəz Elçibəy 1998-ci ildə onun liderliyi ilə seçkiyə, “böyük” İsa Qəmbər də güzəştə getmədi. Baxırınsızımı, personajlar və senarilər necə də eynidir?

İctimai Palata çərçivəsində iqtidar tərəfindən böyüdülmən və kiçildilənlər məsuliyyətdən qurtarmaq üçün müxalifətin yeni birliyini axtarmağa başladılar. Çünki özləri meydanda qalsa idilər, 2013-cü il məsuliyyətinin cavabdehləri olmalı idilər. Halbuki, müxalifətin böyük birliyini dağıdıb məhz AXCP və Müsavat birliyinə gəlmişdilər. Heç kəs iddia etməyə qalxmasın ki, İP-də digər siyasi qüvvələr və ya müstəqil şəxslər də var idi. Bəli, var idi, lakin İP-in siyasətini məhz bu iki təşkilat müəyyən edirdi, namizəd olacaq

şəxslər də bunlar idi. Yeni birlik axtarışı əslində qalibiyyət zərurətindən irəli gəlmədi. AXCP və Müsavatı seçkidən salamat qurtarmağın ən optimal yolu kimi düşünüldü.

İqtidar bu senaridə qazandı. Bəs, iqtidarın marağı nə?

Sadə cavabı var - rəqiblərini yaxşı tanıyan, onların xalq arasında nüfuzunun obyektiv və subyektiv səbəbdən aşağı olduğunu bilən hakimiyyət ənənəvi münasibətlər sistemində ənənəvi davranış sərgiləməyi, ən asan qələbə modeli hesab edir və haqlıdır.

Ənənəviyə gəlincə, postsovet ölkələri içərisində - əslində az-çox proses olan ölkələr nəzərdə tutulur - Ermənistan xaric, nə Gürcüstan, nə Ukrayna, nə Moldava, “Qocalarla döyüşə getməyib.”

Ermənistanda da Ter-Petrosyan erməni müxalifətinə 2008-ci ildən bu yana müsbət heç nə vermədi. Repressiya və qarşıdurma müxalifəti zəiflətdi. Azərbaycanda isə müxalifətin anası da, balası da, bossu da, kardinalı da, ağası da, bəyi də köhnələrdir-hakimiyyəti bu iqtidara verərək, baş qaxıncı olmuşlar. Ağır dövr olsa belə hakimiyyəti qoruya bilməyərək, yerini bu iqtidara verənlər, xaosu, hərbi qiyamı durdura bilməyənlər, üzərinə qeyri-peşəkar damğası vurduranlar, Qərblə Rusiyanın, İranla Avropanın arasında çabalayanlar, şərait qəhrəmanları, iqtidarın ssenarisi ilə hər zaman radikal görünənlər...

Sizcə iqtidar sizdən vaz keçərmii??

Xalq, “bunları görmüşük, bilirik, edəcəklərini də təxmin edirik” qənaətinə çoxdan gəlib. Ortada siyasiləşmiş elektoratdan başqa kimsə qalmayıb, sizlərin iddia və hərəkətlərinizə bu iqtidarı bəyənəməyən seçici olaraq, sadəcə azarkeşlik edən, tamaşaçıdan başqa heç bir reaksiya verməyən xalq ...

Ona görə də əlahəzrət iqtidar məhz sizləri, əsl müxalifət qüvvəsi kimi göstərir, yeni çıxan qüvvələri zədələyir, həbs də etdirir, “bizimkidir” deyib şayiə maşınını da işə salır. Təki ortada köhnələr qalsın, təki öz qələbəsini özü müəyyən etdiyi müstəvidə asanca gerçəkləşdirsən. Etmirmi? Edir, edir, özü də çox rahat edir.

Sizi liderə çevirən qəzetlərinizi də ayaqda saxlayır. İqtidara nə qədər desəniz, təhqir yazmağa da şərait yaradır. Arada rənglər çox tünd olanda düyməni basır... Yoxsa səhv deyirəm?

İqtidar “Azadlıq” və “Yeni Müsavat” qəzetinə ayda 10.000 manat verəcək qədər demokratik və orda yazılanları oxuyacaq qədər tolerantdırmı?

Siz də bunu gözünüzü yumaraq, rahatca qəbul edirsiniz, çünki iqtidar olmasanız da, müxalifətin iqtidarısınız - nə fərqi var ki, sonda iqtidar iqtidardır.

Qayıdaq mahiyyətə...

İP-dən Milli Şuraya keçid etdiniz. 2013-cü ilin məsuliyyətindən yaxanızı qurtarıb 2015-ci ilə salamat getmək üçün. İndi maraqlar dəyişib, buna görə də cəbhələşirsiniz.

Bu dövəmdə kimin adı nə olsa belə - özünüə hansı ad qoysanız belə - bu dönüklükdür. Yolunuzdan dönmüsünüz – yolun harasından dönsən belə dönənlərin adına dönük deyərlər. Milli Şura dünən də milli deyildi, bu gün də, bilib bilmədən orda idiniz, Milli Şura dünən də demokratikləşməyə əngəl idi, bu gün də, bilib bilmədən orda idiniz ...

Dəyərlı qardaşım Rauf bəy, siz bunları bilmirdinizmi? Bilirdiniz. Bəlkə, çoxlarının bilmədiyi və mənım də qələmə almadığım daha nələri bilirsiniz. Sizcə indı qalxıb da Milli Şuradan getmək istəyən və ya “fəxri sədrini Rusiya vətəndaşı olmaqda ittiham edən birini” məsum, günahsız və xilaskar kimi təqdim etməyin mənası və anlamı nə?

Sizin indı dediklərinizi mən neçə vaxtdır deyirəm, nədən qəbul etmirdiniz, ona görə ki, siz demirdiniz, firqəniz demirdi? Sizcə bu yolmu? Sizcə bu demokratikləşməyə töhfəmi?

Siz Müsavat Partiyasının qərargahından ayrılıb min bir əziyyətlə öz ofisinizi qurdunuz - təhdid də etdilər, “bızsız mümkün deyil” də dedilər. Amma etdiniz və

qazandınız, yeni ənənələr qoydunuz, Cənubi Qafqazın ən böyük qəzetini yaratdınız. Lütfən, siyasi olaraq da bu cür düşüncə və yanaşmalardan ayrılın. Yoxsa siz “Rusiya vətəndaşı olan birisi Müsavat təmsil olunan yerdə fəxri sədr ola bilməz” fikrini günün sitatı, qəhrəmanın aforizmi kimi təqdim edəndə özüm özümə şübhə edirəm - əcəba, bu mənim tanıdığım Rauf Arif oğludurmu? Axı yuxarıdakı sitatın müəllifi cəmi bir neçə ay əvvəl bu Rusiya vətəndaşını ölkə prezidenti etmək istəyirdi, Rauf bəy bunu bilmirdimi?

Bir başqası da facebook səhifəsində “İqtidar bizi parçalayır, mübarizəni öz içimizə yönəldir, onun siyasətinə qarşı duranları bir-birinə saldırır” kimi çağırışlar yazır. Qardaş, iqtidar sizlərin siyasətdən getməməsi, aşağı-yuxarı bir yerdə olmağınız üçün gərəkən nə lazımdırsa, edəcək, narahat olmayın. İddia edirsinizsə ki, biz hansı birlik formatı olmasından aslı olmayaraq, ya da tək başına bu iqtidarı məğlub edirik, xalq bizə səs verir, lap gözəl. O zaman nədən birlik formaları hər seçki öncəsi ən böyük problemə çevrilir və müxalifət bütün gücünü buna sərf edir? O zaman başqa şey barədə düşünməlisiniz - xalqın verdiyi səsləri necə qorumaq? Demək, yenə də yanlış olanın arxasınca düşmüşünüz – birlik və ya təkbaşına olmağın davasını və çabasını kənara qoyun, səsləri necə qoruyacağınızın yollarını arayın. Madam ki, birlik adı altında seçkiyə necə getməkdən asılı olmayaraq, xalq sizə səs verir, daha niyə hamını məşğul edirsiniz? Birini xain, birini qəhrəmana çevirirsiniz?

Bu tip siyasətçilər heyf ki, yerlərini doğru, güclərini dürüst hesablaya bilmədikləri ucbatından demokratiləşməyə də ancaq ziyan vururlar. Onlardan biri haqqında nə zamansa belə ifadə işlətmişdim. O, Azərbaycan siyasətinin sıfırındır. Kimdən sonra dayansa, o adam on dəfə böyüyəcək, kimdən əvvəl dayanmaq istəsə, onu on dəfə kiçildəcək. Təəssüf ki, o da həmişə hamıdan əvvəldə dayanmaq istəyir. Həp kiçiltmək üçün - prosesi də, demokratikləşməni də, Azərbaycan müxalifətini də... Dəyərli dostum, Rauf bəy, sən də bunları qəhrəman etmək üçün dürlü-dürlü ifadələr axtarırsan...

Qaldı ki, “mən niyə qəhrəman olmuram və ya biz niyə Ukrayna müxalifətinə, xalq isə Ukrayna xalqına oxşamır” ittihamına, əziz qardaşım...

Qəhrəman düzəltmələrinizin qəhrəmanlığı bir müsahibədən o tərəfə keçməyib və keçməyəcək də. Sən onlardan çox şey gözləmə, olsa-olsa bu qədərini edə bilirlər, artıq məsuliyyət yükünü çiyinlərinə yığarsansa və ya onları yuxarı qaldırırsansa, yıxılıb aşağıda duranları əzərlər, faydası olmaz. Necə ki, uzun illərdir onlardan aşağıda duranlar hey əzilir...

Siyasətçiləri sizin meydana girməkdə qınayrsınız, guya biz öz işimizlə yox, sizin işlərlə məşğuluq. Bəlkə bir az başqa pəncərədən baxaq - siz bizim meydançaya girmisiniz, xəbər əvəzinə siyasi mövqe, informasiya yerinə müxalifət bölgüsü aparırsınız.

“Azadlıq” qəzetində vəziyyət sizdən də betər – hamısı müavin, müşavir, rəyasət heyəti üzvləri...

Qəzetində çalışanlara diqqət et - hamısı bir partiyanın Divan, Məclis üzvü, deputatlığa vahid namizədi, bir sözlə firqə maraqqıları. Yəqin bu yazıdan sonra məni də geninə-boluna tənqid edəcəklər və sən də səhifəndə köşə yerləri ayıracaqsan, adı da olacaq demokratiya. Amma əslində yenə onların qəhrəman və əzabkeş obrazını yaratmaqla məşğul olacaqsınız. Bunlar bu qədərini edə bilirlərsə, lütfən, onlardan bu qədərini gözlə. Xalqa gəldikdə...

İqtidarın öz qələbəsi naminə böyütdüklərinə bu xalq daha inanmır, onların çağırışına səs vermir, arxasınca getmir. Yoxsa, xalq, vallah, bu qiymət artımının ona nəyin bahasına başa gələcəyini çox gözəl bilir. Amma onu da bilir ki, qaş düzəltdiyi yerdə vurub göz çıxarmağa da ehtiyac yoxdur, yoxsa heç bir iqtidar sevgisi, filanı peşində də deyil bu zavallı xalq. Millət gələcəyini bu adamlarla görmür, etimad etmir, inanmır.

Bəs mən və ya yeni insanlar niyə ortaya çıxa bilmirik?

Hə, bax burda vəziyyət lap ağırdır. Əlahəzrət iqtidar bütün gücü ilə əskiləri qoruyur, onlardan lider düzəldir, imicini formalaşdırır, beynəlxalq aləmə təqdim edir - niyəsinə isə yuxarıda yazmışam.

Sizlər - müxalifət qəzetləri və ya o partiyalara, liderlərə yaxın mətbuat da onları ictimaiyyətə təqdim edirsiniz. İqtidar yeniləri, o cümlədən, məni də ən son anda şayiə maşını ilə vurur və müxalifət dediyiniz də iqtidara kömək edir. “Azadlıq” qəzeti hətta onu müdafiə edən çıxışımı belə vermir - demokratikliyin piki - sənin mənə səxavətin isə dost münasibətindən o tərəfə keçmir.

O münasibətdə müxalifət lideri, yeni qüvvə, gerçək söz söyləyən, demokratikləşməyə xidmət edən liderə gerçək baxış isə... Təəssüf... Yoxsa sən bu yazının əvəzinə bir cümlə də yetərdi - sizin dediklərinizi İqbal Ağazadə aylar, bəlkə bir il öncə deyib, lütfən gedin, öyrənin... Daha bir il sonra mənim dediklərimi təkrarlayanları qəhrəman etmək heç lazım deyildi, dəyərli dostum, qardaşım.

Bax buna görə də nə biz Ukrayna xalqı, nə də Ukrayna müxalifəti ola bilmirik.

P.S. Əl çəkin ənənəvi qüvvələrdən. Nə qədər ki, onlar var, iqtidar hər zaman qalib olacaq, nə qədər ki, onlar var, hər zaman həbslər olacaq, nə qədər ki, onlar var, xalq tamaşaçı olacaq, nə qədər ki, onlar qəhrəmandır, qəhrəmanlıqlar müsahibədəki ən uğurlu sözdən o tərəfə keçməyəcək, nə qədər ki, onlar var, demokratikləşmə iqtidarın ən böyük sövdələşmə yeri olacaq, nə qədər ki, onlar var... Heç nə dəyişməyəcək...

Əl çəkin - əgər özünüz də ənənəvi deyilsinizsə...

9 Dekabr 2013-cü il

GEC DEYİL...

...Çox paradoksal vəziyyətlə üz-üzəyik. Bir tərəfdə iqtidar qrupu - o qrup ki, çox az adamın maraqlarını təmin edəcək siyasət yürüdür, qanunlar qəbul edir, seçkilər keçirir, məhkəmələr qurur və s. Digər tərəfdə də müxalifət qrupu - o qrup ki, iqtidarı yalnız mən tənqid edə bilirəm, yalnız mən mübarizə aparıram, məndən başqa müxalifət yoxdur deyər haray-həşir salırlar... Adətən, iqtidarın siyasətinin yanlış olduğunu sübut etmək üçün müxalif siyasi təşkilat daha çox insanı öz ətrafına toplamalı, hətta hakim qüvvənin yürütdüyü xəttə loyallıq mövqə ifadə etmək istəyənləri belə bu və ya digər yollarla sıralarına cəlb etməyə çalışmalıdır. Əsasən, hamı bu istiqamətdə çalışmalı, beləliklə də “mən haqlıyam” deyən iqtidara müxalif olanların sayını artırmağı prinsip kimi qəbul etməlidir. Bizdə isə əksinə, müxalif olanları saf-çürük etmək siyasəti yürüdülmür, kimini “agent”, kimini “satqın”, kimini “psevdomüxalifət” adlandırmaqla sıralarımız seyrəldilir. Siyasətə o qədər də qarışmayan sadə seçicidən - müəllimdən, həkimdən, fəhlədən, işsizdən mövqə gözlənilir, o da hansı mövqə - o mövqə ki, iqtidara nədəsə haqsızdır desin. Amma söz və mətbuat azadlığını müdafiə edən, insan haqlarından danışan, korrupsiya və rüşvətخورluğu tənqid edən, lakin hakimiyyət dəyişikliyinə ehtiyatlı mövqə sərgiləyən birinə “sən satqınsan” deyib sıralarımızdan qovmaq istəyirik. Niyə?! Ona görə ki, kiminləsə eyni şüarı qışqırmır, ya eyni cür düşünmür, ya da eyni mübarizə taktikası seçmir?!

ÜMİD PARTİYASI
SIYASƏTƏ ŞÜARLA DEYİL, ŞÜURLA GƏLİN!
İQBAL AĞA-ZADƏ

İqtidar bizi ona görə proseslərdən kənarlaşdırır, partiyaları siyasi institut kimi formalaşmağa qoymur ki, biz onun kimi düşünmürük, onun yürütdüyü iqtisadi, sosial, milli, hərbi siyasətə onun pəncərəsindən baxmırıq. Bəs biz nə edirik?? Bizdən fərqli düşüncələri və ya eyni sözü deməyənləri “satqın”, “xain”, “agent” damğası vurub aşağılayır, siyasətdən qovmağa çalışır, ləkələyir, ictimai rəyi adamların əleyhinə çevirməyə çalışır. İmkanımız olsa, yəqin daha sərt davranarıq. Budurmu demokratiklik, budurmu fərqli cəmiyyət qurmaq planlarımız?

Demokratiyanın ana prinsiplərindən biri konsensusdur. Biz öz aramızda konsensusa gələ bilmiriksə, iqtidar bizimlə niyə konsensusa gəlsin - istər milli problemlərdə, istərsə də, demokratik seçki və s. məsələlərdə.

Biz iqtidarın yanlış siyasət yürütdüyünü isbatlamaq üçün onun yanında az adam dayandığını göstərməyi bacarmalıyıq. Bu mübarizədə kim nə qədər bacarırsa, ona elə o qədər yük vermək lazımdır. Çox təbiidir ki, bir partiya seçkiləri udmaq, digəri bir neçə, bir başqası isə bir nəfərlə parlamentdə təmsil olunmaq istəyir. Bu partiyaların gücünə və adamların maraqlarına bağlıdır. Maraqlar müxtəlif olduğu kimi, mübarizə taktikası və addımlar da müxtəlifdir. Buna görə adamı söymək, aşağılamaq lazımdır?!

İqtidar, - “siz Azərbaycanda olan inkişafı görmürsünüz, korsunuz”, - deyə bizləri bu xalqın, millətin mənafeyini hansısa xarici dövlətlərdən aldığımız pullara qurban verən satqınlar kimi dəyərləndirir. Eyni şeyi biz də bizim kimi düşünməyənlərə deyirik. Adam “cənab prezident” deyə ölkə başçısına müraciət edir, biz onu xain elan edirik, söz, mətbuat azadlığını müdafiə edir, “səmimi deyil” deyirik, insan haqlarını qorumaq çağırışı edir, siyasi məhbuslara azadlıq istəyir, korrupsiya və rüşvətxorluğu pisləyir, biz isə onu “iqtidar ona bilərəkdən dedizdir ki, müxalifətdə yer qazansın” deyə damğalayırıq. Əvəzində bu hakimiyyətə illər uzununu xidmət edən, onun hakimiyyətə gətirilməsində iştirak edən, uzun illər siyasətdə bu iqtidarın rüporu olanları başımıza çıxarıyıq. Əgər onlara belə isti münasibət bəsləyiriksə düşünürəm ki, bu adamlar da sıralarımıza nə vaxt qoşulmağından asılı olmayaraq bizlə bir yerdə olmalıdırlar - demək fərqli düşüncələri də söyüb, döyüb qovmamalıyıq. Bizim çətirin altında hər kəsə yer olmalıdır - bu iqtidarı az və ya çox tənqid edənə də, susana, mövqe ifadə etməyə, hətta bu gün iqtidarda olana da. Biz ölkəni yönətmək iddiasındayıqsa, nədən bu milləti qruplara bölüb də kimlərisə əvvəlcədən düşmən, satqın elan etməliyik?! Hamı seçicidir - o seçici ki, bizə səs verməlidir, verməsə belə ona

düşmən kimi baxıb aşağılamaq haqqımız yoxdur. Biz aşağılamağa qarşı olmalıyıq - qürurlu Azərbaycan vətəndaşı yetişdirməli və elə cəmiyyət qurmalıyıq ki, hamı özünü güvənli hiss etsin. Təbii ki, beynəlxalq təşkilatlar, aparıcı qərb dövlətləri bu hakimiyyəti əvəz etmək iddiasında olan qüvvələrdən fərqli siyasət gözləyir.

İlk növbədə bugünkü sabitliyin qeyri-sabit vəziyyətlə əvəzlənməsini istəmir. Təəssüflər olsun ki, bizlərin yanaşmasında qeyri-sabitliyin elementləri daha çox görünür. Biz bizimlə fikir və düşüncə fərqi olan müxalifətçilərə düşmən kimi baxırıqsa, gör iqtidardakılarla necə davranacağıq? Onlarla qarşıdurma sabah nə ilə nəticələnə bilər?? Qərb sabahın bu qeyri-sabitliyindən çox narahatdır.

İkincisi, yenə də həmin dövlətlər Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli istiqamətində ortada olan bütün siyasi qüvvələri mövcud iqtidardan daha radikal hesab edir. Biz bu siyasəti də gec-tez korrektə etməliyik. Bu o demək deyil ki, milli və dövləti maraqlarımızı hakimiyyət bazarlığına çıxaraq, yox, amma nəyi və necə etməyi siyasi təşkilat rəhbərləri çox gözəl anlayır, nə demək istədiyimi bilirlər.

Üçüncüsü, Qərb dünyası demokratiyanı bir düşüncə məsələsi hesab edir. Təsadüfi deyil ki, Qərb ölkəsinin nümayəndələri bizi inandırmağa çalışır ki, demokratiya uzun yoldur. Bəli, demokratiya bir prosesdir. Amma prosesdən əvvəl bu prosesi apara biləcək düşüncəyə ehtiyac var. Bizi bizdən yaxşı tanıyan qərblilər yuxarıda azacıq da olsa sadaladığım problemləri və ya bizim problemlərə baxışımızı görüb də bu yolun uzunluğu barədə bizə yumşaq ifadə etsəm, mesaj vermirlərmi?

Gəlin, dəyişək. İlk növbədə müxalifətin iqtidarı olmaq barədə “stateji mübarizədən” əl çəkək. Yanğını söndürməyə bir damla su gətirən sərçənin fədakarlığını örnək kimi qəbul edərək, bu iqtidarı tənqid edənlərin – az və ya çox, fərqi yoxdur - hamısını bir çətir altında toplayaq. Təkcə ona görə yox ki, bizim hakimiyyət iddiamız gerçəkləşsin və ya bu iqtidarı dəyişək, ona görə ki, Azərbaycanın demokratikləşməsini təmin edən proses aparaq ki, Azərbaycan vətəndaşının sosial güvənli və ədalətli cəmiyyətdə yaşamamasına şərait yaradaq. Seçici üçün kimin prezident olmasının o qədər də əhəmiyyəti yoxdur. Əhəmiyyətli olan iqtidarın vəzifəsini yerinə yetirməsi, müxalifətin isə ictimai nəzarət mexanizmini təmin edərək, vətəndaş maraqlarını qorumasıdır. Seçici buna səs verəcək - ya vəzifəsini icra edən iqtidara, ya da vəzifəsini yerinə yetirməyən iqtidar üzərində ictimai nəzarəti gerçəkləşdirməyi bacaran müxalifətə. Bu gün seçici seçkiyə getmir ona görə ki,

yuxarıdakıları kimsə gerçəkləşdirmir - nə iqtidar, nə də müxalifət. Mən seçicinin seçkiyə getməməsinin daha başqa fundamental səbəblərini də bilirəm və çıxışlarımda mütəmadi deyirəm –istəyənlərə bir də xatırladıram, iqtidar seçkini saxtalaşdırır, xalq hakimiyyətin seçki ilə dəyişəcəyinə inanmır və s. Amma müxalifət də üzərinə düşən vəzifəni həyata keçirə bilsə idi, seçki saxtakarlığı olmazdı.

Gec deyil...

13 iyul 2010-cu il

DEMOKRATİK AÇILIM VƏ YAXUD SİYASƏT BURULĞANINDAN ÇIXIŞ YOLU

Biz bir yerdə güclüyük, hədəfimizə də bir yerdə çata bilərik...

Bu gün Azərbaycan cəmiyyətində hər kəs dəyişiklik istəyir: bir qrup - hakimiyyət daxilində, bir qrup - bütövlükdə mövcud iqtidarı, bir qrup - sosial həyatını, yaşam tərzini, bir qrup- idarəetməni, hakim ideoloji idarəçilik sistemini. Bir sözlə, dəyişiklik istəməyən yoxdur. Ən azından dəyişiklik çoxunun istəyidir. Bu isə həm də o deməkdir ki, əksəriyyət narazıdır, bugünkü yaşam tərzini çoxunu qane etmir. Təbii ki, bu vaxta qədər həm siyasi, həm də sosial anlamda yeknəsək bir həyatı yaşamamışıq. Lakin uzun illərdir- müstəqillik əldə edəndən bu günə kimi- baş verən böyük və kiçik dəyişikliklər zaman-zaman cəmiyyəti qane etməyib. Əlbəttə, həyat dayanmayıb. İnsan hər gün yenilik, dəyişiklik arzusunda ola bilər və bu normaldır. Lakin bizim istəklərimiz adi qaydada hər bir insanın istədiyi dəyişiklikdən fərqlidir. Azərbaycan cəmiyyəti bir fərdin deyil, daha çox bir siyasi cəmənin hədəflədiyi dəyişikliklərin arzusundadır. Demokratik, sosial güvənli, ərazisi bütöv bir ölkənin vətəndaşı olmaq istəyən Azərbaycan seçicisini gündəlik yaşamdan doğan istəklərlə bağlı dəyişikliklər bəlkə sonrakı mərhələdə maraqlandırır. Hər kəsin dəyişiklik istəyi olan bir şəraitdə nədən cəmiyyət hələ də toparlana bilmir və uzun illərdən bəri sərgilənən mübarizə öz nəticəsini vermir? İlk növbədə, cəmiyyətin hansı formatda toparlana, təşkilatlana bilməsinə nəzər yetirməliyik. Təbii ki, insanların siyasi istəklərini ifadə etməsi siyasi partiya və təşkilatların yaranışı ilə nəticələnir. Bu isə o deməkdir ki, dəyişiklik istəyən cəmiyyətin arzuları məhz siyasi partiyaların fəaliyyəti nəticəsində gerçəkləşir. Bu gün Azərbaycan cəmiyyətində siyasi partiyaların bir institut kimi yeri, rolu və mövqeyi xeyli dərəcədə zəifdir. Bunun da səbəbləri var.

Nə etməli? Keçilən yol təftiş olunmalı, siyasi partiyaların səhvləri analiz edilməli, yoxsa fərqli bir yanaşma sərgiləməklə vəziyyətin kökündən dəyişdirilməsinə cəhd olunmalıdır? Hər halda keçmişin tədqiq olunması tarixçilərin işidir və bunu onların öhdəsinə buraxaq. Keçmiş - sadəcə, nəticə çıxarmaq üçündür, üzərində köklənmək üçün deyil. Gələcəyə baxmaq, gələcəyi istədiyimiz şəkildə qurmağımız üçün isə bu gündən nə edəcəklərimizi düşünməliyik.

2009 - cu il müxalif siyasi təşkilatlar üçün əslində bir fürsət ili idi. Keçirilməsi bu

ilin dekabr ayının 23-nə nəzərdə tutulan bələdiyyə seçkiləri uzun müddətdən bəri birgə fəaliyyət, birgə müqavimət, mübarizə vərdişlərini yadırğadığımız müxalif cəmənin təmər küzləşməsini və proseslərə təsir imkanları əldə edə bilməsini artıracaq bir proses idi. Təəssüf ki, bu fürsət də əldən verildi. Fırqəçilik, fərdiyyətçilik ümumi plandakı hədəfləri kölgə altında qoydu. Yalnız ümumi məğlubiyyətə xidmət edən yersiz ittihamlar, heç bir mahiyyət kəsb etməyən və hansısa ideyaya xidmət göstərməyən anlamsız söz savaşları nəticə etibarilə seçkilər öncəsi yaranmış fürsəti heçə endirdi. Yeri gəlmişkən, “fırsət” məfhumu ifadə olunanda əksəriyyət dərhal inqilablar, hakimiyyət dəyişikliyi nəzərdə tutur və cəmiyyətin aktiv kəsimini də yanlış olaraq, məhz bu not üzərində kökləməyə çalışır. İnqilab və ya hakimiyyət dəyişikliyi olmayanda isə pessimizm, məyusluq insanların uzun müddətə siyasi müstəvidən izolə edilməsinə səbəb olur.

İlk növbədə biz bunu qəbul et(dir)məliyik ki, demokratiya bir prosesdir, hadisə deyil. Azərbaycan müxalifətinin böyük hissəsi demokratiyanı hadisə kimi qəbul edir. Buna uyğun olaraq da fəaliyyət və strategiyasını hadisənin finalına yönəlik qurur. Lakin hadisə kimi yanaşdığı prosesi aparmadığı, prosesin yaradıcısına çevrilmədiyi üçün yalnızca iştirakçısı olduğu hadisədə məğlub duruma düşür. Müxalifət düşərgəsinin prosesləri pis - yaxşı,

bugünə qədər gətirib çıxarması kimsə tərəfindən hansısa formada uğur kimi təqdim oluna bilməz. Doğrudur, mən bu vaxta qədər aparılan mübarizəni və bu mübarizədə insanlarımızın fədakarlıqlarını, məhrumiyyətlərə düçar olmalarını bir kənara atmıram. Lakin maraqlı olan nəticədir. Əgər hazırkı durumumuz bizi bir nəticə şəklində qane etmərsə, narazılıqsa, deməli, hansısa məmnuniyyətdən danışmağa dəyməz. Məmnun deyiliksə, demək, yanlışlıqlarımız var. 2009-cu ilin yaratdığı fürsəti artıq qaçırmışıq. Həyat isə davam edir. Daha bir fürsət ilinin astanasındayıq. Demirəm ki, bu son şansımızdır. Amma bizlər - siyasi partiyalar, təşkilatlar məcburuq ki, 2010-cu ildə üzümüə açılan fürsətləri layiqincə və uğurlu şəkildə dəyərləndirək. Bunun üçün nə etməliyik?

NƏDƏN BAŞLAMALI?

İnsanların arzu və istəkləri fərqli olduğu kimi, partiyaların da prosesdən gözlədikləri sonuc eyni deyil. Bu müxtəlifliyin içərisində xəyanət, satqınlıq elementləri axtarmağına dəyməz. Əgər partiyaların gücü, yaranma tarixləri, keçdikləri yol, liderlərin cəmiyyətdəki yeri, üzvlərinin sayı eyni deyilsə, onlardan demokratikləşmə prosesinə eyni münasibəti gözləməyinə dəyərmimi?! Və ya hər bir prosesi hərə bir cür qəbul edib, fərqli qiymət verirsə, onlar necə eyni düşünə bilər? Bu bolşevik təfəkküründən əl çəkməyin vaxtıdır. Biz ilk növbədə nəyi istadiyimizi müəyyən etməli və sonra bu istədiklərimizin hansı formada icrası barədə düşünməliyik. Qəbul etməliyik ki, bizim bir siyasi dayaq olaraq söykəndiyimiz narazı elektorat, yəni xalqın böyük əksəriyyəti bu gün müxalif siyasi iradənin ifadəçisi kimi çıxış edən partiya funksioneri kimi düşünmür. Yəni böyük əksəriyyət dəyişiklik dedikdə heç də birbaşa olaraq hakimiyyət dəyişikliyinə nəzərdə tutmur. İnsanlarımız belə yaşamaq istəməirlər və onlara bugünkü yaşamlarının dəyişməsi lazımdır. İnsanlarımız proseslərə heç də siyasətçilərimizin cızdığı, müəyyən etdiyi rakursdan baxmırlar. Biz siyasilər mövcud problemlərin (rüşvətxorluq, korrupsiya, məhkəmə ədalətsizliyi, təhlükə altında olan suverenlik və digər problemlər) həllini əgər hakimiyyət dəyişikliyinə görürüksə, əksəriyyət hələ də bu problemlərin hakimiyyətin yuxarı instansiyalarına şikayət şəklində çatdırılması yoluyla çözümlə biləcəyinə inanır və yaxud da bu problemlərin varlığını bir-iki məmurun görəv başında qalması ilə əlaqələndirir, hakim sistemi səbəb şəklində görmür. Belə düşüncələrin əksəriyyət olmadığı da söylənə bilər. Amma onların sayı kifayət qədərdir və nəzərə alsaq ki, uzun illərdən bəri aparılan siyasət cəmiyyətin aktiv kəsimini ciddi şəkildə

zədələyib və hətta sıradan çıxarıb, o zaman ortada olan mənzərə bizə daha aydın olar.

Təbii ki, vəziyyətin məhz bu xarakterdə olması partiya funksionerlərinə və üzvlərinə də sirayət etməmiş deyil. Ona görə də ilk növbədə vəziyyəti düzgün qiymətləndirməliyik və hər kəsdən bacardığı qədər istəməliyik. Kimsənin prosesdən kənarında saxlanması doğru deyil. Ən azından bu mərhələdə biz hakimiyyət dəyişikliyi məsələsində hamını bir çətir altına toplaya bilmirik. Lakin hər kəsi bir yerə yığa biləcək bir prosesin təşkilatçısına çevrilməliyik. Cəmiyyəti narahat edən problemlər sırasında hakimiyyət dəyişikliyi sıra etibarilə - obyektiv, ya subyektiv səbəbdən - heç də birinci deyil. Amma sosial problemlər, korrupsiya və rüşvətxorluq, hüquq-mühafizə, məhkəmə orqanlarındakı özbaşınalıq, sözmətbuat azadlığının günü-gündən məhdudlaşdırılması və digər bu kimi problemlər az qala hər kəsi narahat edir.

Əgər dəyişikliyi istədiyimiz hakimiyyət bizim olan elektoratu- cəmiyyətin böyük kəsimini - məhz sosial problemlər mənğənəsinə salmaqla bizdən təcrid etməyə çalışırsa, biz nədən onları geri qaytarmaq haqqında düşünməyə, onları yenidən bizə qaytaracaq sosial problemləri ön sıraya keçirib əsas hədəflərimizə doğru təşkilatlanmış və toparlanmış şəkildə irəliləməyək?!

Siyasi Partiyaların demək olar ki, hamısı - müxalifət hesab etmədiklərimiz belə - öz gündəlik fəaliyyətlərini, çıxış və bəyanatlarını məhz bu problemlər üzərində qurmurlarmı?!

Gəlin, hər kəsə çəkə biləcəyi yükü verək, hər kəslə gedə biləcəyi qədər yol gedək - bir komanda çərçivəsində! Ailədə, cəmiyyətdə, hətta adi bir futbol komandasında hər kəsin yeri, rolu, funksiyası olduğu halda, nədən biz hamını böyük və ya hücumçu qismində görürük?! Digər bir tərəfdən, cəmiyyətin özü də hələ məhz bizim nəzərdə tutduğumuz, arzuladığımız dəyişiklik üçün ciddi stimül görmür və elə bu səbəbdən də siyasi partiyaların ətrafında toparlanmır. Biz səmimi və ya qeyri-səmimi şəkildə vətəndaşın problemlərindən danışan siyasətçiləri nədən bir araya yığmamalıyıq? Bəlkə, kiminsə bizi yarı yolda qoyacağından qorxuruq? Yuxarıda da qeyd etdim, biz hər kəsə çəkə biləcəyi yükü verməliyik və hər kəslə gedə biləcəyi yolu getməliyik. Burada ictimai qınaq faktorunu da ciddiyyə almağımız lazımdır. Kimsə hansısa mərhələdə bizimlə birgə addımlayarsa və biz işimizi düzgün qurarıqsa, məhz ictimai qınaq səbəbindən daha uzun müddət bizimlə yol gedənlər də olacaq.

Məsələn, söz və mətbuat azadlığının müdafiəsi, həbsdə saxlanılan qəzet redaktorlarının azadlığa buraxılması naminə qəbul edib-etmədiyimiz hər bir siyasi partiyayı bir araya yığıb beynəlxalq təşkilatlara, diplomatik korpuslara, ölkə prezidentinə, ictimaiyyətə bir müraciət ünvanlaya və yaxud da bu problemləri parlamentdə qabarda və bunu sistemli mübarizəyə çevirə bilmərikmi?! Bizə nə mane olur?! Kiminsə bizimlə keçmiş münasibəti, ya kimsənin iqtidarla hansı məsafədə dayanması, yoxsa nə? Əgər bizi narahət edən məsələ qəzet redaktorlarının və yaxud da blogerlərin azadlığıdırsa və bunun üçün tələb olunan siyasi partiyaların yekdil mövqeyidirsə, nədən bundan imtina etməliyik və yaxud da bunun üçün çalışmalı deyilik? Adam imzasını qoyur, müdafiə edir, imkanı çatan kürsüdən tələbləri səsləndirir - daha nə istəyirik?! Və ya korrupsiya və rüşvətخورluqla mübarizədə cəmiyyətin siyasi qüvvələrinin vahid mövqe nümayiş etdirməsi üçün mübarizəmizə necə zərbə vura bilər ki?

Deməli, ilk növbədə siyasi liderlər bu ayrımcılıq siyasətindən əl çəkməli, cəmiyyətin problemlərini doğru-dürüst qəbul edib, bu problemlərin həllində hamının gücündən ustalıqla istifadə etməlidir. Burada itki yox, uğur daha çox gözləniləndir. Çünki belə olanda həmin partiya rəhbərləri də kurslarında iqtidarla məsafəni bir qədər tənzimləmək məcburiyyətində qalacaq, yenə də qeyd edək ki, ictimai qınaq faktoru onları cəmiyyətə yaxınlaşdıracaq. Biz siyasi partiyaları bu şəkildə böldükcə həm özümüzdən və həm də cəmiyyətdən uzaq salırıq, əvəzində isə onlar hakimiyyətə yaxınlaşmış olurlar. Onu da nəzərə almalıyıq ki, elə hakimiyyət uzun müddətdir bizi meydanda daha az elektoratla qoymağa çalışır. Biz daha

geniş elektorata açılmaq, hərəni bir cür görəvləndirməklə daha çox insan resursu toplamaq əvəzinə, sanki vəzifəyə adam təyin edirmiş kimi, az-çox söz deyə biləcəək, iş bacaran şəxsləri də sortlara bölərək, yanımızdan uzaqlaşdırmaqla məşğuluq.

Diqqət yetirin, adam açıq şəkildə söz azadlığını müdafiə edir, korrupsiya və rüşvətxorluğa qarşı olduğunu bəyan edir, insan haqlarını müdafiə etdiyini mövqeyiylə ifadə edir. Qarabağ probleminin həllində güzəştlərin əleyhinə olduğunu bildirir, azad cəmiyyət barədə fikirlərini açıqlayır, biz isə onu dışlamaqla məşğuluq və iqtidarın yanında durmağa məcbur edirik. Çünki, hakimiyyətin dəyişməsini istəmir. İstəmir, istəməsin! Yuxarıda sadalanan problemlərin həllində bizimlə olmaları belə yetərlidir, hakimiyyəti onlarsız da dəyişərik! Yox, düşünürüksə ki, hakimiyyətdə bağlı olduqları dairələr onları hətta bu problemləri bizimlə birgə səsləndirmələrinə imkan verməyəcəklər - bundan da narahat olmağa dəyməz. Əvvəla, onlar bu problemləri zaman-zaman səsləndirməkdədirlər. Digər tərəfdən, əgər hansısa bağlantıları onları birgə ifadədən çəkindirəcəksə, o zaman yenə də ictimai qınaq faktorunu diqqətə almağımız lazımdır. Məhz ictimai qınaq dünənə qədər bu problemləri qabardan həmin şəxsləri olduqları ünvana qədər yenidən götürəcəkdir. Və beləliklə də hər kəsin siyasi palitrada yeri bəlli olacaq. İddia etməyə ki, hər kəsin siyasi palitrada yeri bəlli və aydındır. 2000-ci ildən bu yana Azərbaycan siyasətində hamı satqın və ya qəhrəman olub. Əgər taktikamızı, proseslərə yanaşmamızı dəyişməsək, təbii ki, növbəti seçkilərdən sonra da yeni "satqın" və "qəhrəmanlar" ortaya çıxacaq. Bu fikrimizlə bağlı arqument olaraq çox faktlar sadalamaq olar. Amma yetərlidir. Və bu mərhələyə yekun olaraq, aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri bildim:

- Demokratikləşməni bir proses kimi qəbul etmək və sistemli ardıcıl mübarizə sərgiləmək;
- Mövcud siyasi qüvvələrin mümkün olan hissəsini cəmiyyətin ayrı-ayrı problemlərinin həlli istiqamətlərində təmərküzləşdirmək;
- Cəmiyyəti narahat edən problemlərə kompleks deyil, hissə-hissə yanaşmaq;
- Birgə fəaliyyətdə fərdi və partiya münasibətlərini ictimai-siyasi hadisəyə, səbəbə çevirməmək;
- İqtidarın ən böyük silahı olan müxalifəti parçalamaq və siyasi partiyaları üz-üzə qoymaq imkanlarını minimuma endirmək;
- Narazı elektoratın daha geniş çevrələrinə iddia etməklə daha çox insan resursu əldə etmək;
- Siyasi partiyaların proseslərə təsir imkanlarını bərpa etmək;

İCTİMAİ NƏZARƏTDƏ ƏSAS ROL MÜXALİFƏTİN OLMALIDIR...

Siyasi partiyaların proseslərə təsir imkanlarının minimuma endirilməsi barədə yuxarıda da qeyd etmişdik. Təbii ki, hakimiyyət müxalifətin proseslərdən kənar saxlanması və özünə qarşı təhlükə mənbəyinə çevrilməməsi üçün bütün resurslarından maksimum səviyyədə yararlanır. Bu əsnada hətta müxalifətə hakimiyyət üzərində ictimai nəzarətin təşkilində iştirak imkanı belə tanınmır (1993-cü ildən etibarən Azərbaycan müxalifəti hakimiyyət üzərində ictimai nəzarəti kütləvi aksiyalar və basqılar hesabına həyata keçirməyə çalışıb). Hakimiyyət bütün gücü ilə müxalifəti idarəçilikdə iştirakdan məhrum edib. Hətta orta məmur təbəqəsində belə müxalif təfəkkürlülərə qarşı mübarizə aparılıb. Özəl sektorda da durum eyni dərəcədə acınacaqlıdır. Burada müxaliflər yox dərəcəsində, ya da gizli simpatiya səviyyəsindədir. Müxalifətin parlament təmsilçiliyi də ürəkaçan deyil. 1993-cü ildən etibarən Milli Məclisdə müxalifət parlament fraksiyası yarada bilmir. Halbuki 1991-ci ildə ali qanunverici orqan iki fraksiyadan- demblok və komblokdan təşkil olunmuşdu.

Keçirilən seçkilər nəticəsində müxalifət keçən 3 çağırışda parlamentdə fraksiya yaradacaq sayı malik omayıb. Deməli, iqtidar üzərində ictimai nəzarət, qeyd etdiyimiz kimi, yalnız kütləvi aksiyalar hesabına təşkil olunurdu. Artıq neçə illərdir ki, həm iqtidarın apardığı siyasət nəticəsində, həm də aparılan mübarizənin nəticəsizliyi ucbatından müxalifət dünənə qədər istifadə etdiyi metoddan da yararlına bilmir. Onu da qeyd edim ki, artıq demokratik dünyanın yanaşmasında da kütləvi aksiyalardan istifadəyə əvvəlki münasibət qalmayıb, yəni kütləvi aksiyalar demokratikləşmə prosesində əvvəlki statusunu, göstəricilik mahiyyətini itirib. Amma bunun qarşılığı olaraq, dünyanın əksər ölkələrində ictimai institutların rolu xeyli artıb ki, bu institutlar vasitəsilə iqtidarlar üzərində ictimai nəzarəti bütünlükdə və ya qismən təmin etmək mümkün olur. Bir müxalifət partiyası kimi biz də problemlərin fundamental həllini mövcud iqtidarın dəyişməsində görürük. Hesab edirik ki, mövcud iqtidarın dəyişməsi həm ümummilli, həm də vətəndaş problemlərinin həlli istiqamətdə çox böyük imkanlar açar. Təbii ki, iqtidarın tək dəyişmə mexanizmi də seçkidir.

Lakin bu da sirr deyil ki, nə iqtidar demokratik seçki keçirmir və bu niyyətdə deyil, nə müxalifət, nə beynəlxalq təşkilatlar, nə də dəyişiklik istəyən xalq seçki saxtakarlıqlarını durdura bilmir. Nəticədə iqtidar dəyişmir, müxalifət zəifləyərək siyasi institut kimi sıradan çıxır, insanlarımız ümitsizləşir və müxalifət elektoratın sıraları seyrəlidir. Hətta müxalifətin parlamentdəki öteri təmsilçiliyi belə məqsədli olaraq əhəmiyyətsizləşdirilir. Müxalifətdən olan millət vəkilləri öz çıxışlarında hansı məmuru tənqid edirlərsə, həmin məmur hakim komandanın ən sədaqətli üzvü kimi alqışlanır və mövqeyi möhkəmlənir. Müxalifətçi deputatlara etimadın azadılması məqsədilə onlar tərəfindən ünvanlanan rəsmi müraciətlərə ya cavab verilmir, ya da verilən cavab qeyri-dəqiq olur. Bir sözlə, müxalif millət vəkil vətəndaşın hansısa probleminin həllində yardımçı ola bilmir ki, bununla da məqsədli olaraq, cəmiyyətdə müxalifətin səmərəsizliyi haqda rəy yaradılmasına çalışılır. Əslində bu fakt daha çox iqtidar üzərində ictimai nəzarətin olmamasını sübut etməkdədir.

Nə edək? Hakimiyyəti dəyişə bilmirik, seçki saxtakarlıqlarını durdurmağı bacarmırıq, söz və mətbuat azadlığının təmin olunmasında gördüyümüz işlər yetərli olmur. Nağıllardakı möcüzə yaradan sehrlı çubuğa və ya xalqın bu problemlərdən cana doyaraq, günlərin birində üsyan edəcəyinə (Əslində ən arzuolunmayan da məhz budur – İ.A) yoxsa beynəlxalq təşkilatlara ümid edək?! Müxalifət siyasi institut kimi sıradan çıxmaq mərhələsində olduğu üçün, o cümlədən uzun illər ərzində aparılan mübarizə boyunca güclənmək əvəzinə, zəifləmə sindromu yaşadığından narazı eloktoratı bir araya gətirə

biləcək mərkəzə çevrilə bilməyib. Bu vəziyyət iqtidarın sistemli şəkildə apardığı siyasətin nəticəsi kimi qəbul olunmalıdır. Vahid mərkəz olmadığına xalq hansı vəziyyətdə olduğundan asılı olmayaraq, hüquqlarını tələb edə biləcək gücə çevrilməyəcək. Beynəlxalq təşkilatlar da ölkələrin demokratikləşdirilməsi prosesinə daha çox sabitlik pəncərəsindən yanaşdıqlarına görə hazırkı durumda ciddi olaraq, hansısa prosesdə maraqlı görünməzlər. Həyata keçirdikləri bəzi pilot layihələr də gözlənilən effekti vermədiyindən uzun vədəli proqramlar çərçivəsində regionların ümumi şəklinə təsir göstərə bilən siyasət yürütməkdə maraqlı olduqlarını ifadə edirlər (Məsələn, Yaxın Şərqdə Türkiyə və İrana yönəlik yeni siyasi kurs, keçmiş sovet respublikalarına münasibətdə konfliktlərin həlli və Yaxın Qonşuluq Siyasəti, Şərq Tərəfdaşlığı Proqramı, iqtisadi layihələr vasitəsilə dünyaya inteqrasiya və s.) Təbii ki, bu yol çox uzun olduğu üçün nə müxalifəti, nə də dəyişiklik istəyən narazı xalqı qane etmir. Bu səbəblər ucbatından haqlı olaraq bəzən müxalifət nümayəndələri ilə beynəlxalq təşkilat təmsilçilərinin görüşlərində də qarşılıqlı ittihamlar səslənir, narazılıqlar ifadə olunur. Həmin görüşlərdə müxalifətin əsas tələbləri demokratik seçkilərin keçirilməsi, bunun üçün qanunverici bazanın formalaşdırılmasına dəstək istəyi, həmçinin siyasi məhbusların azadlığı, sərbəst toplaşmaq azadlığının təminatı ilə konkret addımların atılması şəklində ifadə olunur. Və nə yazıq ki, bu haqlı mövqe də ciddi dəstək qazanmır. Xalq demokratik seçki keçiriləcəyinə və ya müxalifətin ona verilən səsə qoruya biləcəyinə inanmır, beynəlxalq təşkilatlar regional proqramlar çərçivəsindən çıxıb hansısa bir ölkədə yeni kataklizmlərin yaranmasını arzulamır. Müxalifət isə günbəgün zəifləyir, resurslarını əldən verir, hakimiyyət qarşısındakı müqavimət gücünü itirir, hakimiyyət üzərində ictimai nəzarət imkanlarından məhrum olur. Müxalifət düşərgəsi iqtidar üzərində kütləvi aksiyalar hesabına ictimai nəzarəti təşkil etməyi bacardığı dövrlərdə siyasi partiyalar bir institut kimi çox güclü və insan resursu baxımından yetərincə qüvvətli idi. İndi isə bu kütləviliyi təmin etmək elə də asan deyil, hətta mümkün görünür. Müxalifət prosesləri yeni müstəviyə daşmağı bacarmalıdır. Nə təklif olunur, ictimai nəzarətdə iştirakı addım-addım təmin etmək üçün hansı addımlar atılmalıdır, beynəlxalq təşkilatlardan və iqtidardan nə istənilməlidir, siyasi təşkilatları bu proseslərə necə cəlb etməliyik? Aşağıda adıçəkilən bütün ictimai institutlara müxalif nümayəndələrin iştirakını təmin etmək, bununla da müxalifətin ictimai proseslərə təsir gücünü formalaşdırmaq, vətəndaşın güvəninə qazanılması naminə bütün müxalif təşkilatlarla sistemli və ardıcıl iş aparmalı, hər bir ictimai institutda təmsilçilik üçün gücləri

səfərbər etməliyik:

-Korrupsiya və Rüşvətxorluğa qarşı Mübarizə Komitəsində;

-Əfv Komissiyasında;

-Orduya Nəzarət İctimai Şurasında;

-Penitensiar Sistemə Nəzarət İctimai Şurasında;

-Neft fonduna Nəzarət İctimai Şurasında;

-İctimai Televiziya Yayım Şurasında;

-Milli Məclis yanında Hesablama Palatasında;

-Milli Teleradio yayım Şurasında;

-Məhkəmələrə Nəzarət İctimai Şurasında;

-Milli Məclis rəhbərliyində

2010-CU İLDƏ MÜXALİFƏT DEMOKRATİK CƏBHƏNİ NECƏ YARATMALI?

Azərbaycan müxalifətinin ən böyük problemi birlik modelinin müəyyən olunması ilə bağlıdır. Bu müddətə qədər çoxsaylı birliklər yaradılsa da, ömürləri uzun olmayıb. Qarşılıqlı ittihamlar təşkilatları bir-birindən uzaqlaşdırıb. Nəticədə nə demokratik cəmiyyət quruculuğuna layiqli tövhə verilməyib, nə də xalqın müxalif cəmədən gözləntiləri özünü doğrultmayıb. Əksinə, birliklər yaranarkən ümid gözləyən demokratik kəsim, birliklər dağıldıqdan sonra xəyal qırılığına uğrayaraq təcridən proseslərdən uzaqlaşdı. Bu baxımdan 2010-cu il də çox önəmli bir ildir. Yenə də birlik sədaları eşidilir. Ayrı-ayrı təşkilatların açıq və ya gizli şəkildə parlament seçkiləri üçün planlar cızdığı aydın olur. Parlament seçkilərinə cəmi bir il qalsa da, hələ ortada real birlik yox, hazırlıq mərhələsi olduqca aşağıdır. Təəssüflə qeyd etmək istərdim ki, yenə də birliyin və ya parlament seçkilərində uğurun ənənəvi modelləri axtarılır, daha məhdud çevrə cızılmaqla prosesdən daha çox hansı partiyanın uğur qazanması üzərində baş sındırılır. Təfərrüatlara varmaq istəmirik. Qısaca olaraq, bunu deyə bilərik ki, ənənəvi 2000-ci il, 2005-ci il modelləri parlamentdə təmsil olunan partiyaların adını dəyişə bilər. Nə deputat sayı, nə də keyfiyyət dəyişməyəcək. Əvvəlcədən bunu bilə-bilə yenidən köhnə modellərə qayıtmaq nə dərəcədə məqsədə uyğundur?! Biz hamımız anlaya-anlaya ki, siyasətin resursu insandır, daha çox insanı bu

prosesə cəlb etmək əvəzinə, daha az namizədin seçkilərdə iştirakına çalışır, çevrəni çox məhdud cızır, insanları prosesdən uzaqlaşdırır. İqtidar uzun illərdir yanımızdan ictimai nüfuzu çox zəif olan insanları belə öz düşərgəsinə almaq üçün nələr etmir?! İqtidar hər bir insanı öz sırasına qatmaq üçün bütün mümkün olan və olmayan vasitələri dənəyir- kimini inandırır, kimini qorxudur, kiminə iş verir, kiminə yaxınları hesabına təzyiq edir- daha çox insanı yanına çəkir. Biz isə əksinə, hətta bizimlə bir sırada dayanmaq istəyənləri belə yanımızdan uzaqlaşdırır. Biz kimisə sevməyə bilərik, kiminləsə köhnədən ədavətimiz və maraqlarımızın üst-üstə düşməməsi halı ola bilər, lakin münasibətlər demokratikləşməyə ziyan vurmamalıdır. Bizə bu gün kimin seçilməsindən çox, xalqın səsi ilə seçilmişlər lazımdır- o ya iqtidar, ya müxalifət, ya dabitərəf olsun- fərq etməz. Seçkini bir proses kimi bu hala gətirməyin tək yolu siyasi cəhətdən bizimlə bir yerdə olanın qələbəsinə çalışmaq yox, demokratik seçkinin baş tutmasına səy göstərmək, namizədlərə münasibətdə tərəfsizlik nümayiş etdirməkdir. Təbii ki, hər bir siyasi təşkilat və ya hətta, bitərəf namizəd daha çox özünün qazanması üçün çalışır, lakin keçən illərin təcrübəsi göstərir ki, bu müstəvidə aparılan mübarizədə qazanan yalnız iqtidar olur. Bizim partiya maraqlarını, bitərəf namizədin öz maraqlarını önə çəkməsi mahiyyət etibarilə demokratik seçki keçirilməsində ümumi işimizə zərbə vurur. Hədəf kiminsə qələbəsi yox, demokratiyanın bərqərar olunmasıdır.

Əgər biz demokratik seçkilər şəraitində qələbə qazanacağıımıza inanırıqsa və qələbə qazanmağın yeganə yolu kimi demokratik seçkiləri görürüksə, nədən hədəfimiz DEMOKRATİK SEÇKİLƏR olmasın? Demokratik seçki anlayışı hakim prinsip olana qədər demokratikləşmə adına prosesə qoşulanların hər birinə bərabər münasibətin sərgilənməsi lazımdır ki, saxtalaşdırmanın qarşısının alınmasında qalib elan olunandan başqa, bütün yerdə qalan namizədlər də maraqlı olsunlar, mübarizə apardıqları dairədə seçkilərin nəticələrinə vahid yanaşma sərgiləsinlər və bununla da müşahidə sisteminin təkmil qurulması imkanı formalaşsın.

Bütün bu proseslərin həyata keçirilməsi üçün isə müxalifət cəmiyyətinin əsas olaraq görməli olduğu işlər aşağıdakılardır:

-2010-cu ili “Demokratik Seçki İli” elan edərək, bu prosesdə iştirak etmək istəyənlərin vahid mərkəzi yaradılmalı;

-Dairələr üzrə namizəd olmaq istəyən müxalif fikirli şəxslərin vahid mərkəzdə qeydiyyatları aparılmalı;

-Demokratik seçkilər keçirilməsi istiqamətində qanunverici bazanın formalaşması və seçki məəcəlləsinin dəyişdirilməsilə bağlı vahid konsepsiya hazırlanmalı;

-Dairələr üzrə namizədlərin blokları formalaşdırılmalı;

-Demokratik seçkilər keçirilməsini şərtləndirən təkmil müşahidə missiyası yaradılmalı;

-Siyasi partiyaların, namizədlərin gücü ilə (partiya bayraqlarını, şüarlarını qadağan edən) ÜMUMİ kütləvi aksiyalara start verilməli;

-Bakıda mərkəzi, rayonlarda isə dairə qərarqahları yaradılmalı;

YEKUN OLARAQ...

Azərbaycanda demokratikləşmə və siyasi partiyaların gələcəyi ciddi sual altındadır. Bu gün yaşadığımız son olmasa da, sonu tezləşdirə bilər. Demokratik Azərbaycan arzusunda olanlar toparlanıb çıxış yolunu doğru müəyyən etməsələr, prosesin daha ağır mərhələyə qədəm qoyması istisna deyil. Bunun üçün fərdi və partiya maraqları arxa plana keçməli, cəmiyyətdəki yerindən və mövqeyindən, partiyalıqından asılı olmayaraq, hər kəsi demokratikləşdirmə prosesinə cəlb etməliyik. Hədəf demokratikləşdirmə prosesinin yenidən bir xətt kimi yüksəlişidir. Proses başlayacaqsa, xalq kimi seçmək məsələsində tərəddüd etməyəcək. Yuxarıda da qeyd etdim, bizim qələbəmizin yeganə açarı demokratiyadırsa,

demokratik seçkilərdirsə, o zaman biz bu sistemin bərqərar olması, qalib gəlməsi uğrunda mübarizə aparmalıyıq.

Hansısa partiyaların, siyasətçilərin yox. Kimsə müxalifətin 2010-cu il parlament seçkilərinə vahid namizəd müəyyənləşdirmədən gedəcəyini iqtidarın maraqlarına xidmət edən faktor kimi vurğulamasın. Buna heç ehtiyac yoxdur. Əgər “vahid namizəd” ideyası bizi parçalayırsa, sıralarımızı seyrəldirsə və əslində bizi, inzibati resursların yaratdığı rıçaqlar hesabına güclənmiş iqtidar namizədi qarşısında təkləyirsə, bundan da imtina etməliyik. Çünki biz bir yerdə güclüyük və hədəfimizə də yalnız bir yerdə çata bilərik.

Dekabr 2009-cu il

BİZ NİYƏ MƏĞLUB OLURUQ?

Hər seçkidən sonra həm vətəndaşları, həm də siyasi təşkilatları bir sual çox ciddi düşündürür: Növbəti seçkidə qələbə qazanmaq üçün nədən başlamalı, necə təşkilatlanmalıyıq?! Müxtəlif yanaşmalar sərgilənsə də yekunda ciddi bir nəticəyə gəlinmir. Seçki sonrası məğlubiyyət nəticəsində gərginləşən, ümitsizliyə qapılan siyasi təşkilatlar qısa zaman kəsiyindən sonra yenə də köhnə ab - hava ilə öz fəaliyyətlərini davam etdirirlər. Yenə də növbəti seçki, növbəti məğlubiyyət yaşanana qədər...

Yenə də seçkidən məğlub çıxmışıq. Partiyamız daxilində həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi səviyyədə gərgin mübahisə və müzakirələr gedir. Hər kəs prosesi bir cür dəyərləndirir, nəticələri öz baxış bucağından təhlil edir, gələcəyə fərqli təşkilatlanma metodu ilə getmək planını irəli sürür. Bəzən emosiyalarımız gərginləşir, mübahisələr genişlənir. Xeyli vaxtdır, hörmətli partiyadaşlarımızı dinləyir, bəzən yerli və ya yersiz opponentlik edirəm ki, hamının fikrini öyrənərək, yekun bir rəyə gəlim.

Sizləri yetərinçə dinləyib öyrəndim. Möhtərəm partiyadaşlar, indi geniş bir məqalə ilə məğlub olma səbəblərimizi və nə etməli olduğumuzu yazmaq niyyətindəyəm. Təbii ki, yazdıqlarım ehkam deyil. Müzakirə, mübahisə və dəyişmək üçün açıqdır. Hər birinizin oxuyub qənaətinizi yazılı şəkildə bildirməyinizi istərdim. Çox arzu edirəm ki, bu, bizim partiyanın 2011-2013-cü illərdə həyata keçirəcəyi proqram, hakimiyyətə gəlmək üçün strateji və taktiki addımlarını müəyyən edəcək sənəd halına gəlsin. Çoxlarımız Azərbaycanımızda baş verənlərdən və qeyri-demokratik seçkilərdən məyusduq. Lakin dayanmaq vaxtı deyil. Gələcəyə baxmaq, ölkəmizin taleyinə sahib çıxmaq zamanıdır. Siyasət darılmaq deyil, dayanmaq meydanıdır.

BİZ NİYƏ MƏĞLUB OLURUQ?!

1993-cü ildən bu yana Azərbaycanda mövcud iqtidarın anti-demokratikliyi və mahiyyətini həm xarici, həm də daxili auditoriyaya sübut etmək üçün siyasi təşkilatlar yetərinçə çaba göstərsələr də, hər dövərdə iqtidar qazanmış kimi görünür - həm seçkinin nəticələri onların xeyrinə olur, həm siyasi təşkilatlar zəifləyir, həm də beynəlxalq dəstək daha çox iqtidara verilmiş kimi görünür. Səbəb? Səbəblər çoxdur. İlk növbədə iqtidarın apardığı siyasəti, idarəetmə fəlsəfəsi, həm də seçki saxtakarlığı ölkənin bu günə düşməsinə şərtləndirir. Mövcud iqtidar barədə çox şeyi demək, onun siyasəti haqda geniş danışmaq olar. Amma iqtidarın mahiyyəti və siyasəti bəllidir. Biz onun mahiyyəti barədə danışmış, zamanımızı ona sərf etməkdənsə, üzərimizə düşən yükün nədən ibarət olduğunu aydınlaşdırmalıyıq. Bu yükü daşıya bilən siyasi təşkilatın ortaya çıxmasını təşkil etməyi bacarmalıyıq. İqtidar pisdir deyib də sadəcə, təşkilatlanmadan gözləyərkimi?! Yoxsa, bu iqtidarın nə vaxt hakimiyyətdən əl çəkəcəyini, ya da demokratik seçki keçirəcəyini xəyal edib, bir yol aramağı düşünmədən mövcud xırda strukturlarımızı qorumaqla, o xoşbəxt anın nə vaxt gələcəyinə ümid edəkmi?! Biz o qədərmi sadələvh olmuşuq ki, bu iqtidardan demokratik və ya azacıq demokratik seçki gözləyərkimi?! Məncə, heç birimiz sadələvh deyilik. Bəlkə ümid edirik ki, beynəlxalq təşkilatlar və ya üzv olduğumuz qurumlar hakimiyyəti bu iqtidarın əlindən alacaq?! Məncə buna da ümid etməyə dəyməz. Bunları bilə-bilə nəyi və kimi gözləyirik? Məğlub olmağımızın başlıca səbəbi ictimai-siyasi- psixoloji vəziyyətdir. Bunu iqtidar yaradıb. Biz isə dəyişməyi bacarmalıyıq. Amma ağır ictimai-siyasi-psixoloji

durumu dəyişmək üçün siyasi təşkilatlar olaraq doğru mövqe sərgiləyirikmi?! Bu vəziyyətdə bizlər- müxalif siyasi təşkilatlar - nə edə bilərdi?

Klassik model müxalifətin birliyi idi. Yalnız müxalifətin birliyi ölgün olan ictimai-siyasi vəziyyəti seçki üzərinə fokuslaşdırırdı bilərdi. Bu birlik olmadı və olmayacaq. Siyasi baxışlardakı fərqlilik və maraqlar mövcud siyasi təşkilatlara bir araya gəlməyə imkan verməyib və verməyəcək. Siyasi partiyalar hakimiyyəti dəyişmək arzusunda olsalar da, güclərinin buna yetməyəcəyini çox aydın bilirlər və hakimiyyətin səxavət kisəsindən pay umurlar-İçəri biz qarışıq.

Bu gün Azərbaycanda siyasi təşkilata oxşayan partiya mövcuddur - Müsavat, AXCP, Ümid, ADP və s. Digər partiyalar ya çox az resursa, ya da təkə ada malikdirlər. Söhbət təbii ki, müxalif təşkilatlardan gedir. Seçki prosesinə xeyli vaxt qalmış hər kəs öz əlinə oynamağa başladı. Müsavat partiyası müxalif brendə sahiblənməklə ana müxalifət partiyası adını qorumaq və parlamentdə daha çox yer qazanmaq-təbii ki, iqtidarın verə biləcəyi qədər - AXCP Müsavatla yaxınlaşaraq, dağılmaqda olan bir partiyayı qorumaq və sonrakı mərhələdə mümkün olarsa, Müsavatla birləşərək özünü xilas etmək, ADP müxalifət daxilində yerini saxlamaq, mümkün olarsa, parlament partiyasına çevrilmək, ÜMİD isə ümummüxalifət koalisiyasında hakimiyyətin ümumi yanaşmasından istifadə edib parlamentin ikinci, müxalifətin isə birinci və perspektivli partiyası adını qazanmaq. Çox açıq və bəsit olan bu istəklər partiyalara bir arada olmağa imkan vermədi. Müsavat gözəl anlayırdı ki, birlik çərçivəsində qazana bilən partiya ÜMİD və ADP olacaq. AXCP anlayırdı ki, MÜSAVAT-ın bu istəyinə (yəni müxalifətin birliyini dağıtmaq istəyinə - söhbət 2009-cu ildə yaranan Qarabağ və Respublika uğrunda Hərəkətdən gedir) qarşı çıxmaq onu dağılmağa daha çox yaxınlaşdırmaqla, həm də Müsavatla gələcək münasibətləri soyuqluğa gətirib çıxaracaq. Müsavatın dağıtmağa başladığı birliyi Ümid və ADP-nin birlik istəkləri belə xilas edə bilmədi. Eyni anda hərəkətə daxil olan ALP və VİP nələrsə-cüzi də olsa - nail olmağa çalışdı. Beləliklə də parlament seçkiləri öncəsi ictimai-siyasi-psixoloji durumu dəyişə biləcək klassik müxalifət birliyi modeli alınmadı. Əvəzində xırda birliklər (bloklar) meydana çıxdı. Bu blokların heç biri ictimai-siyasi yükü çəkə biləcək durumda deyildilər. Baxmayaraq ki, hər blokun az qala yüzə yaxın namizədi seçkiyə qoşulmuşdu, nəticədə, hakimiyyət hər blokdan orta hesabla otuz beş nəfərin marafona qoşulmasına qərar verdi. Bu da sonda seçki aktivliyini aşağı salmaqla yanaşı, həm də partiyalar daxilində ciddi siyasi

proseslərin cərəyan edəcəyinə dair bədbin nəticəyə gəlməyə əvvəlcədən şərait yaratdı. Hətta bu vəziyyətdə belə bloklar kordinə edilmiş, demokratik seçkiyə hesablanmış, nəticələri demokratiyanın, cəmiyyətin və siyasi təşkilatların xeyrinə ola biləcək addım və mövqə sərgiləyə bilmədilər. Nə seçkinin nəticələrinə birgə münasibət sərgilənəcəyi haqda cəmiyyətə, beynəlxalq təşkilatlara, o cümlədən iqtidarın özünə mesaj verdilər, nə müşahidəni birgə həyata keçirəcəklərinə dair arzu və istək sərgilədilər, nə də DSK və MSK-nın qeyri-qanuni qərarlarına qarşı birgə mövqə ifadə edə bilmədilər.

Sadə bir misal çəkim: 17 sayılı Yasamal 3-cü seçki dairəsində Azərbaycanın demokratikləşməsinə arzu edən kifayət qədər namizəd var idi: Qənimət Zahid, Nüşabə Sadıxlı, Həsərət Rüstəmov və Bəxtiyar Hacıyev. Ən azı bir dairədə bu dörd namizəd prosesi birgə aparmağa və ciddi ictimai-siyasi-psixoloji rəy formalaşdırmağa qadir və borclu idilər.

Çox demirəm, hər biri məntəqəyə bir müşahidəçi və bir məşvərətçi səs hüquqlu komissiya üzvü verib koordinasiya edilmiş iş aparsaydılar, nəticələrə təsir edə bilən ciddi fəaliyyət sərgiləmiş olardılar. Etmədilər. Niyə? (Səbəblər barədə yazacağam). Birləşə bilməyən müxalifət ikinci bir imkanı- müxalifətyönlü namizədlərin koordinasiya edilmiş fəaliyyət imkanlarını da qaçırdılar. Siyasi partiyaların iddiaları və hakimiyyətdən pay ummaq həvəsi bu plana da mane oldu. Hərçənd ki, Ümid Partiyası olaraq hələ bir il əvvəl, müxalifətin birliyi dağıdırlarkən də bunu təklif etmişdik. Klassik birlik modelini qaçıran və

ya buna bilərəkdən getməyən müxalifət partiyaları nəyə ümid edirdilər? Təəssüf ki, hər bir partiyanın ümumi hesablaması var idi- bu da daha çox klassik hesablama idi. Ənənəvi olaraq, hakimiyyət illər uzununu müxalifətə parlament seçkilərində ümumən 10%-ə qədər yer ayırıb.

Bunun içərisində də favorit olan bir partiya olub. Müxalifət yenə də hakimiyyətin köhnə metoddan istifadə edərək, ənənəvi parlament formalaşdıracağını güman etdi. Partiyaların mərkəzi fiqurları da özlərini daha çox bu plan üzərində köklədilər. Müsavat, Ümid, ADP, ALP, VİP, AXCP, AMİP, KXCP adlı siyasi qurumların hamısı bu seçkidə hakimiyyətin məhz onların təşkilatını favorit seçə biləcəyinə inanır və ya funksionerlərini inandırırıldı.

Müsavat parlamenti Müsavatsız təsəvvür etmir, AXCP heç olmasa bir və ya bir neçə funksionerinin parlamentdə təmsilçiliyini güman edir, ADP parlament təmsilçiliyi qazanıb, partiya kimi statusuna dəyişiklik gətirəcəyinə güvənir, VİP, ALP bir mandat əldə edə biləcəklərinə şübhə etmir, Ümid müxalifətin əsas sayının ona veriləcəyini proqnozlaşdırırdı. Hakimiyyət seçkini o qədər saxtalaşdırıb ki, artıq sırası vətəndaş deyil, partiya rəhbərliyində təmsil olunanlar da təbliğat- təşviqat, seçisi ilə işləmək, müşahidəni təşkil etmək və s. kimi seçki prosedurlarından daha çox hakimiyyətin siyasi qərarlarını gözləyir. Əksər funksionerlər də, “ niyə mən yox?” deyə özünə təsəlli verməyə və ya inanmağa çalışır. Əslində bir az da haqlı kimi görünürdülər. Çünki hakimiyyət hər zaman parlamentdə müxalifətin təmsilçiliyinə, seçici rəyi və ya seçki nəticəsi ilə deyil, siyasi yanaşma ilə qərar verib. Amma unutmaq lazım deyil ki, siyasi qərar verərkən hakimiyyət seçkini udmuş müxalifət nümayəndələri haqqında qərar verir - istər haqqını tanımaq, istərsə də tanımamaq barədə. Söhbət əlbəttə ki, real müxalifət təmsilçilərinə münasibətdən gedir. Ona görə də əvvəlcə seçkini heç nəyə baxmadan udmaq üçün işləmək və fəaliyyət mexanizmi ortaya qoymaq lazım idi, hakimiyyətin səxavət kisəsindən pay ummaq yox. Bu seçkilərdə çox az müxalifət və ya müstəqil namizəd öz işini və seçki təbliğatını bu istiqamətdə qurdu. Hamı daha çox siyasi qərarın necə olacağını həvəslə izləməyə və gözləməyə başladı. Nəticə göz qabağındadır. Müsavat Partiyasının 24 namizədi 40000-dən bir qədər artıq , AXCP-nin 16 namizədi 21000-ə yaxın, ADP-nin 12 namizədi 8500-ə yaxın, VİP-in 9 namzədi 10500, ALP-nin 4 namizədi 2200, Aydınların 4 namizədi 6000, Ümidin 17 namizədi 24000-ə yaxın səs topladı. 2009-cu ildə Qarabağ və Respublika Uğrunda Vətəndaş Hərəkatında birləşən 6

partiya 86 namizədlə cəmi 114598 seçici səsi aldı- orta hesabla hər namizəd 1333 səs. Nəzərə alsaq ki, hakimiyyət nümayəndələri seçici faizini yüksək göstərmək üçün bəzi dairələrdə rəqəmləri olduqca şişirdiblər, onda belə qənaət yaranır ki, 86 müxalifət namizədi bir az da aşağı səs qazanıb. Bu rəqəmlərin özü sübut edir ki, seçkiyə qatılan müxalifət funksionerləri seçici səsi qazanmaqdan daha çox hakimiyyətin yavaşmasına ümid edib. Mən seçicinin seçkilərə niyə belə yanaşdığıнын səbəblərini çox aydın dərk edirəm-uzun illər aparılan mübarizənin nəticəsizliyi, seçkilərin saxtalaşdırılması, siyasi təşkilatlara münasibət, repressiyalar, həbslər, işdən qovmalar və s. Bu əlbəttə ki hakimiyyətin əldə etmək istədiyi nəticə idi. O, öz üzərinə düşən “vəzifənin” öhdəsindən məharətlə gəldi, maraqlarını təmin edə bildi. Bəs biz?! Bizim vəzifəmiz hakimiyyətin bu yavaşmasını durdurmaq, maraqlarının təmin olunmasına imkan verməmək deyilmi? Bəs biz niyə bu işin öhdəsindən gəlməyin yollarını aramırıq?? Heç kəs iddia etməsin ki, imkanlar bərabər deyil - bunu mən də bilirəm. Amma hakimiyyətdən fərqli olaraq, bizim iqtidarın siyasətini qəbul etməyən seçici auditoriyamız var. Biz nəyin bahasına olursa olsun, o auditoriyayı qazanmaq üçün nə mümkünsə etməliyik, amma etmirik. Mən vətəndaşımızın nəyə səs verdiyinin də fərqi deyəm-asfalt, lift, ev üstü qırılmaq, şəxsi maraqlar və s. Lakin seçici ona görə bu problemi həll edən namizədə səs verir ki, bütövlükdə narazı olduğu iqtidarın qarşısına çıxarılan müxalif namizəd onunla işləmir, qapısını döymür, onun məhəlləsində, binasında müxalifəti təbliğ edən qonşusu yoxdur. Nəticədə, seçici bu seçkidən qazancaz çıxmaq istəmir - əlinə düşən fürsətdən xırda maraqları naminə yararlanmağa çalışır. Biz isə ya iqtidarı lənətləyir, ya da seçicini yamanlamaqla seçki taleyimizlə barışmalı oluruq. Seçicinin bizə inanmamaq haqqı, onu inandırmaq bizim vəzifəmizdir. Müxalifət nümayəndələri olaraq buraxdığımız səhvlərdən biri də budur. Ən böyük yalnışlıqlarımızdan biri də seçki prosesinə hakimiyyətin və ya seçki məcəlləsinin verdiyi zaman müddətində hazırlaşmağımızdır. Biz Seçki Məcəlləsinin verdiyi zaman müddətində nəinki hazırlaşır, dairə seçimimizi də həmin müddətdə edirik. Hətta, ciddi müxalifət funksionerlərinin də heç biri seçki prosesi başlayana qədər namizəd olacağı dairəni doğru-dürüst müəyyənləşdirə bilmir və ya hakimiyyətin elan edəcəyi siyahıya uyğun seçim etmək qərarı verir.

Çox qərribə bir mənzərə alınıb. Müxalifət “seçici bu iqtidardan çox narazıdır, nədən mənə səs verməsin?” kimi çürük fəlsəfəyə söykənib ümumi seçki strategiyası sərgiləyir. Amma əsas vəzifəmizi - “seçici niyə mənə səs verməlidir?” - sualına cavab tapıb insanları

səfərbər etməyi unuduruq. Hər kəsin düşüncəsində köhnə hərəkət ab – havası qalıb. Partiyamızda da çox az namizəd var idi ki, marafona hansı dairədən qoşulacağını xeyli əvvəl müəyyən etmiş olsun - mən işləmiş demirəm, məhz dairəni seçmişdir kimi ifadə edirəm. Bu təkcə bizim partiya xas seçki yanaşması deyil, ümummüxalifətin seçdiyi xətdir.

Azərbaycan müxalifəti nəhayət ki, seçki düşüncəsini, fəlsəfəsini dəyişməyə borcludur. Demokratiya hadisə deyil. Onu bir seçkiylə yaratmaq, gerçəkləşdirmək mümkünsüzdür. Demokratiya prosesdir, seçki prosedurudur. Bir prosedurun nəticələrinin xeyrinə olmasını istəyirsənsə, prosesi aparmağı bacarmalısan - ardıcıl, stabil və davamlı olaraq. Bu da Azərbaycan müxalifətinin hər seçkidə məğlubolma səbəblərindən biri, həm də başlıcasıdır. İş o yerə çatır ki, keçən seçkilərdə bir dairədə qalib gəldiyini iddia edən, nəticələrlə bağlı Avropa Məhkəməsinə üz tutan namizədlərin əksəriyyəti bu seçkilərdə öz dairələrini dəyişdilər. Nəticə isə acınacaqlı oldu. Əslində məğlubolmanın səbəbləri təkcə daxili faktorlarla bağlı deyil. Düzdür, mən yuxarıda ancaq əsas hesab etdiyim daxili səbəblərə (o da tam deyil) toxundum. Amma məğlub olmanın həm də beynəlxalq siyasətdən və xarici əlaqələrdən doğan nədənləri də var. İlk növbədə onu qeyd etmək istərdim ki, Azərbaycan müxalifəti beynəlxalq təşkilatlara olduğundan artıq güvənir və onlardan hər zaman kəsiyində edə bilməyəcəkləri vəzifələri umurlar. Sanki beynəlxalq təşkilatlar və ya ayrı-ayrı dövlətlər Azərbaycan cəmiyyətini bizim əvəzimizdən demokratikləşdirəcək, ya da seçkilərin birində bu iqtidarı yola salaraq onun əvəzində bizim birimizi “taxta” çıxaracaq. Elə bu tip yanaşma da müxalifəti xəyal qırıqlığına uğradır, onu sonradan beynəlxalq təşkilatlarla yaxşı olmayan münasibətə gətirib çıxarır – aqressiv münasibətlər sərgiləyən Azərbaycan müxalifəti beynəlxalq təşkilatların gözündə mövcud iqtidardan, yumşaq ifadə etsəm, daha qeyri-peşəkar, davakar görünür. Unutmamalıyıq ki, beynəlxalq təşkilatların nümayəndə heyətlərinin tərkibi mütəmadi olaraq dəyişir, hər bir şəxs fərqli ölkələri təmsil edir, bizim onlara münasibətimiz, sonda çoxluğun Azərbaycan müxalifəti haqqında oturmuş mənfi rəyini yaradır. Bu da bizim haqlı və gerçək mübarizəmizin üzərinə kölgə salır. Beynəlxalq təşkilatlar və ölkədə fəaliyyət göstərən diplomatik korpusun nümayəndələri Azərbaycan müxalifətinin bütün vəziyyətini təhlil edir, çünki, həm ölkələrin, həm də beynəlxalq təşkilatların Azərbaycandan fərqli gözləntiləri və maraqları var. Sabitlik - diplomatların və xarici ölkə rəhbərlərinin dilindən səslənən əsas faktorlardan biridir. Təsadüfi deyil ki, son seçkilərdə də beynəlxalq müşahidəçilərin və ölkələrin bəyanatlarında “seçki sabit və

təhlükəsiz şəraitdə keçdi” fikri xüsusi vurğulanırdı. Bizlərin çoxu hətta bu fikri bir qədər də ironiya ilə qarşıladıq – guya biz Əfqanıstan və ya İraqıq ki, seçkinin qansız-qadasız ötüşdürüldüyünə sevinək? Bizim üçün təəccüblü də olsa, görünür, beynəlxalq arenada Azərbaycana münasibət bir qədər fərqlidir və biz bu fərqi görməyə borcluyuq. Demokratik dünya Azərbaycanda siyasi qüvvələrin və toplumun ümumi halını şərq düşüncəsindən və idarəetməsindən fərqli görmür. Bizim Avropaya inteqrasiyamızı bir qrup siyasinin istək və arzusu kimi qəbul edir, bütün toplumun buna hazır olmadığı qənaətindədir və s. Qərbin öz qənaətində haqlı olub-olmadığı bir başqa mövzunun müzakirəsidir.

Lakin biz böyük dövlətlərin Azərbaycanda hakimiyyət dəyişikliklərinə təsir imkanlarının olduğunu birmərrə biliriksə və bu istiqamətdə fikirlərimiz haçalanmırsa, demək, onların bu qənaətini diqqətə almaq və çıxış yollarını aramaq məcburiyyətindəyik. Ölkədə sabitlik hökm sürür – bu sabitliyin nəyin hesabına əldə olunması məsələnin bizim üçün önəmli tərəfidirsə, qərb dünyası üçün sabitliyin özü daha dəyərlidir.

Hər hansı hakimiyyət dəyişikliyi və ya siyasi partiyaların aktivliyi nəticəsində qərb, bu sabitliyin qeyri-sabitliklə əvəzlənməsində qətiyyənlə maraqlı deyil və buna qarşıdır. Muxalifətin böyük qismi əhalinin iqtidardan narazı olduğunu bildiyi üçün elektorat toplamaq naminə çıxışlarında iqtidara yönəlik daha kəskin ifadə və davranış nümayiş etdirir.

Bu da tərəflərin bir-birinə münasibətində radikal davranışı formalaşdırır. Hər kəs imkanı daxilində digər tərəf üzərində güclü olduğunu sübut etməyə çalışır. Təbii ki, bütün bunların baskarı siyasilərə münasibətdə qeyri-etik, qeyri-hüquqi davranan, seçkilərə

münasibətdə isə qeyri-demokratikliyi ilə seçilən mövcud iqtidardır. Həmçinin hakimiyyətin ölkənin idarə olunmasında sərgilədiyi siyasət də müxalifəti və əhalini radikal əhval-ruhiyyə üzərində köklənməyə məcbur edib. Amma bu siyasət iqtidarın özünə daha çox lazımdır. O, bizi radikallaşdırmaqla bölgəyə həm də şərqlin, islamın bir parçası kimi baxan qərbi öz maraqlarına oynamağa məcbur edə bilər. Sizcə, təsadüfənmi hər seçkidən əvvəl və ya sonra dini qruplar və ya dini hisslər üzərində fərqli siyasət yürüdüldüyü nümayiş etdirilməklə aktiv siyasi müstəviyə yeni elektoratın çıxmasına yönəlik iqtidar planı işə düşür? Məncə yox. Siyasi partiyaları zəiflədib, radikallaşdıran iqtidar dini qrupları da səhnəyə çıxarıb qərb dünyasını bizə məhz islam, şərq obrazında – yumşaq ifadə etsəm, qeyri-avropalı kimi (bəlkə ifadə o qədər də uğurlu deyil) – baxmağa məcbur edir.

Bu günlərdə ABŞ-ın Azərbaycandakı müvəqqəti işlər vəkili Adam Sterlinqin mətbuatda dərc edilmiş bir məqaləsində bu cümlə diqqətimi çox cəlb etdi: “ABŞ hökuməti on ildən artıqdır ki, qərbə doğru addım atmaq, xüsusilə neft resurslarının istismarı və Bakı – Tbilisi – Ceyhan kəməri vasitəsilə nefti qərbə ixrac etmək üçün cəsarətli qərarlar qəbul etmiş Heydər Əliyev ideyalarını bəyənir və alqışlayır”. Təbii ki, sitata fərqli açıdan da yanaşmaq olar. Məsələn: mövcud iqtidarın enerji siyasətində qərblə əməkdaşlığın artıq prioritet olmaması və hakimiyyətin əvvəlki siyasətə qayıdışına yönəlik mesaj və s. Lakin həqiqət olan bir nəsnə də var – Heydər Əliyev siyasəti bəyənilir və alqışlanır. Bu onun göstəricisidir ki, qərb dünyası bizə hələ də şərq dünyası və islamın bir parçası kimi baxır, mövcud iqtidarı ölkə əhalisinin ümumi düşüncəsindən xeyli öndə hesab edir. Onu da nəzərə almalıyıq ki, iqtidarın müxalifəti zorən radikallaşdırdığı mühitdə növbəti hakimiyyət dəyişikliyinə – həm də bu mövcud müxalifətlə - cəmiyyətə barış və anlayış gətirəcəyi, vətəndaş sülhünün və barış cəmiyyətinin olacağı da qərb üçün indidən şübhəli görünür. Nəticədə, onlar bu dəyişikliklərdən ehtiyatlanırlar. Uzağa getməyib 2003 və 2005-ci illərdə dəyişikliyin bir addımlığında olan müxalifətə deyil, iqtidara qərbdən dəstək gəldiyini xatırlasaq, fikrimizdə nə qədər haqlı olduğumuzu sübut etmiş olarıq. Qərb dünyasının stabil vəziyyətin qeyri-stabil vəziyyətlə əvəz olunması narahatçılığını səbəbləri araşdırılmadan belə, çox obyektiv görünür. Ermənistan – Azərbaycan konfliktinin gələcək perspektivi və münaqişənin həlli yolları da qərbi narahat edən əsas məsələlərdən biridir. Hakimiyyət bu konfliktin həllində 16 ildir davamlı olaraq, cüzi təhdidetmə siyasətini nəzərə almasaq, sülh variantını dünyaya təqdim edir. Ara-sıra müharibə bəyanatları olsa-olsa, iqtidarın manevr imkanlarını artırır. Müxalifət

isə ya iqtidarın sülh siyasətinin arxasında gizlənir, ya da qismən radikalıq nümayiş etdirməklə daxili auditoriyaya hesablanmış bəyanatlar verir. Zaman-zaman Ermənistan – Azərbaycan konfliktinə sərt mövqə sərgiləyənlər də ya siyasətdən getmiş, ya təklənərək siyasi varlığını itirmişlər. Hakimiyyəti dəyişmək istəyən mövcud müxalifət beynəlxalq aləm üçün bu konfliktin həlli baxımından iqtidardan daha radikal görünür. Bu da qərbin müxalifətin hakimiyyətə gəlməsinə maraq göstərməməsinə səbəb olan amillərdəndir.

Qərb dünyasını narahat edən məsələlərdən biri də enerji siyasətinin gələcək taleyidir. Azərbaycan müxalifətinin bu yönündəki siyasəti açıq olsa da, davamlı olmamış, qərb üzün illər bu sarıdan da narahatçılıq keçirmişdir.

Demokratik cəmiyyət quruculuğu da qərb dünyasını məşğul edən məsələlərdəndir. Azərbaycan müxalifəti demokratikliyə sadıqlığını bəyan edən mövqə sərgiləsə də, həm partiyadaxili, həm də iqtidara yönəlik münasibətdə hakimiyyətdən fərqli olmayan siyasət nümayiş etdirir. Amma onu qeyd etməyi çox vacib hesab edirəm ki, qərb diplomatlarının “demokratiya uzun bir yoldur” kimi təsəlliverici sözlərinin arxasında hakimiyyəti dəyişmək istəyən qüvvələrin hakimiyyətdəkilərdən o qədər də fərqli olmadığına yönəlik mesaj, həm də düşüncə və hərəkətlərimizi dəyişməyə hesablanmış çağırış notları var, kimlərsə bunu qəbul etməsə belə.

İqtisadi siyasətin və ölkə daxilində əldə olunan əmlakın taleyi də qərbi narahat etməyə bilməz. Çünki gələcək sabitliyin taleyi növbəti hakimiyyətin əmlaka, pula, iqtisadi sektorda hakim mövqeyə malik olan insanlara münasibətindən çox asılı olacaq. Mövcud iqtisadi münasibətlər və əmlak əldə etmələr ədalətli və hüquqa söykənən olmasa da, onun gələcək stabilliyə təminatı danılmazdır. Müxalifət bu yöndə daha dağıdıcı, qeyri- stabil siyasət yürüdür, əhalinin səsini almağa yönəlik populist bəyanatlar səsləndirməklə bir növ qərbi ürküdür və onlara gələcək qeyri-stabil cəmiyyət haqqında sanki, əvvəlcədən mesaj vermiş olur.

Sayıdığım və bəlkə vacib hesab etmədiyim üçün toxunmadığım digər faktlar da müxalifətin hakimiyyət dəyişikliyi istiqamətində qərbdən (demokratik dünyadan) dəstək almamasının, demək, həm də məğlubiyyətinin səbəblərindən biridir. Bir məsələ də yeri gəlmişkən xüsusi qeyd olunmalıdır. Azərbaycan müxalifəti öz fəaliyyətində toxunduğum məqamı heç vaxt nəzərə almamış və bu gün də almamaqda davam edir. Azərbaycan tipli ölkələrdə hakimiyyət bir neçə yollarla dəyişə bilər. Tariximizdə bunun çeşidli nümunələri

var- məsələn, 1992-ci ildə hakimiyyət dinc inqilabi yolla devrildi, 1993-cü ildə hakimiyyət silahlı qiyamla dəyişdi, 2003-cü ildə isə hakimiyyət daxildən ötürüldü.

Azərbaycan müxalifətinin əksər hissəsi hakimiyyət dəyişikliyinə yalnız bir çox bəsit və gerçəkləşdirilməsi çox çətin olan - yolunu görür. Müxalifətin düşüncəsinə görə hakimiyyət seçkiləri saxtalaşdırır, müxalifət isə öz elektoratını və ya xalqı, narazı kütləni meydanlara çıxarır, hakimiyyət bundan qorxur, istefa verir və Azərbaycanda yeni demokratik seçkilər keçirilir.

Qalan bütün variantların hamısına müxalifət sanki əvvəlcədən “yox” deyir və özünü bu istiqamətdə hazırlamır, əlaqələr qurmağa cəhd etmir. İqtidar olmaq istəyən bir siyasi təşkilat üçün qanunun imkan verdiyi bütün hakimiyyətə gəlmə mexanizmləri daim işlək vəziyyətdə olmalıdır. Heç bir qapı şəxsi kin, nifrət ucundan qapadılmamalıdır. Azərbaycan müxalifəti iqtidardan fərqli münasibətlər sistemi yaratmağı bacarmalıdır. Təbii ki, iqtidar çox arzulayır ki, bütün proseslər gərginlik müstəvisində cərəyan etsin. Gərginliklər hakimiyyəti bölünməyə, parçalanmağa qoymur. Müxalifət düşmən obrazında qaldıqca “düşmənə” qarşı birləşmək hissi də güclü olur. Biz bu sadə formulunu bilə-bilə yenə də iqtidara sərf edən düşmənçilik modelini gündəlik siyasi xəttimizdə tətbiq etməkdən

çəkinmirik. Nəticədə, yuxarıdan aşağı hər kəsi müxalifətə qarşı kökləmək, düşmən obrazı yaratmaq iqtidar üçün o qədər də çətin olmur. Bu da bizi nəticə etibarını ilə bir qrupla, özü də ictimai rəyə təsir etmək imkanına malik qrupla, üz-üzə qoyur. Biz bütün təbəqələrə açıq və xoş münasibət göstərmədikcə hakimiyyət əlində olan təbliğat üsulları ilə bizi cəmiyyətə düşmən kimi təqdim edə biləcək, yerlərdə sıralarımıza qoşulmaq istəyən insanlar bu münasibət fonunda qorxudularaq, prosesdən uzaqlaşdırılacaq.

ÇIXIŞ YOLU NƏDƏDİR?

Təklif olunan variantlardan biri xalq hərəkatı modelini təşkil edəcək ictimai birliyin yaradılmasıdır. Əslində, avtoritar və ya sərt rejimlərlə mübarizədə ən optimal yollardan biri və bəlkə də birincisi xalq hərəkatı modelidir. Amma bu gün Azərbaycanda xalq hərəkatı modelini təşkil etmək mümkündürmü?

Xalq hərəkatını yetişdirən və onu ictimai təşkilat halında kütləviləşdirən bir neçə amil əsas faktor kimi rol oynamalıdır. İlk növbədə, ya mövcud dövlət ciddi süqut ərəfəsində olmalı, ya müəyyən ərazini əhatə edən etnik-milli separatizm ərazi bütövlüyünü təhlükə altına qoymalı, ya avtoritar və ya hərbi rejim ölkə vətəndaşlarının kütləvi narazılığına səbəb olmalı və ya sosial vəziyyət vətəndaşı kütləvi itaətsizlik həddinə çatdırmalıdır. Xalq hərəkatını doğuran əsas səbəblər bunlardır. Digər spesifik səbəblər də xalq hərəkatına gətirib çıxarır regionçuluq nəticəsində ölkənin bir bölgəsinin digər bölgələri üzərində hegemonluğu, orta təbəqənin güclü basqılara məruz qalaraq, dövlətin vergi və gömrük siyasətindən narazılığı, ideoloji mübarizənin kəskinləşməsi nəticəsində dövlət idarəçiliyinin və quruluşunun dəyişdirilməsi uğrunda mübarizələr və s. Bu faktların hər birinə ayrı-ayrılıqda qısaca da olsa toxunacağam. Çünki hörmətli partiyadaşlarımızın bəziləri xalq hərəkatı modelinin səslənən digər fikirlər içərisindən daha inandırıcı olduğuna işarə edirlər. Yeri gəlmişkən, müxalif fikirli insanların səsləndirdiyi hakimiyyəti dəyişdirmə və ya demokratikləşmə prosesində üstünlük verdikləri xətt də elə xalq hərəkatı modelinə daha çox bənzəyir.

1) Dövlətimiz süqut ərəfəsindədirmi?!

Azərbaycan Respublikası bir dövlət olaraq süqut mərhələsində deyil və vətəndaşlar geniş mənada dövlət idarəçiliyindən narazı olsalar da, dövlətin hər hansı ciddi bir problemlə üz-üzə qaldığı qənaətində deyillər, belə bir təhlükə görmürlər. Siyasi təşkilatların bu

yönümdə əndişəsi və narahatlığı yoxdur, bəyanat və mövqelərində dövlətin süqut edəcəyi ilə bağlı hər hansı fikir, cümlə, sözə rast gəlinmir. Demək, dövlətin süqut edə biləcəyi fikri olmadığı üçün dövlətçiliyin müdafiəsi naminə xalqı toparlayıb onları xalq hərəkatı modelində birləşdirmək mümkün deyil.

2) Dövlətin bir ərazisi etnik-milli separatizm nəticəsində işğal olunaraq, ərazi bütövlüyünü təhlükə altına alırmı?!

Bəli, bu gün ərazimizin az qala 20%-i işğal olunub, bir milyona yaxın məcburi köçkün ata-baba yurdundan didərgin düşüb.

Elə onu da xatırlatmaq yerinə düşər ki, uzun illər Azərbaycanda qeyri-stabil vəziyyəti və mütəmadi hakimiyyət dəyişikliyinə şərtləndirən əsas səbəb məhz ərazimizin işğal olunması faktoru idi. İstər Vəzirov, istər Mütəllibov, istərsə də Elçibəy öz postlarını məhz işğal edilmiş Qarabağ torpaqları ətrafında yaşanan gərginlik və itkilər hesabına təhvil verməli olublar. Bizimlə müharibə aparan Ermənistanda da Dəmirçiyanı Arutunyanın, onu Ter-Petrosyanın, Ter-Petrosyanı isə Köçəryanın əvəzləməsi Ermənistan-Azərbaycan

münaqişəsi fonunda baş verib. Bəs bu gün nədən 20% torpaqlarımız işğal altında ola-ola, mövcud iqtidarın 17 il müddətində bir qarış torpağı işğaldan azad edə bilməməsinə rəğmən, xalq onu hakimiyyətdən kənarlaşdırmaq üçün hərəkət modelinə bənzər bir təşkilatlanma mərhələsi yaşamır və onun problemlərinə sahib çıxmayan iqtidarı hakimiyyətdən uzaqlaşdırma bilmir? Bunun da uzun və yorucu, amma çox obyektiv səbəbləri var. İlk növbədə, Ermənistan-Azərbaycan cəbhəsində atəşkəsdir və tərəflər sülh müqaviləsi imzalayaraq, müharibə predmeti olan ərazinin hüquqi statusu haqda razılığa gəlməyiblər. Dəqiq ifadə etsək, Ermənistan-Azərbaycan cəbhəsində ümidli vəziyyətdir. Ermənistan ümid edir ki, işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərində ya ikinci erməni dövləti quracaq, ya da onu Ermənistan ərazilərinə birləşdirəcək. Azərbaycan tərəfi ümid edir ki, Ermənistanın işğal etdiyi əraziləri gec-tez geri alacaq və ərazi bütövlüyü təmin olunacaq. Xalqlar bu vəziyyətə alışmış kimi görünür, hakimiyyətlər status-kvonu olduğu kimi saxlayır, münaqişə konservləşdirilərək, aktiv milli problem statusunu passiv milli problem statusuna dəyişir. Həmçinin, müharibə zamanı verilən ağır itkilər də xalqı yeni itki vermə qorxusu ilə təhdid edərək, daha ağrısız həll variantına üstünlük verməyə məcbur edir. Hakimiyyətlər də bu istiqamətdə effektiv təbliğat apararaq, müharibə ilə xalqı qorxudur, sülh variantı ilə problemin həllinin mümkün olduğu qənaətini yaradır, Azərbaycan iqtisadiyyatının artan yüksəliş tempi problemin həllinə yeni ümid yaradır (büdcənin artımı, hərbi xərclərə ayrılan vəsaitlərin çoxalması, tikinti-abadlıq işləri və s.). Digər tərəfdən, hakimiyyəti əvəzləmək istəyən siyasi qüvvələr də Qarabağ probleminə hakimiyyətdən fərqli mövqe sərgiləməyərək, hakim siyasi kursu dəstəkləmək kimi bir xətt nümayiş etdirir və ya çox azacıq radikallığa meyilli, lakin nəticələrə təsir edə biləcək strategiya ortaya qoymurlar (Məsələn, hakimiyyətin sülh variantına müharibə, yaxud ən yüksək statusa qarşı heç bir status və s.). Müxalif siyasi təşkilatların belə mövqe sərgiləməsinə əsas səbəblərindən biri və konfliktə beynəlxalq təşkilatların və Azərbaycanda hakimiyyət məsələsinə bilavasitə təsir edə biləcək ölkələrin yanaşması ciddi təsir göstərir. O cümlədən, mövcud müxalifətin böyük əksəriyyətinin hakimiyyətdə olduqları müddətdə bu problemi həll edə bilməyərək istefaya getməsi də xalqda mövcud qüvvələrin yenidən hakimiyyətə gələrək ərazi bütövlüyünü təmin edə biləcəklərinə böyük şübhə yaradır. (İsa Qəmbər, Əli Kərimli, Lalə Şövkət, Rəsul Quliyev, Ayaz Mütəllibov və s.)

Deməli, saydığımız faktlar etnik milli separatizm nəticəsində ərazi bütövlüyümüz təhlükə altında olsa da xalq hərəkatı modelini gerçəkləşdirməyə imkan vermir.

3) Avtoritar və ya hərbi rejimlər xalqın kütləvi narazılığına səbəb olduqda xalq hərəkatı başlaya bilər.

Azərbaycandakı mövcud durum tam avtoritarizm və ya hərbi rejimlə uyğun gəlmir. Azərbaycanda avtoritarizmi şərtləndirən xeyli səbəblər olsa da avtoritarizm xalq üzərində deyil, qruplar üzərində mövcuddur. Hakimiyyət siyasi təşkilatlar üzərində ciddi, sərt rejim yaradıb-o siyasi təşkilatları əzir, sıxışdırır, üzvlərini represiyaya uğradır, həbsə atır və s. Lakin hakimiyyət siyasi təşkilatlarda birləşməyən vətəndaşlarla, siyasi mənsubiyyəti olan insanlar arasında ciddi davranış fərqi nümayiş etdirir. Məs: bir məktəbdə müxalif təşkilatın üzvü olan müəllim dərs saati ala bilmir, aktiv siyasi mövqe nümayiş etdirərkən işdən qovulur, yaxınları və doğmaları vasitəsilə ona təzyiq edilir, ona təzyiq göstərməyən qohumlar özləri bəzən təzyiqlə məruz qalır. Siyasi seçim etməyən, aktiv siyasətlə məşğul olmayan müəllim isə adi Azərbaycan vətəndaşının yaşadığı problemlərdən artıq problemlə üzləşmir.

Bəzi məqamlarda isə hakimiyyət həm də şirnikləşdirici vasitələrdən də istifadə edir. Məs: müxalifət partiyasını bəyanatla tərک edən bəzi adamları ictimai-siyasi statusuna görə mükafatlandırır - ya icraedici, ya da qanunverici orqanda onların təmsilçiliyinə şərait yaradır. Biznes imkanları tanıyır, KİV, QHT təsis edir və s. Siyasi təşkilatlar üzərində olan avtoritarizm vətəndaşları partiyalardan qaçırır.

Avtoritarizm biznes fəaliyyəti ilə məşğul olan insanlar üzərində də öz gücünü saxlayır. Korrupsiya və rüşvətxorluğun, vergi və gömrük rüsumlarının xüsusi şərtləri ilə yanaşı bu təbəqənin adamları üzərində siyasi basqılar da mövcuddur. Müxalif təşkilatların üzvü olmaq qadağası, yardım etmək imkanının tanınmaması xüsusi sərtliklə həyata keçirilir. Əksinə, hakimiyyətə yaxın olan birinin himayəçiliyini qəbul etmək, yaxud müstəqil fəaliyyət göstərərək mövcud hakimiyyəti dəstəkləmək ümumi şərtlərdən kənar elə bir əlahiddə qorxu törətmir, biznes təbəqəsinin adamları tam normal olmasa da fəaliyyət göstərərək müəyyən qazanclar əldə edə bilərlər.

Bu tip yanaşma orta məmur təbəqəsinə də birbaşa şamil edilə bilər və onların da müxalif siyasi təşkilatlarla əlaqəsi şəxsi faciələri, hakimiyyətlə yaxınlıqları isə xüsusi

imtiyaz və yüksəlişləri ilə nəticələnmə bilər. Avtoritarizm isə mahiyyət etibarlı ilə öz qəddarlığını xalqın böyük əksəriyyətinin üzərində birbaşa göstərən, çoxluğun ondan əziyyət çəkdiyi bir rejimdir. Demək, hakimiyyət avtoritarizmi daha çox siyasiləşmiş və siyasiləşməyə meyl edən təbəqənin üzərində tətbiq etməklə, xalqın böyük əksəriyyətini siyasətə biganə qalmağa məcbur edən kurs sərgiləyir. Nəticədə də siyasət və siyasi təşkilatlar üzərindəki avtoritarizm geniş xalq kütləsini siyasi prosesdən uzaq salır. Bu neovtoritarizmdir. Belə şəraitdə isə xalq hərəkətinə kütləvi cəlb etməni təşkil etmək qeyri-mümkündür.

4) Sosial vəziyyətin ağırlığı xalq hərəkətini şərtləndirir.

Bu gün Azərbaycanda sosial vəziyyət ağırdır. Maaşlar və təqaüdlər az, qiymətlər baha, korrupsiya və rüşvət əndazəsiz, kommunal xərclər yüksəkdir. Bunu hər bir ölkə vətəndaşı gündəlik həyatında hiss edir və əziyyət çəkir.

Lakin müqayisələr mövcud hakimiyyətin xeyrinədir. Adambaşına düşən gəlir son 17 ilin ümumi müqayisəsində artan xətlə yüksəlib. Hakimiyyət bu sahədə olduqca balanslı siyasət yürüdü və onun təbliğatını qura bilib. Maaşlar çox az artsa da hər il müəyyən faizlə qalxır, inflyasiya ölkə iqtisadiyyatını ciddi təhdid etmir, əhəlinin bəzi borcları dövlət

tərəfindən qapadılır, büdcə sistemində çalışanlara cüzi də olsa rüşvət və əlavə qazanc üçün qeyri-qanuni şərait yaradılır. Bir sözlə, ölkə vətəndaşı sosial qiymətlə üz-üzə deyil. Bir faktor da hakimiyyətin olduqca xeyrinə işləyir. Xalqa müxalifətdə olan əksər qüvvələrin hakimiyyəti dönməndəki, (AXC-Müsavat) sosial vəziyyəti xatırladaraq, təbliğatında bu halı xüsusi yada salmaqla əhalini qismən də olsa sakitləşdirə və ya mövcud vəziyyətə alışdırıla bilər. Demək, sosial problemlərin çoxluğu belə xalq hərəkətinə təkan verən amil kimi çıxış edə bilmir.

5) Parlaq siyasi lider və ya təşkilat faciəvi olmayan, lakin ümumi problemlərin fonunda xalq hərəkətinə bənzər bir proses gerçəkləşdirə bilər.

Hakimiyyətin apardığı siyasət siyasi təşkilatları elə bir vəziyyətə gətirib ki, onlar yalnız mövcudluq və siyasi sistemdə qalmaq uğrunda çaba göstərirlər. Həmçinin, siyasi liderlərin zaman-zaman buraxdıqları səhvlər və nəticəsizlik də onların parlaqlığını itirib, xalqda onlara qarşı inamsızlıq yaradıb. Həm hakimiyyətin, həm də klassik müxalifətin yanaşması yeni siyasi qüvvə və liderin ortaya çıxmasını əngəlləyib. Yeni qüvvənin qarşısını almaq üçün təəssüf ki, iqtidar və müxalifət bəzən “ortaq” fəaliyyət göstərirlər. Hakimiyyət yeni qüvvəni durdurmaq gücündə olmayanda, “o bizim adamdır” şayiəsini klassik müxalifətə ötürüb, klassik müxalifət isə həm özünü bilgilə göstərmək, həm də düşərgədəki yerlərini qorumaq üçün hakimiyyətin bu şayiəsindən gen-boluna istifadə edib - siyasi təşkilatın və liderin fəaliyyətini təftiş etmədən. Demək, parlaq siyasi təşkilat və lider də onun mövcud olmaması səbəbindən kütləvililiyi təmin edə biləcək xalq hərəkəti modelinin gerçəkləşməsinə şübhə altına alır. Spesifik səbəblərdən də danışmışdım.

- Regionçuluq nəticəsində ölkənin bir bölgəsinin digər bölgələr üzərində hegemonluğu da xalq hərəkətinə yaxın bir prosesin başlanmasına ciddi təkan verir.

Azərbaycan siyasətində regionçuluq uzun müddətdir müzakirə və mübahisə doğuran məsələlərdəndir. Hər kəs mövcud iqtidarı həm də regionçu iqtidar kimi tanıyır.

İdarəetmə və milli mənsubiyyət baxımından bizə yaxın olan Qırğızıstanda baş verən son hadisələrin – xalq etirazının – kökündə dayanan zahirə amillərdən birincisi məhz regional amil idi. Azərbaycanda da bu amil var. Lakin mövcud regionçuluq konkret ərazi bölgüsü üzrə aparılsa da, coğrafi şərtlərinə görə fərqlidir. Hakimiyyətin söykəndiyi regionun əhalisi sabit və ərazisi bilinən coğrafiyada deyil, ölkənin bütün regionlarında yaşayırlar ki,

bu da bir regionun sərhədlərini çəkmək və inqilabi əhval-ruhiyyə yaratmaq baxımından yetərli olmur.

- ***Orta təbəqənin güclü basqı altında qalaraq vergi və gömrük, o cümlədən, hüquq mühafizə orqanlarının qeyri-qanuni müdaxiləsi nəticəsində xalqın digər təbəqələrini toparlamaq və siyasi təşkilatlar vasitəsi ilə xalq hərəkəti yaratmaq imkanları da dünya təcrübəsində rast gəlinən faktorlardandır.***

Lakin Azərbaycanda çox az formalaşmış orta təbəqə ya məmur-oligarxların biznes ortağı və ya onlardan asılı şəxslər, ya da mövcud hakimiyyətin basqısı nəticəsində müxalif siyasi təşkilatlarla heç bir əlaqə saxlamayan azsaylı insanlardan ibarətdir ki, onlarla da mövcud rejimə etiraz təşkil etmək ciddi görünmür.

- ***Cəmiyyətdə ideoloji mübarizənin kəskinləşməsi də xalq hərəkətini şərtləndirən əsas amildir.***

Tarix bu tipli ideoloji mübarizələrin nəticəsində xeyli hakimiyyət və ya dövlət quruluşu dəyişikliklərinin şahidi olmuşdur. Partiyadaşlarımızdan tez-tez ideoloji bir təşkilatın formalaşdırılması çağırışları da eşidirəm. Mümkünmü sizcə, əziz partiyadaşlar? Cəlbedici görünən bir neçə ideoloji xətt barədə fikirlərimi sizə çatdırmaqla bu mübarizənin ümumi konturları barədə də təsəvvür yaratmaq istərdim.

a) Ən cəlbedici ideoloji xətt solçuluqdur.

Əslində əhalinin mövcud sosial durumu da bu haqda geniş danışmağa və təbliğat qurmağa imkan verir. Elə model kimi qəbul etdiyimiz Avropa ölkələri və ya demokratların hakimiyyəti kimi tanıdığımız Obama Amerikası da solçuluğa meyilli komandalar tərəfindən idarə olunur. Təəssüflə qeyd edirəm ki, Azərbaycan seçicisi sol ideyaları həzm etməyə hələ ki, hazır deyil. Sol baxışdan danışarkən heç kim onun fəlsəfəsinin fərqi varmadan dərhal Rusiyanı və onun Azərbaycana yaşatdıqlarını, 70 illik əsarəti, işğal olunmuş Qarabağı, 20 yanvarı, Xocalı faciəsini xatırlayır. Siyasət həm də bir reallıqdır. Düzdür, dəfələrlə qeyd etmişəm ki, siyasi təşkilat və ya siyasi lider ictimai rəydən qorxmamalı, ictimai rəyin arxasınca getməməli, əksinə, özü ictimai rəyi formalaşdırmalıdır. Amma solçuluq haqda Azərbaycan vətəndaşlarının baxışları ictimai rəy deyil, fundamental siyasi seçimdir. Yuxarıda qeyd etdiyim problemlər çözülməyə və ya Rusiya mahiyyətini dəyişməyə, Azərbaycan demokratikləşməyə qədər solçuluğa baxış öz siyasi qiymətini və dəyərini yeni

formaya transformasiya etməyəcək. Buna görə də, solçuluğun yeni ideoloji təşkilat yaratmaq baxımından uğurlu seçim ola biləcəyini hesab etmirəm.

Bir fakt da olduqca maraqlıdır, mövcud siyasi təşkilatların hamısı – iqtidar və müxalifət – bütün şüar və bəyanatlarını, fəaliyyətlərini solçuluq üzərində qursalar da, yuxarıda qeyd etdiyim səbəblər acısından özlərinə solçu təşkilatlar demirlər. Demək, solçuluq təşkilat və ya xalq hərəkatı üçün ideoloji baza rolunu oynaya bilməz.

b) Bu gün daha çox səslənən ideoloji xətlərdən biri də dini, daha dəqiq ifadə etsək islam ideologiyasıdır. Bəzən dostlarımız bir qədər irəli gedərək, bu ideologiyanı sosial islam da adlandırırlar.

Son illər ölkə vətəndaşlarının dinə meyllənməsi çox ciddi faktıdır.

İslamı dəyərlərə qayıdış da düzgün ifadə forması ola bilər. Məscidlərdəki kütləvilik siyasi fəaliyyətlə məşğul olan hər bir şəxsi heyran qoymaqla yanaşı, həm də ciddi düşündürür. Əcəba, əgər din bu qədər insanı bir yerə toplaya bilirsə, nədən mövcud hakimiyyəti dəyişdirmək üçün bu ideoloji bazanı seçərək kütləvi təşkilat yaratmıyıq? Amma möhtərəm dostlarım unudur ki, məscidlərdəki bu kütləviləyin özü belə İslamın bütövlüyündən çox parçalanmasından doğan kütləvilikdir. Tələsməyin, izah edəcəyəm. Biz bir vəhhabi məscidindəki kütləviləyi görürük, bir cəfəri məzhəbinin tərəfdarlarının toplandığı

Allah evinə baxırıq, biz nurçuları izləyirik, bir ələvilərə, bir ismaililərə və s. heyran qalırıq. Bu təriqətlərin nə qədər məscidləri var? Barmaqla sayıla biləcək qədər. Demək, o kütləvilik bizi aldatmamalıdır. Bu bölücülüğün nəticəsindən çox azsaylı məkana yığışan insanların ümumi sayıdır. Heç sayı bilinməyən şiə məscidlərində həmin qələbəliyin şahidi oluruqmu? Və ya şimal bölgəsində sünni məscidləri aşıb-daşırırmı?? Məncə cavab aydındır. Aydın olan həm də odur ki, Azərbaycanda İslam dininin çoxsaylı təriqətlərinin daşıyıcıları, regionlar üzrə bölünür və onları əgər Allahın adıyla bir araya yığmaq, bir məsciddə ibadət etdirmək mümkün deyilsə və ya müşküldürsə, bir siyasi təşkilat, bir siyasi lider sosial islam və ya islam ideologiyası ilə insanları bir araya toplaya bilərmi? Yenə də cavabı özünüz verin. Bəzən dostlarımız dinə bağlı soydaşlarımızı daha mübariz, yetkin, ardıcıl və kütləviliyə meyilli kimi xarakterizə edirlər. Məncə bu da mübahisəyə açıq olan məsələdir və onun üzərində siyasi təşkilat formalaşdırmaq və ya hərəkət yaratmaq mümkün deyil.

Ən kütləvi və mübariz hesab edilən vəhhabi təriqətinin nümayəndələrinin topladığı məscidə bir neçə il əvvəl əl qumbarası atıldı, məscid qapadıldı. Bu gün də fəaliyyət göstərmir. Sizcə, ictimai təzyiqlə nədən həmin qrupun hərəkətə keçərək ibadət yerlərini geri qaytarmasına stimulaşdırmaq – söhbət hakimiyyət dəyişikliyinə yox, onlara məxsus ibadət yerinin, həm də Allahın evinin açılmasından gedir. Və ya Cümə məscidinin taleyi heç bizləri kütləvilik və mübarizlik haqqındakı illüziyalardan xilas olmağa yardım etməzmi? Bəlkə Fatimeyi-Zəhra, ya Mir Tağı Ağa məscidlərinin taleyi haqda danışım? Yoxsa dindar qardaşlarımız dini baxışları və qaydaları yalnız namaz, oruc, xüms, zəkat və həcc ziyarəti kimi qəbul edirlər? Bu barədə də düşünməyinizi çox istərdim. Mənə elə gəlir ki, ideoloji seçim olaraq, islam və ya sosial islam təşkilatlanaraq, xalq hərəkətinə yaxın bir modelə ortaya qoymaq üçün bugünkü şərtlərə uyğun deyil.

Bunu da qeyd etməyi vacib bilirəm. Biz dinin dövlətdən ayrı olduğu cəmiyyət qurmaq niyyətindəyik. Bütün mübarizəmiz azad, demokratik cəmiyyət quruculuğu üçündür. Təkcə hakimiyyəti dəyişmək naminə dini mübarizəmizin, demək, həm də demokratik mücadilənin içərisinə pərçilmək həm özümüzə, həm insanımıza, həm də dövlətimizə ciddi ziyan vurur. Heç bir halda din, vicdan azadlığı siyasətə qarışdırılmamalı, bacardıqca hamımız çalışmalıyıq ki, dini siyasətə alət etmək istəyənlər də meydanlara ayaq açmasınlar.

c) Millətçilik də çox səslənən ideoloji xətlərdən biridir.

Dinimizdə təriqətlər çoxluğu problem yaradan səbəblərdən biri olduğu kimi, Azərbaycanda millətçilik də etnik-milli qrupların çoxsaylı və kompakt coğrafiyaya malik olması baxımından, o cümlədən dünyanın bugünkü baxış bucağından - yeri gəlmişkən, bu islam və ya sosial islam modellərinə də aiddir – daha uğurlu görünən və effekt verən seçim deyil. Həm də hələ çoxluğun öz milli adını müəyyən etmədiyi bir ölkədə.

d) Bəlkə liberalizm vətənimizi bu problemlərdən azad edə biləcək kütləvi hərəkət formalaşdırmaq üçün ən yaxşı ideoloji seçimdir?

Azərbaycan cəmiyyəti hələ liberalizmin nə olduğunu bilmir və onu qəbul etməyə hazır deyil, belə bir ideoloji mübarizə ilə ölkədə yeni ictimai-siyasi proses başlamaq üçün münbit şərait yoxdur.

Maarifləndirmək, bu ideologiyayı vətəndaşa çatdırmaq üçün 24 saat təbliğat apara bilən tv-lərə ehtiyac var. Nə internetin, nə də çap məhsullarının bu ideologiyayı seçiciyə həzm etdirmək imkanları yoxdur.

Hərəkət insanların kütləviliyindən doğan bir proses, ideolojilər qruplarının maraqlarını ifadə edən hadisədir. Biz hərəkətdən danışırıqsa demək, ideoloji seçimlərdə bu qədər özəllikləri və çətinlikləri olan, ideolojilərin bazasında xalq hərəkəti formalaşdırmağın çətinliyini, bəlkə mümkünsüzlüyünü də doğru dürüst qəbul etməliyik.

Bir variant da ən çox səslənən fikir kimi sizləri düşündürür-mövcud siyasi qüvvələrin konsolidasiyasının bazasında formalaşdırılan xalq hərəkatı. Yuxarıdakından daha real səslənən və praktik görünən bu modeli tətbiq etməklə Azərbaycanı mövcud durumdan çıxartmaq olarmı?! Elə müxalifət funksionerlərinin böyük əksəriyyəti də məhz belə bir təmərküzləşmə və bloklaşmanı daha optimal bir çıxış yolu hesab edirlər.

Lakin, bu birliyi təşkil etmək özü də çox ciddi səslənmir. Çünki müxalifət qüvvələri arasında münasibətlər az qala hakimiyyətə münasibətdən də pisdir. Zaman-zaman müxalifət nümayəndələrinin bir birinə qarşı səsləndirdikləri ittihamlar indi birliyin qarşısında ən böyük əngələ çevrilib. İttihamlar birləşə bilməməyin ən üzdə olan səbəbidir. Daha dərin səbəblər də var ki, onlara da toxunmaq istərdik . Azərbaycanda siyasi partiyaların sayı olduqca çoxdur və bu partiyaların heç biri özünün gerçək gücünü etiraf etmək niyyətində deyillər.

Hamı özünü az qala bir nömrəli partiya statusunda görür. Proseslərə yanaşmada və bloklaşmada təəssüflər olsun ki, özünü reallıqla deyil, arzu və istəklərinə uyğun yerdə görmək istəyirlər. Təbii ki, partiya kimi elan olunan bütün siyasi qurumları bir çətir altında toplamağın özü ilk baxışdan cazibədar görünsə də, fəsadları daha çoxdur. Bir anlıq təsəvvür edək ki, açıq qapı prinsipi ilə biz hakimiyyətə müxalif hesab edilən hər kəsi bir blok çərçivəsində birləşdirdik – nəzəri cəhətdən mümkündür. Lakin hakimiyyətin siyasi partiyalara münasibətində elə ənənələr formalaşmış ki, belə bir qurumun perspektivini təsəvvür etmək çox çətindir. Qısa zaman kəsiyində hər kəsin topladığı bu qurum hakimiyyətin nəzarətinə keçə və ya onun planlarını icra edən amorf təşkilata çevrilə bilər. Bir sədrdən ibarət olan partiyalar var ki, hakimiyyət çox ucuz yolla onların maraqlarını təmin edir. Konsensus və ya sadə səs çoxluğu ilə qərarları yönləndirmək, ya da qəbuluna mane olmaq hakimiyyət üçün elə də çətin olmaz. Azərbaycan müxalifəti belə birliklərin acısını çox yaşayıb. Siyasi partiya rəhbərlərinin maraqları o qədər tez ödənilən və siyasilikdən uzaqdır ki, hakimiyyət sədrlərin əksəriyyəti ilə çox asan dil tapır. Ona görə geniş birliyi xalq hərəkatı modelinə çevirmək çox çətindir. Geniş birlikdən fərqli təyinat üçün istifadə etmək və yeni ictimai siyasi vəziyyət yaratmaq mümkündür ki, bu barədə də məqaləmdə az da olsa toxunacam.

Bəlkə real gücü olan siyasi təşkilatlar bir araya gəlsinlər, yeni birlik yaratsınlar? Bu da olduqca cəlbədicə və mümkün görünən variant hesab oluna bilər. Lakin zahirən sırayı vətəndaşdan tutmuş partiya üzvlərinə qədər hər kəs “niyə birləşə bilmirsiniz” sualını

asanlıqla verir və bizim bir arada olmamağımızı hamımızın qəbahəti hesab edir. Əslində bu sualı verən hər kəs bir xeyli dərəcədə haqlıdır. Amma son dəfə 2009-cu ildə bir araya gələn müxalifətin ən sanballı birliyi qısa zamandan sonra elə ittihamla dağıldı ki, indi bir araya gəlmək çox müşkül görünür. Dağılma səbəbləri barədə çox geniş müzakirələrimiz olub. Onlara toxunmaq istəməzdim, lakin tezislər şəklində də olsa ümumi məlumat üçün bir daha sadalayım.

Seçkinin nəticələrinə əvvəlcədən formalaşmış ümitsizlik düşüncəsi...

Müsavət Partiyası 2009-cu ilin bələdiyyə seçkiləri öncəsi belə qənaətə gəldi ki, növbəti mərhələdə müxalifətin geniş birliyi onun məğlubiyyəti, müxalifət koalisiyasında olan Ümid, ADP, VİP-in isə qazancı ilə nəticələnmə bilər. Blok qalsa idi hakimiyyət nümayəndələri beynəlxalq təşkilatların da isti münasibət göstərdikləri müxalifətin böyük birliyinə bələdiyyə və parlament seçkilərindəki neqativ yanaşmanı sərgiləyə bilməzdilər. O cümlədən, vətəndaşların ən azı 25%-i də müxalifətin birliyi fonunda prosesə seyrçi qalmaz və prosesə qoşulmağa cəhd göstərərdi. Beynəlxalq dəstək və seçici aktivliyi hakimiyyəti müxalifətin müəyyən uğurlarını tanımağa məcbur edərdi. Bu halda isə Müsavat onunla birlikdə olan yuxarıda adını çəkdiyim 3 partiya bələdiyyə və parlament seçkilərində hakimiyyətin zərəni ayıra biləcəyi yerləri daha dar çərçivədə özü almağa səy göstərdi. Bunun üçün isə müxalifətin böyük birliyi dağıldı, əvəzində radikal müxalif bəndə sahiblənmiş kiçik birlik ortaya çıxdı. Müsavat ən uğurlu variant kimi AXCP-Müsavət birliyini seçdi. Onunla bir yerdə hakimiyyətə qarşı mübarizə aparan siyasi təşkilatları ləkələməkdən, çamur atmaqdan belə çəkinmədi. Hətta iddia edirəm ki, qazanc əldə etmək üçün hakimiyyətin müəyyən qolu ilə də danışığa getdi. Parlament seçkilərinə bir ay qalmış heç bir mənası olmayan, siyasi-hüquqi, mənəvi anlam verməyən addım da atdı, MSK-da boş qalmış yerə öz namizədini verdi. Hakimiyyətin həmin qolunun isə Müsavatın maraqlarını təmin etməyə sadəcə gücü çatmadı.

Gələcək illərdə Ümid Partiyasının güclənəcəyi qorxusu hərəkəti dağıtdı.

AXCP hakimiyyətin ona münasibətini və gələcək illərdə daha sərt davranacağını çox gözəl anlayır və yerli strukturların, mərkəzi aparatın tam iflic vəziyyətində olduğunu bilir. AXCP rəhbərliyinə o da məlumdur ki, qərarlısız, yerli struktursuz uzun müddət partiyayı ayaqda saxlamaq çox çətindir. AXCP-də bu proses bu gün də davam edir. Onlar ya birlik modeli tapmalı, ya da getdikcə kiçilməlidirlər. Müsavat partiyasının növbəti qurultayı bu təşkilatın

gələcək taleyində çox mənfi rol oynayacaq. Partiya daxilində qrup maraqları və bu qrup rəhbərlərinin şəxsi münasibətləri İsa Qəmbərin sədr olmadığı Müsavatı çox çətin duruma salacaq. Bunu Azərbaycan cəmiyyəti ilə yanaşı İsa Qəmbərin özü də bilməmiş deyil. Ona görə də Müsavat Partiyası ondan güclü müxalif təşkilatın mövcudluğunu heç istəmir. Heç bir irsi hakimiyyət bazası olmadan Ümid kimi bir partiya formalaşmış ortaya çıxa bilibsə, AXCP və Müsavatın zəif olduğu bir zamanda Ümidin mərkəzdə olmayacağı təminatı heç kimdə yoxdur. Hər kəs anlayır ki, Ümid ilk fürsətdəcə ölkənin ən böyük müxalifət partiyası olacaq. Bunun üçün də Müsavat birliyi dağıtmalı, müxalifət birliyindən Ümidin dividendt götürməsinə imkan verməməli, partiyanın sədri, yolu barədə cəmiyyətə yanlış informasiyalar ötürməli idi.

Hərəkəti dağıtmaq həm də hakimiyyətin maraqlarına xidmət edirdi.

Hərəkəti dağıtmağı qarşısına məqsəd qoyan Müsavatla hakimiyyətin maraqları üst-üstə düşdü. Müsavat sanki hakimiyyətə öz xidmətini təklif edərək hərəkəti dağıtdı və iqtidardan xidmətinin əvəzini gözlədi. Yuxarıda qeyd etdim ki, bu istiqamətdə Müsavat hakimiyyətin müəyyən qolu ilə əlbir işləyirdi. Plan baş tutdu və hakimiyyət də Müsavatın köməyi ilə müxalifəti dağıtdı. Daha başqa səbəblər də var. Lakin saydığım səbəblər də müxalifətin böyük birliyinin dağılması haqda ətraflı və müfəssəl bilgi verir. Bütün bunlardan sonra müxalifətin yenidən həmin formatda və ya həmin formata yaxın birlikdə birləşməsinə böyük əngəllər törədir. Bir məqam da diqqətçəkəndir. Qeyd etmişdim ki, bütün siyasi qüvvələri bir çətir altında toplayaraq onlardan başqa təyinat üçün istifadə etmək və Azərbaycanın demokratikləşməsinə töhfə vermək olar. Müxalifətin ümumi yükünü müəyyən edən bir birlik formalaşdırılmalı, (məs: Ümid, Müsavat, AXCP, KXCP, ADP, ALP, AMİP) sonra bu birlik cəmiyyəti narahat edən ayrı-ayrı problemləri ardıcıl olaraq müzakirəyə çıxarmaqla birlikdən kənar qalan siyasi-ictimai təşkilatları və şəxsləri Azərbaycanın demokratikləşməsi prosesinə cəlb etməli, bununla da iqtidarın yanında yer alan və ya ona yaxın olan qüvvələri yavaş-yavaş sıralarına cəlb etməlidir. Bu gün həm münasibətlər, həm də mövqelər baxımından bir sıra siyasi qüvvələrin demokratikləşmə prosesində bizimlə bir sırada dayanacağı kimlərdəsə şübhə yarada bilər. Amma qəbul etməliyik ki, iqtidara yaxın və ya çox yaxın məsafədə dayanan qüvvələrin böyük əksəriyyəti heç də ideoloji-siyasi baxımından mövcud hakimiyyətin yanında deyillər. İqtidar, pis-yaxşı, o siyasi qüvvələrin maraqlarını - şəxsi və ya siyasi mənada - təmin edir. Müxalifətin əksər hissəsi isə həmin

qüvvələri daha çox iqtidarın yanına itələyir. Unuduruq ki, iqtidarın yanına itələdiyimiz insanlar onu cəmiyyətə və beynəlxalq ictimaiyyətə daha haqlı və güclü göstərməyə xidmət edir. Cəmiyyətimizin problemlərinin kompleks həlli təbii ki, mövcud iqtidarın öz yerini demokratik qüvvələrindən birinə verməsindən keçir. Lakin illər uzununu səbəblərdən asılı olmayaraq, bizlər bunu gerçəkləşdirə bilmirik. Bəs necə olsun? Biz iqtidarı dəyişə bilmirik, iqtidar siyasi partiyaları ya öz yançısına çevirir, ya da zəiflədir.

Amma cəmiyyət və vətəndaşlar da bizim kompleks həll etmək istədiyimiz məsələlərin – yəni hakimiyyət dəyişikliyinə – öz həllini tapmamasından çox məyuslaşır və siyasi təşkilatlara güvəni tükənir. Zəif siyasi qüvvələr də perspektivlərini hakimiyyətdə möhkəmlənmiş iqtidarla əməkdaşlıqda görür. Müxalifətin əsas qüvvələri isə iqtidar səfəndə yer alan qüvvələri satqın, xain elan etməklə onların hakimiyyətə daha çox yaxınlaşmasına kömək edir. Tez-tez səslənən fikirlərdən biri də budur ki, müxalifətin real sərhədi bilinməlidir – kimin kim olduğu açıq görünməlidir.

Demokratik cəmiyyətlər siyasi partiyaların təsnifatını çox asanlıqla müəyyən edir. Bir azad seçki hər kəsi öz yerində göstərir və o cəmiyyətlərdə siyasi təşkilatın imitasiya etməyə ehtiyacı qalmır. Bizim kimi ölkələrdə isə vəziyyət fərqlidir. İqtidarın siyasi təşkilatlara, proseslərə, seçkilərə münasibəti qeyri-ənənəvi olduğu üçün yanaşmamız da standart olmamalıdır.

Real sərhədlərin çəkilməsi heç nəyə ciddi təsir etmir. Əksinə, cəmiyyətin həтта həlli mümkün olan problemləri belə hakimiyyətə daha sərt münasibət sərgiləyən qüvvələrin dilindən səsləndikcə iqtidar xarakter və mahiyyətinə uyğun olaraq problemi həll etmək əvəzinə, onu daha da dərinləşdirir. Hakimiyyət qüvvələri ictimai rəydə müxalifətdən gələn və ya onun dilindən səslənən problemi həll edən zəif iqtidar kimi görünməkdən qorxur. Həmçinin, hakimiyyət müxalifət adlanan qurumları – fərqi yoxdur real, radikal və ya konstruktiv – özünə sərf edən şəkildə bölməklə ona qarşı olan qüvvələri bir-birinə hədəf göstərir, döyüşən tərəflər iqtidarın təsnifatlandığı müxalifət olur. Nəzərə alsaq ki, bölünən müxalifətin özü başlanğıcda bir təşkilatda fəaliyyət göstərən insanlar olub, onun cəmiyyətə də təsir etmə imkanları haqda düzgün nəticə çıxara bilərik. Digər tərəfdən, hakimiyyət müxalifəti öz istəyinə uyğun kateqoriyalara böldükcə cəmiyyətdə fikirlər haçalanır, müxalifətə inamsızlıqla yanaşı, həm də iqtidar daha haqlı görünür. Yuxarıda göstərdiyim birlik formatında bir ictimai-siyasi qurum formalaşdırılırsa cəmiyyətin ümumi problemlərinə münasibətdə iqtidara yaxın hesab edilən və özünə müxalifət deyən – cəmiyyətin onları qəbul etməməsinə rəğmən – bütün qüvvələri də prosesə cəlb etmək çox asanlaşar. Biz fundamental həll yolunu iqtidarın dəyişməsində görürük, amma cəmiyyətin kompleks həll variantına qədər də siyasi təşkilatlardan gözləntiləri var. Məs: korrupsiya və rüşvətxorluğa qarşı mübarizə. Bu istiqamətdə hakimiyyətə qarşı mübarizə üsulundan asılı olmayaraq, hər bir siyasi təşkilat mövqe nümayiş etdirə bilər. Biz deyəndə ki, ölkədə korrupsiya və rüşvətxorluq baş alıb gedir, iqtidar inad və israrla üzərimizə gəlir, yanımıza buraxmadığımız və ya qəbul etmədiyimiz siyasi qüvvələr isə ümumi ansamblın kənarında qalırlar. Hamının deyə biləcəyi sözü bir yerdə demək üçün hamıya şərait yaratmaq, iqtidarı problem qarşısında təkləmək, ona yaxın qüvvələri nə qədər mümkündür ondan uzaqlaşdırmaq, nəticə etibarlı ilə, hakimiyyəti problemi həll etməyə vadar etmək lazımdır. Mən tək rüşvətxorluq və korrupsiya ilə bağlı dedim, söz və mətbuat azadlığı, insan haqlarının qorunması, sosial problemlər, kommunal xərclərin çoxluğu və s. hamının birgə qaldıra biləcəyi məsələlərdir. Ola bilsin ki, bizim qəbul etmədiyimiz qüvvələr hakimiyyət dəyişikliyi məsələsində, seçki məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərdə, konstitusiyaya islahatlarında bizimlə bir yerdə olmasınlar. Bunu faciə etməməli və həmin siyasi təşkilatın tam şəkildə iqtidar düşərgəsinə sıxışdırılması üçün bəhanə axtarmamalıyıq. Cəmiyyət problemlərinin həlli üçün daha çox insan iqtidara qarşı olarsa o da nəticə çıxarmağa məcbur

olar. Bir də görürsən ki, bir siyasi məhbusun azadlığı üçün daim iqtidarın yanında olan bir ziyalıya və ya tanınmış şəxsə imzası üçün nə qədər dil tökürük, amma siyasi təşkilat rəhbərini – özü də o ziyalıya nisbətən daha aydın mövqeyi olan – prosedən kənarda qoymaqdan az qala həzz alaraq, kimlərə sə müxalifət vəsiqəsi verməməyimizi böyük qəhrəmanlıq hesab edirik. Bu da onsuz da seyrək olan sıralarımızı bir daha seyrəldir, həll olunmayan problemlərin üzərinə problem gətirir. İqtidar yanımızdakıları oğurlayır – biz yanımıza gəlmək, ən azı hansısa problemləri bizimlə birgə səsəndirmək istəyənləri özümüzə uzaqlaşdırırıq. Niyə? Çoxmu güclüyük? Mənə elə gəlir ki, birliyin formatı müəyyən edildikdən sonra hər bir siyasi təşkilatlardan, fərdlərdən Azərbaycan problemlərinin həlli naminə doğru-dürüst yararlanmalı, hər kəsdən yerində istifadə etməliyik. Onda iqtidar daha çox əndişə keçirər, daha az adamla qalar, daha tez təklənər. Biz isə cəmiyyətə həm barış, həm anlayış, həm də problemlərin həlli baxımından təmərküzləşə bilən siyasi fəlsəfə bəxş etmiş olarıq. Çox təəssüf ki, müxalifət qüvvələri birliyin bu modelindən də heç bir zaman istifadə etməyərək iqtidarın daha asan manevr etməsinə şərait yaradıb. Birlik modelləri içərisində ən az səsənen model olsa da, buna da toxunmağı vacib bildim.

Siyasətin xammalı insandır. Hakimiyyət uzun illərdir bizdən insanları alır – qorxudur alır, repressiya edir alır, aldadır alır, şirnikləndirib alır... İlk vəzifəmiz insanları qazanmaqdır. İnsanları bugünkü şərtlər daxilində kütləvi qazanmağın – yəni xalq hərəkatı modelində - mümkünsüzlüyü barədə yuxarıda bəhs etdik. Demək, fərqli yol tapmalıyıq. Nizamnaməmiz və daxili inamımız çevrilişsiz, inqilabsız, qansız-qadasız hakimiyyət dəyişikliyi diktə edir. Elə beynəlxalq qurumlar və mövcud yanaşmalar da demokratiyaya fazalı keçidi daha uyğun model hesab edirlər. Demokratiyaya keçidin yolu isə insanları hakimiyyət dəyişikliyi marağı çərçivəsində siyasi təşkilatda birləşdirməkdən keçir. İnsanları necə qazanaq, onları sıralarımıza necə cəlb edək? İlk növbədə, demokratik cəmiyyət quruculuğu üçün nə lazım olduğuna diqqət edək. Demokratiya idarəetmə formasıdır, demokratiya yaşam tərzidir, demokratiya xalq hakimiyyətidir – bu kimi nə qədər desəniz ifadə tapmaq mümkündür. Amma necə ifadə etməyimizdən asılı olmayaraq demokratiyanı ya idarəetmə, ya yaşam tərzini kimi seçənlər, ilk növbədə, öz düşüncə tərzinə görə fərqlənən insanlar olublar. Azərbaycan iqtidarında çoxluq totalitar sovet düşüncəsindən qurtula bilməyən, sovet idarəçiliyini mükəmməl idarəetmə forması hesab edən əski

kommunistlərdir. Məhz kommunist təfəkkürü də onlara demokratik cəmiyyət qurmağa, fərqli düşünməyə imkan vermir. Təəssüflə qeyd etmək istərdim ki, mövcud Azərbaycan müxalifətinin böyük əksəriyyəti 1992-1993-cü illərdə demokratik hakimiyyət dövrü hesab edilən zamanlarda vəzifə başında olub, sonra hərbi qiyamı nəticəsində devrilib, mövcud iqtidarı vəzifəyə, rəhbərliyə dəvət edib, illər keçdikcə arzu etdikləri hakimiyyəti qura bilmədikləri və ya mübarizələri nəticəsizliklə sonuclandığına görə indiki iqtidara oxşamağa başlayıblar. Bu gün mahiyyətə kommunist olmayanlar iqtidarın kommunist sayacağı idarəçiliyini iqtidarı qorumağın tək yolu hesab edirlər. Təbii ki, belə düşüncənin formalaşmasında mövcud iqtidarın hakimiyyətini bu sayaq idarəçiliklə uzun illər qorumasının da əhəmiyyətli rolu var. Müxalifət düşürgəsində olan bu totalitar düşüncə ilə demokratik cəmiyyət qurmaq mümkünsüzdür. Demokratiyanın birinci şərti düşüncədir. Biz ilk növbədə düşüncə, fikir, yanaşma etibarını ilə fərqli olan insanları sıralarımıza cəlb etməyi və ya onlarla bir sırada durmağı bacarmalıyıq. Belə insanlar siyasətə gəlməyə qədər demokratik cəmiyyət quruculuğu prosesi başlamayacaq. Bir tərəfdə mövcud iqtidar – onun kimi düşünməyənləri, hadisələrə onun pəncərəsindən baxmayanaları vətən xaini adlandıran hakimiyyət, digər tərəfdə eyni düşüncəli müxalifət - iqtidarı və onun fikrini dəstəkləyənləri satqın, işbirlikçi elan edən qüvvə. Bu yanaşma ortada olduqca Azərbaycan dəyişməyəcək. Seçici, ziyalı, gənclik tükü tükədən seçə bilir.

Hakimiyyət dəyişikliyi ilə bağlı seçici qarşısında aparılan təbliğat və çıxışlardan sonra ən çox səslənən fikir – “guya başqası gəlsə nə edəcək” – kimi ironik sualdır. Bu sualı doğuran səbəb isə müxalifətlə iqtidarın mahiyyətə oxşarlığıdır. Biz iqtidara oxşamağı tərgitməliyik – zahirən və daxilən. İqtidar da söyür, biz də, iqtidar da barmaq silkələyir, biz də, iqtidar da beynəlxalq təşkilatların üzərinə gedir, biz də, onlar da öz daxilində fərqli düşüncəyə düşməni kimi baxır, biz də, görün nə qədər oxşarıq? Fərqlərimiz də var, təbii ki... Amma heç kim təminat vermir ki, əlimizdə hakimiyyət olarkən bu fərqlər dərhal aradan qalxaraq bizi mövcud iqtidarın eynisi etməyəcək? Hələ ortada olan qüvvələrin əksəriyyətinin üzərində uğursuz hakimiyyət damğası var ikən (1992-1993-cü illər)... Mövcud müxalifət qüvvələrinin böyük əksəriyyətinin iqtidara oxşadığını qeyd etdim. Qeyd edilməli məqamlardan biri də müxalifət qüvvələrinin də artıq kifayət qədər yaşlanması, çevik, ardıcıl və ümidli siyasət sərgiləməməsidir. Adını çəkmək istəmədiyim kifayət qədər müxalifətçi dostlarımız var ki, onlar artıq təqaüdə necə gedəcəklərini düşünürlər. Həm bu düşüncənin

ortada olması, həm də dəyişən dünyada özlərini dəyişə bilməyən qüvvə halında qalmaları müxalifətin demokratik proses başladacağına ümidi tam öldürür. Elə iqtidar da müxalifətin bu zəif nöqtələrini görərək, klassik müxalifəti səhnədən getməyə qoymur, siyasi vitrini mövcud müxalifət qüvvələrinin içərisindən çıxarılan qüvvələrlə bəzəməyə çalışır. Əvəzində siyasətə müstəqil və ya ictimai təşkilatlar, sosial şəbəkələr vasitəsi ilə daxil olan gəncləri, yeni simaları əziz, onlarla daha amansız davranır. Sadaladığım məqamlar bir daha göstərir ki, sıralarımıza prosesi apara bilən yeni düşüncə sahiblərini cəlb etməkdən başlamalıyıq. Cəlb etmə məsələsi gündəmə gələn kimi heç kəs yuxarıda qeyd etdiyimiz ideoloji hərəkət modelinin ortaya gətirilməsini şərt kimi irəli sürməsin. Hakimiyyətdə olan qüvvələr müxalif olan bizləri ona görə prosedən uzaqlaşdırmağa, əzməyə, sıradan çıxarmağa çalışmır ki, Azərbaycanı bizdən çox sevirlər və ya Vətənə bizdən daha çox bağlıdırlar. Sadəcə ona görə ki, şəxsi həyatlarının komfortunu məhz oturduqları kürsünün onlara verdiyi qanuni və qeyri-qanuni imkanlarından təşkil edə biliblər. Demək şəxsi komfortları naminə hamımızı əzirlər. Biz də iddia etsək ki, siyasətə gəlişimizin tək səbəbi ictimai maraqlardır, səmimi olmaırıq. Hər birimiz həm də hakimiyyətin verdiyi qanuni üstünlüklərlə öz şəxsi həyatımızı daha yaxşı qurmaq niyyətindəyik. Bugünkü vəziyyətdə bizə elə gəlir ki, biz daha vicdanlı və qanuni şərtlərlə Azərbaycanın maraqlarını, həmçinin öz şəxsi istəklərimizi gerçəkləşdirə bilən hakimiyyət qura bilərik. Demək, hakimiyyətə gəlmək üçün ardıcıl və davamlı, dözümlü və dayanıqlı, o cümlədən maraqlarını siyasət vasitəsilə gerçəkləşdirmək istəyən insanları tapmalıyıq. Bunların sayı hərəkət və ya təşkilatın gücünü göstərəcək qədər olmamalıdır. Bu say ən yaxşı halda qanunverici orqanın sayı (+ 25 nəfər = 150 nəfər) qədər olmalıdır. Bu gün biz (125+25 nəfər) Respublikanı idarə etməyə, demək, həm də siyasət vasitəsi ilə şəxsi həyatını təmin etmək istəyən – istəkli və ardıcıl olan, düşüncə etibarını ilə bu iqtidara və müxalifətin əsas hissəsinə oxşamayan iddialı siyasi liderlər (bu ifadəyə aydınlıq gətirəcəyəm) ortaya çıxara bilməyəcəyiksə, deməli hakimiyyətə gəlmək və ya uğur qazanmaq sadəcə bir illüziyadır. Əziz partiyadaşlar, sizi inandırım ki, bu say o qədər də çox deyil. Biz israrlı axtarışa başlasaq, çox qısa bir zamanda ən azı bu sayın yarısı – məhz düşüncə fərqi və siyasi iddiasını gerçəkləşdirmək naminə ardıcıl olan siyasi adamlardan söhbət gedir - ilə yeni proses başlaya bilərik. Biz məcbur deyilik ki, ümumi ifadə etdiyimiz sayı toparlayıb sonra prosesə başlayaq.

Mövcud olanlarla belə bu prosesə yanvar ayının 1-dən etibarən başlamaq lazımdır. Bu gün ən azı 20 nəfər – demək həm də 20 dairə - bu prosesi başlaya bilər. Biz inandığımız yolu uğurla qət etməyə başlayıb, onun nəticələrini cəmiyyətə və partiyaadaşlarımıza göstərə bilsək, çox yaxın zamanlarda sıralarımız genişlənəcək. Nizamnamə prinsiplərinə uyğun olaraq mövcud partiya strukturları saxlanılmaqla, dairə rayonlarının qurulması xətti götürülməli, dairə, məntəqə komissiyaları da məhz həmin prinsiplə formalaşdırılmalıdır. Növbəti Parlament seçkilərinə qədər bir dairədə 5 il ardıcıl işləməyi bacarmalıyıq. Qarşıda 3 il seçkisiz dövr var. Ərazimizdə insanları qruplara bölərək – rayonlarda tayfalara – onların maraqlarını öyrənməliyik. Biz ümid etməməliyik ki, seçici iqtidarı sevmədiyi və onun problemlərini həll etmədiyi üçün bizdən başqa kimsəyə səs verməyəcək. Qəbul etməliyik ki, seçici, sadəcə, seçkini boykot edə bilər – təbii ki, narazı təbəqə. Hakimiyyət onun olan, aldada bildiyi, cari maraqlarını təmin etdiyi seçicisini seçkiyə gətirə bilər. Bizim narazı protest elektoratı hesab etdiyimiz seçici isə sadəcə heç kimi seçməyə həvəs göstərmir. Əvvəlki illəri misal gətirib də düşüncələrimizi qarışdırmayaq. Məsələn: 2000-2003-cü illərdəki vətəndaş aktivliyini. O dövrdə vətəndaş aktivliyi seçki günü seçicinin səsverməyə gəlişi ilə ölçülürdü. Bu sadəcə vətəndaşın üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirməsi idi. Bununla yanaşı, siyasi təşkilatlar, namizədlər və onların komandası vətəndaşla bərabər, öz üzərinə düşəni yerinə yetirə bilmədi. Hakimiyyətin mahiyyəti bizə bəllidir. Seçkini saxtalaşdırmaq üçün bütün çeşidli variantlardan – ağıla gələn və gəlməyən – istifadə edir. Siyasi təşkilatlar heç bir zaman iki işi paralel görməyə özlərini hazır hesab etməyiblər.

Bunun nəticəsində də biz bir cəbhədə udanda, digər sahədə hakimiyyət bizi diqqət etmədiyimiz yerdə udub. Elə 2003-cü ildə ortada hər cür qalibiyyət görünürkən məntəqə və dairələrdə müşahidə missiyasını çox zəif yerinə yetirə bildik. Bakıda və iri şəhərlərdə təşkil etdiyimiz müşahidələr kütləvi olmadı. Kənd rayonlarında isə azsaylı partiya üzvlərimizdən başqa heç kim bu missiya üçün sıralarımıza qoşulmadı. Müşahidə missiyasını yerinə yetirəcək üzvlərimiz isə ya əvvəlcədən polis nəzarətinə götürüldü, ya da qorxudularaq prosesdən çəkindirildi. Çox azsaylı müşahidəçilərimiz isə seçkidən dərhal sonra yaşadıkları ərazini hakimiyyət nümayəndələrinin təzyiqi nəticəsində tərk etməli oldular. 2003-cü ildə biz prosesi birtərəfli apardıq. Çağırışlarımız daha çox səsvərmədən sonra səsleri məntəqə qarşısında, sonrakı gün də meydanlarda qorumaq xarakteri daşıyırdı. Hüquqi sənədlərin əldə edilməsi, seçki nəzarətinin həyata keçirilməsi istiqamətində kütləvililiyi təşkil etmək qədər iş görmədik. Seçkini həm kütləvilik, həm də hüquqla udmağı bir strategiya kimi qarşımıza qoya bilmədik. 2003-cü ildə Azərbaycandan az sonra hakimiyyət dəyişikliyi yaşayan Gürcüstan, 2004-cü ildə Ukrayna müxalifəti seçkidən öncə bizim kimi kütləvilik nümayiş etdirə bilməsələr də, seçkinin nəticələrinin hüquqi sənədlərlə tanınması və müşahidə missiyasını həyata keçirmək baxımından mütəşəkkil bir sistem təşkil etmişdir. Hüquqi sənədlər əldə edilən kimi də xalqın kütləvililiyini təmin edən proses başladılar. Bizdə vəziyyət bir qədər başqa olsa da, prosesi həmin məcraya yönəltmək üçün kifayət qədər imkan var idi.

Əziz partiyadaşlar, iddia etməyə ki, Azərbaycan polisi, seçki müşahidəsi həyata keçirərkən kütləvi saxtakarlığa etiraz edən müşahidəçiləri seçki məntəqəsindən qovur, həbs edir, protokol tərtib edib prosesdən uzaqlaşdırır. Təbii ki, belə hadisələr demək olar hər dairənin ərazisində baş verir. Amma hər məntəqədə olmur. Olsa-olsa bir dairənin ərazisində cəmi bir neçə məntəqədə bizim aktiv müşahidə missiyamız təşkil olunur. Əgər qalib gəlmək istəyən namizəd hər dairədə və ya məntəqədə, sonra da Respublikada onun namizədliyi üçün prosesə qoşulan bir faiz seçici tapa bilmirsə, qalibiyyət xülyadır. Əgər biz dairə ərazisində qələbəmizin qorunması üçün 1% aktiv vətəndaş (seçici sayının bir faizi nəzərdə tutulur) tapıb onu ya sıralarımıza cəlb edə, ya da təəssübkeşimizə çevirib müşahidə missiyamızda mövqə sərgiləmə bilmiriksə, nəyə ümid edirik?? Hakimiyyətin mahiyyəti və seçki saxtakarlığı bəlli ikən onu insanların vasitəsi ilə durdurmağın yollarını düşünməliyik. Bir dairədə orta hesabla 40-45 min seçici, 25-30 məntəqə var. Hər məntəqədə 15 nəfər müşahidə missiyası həyata keçirən tərəfdaşımız olsa, seçkinin nəticələrini orada dəyişmək elə də asan

deyil. Əziz dostlar, hələ hakimiyyət nümayəndələri anlasa ki, bu bir məntəqəni deyil, dairə ərazisini deyil, bütöv Respublikanı əhatə edir, onda nəticələrə müdaxilənin nə ilə sonuclanacağını təxmin etməyə bilməz. Onu da nəzərdən qaçırmamalıyıq ki, məntəqə üzvləri və sədrləri də bu hakimiyyəti canı-dildən sevən insanlar deyil. Onlar da heç saxtakarlıq etməyə o qədər də həvəsli deyillər. Müqavimət olmadığı üçün hakimiyyətin sifarişlərini yerinə yetirməyə razı olurlar. Əgər kütləvi müşahidənin olduğunu bilsələr, təbii ki, onlar da bütövlükdə olmasalar da üzvlərinin bir qismi ilə seçki saxtakarlığına qarşı çıxarlar. Demək, həm də məntəqə üzvləri mövqe nümayiş etdirməyə hazır duruma gələr. Müqavimət bir müstəvidən digərinə keçə bilər. Bu da saxtakarlığa ümid edən hakimiyyət üçün yaxşı sonluqla nəticələnməz. 2009-cu ilin referendumunu müşahidə edən müxalifət nümayəndələrinin rəsmi sayı bütün respublika üzrə heç 300 nəfər deyildi. Xatırlatmaq yerinə düşər ki, Respublika üzrə məntəqələrin sayı 5500-ə yaxındır. Unutmayaq ki, istənilən seçkidə namizəd tək-cə bizim partiyadan olmayacaq. Demək, müşahidə üçün əlavə qüvvələr də ortada olacaq. Biz indiyə qədər partiya strukturları vasitəsi ilə seçki marafonunu aparmaqda maraqlı olmuşuq. Söhbət təbii ki, ümumi seçki strategiyasından gedir. Amma heç bir zaman araşdırmaq istəməmişik ki, bizim güvəndiyimiz yerli strukturlarımızın bəzilərinin istək və maraqlarının sərhədi harada başlayıb, harada qurtarır. Kimin ali məqsədi icra strukturlarından torpaq almaq, kimi dairədə təmsil olunmaq, kimi bu seçki marafonunda həyat şəraitini yaxşılaşdırmağı düşünür. Göstərdiyimiz istəklər təbiidir. Elə yuxarıda da qeyd etmişdim ki, biz siyasətdə tək-cə ictimai maraqlar naminə deyilik. Amma qəbul edək ki, bir iddialı partiyanın bölgədəki marağını da fərdlərin xırda ehtiyaclarına qurban vermək ciddi xəyanətdir. Təəssüf ki, uzun illərdir, siyasi partiyalarda buna yaxın proses gedir. Bu proses durdurulmalıdır. Yəni yuxarıda bəhs etdiyim yerli iddialı liderlər ortaya çıxarılmalıdır. Düşüncə, fikir fərqi ilə yanaşı prosesə cəlb edəcəyimiz insanlarda və həmçinin özümüz də regionun iddialı lideri keyfiyyətləri də olmalı və ya onu formalaşdırmalıyıq. Tək-cə yerli partiya strukturlarının ümidinə qalsaq, qalibiyyətə həsrət komanda təsiri bağışlayacağıq. Amma onu qeyd etməyi vacib və gərəkli bilirəm ki, yerli təşkilat rəhbərlərinə təzyiq və təsirlər, o cümlədən maraq və şirniləndirici təkliflər mövcud iqtidar tərəfindən çox asanlıqla həyata keçirilən bir xəttə çevrilir. Uzağa getməyək, bələdiyyə seçkilərində sərgilədiyimiz xətt demokratik ölkələrdə bəlkə də uğura yaxın bir sonuc gətirə bilərdi. Amma Azərbaycanın bugünkü siyasi-psixoloji reallıqları ilə bizim bələdiyyə seçkiləri hazırlığımız

heç də uğur yox, əksinə, bir az da xəyal qırıqlığı gətirdi. Bunu da istərdim xüsusi qeyd edim, hakimiyyətin basqısı nəticəsində namizədlərimizin geri çəkilməsi bizi yalnız iqtidarın mahiyyəti baxımından ciddi düşünüb “nəticə” çıxarmağa sövq etdi – bu iqtidarla mümkün deyil nəticəsi... Heç düşünmək istəmədik ki, belə partiya strukturu və namizədlərlə də mümkün deyilmiş. Nəticə olaraq, iqtidarın dəyişməli olduğu qənaətini dənə-dənə qeyd etdik. Amma heç vurğulamadıq ki, iqtidarı dəyişmək üçün mütləq onu dəyişməyə iddialı, səbrli, dözümlü və ardıcıl olan insanlar tapmalıyıq – yəni iqtidarı dəyişməyə cəhd etməyən, namizəd olmayan, mübarizə aparmayan adamlarımızı dəyişək.

Rayon rəhbərliyi bələdiyyə seçkilərində iştirak etmir, parlament seçkilərinə qatılmır – bəs niyə siyasətdədir? İddiası nədir? Siyasətdən, partiyadan, bizdən nə istəyir? Bu təbii ki, həm də partiyanın daha yuxarı strukturlarında təmsil olunan şəxslərə də şamil oluna bilər. Ona görə qeyd etdim ki, dairələr üzrə iddialı liderlər prosesə başlamalıdır. Sədr olaraq mən 2008-ci ildə prezident, 2009-cu ildə bələdiyyə, 2010-cu ildə isə deputat olmağa iddia qoya bilmirəmsə – söhbət hər seçkidə namizəd olmaqdan getmir – partiya və ümumi xətt məndən fayda götürə bilməz. Əgər mən 2008-ci ildə prezident seçkisinə qatıldımsa, 2009-cu ildə Xətai rayon ərazisində bələdiyyə seçkilərində birbaşa maraqlı, 2010-cu ildə isə deputat seçiləcəyim dairədə lider olmağı bacarmalıyam.

Partiya da məndən əslində, bunu sormalı və hesabat istəməlidir. Biz isə sədr, müavinlər, şöbə müdirləri səviyyəsində ümumi iş apardığımızı imitasiya edərək, məsuliyyəti ya ictimai-siyasi-psixoloji vəziyyətin, ya da çox az imkanlara malik yerli strukturların, ən sonda isə qeyri-demokratik iqtidarın üzərinə qoymaqla işimizi bitmiş hesab edərək, iqtidarın antidemokratikliyindən ağız dolusu danışırıq. Partiya üçün bu mərhələ bitməlidir.

2011-ci ildə yeni təşkilatlanma mərhələsi başlamalıyıq. İlk növbədə, prosesdə iştirak etmək istəyənlər iddialarını və bölgələrini dəqiq, aydın ifadə etməlidirlər. Bölgədə isə konkret seçki dairəsi hədəf kimi götürülməli, partiyanın ümumi işini davam etdirməklə yanaşı, hər kəs özünü bir dairənin liderinə çevirməyi bacarmalıdır. Onsuz da partiyada tutduğumuz vəzifənin böyük ağırlığı yoxdur.

DAİRƏSİNİ SEÇƏN ŞƏXS NƏDƏN BAŞLAMALIDIR?

İlk növbədə dairəni niyə seçdiyini aydın bilməlidir. Doğulduğu ərazi, yaşadığı yer, regional baxımdan bağlılığı və s. Namizədin prioritet verdiyi səbəblər olmalıdır.

Dairəni seçdikdən sonra namizəd ərazisini çox detallı, tam şəkildə incələməlidir. Regionun əhali tərkibi, təhsil səviyyəsi, sosial durumu, yerli sakinlərin üstünlük verdiyi dəyərlər, milli və etnik tərkibi, yerli və gəlmə olması kimi önəmli xüsusiyyətlər namizəd olmaq istəyən şəxs tərəfindən ilk növbədə araşdırılmalıdır. Saydığım xüsusiyyətlərdən başqa digər özəlliklərlə də rastlaşa bilərik. Onlar da nəzərdən yayınmamalıdır. Bəlkə ilk anda kimlər üçünsə saydığım parametrlər bir qədər mənasız və bəsit görünür. Çünki biz narazı elektoratın səsini almaq istəyirik. Xalqın böyük əksəriyyəti isə bu iqtidardan çox narazı görünür. Belədən isə ümummüxalifət kontekstində narazı təbəqəni bu iqtidara qarşı səfərbər edib səsləri qazanmaq daha asan variant deyilmi? Mənə elə gəlir ki, ümummüxalifət kontekstindən yanaşma adı altında bir siyasət sərgiləsək, şəxsi problemlərini həll etmək istəyən seçicini yenə də itirəcəyik. “Seçiciyə nə verəcəyik?” sualı hər an bizi düşündürən sual olmalıdır. Elə vətəndaşlarımızın da böyük əksəriyyəti “mənim xeyrim nə olacaq?” sualına cavab tapmaq istəyir. Misallara keçsəm, bəlkə daha asan anlaşılacaq dildə cavab vermiş olaram. Sabirabad rayonundan (63 sayılı Seçki Dairəsi) namizəd olan şəxs təbii fəlakətin yaratdığı problemləri bütün dairə ərazisinə şamil edib də səs qazana bilməz və ya regional tərkibə görə 1948-53-cü illərdə bu ərazidə məskunlaşmış qərbi azərbaycanlılarla

Şamaxıdan gələnlərdən standart yanaşma ilə səs almaq olmaz. Hökmən fərqli yanaşma tələb olunur. Əgər onlardan biri bazara pambıq, biri qarpız, biri çiyələk, digəri ayrı məhsul çıxarırsa, hökmən yanaşma da fərqli olmalıdır. Və yaxud 46 sayılı Şirvan Seçki Dairəsində qərbi azərbaycanlılar, şirvanlılar, cənublular yaşayırsa, hər birindən eyni yanaşma ilə səs almaq çox çətin görünür. Cənublular Ağsaqqal prinsipi ilə hərəkət edirlərsə, qərbi azərbaycanlılar yerliçilik, şirvanlılar isə daha çox problemə baxışa görə namizədə üstünlük verirlərsə, dairə lideri bu yanaşmaları nəzərə almadan marafona qoşula bilməz. İstənilən bölgənin bu tipli yanaşmaya ehtiyacı var və əhali problemlərinə ən azı kiçik bir kənd səviyyəsində yanaşan insana dəyər verilir. Buna görə də namizəd regionu incələməyə borcludur. Regionun lideri (və ya namizəd) olmaq istəyən şəxs kənd, rayon səviyyəsində iddiası olan, lakin onu mövcud iqtidarın şərtləri çərçivəsində gerçəkləşdirə bilməyən və ya bu hakimiyyətin aşırı problem yaratdığı adamları ətrafına toplamağı bacarmalıdır. Region incələndikdən sonra təbii ki, xırda bir kənddə kimin hansı iddia ilə yaşadığını da öyrənmək çox asandır. Hakimiyyət seçkini kənd icra nümayəndəsi, məktəb direktoru və müavinləri, bağça müdirləri, bələdiyyə üzvləri, xəstəxananın baş həkimi, şərait yaratdığı fermerlər vasitəsi ilə udur. Hakimiyyətin vəzifə verdiyi bu adamlar iqtidarın sifarişini can-başla yerinə yetirirlər. Sizcə, heçmi bir kənddə məktəb direktoru olmaq istəyən, bələdiyyə seçkilərində seçilmək arzusunda olan, dövlətin imkanlarından yararlanaraq, yaxşı fermer olmaq arzusunda bulunan seçicilərimiz yoxdur? Həm də nəzərə alsaq ki, böyük əksəriyyət bu hakimiyyətin idarəetməsindən, keçirdiyi seçkilərdən, yaşam tərzindən, sosial durumdan olduqca narazıdır və fəaliyyətini vicdanlı vətəndaş olaraq sürdürmək istəyir, onda işimiz bir qədər də asanlaşar. Əyri yollarla o vəzifəni tutmaq imkanlarının da olduğunun fərqi deyəm. Amma heç də hamı vəzifəyə əyri yollarla gəlmək niyyətində deyil və həmçinin hakimiyyətin prinsiplərini ödəyəcək qabiliyyət və imkanında deyil. Belə şəraitdə isə biz iddialı insanları tapmaqda elə də çətinlik çəkməyəcəyik. Hələ onu da nəzərə alsaq ki, seçici qarşısına heç də əliboş getmirik. Ən azı Ümid Partiyasının adı, mövqeyimiz seçiciyə bəllidir, az-çox partiya strukturlarımız var, işimiz bir qədər də asanlaşır. Kəndlərdən başlayan seçim bütün dairənin ərazisini əhatə etməklə bizim çevrəmizi müəyyənləşdirəcək. Bizlə bərabər digər iddialılar, ictimai-siyasi proseslərə laqeyd olmayanlar, mövcud iqtidardan narazı olanlar və siyasiləşmiş elektorat aktiv olduğumuz bölgədə zaman keçdikcə bizim ətrafımızda təmərküzləşməyə başlayacaq. Yetər ki, hər kənddə adımız keçsin, bizlə bir yerdə olan

insanların kiçik də olsa qrupu fəaliyyət göstərsin. Biz bu qrupu seçiciyə təqdim etdikcə, seçici ümid işığının harada olduğunu doğru təxmin edib, problemlərinin çoxluğu, ədalət axtarışı sorağı ilə bizim regionda və respublikada lider olmağımızı sürətləndirəcək. Demək, bölgəsini seçən iddia sahibi, ərazisinin hər guşəsindən seçkili və təyinatlı orqanlara, o cümlədən, biznes strukturlarına iddialı şəxsləri tapmalı, onları siyasi təşkilatımızın üzvünə çevirməli, onların vasitəsi ilə təəssübkeşlərin sayını artırmalı, hakimiyyətdən narazı insanların problemlərinin həlli istiqamətində bəlli addımlar ataraq, onları özlərinə yaxınlaşdırmalıdırlar. Digər siyasi partiyaların üzvü olan şəxslərin indiyəqədərki fəaliyyətlərinin nəticəsizliyini və yerli hakimiyyət strukturlarının onlara münasibətindən formalaşan sərtlik müqabilində də təbii ki, sıralarımıza qoşulanlar olacaq. Şerti də olsa, lider adlandırdığımız şəxs və ya şəxslər, həmçinin, yerli partiya təşkilatları da formalaşdırmalıdırlar. Kəndlərdə və ya məhəllələrdə onun liderliyini qəbul edən və ya partiyanın siyasi kursunu dəstəkləyən insanlar bir təşkilat halında birləşməyi bacarmalıdırlar. Təşkilat halında birləşərkən həm tək olmadıqlarını görüb özlərini güvəndə hiss edəcək, həm də mərkəzdən eyni təlimatla idarə oluna biləcəklər. Digər tərəfdən, partiya da yerli strukturların formalaşması hesabına ictimai-siyasi proseslərə təsir edən qüvvəyə çevriləcək, həm daxili, həm də xarici güclərin diqqətini cəlb edəcəkdir. Formalaşan rayon təşkilatı çevik, dinamik və idarə olunan bir qurum halına gətirməli, dinc vasitələrlə rayon ictimaiyyətinin diqqətini özünə cəlb etməyi bacarmalıdır. Məsələn, bayram və hüznü günlərdə kütləvi ziyarətlər, ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilən ümumi yığıncaqlar, 6 aydan bir geniş zallardan birində partiya rəhbərliyi ilə görüşə icazə və sair. Oturuşmuş partiya halına gəldikdən sonra isə hansısa aktual bir məsələ ilə bağlı mitinq və ya açıq havada görüş də effektiv variantlardan hesab oluna bilər. Lider partiya üzvü olmaya da bilər, lakin işlədiyi insanlarla birlikdə şöbənin də təşkilinə yardım etməlidir. Çünki şöbə də gələcəkdə tam şəkildə liderin (və ya namizəd olacaq şəxsin) qələbəsi üçün çalışacaq. Həm mütəmadi təmas və əlaqələr, həm də yaranan isti münasibətlər gələcəkdə birgə işi təşkil etməyə stimül verəcək. Əlaqələr qurulmasa, namizədi yerli şöbə də lider kimi qəbul etməsə, sonrakı mərhələdə şöbə ilə namizəd arasında ciddi problem yaşanacaq. İctimai əsaslar üzvləri lider üçün işləməyə məcbur edə bilməyəcək. Ona görə də istənilən halda, namizəd olacaq şəxs şöbə ilə sıx işləməlidir. Namizəd həm regionun, həm də vətəndaşların problemlərini mənim vasitəmlə Milli Məclisdə səsəndirməyə kömək etməli, dövlət

qurumlarına məktubla müraciət etməli, daha çox ictimailik tələb edən məsələlər KİV-ə çıxarılmalı, beləliklə də, seçicinin diqqəti namizədə yönəlməlidir. Daha diqqət çəkən məsələlər barədə də dostlarımız danışib. Məsələn: dairənin adı ilə qəzet nəşr etdirmək və sair. Təbii ki, müzakirələrdə başqa təkliflər səslənəcəyinə də ümid edirəm. Partiyanın mərkəzi aparatının da respublikada baş verən hadisələrə münasibəti dəyişməlidir. “Münasibəti dəyişməlidir” deyərkən, müxalifət mövqeyindən geri çəkilməsi nəzərdə tutulmur. Əksinə, partiya birmənalı olaraq iddiasının hakimiyyətə gəlmək olduğunu açıq ifadə etməlidir, lakin hakimiyyətə gələn bütün yolları açmağı bacaran siyasi xətt sərgiləməlidir. İlk növbədə, hər kəsi qucaqlayan, ardıcıl, açıq və dönməz siyasi xətt həyata keçirilməlidir. Bizimlə biryerdə olmaqdan və ya bizim hakimiyyətə gəlişimizdən kimsə rahatsız olmamalıdır.

Heç bir halda cəmiyyətin bir fərdi belə düşünməməlidir ki, Ümid hakimiyyəti qurulursa, mən maddi-mənəvi məhrumiyyətlə üzləşə bilərəm, əvvəlki siyasi baxışıma, Ümidə münasibətimə görə əziyyət çəkə bilərəm. Heç bir milli-etnik, dini qrup “bu çətinin altında mənə yer yoxdur” deyə, Ümidin hakimiyyətə gəlməsindən əndişələnməməlidir. Heç bir region özünü yad hesab etməməlidir, heç bir məmur-prezident-nazir təhlükəsizliyinə təminat olmayacağını ağına belə gətirməməlidir. Qeyri-qanuni, inhisarçı yollarla əmlak,

mülk, var-dövlət toplamış məmur - oliqarx da, iş adamı da hakimiyyət dəyişikliyi faciə kimi qəbul etməməlidir.

Hamını səmimi şəkildə inandırmağı ki, biz dağıtmaq üçün yox, qurmaq üçün, biz almaq üçün deyil, vermək üçün gəlirik. Bu anlama gəlməsin ki, biz bunları bəyan edən kimi hamı üzümüzə gülüb yerlərini bizə verəcək. Yox əlbəttə. Amma bizim qalib gəlmək imkanımız olanda əllərində olan güc vasitələrini işə salıb ölüm-dirim savaşına girməyəcəklər. Ən azı qəbul edəcəklər ki, yerlərini cəmiyyətə barış, anlayış, sülh gətirən, həm də onların təhlükəsizliyinə təminat verən bir qüvvəyə verirlər. O qüvvə onlara özlərindən də yaxşı sahib çıxacaq-hər an təhlükə, stress, qorxu içində olmayacaqlar, qanunsuzluq etməyə məcbur edilməyəcəklər. Bu çox çətin bir missiyadır, ancaq başqa bir yolu da yoxdur. Hakimiyyət içərisində də elə qruplar var ki, hadisələrin qarşılıqlı müstəvisində inkişaf etməsində, siyasi proseslərin və hadisələrin gərginlik atmosferində cərəyanında çox maraqlıdırlar. Biz onlara bu imkanı qətiyyətlə tanımalı, doğru bildiyimiz yolla getməli və siyasi müstəvini özümüz müəyyən etməliyik. O cümlədən, milli-etnik qruplar və dini məzhəblər, icmalar da Ümid hakimiyyətinin vicdan azadlığının, azsaylı xalqların hüquqlarının təminatçısı olaraq qəbul etməlidirlər. Biz ideoloji dövlət qurmuruq, biz hüquqi dövlət yaratmaq istəyirik. Hüquqi dövlət isə hakimiyyətin qanun qarşısında hüquq və vəzifələrini bərabər təsbit edə biləcək bir anlayışdır. Biz kimsənin milli və dini haqqının əlindən alınmayacağına ardıcıl mövqeyimizlə təminat verməyi bacarmalıyıq. Amma hər kəs də inanmalıdır ki, Azərbaycan hüquqi dövlət olaraq, qruplar və cərəyanlara deyil, xalqa, topluma xidmət edəcək. Bu hamının haqqını tanıyan, hamıya özünü ifadə etmək imkanı verən və hamıdan onu qorumağı tələb edən bir dövlət fəlsəfidir. Leksikonumuz, ifadə və davranış tərzlərimiz də dəyişməli, ən ağır problemi belə yüksək mədəniyyət və etik normalar çərçivəsində çatdırmağı bacarmalıyıq. Dözümlülük, səbr və mədəniyyət bizim ən ümdə silahımız olacaq. Biz hər kəsdən fərqlənməyi bacarmalıyıq. Bu təkə iqtidar nümayəndələri ilə münasibətlərə şamil olunmamalıdır. Bizi haqqımızda ən sərt ifadə işlədəcək müxalif, bitərəf insanlara da analoji davranış sərgiləməliyik. Cəmiyyət yeni münasibətlərə alışdırılmalıdır. Xalq bizim hər kəslə fərqimizi görməlidir. Biz mövcud iqtidardan da, digər müxalif siyasi təşkilatlardan da seçilməliyik. Xalq yeniliyin və fərqi nədə olduğunu o qədər aydın görməlidir ki, üzünü biz tərəfə çevirə bilsin. Amma bu təkə etik normalara riayət etməklə olmayacaq. Partiya ölkə vətəndaşlarının bütün sferalarda olan

problemlərinə ardıcıl münasibət sərgiləməli, sistemli yanaşma həyata keçirməli, seçicini narahat edən məsələləri mütəmadi səsləndirməklə çıxış yollarını da göstərməyi bacarmalıdır. O cümlədən, bu mövqələr məqalələr şəklində çap etdirilməli, dövri mətbuatla yanaşı, broşürlər şəklində yerli partiya strukturlarına və beynəlxalq təşkilatlara da çatdırılmalıdır. Partiya strukturları mütəmadi olaraq iqtisadi, siyasi və maliyyə amnistiyasının həyata keçirilməsini tələb etməklə yanaşı bunun gerçək və işlək proqramını da hazırlamalı, cəmiyyətə bu amnistiyaların fəlsəfəsini çatdırmağı bacarmalıdır.

Ermənistan-Azərbaycan konfliktinə münasibətdə də təşkilatımız daha açıq və cəsarətli mövqe sərgiləməli, Cənubi Qafqaz Birliyinin yaradılması ideyasının təbliğatçısına çevrilməli, müharibəsiz, Qafqaz naminə ən çeşidli diplomatik vasitələrin tətbiq edilməsinə açıq olmalıdır. Biz Cənubi Qafqaza barış və sülhün gəlməsi, gələcək nəsillərin daha təhlükəsiz yaşaması üçün bütün danışıqlara açıq olmalıyıq. Yeri gəlmişkən, bir müddət əvvəl mətbuatda çap olunan “Cənubi Qafqaz Birliyi” məqaləmdə bu barədə geniş yazmışam. Gələcək fəaliyyətimizdə Ermənistan-Azərbaycan, o cümlədən, Cənubi Qafqaz siyasətinin necə olacağını müəyyənləşdirərkən bu məsələyə yenidən qayıdıraq. Biz konfliktləri və

qarşındurmaları qəbul etməyən, dözümlü, ardıcıl, siyasət sərgiləyən bir siyasi təşkilat qurmaq strategiyasına başlamaq istəyirik.

Hakimiyyətə gəlişimiz üçün beynəlxalq münasibətlərə də önəm verməli və müvafiq partiya strukturları bu istiqamətdə effektiv əlaqələr qurmalıdır. Demokratik dünya ilə iş birliyi bizim prioritetimizdir-bu yol bizim üçün vazkeçilməz yoldur. Lakin yaxın qonşularla da münasibətdə problemsiz əlaqələrə üstünlük verməyi bacarmalı, ümumi xəttimizdən kənara çıxmaq şərtilə, partiyamızın hakimiyyətə gələcəyi təqdirdə konfliktsiz və səmimi qonşuluq əlaqələri quracağımıza hamını inandırmalıyıq. Avropa Birliyi ilə “Yaxın Qonşuluq” və “Şərq Tərəfdaşlığı” proqramları çərçivəsində çox sıx əlaqələr qurulmalı, ATƏT, Avropa Şurası ilə sıx təmas saxlanılmalı, ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, Türkiyə ilə xüsusi münasibətlər sistemi qurulmalıdır. O cümlədən, İslam ölkələri ilə də partiya çərçivəsində yeni əlaqələr qurulmalı, Rusiya ilə yeni əməkdaşlıq imkanları araşdırılmalıdır. Qeyd edirəm ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən siyasi partiyalar indiyə kimi belə geniş əlaqələr qurmağa cəhd etməmiş, məhdud dairə ilə münasibət saxlamaqda maraqlı olmuşlar. Partiya olaraq bu münasibətlərə də yenilik gətirməyi bacarmalı, bütün beynəlxalq əlaqələrə açıq olmalı, amma təbii ki, prioritetlərimizi unutmamalıyıq. Beynəlxalq əlaqələrdə də yalnız ümumi tezisləri qeyd etdim. Daha geniş olaraq şöbənin fəaliyyətinə yönəlik yazılarda toxunacağam.

Partiyanın gənclər, qadınlarla bağlı hansı siyasət yürütməli olduğu, bəlkə ən çox toxunulması məsələdir. Gənclər və qadınlar bizim hədəflərimizə çatmaqda ən çox ümid etdiyimiz təbəqə olmalıdır. Bunlar barədə də ayrıca məqalə ilə çıxış edəcəyəm.

Ümumiyyətlə isə qruplara yönəlik siyasətimizin necə olacağı barədə hökmən yazmalı və rayon təşkilatlarımızı da bu istiqamətdə maarifləndirməliyik. Üzvlərimizin partiya bağlılığının saxlanması, maliyyə bazasının formalaşdırılması, sistemli üzvlük haqlarının toplanılması da ayrıca işlənilməlidir.

Hörmətli partiyadaşlar, bu yazımda vacib bildiyim məqamları və partiya quruculuğunda yeni yanaşmanın necə olması barədə düşüncələrimi sizinlə bölüşdüm. Çox istərdim ki, qısa zamanda təkliflərinizlə geniş müzakirə təşkil edərək, yolumuzu və yerimizi strategiya və taktikamızı müəyyən edərək, “Ümid”i iqtidar partiyası edənədək ardıcıl, davamlı, stabil, ən başlıcası, davamlı və ümidli mübarizəyə başlayaq. Hamınıza bu yöndə uğurlar arzulayır, “Ümid” hakimiyyətinin qurulacağına böyük inam bəsləyirəm.

23-27 dekabr 2010-cu il

MÜXALİFƏTİN VƏZİFƏLƏRİ

15-16 oktyabr 2003-cü ildə Bakı şəhərində baş verən olaylar Azərbaycan cəmiyyətini yeni siyasi şəraitlə üz-üzə qoydu. Bu vəziyyət Azərbaycanda 1988-ci ildən bəri bir neçə dəfə təkrar olunub. 1988-ci ilin 5 dekabr tarixindən 28 may 1989-cu ilə, 1990-cı ilin 20 yanvarından 1991-ci ilin 23 avqustuna qədər cəmiyyətdə analogi durğunluq halları və müxalif qüvvələrin passivliyi müşahidə edilib. Hər iki hal iqtidarların kütləvi repressiyaları nəticəsində baş vermişdi.

15-16 oktyabrdan sonra biz yenidən həmin vəziyyətlə üzləşdik. Bir neçə müxalifət partiyasının liderləri və aktiv üzvləri həbs olundular. Müxalifətin əsas hissəsi basqılar altında qismən geri çəkilməyə və aktiv mübarizə aparmamağa üstünlük verdi. Əvvəlki vəziyyətlərdə (1988-1989 və 1990-1991-ci illərdə) qısa zamandan sonra revanş imkanı qazanan müxalifət hakim komandanı istefaya məcbur edə bilmişdi. Belə ki, 1989-cu ilin yayından başlayan xalq hərəkatı 1990-cı ilin qanlı yanvar hadisələri ilə nəticələnsə də, Vəzirov öz postunu təhvil vermiş, 1991-ci il avqustun 23-dən başlayan yeni hərəkat dalğası 1992-ci ilin martında Mütəllibovu istefaya məcbur edə bilmişdi. Sonrakı illərdə müxalifət belə seytnota düşməmişdi. Nə 1995-ci ilin parlament seçkiləri, nə 1998-ci ilin prezident seçkiləri, nə də 2000-ci ilin parlament seçkilərindən sonra müxalifət düşərgəsində belə durğunluq yaşanmayıb. Müxalifət bu və ya digər şəkildə toparlanaraq, etirazları təşkil edə bilib. Yalnız istinad etdiyimiz əvvəlki iki halda və 2003-cü ilin prezident seçkilərindən sonra müxalifət cəbhəsində çox ciddi şok yaşanıb, təqib və təzyiqlər əndazədən çıxıb. Əvvəlki iki halda müxalifətin toparlanması üçün xeyli vaxt lazım olub, müxalifət özünə gəldikdən sonra isə çox qısa zamanda – hər iki halda 7-8 ay sonra – xalqın ziddinə olan hakimiyyətləri devirə bilib. Bəs bu dəfə müxalifətin toparlanması üçün nə qədər vaxt lazım olacaq? Müxalifət ən azı seçkilərdən əvvəlki gücünü bərpa edəndən sonra bu iqtidarı demokratik prinsiplərə əməl etməyə, milli problemləri çözməyə, sosial-iqtisadi vəziyyəti yaxşılaşdırmağa və digər məsələlərə məcbur edə və ya bu, baş verməyəcəyi təqdirdə, hakimiyyəti istefaya göndərə biləcəkmiz? Bunun üçün müxalifət nə etməlidir? Xalqı yenidən öz ətrafında necə toparlamalıdır? Ümummüxalifət birliyinə nail olunmalıdır?

Bu suallara cavab verməzdən öncə KİV-də 15-16 oktyabr hadisələri və müxalifətin məğlubiyyəti ilə bağlı səslənən bəzi mövqelərə öz münasibətimi bildirmək istədim.

YENİ MÜXALIFƏT, YOXSAN?..

15-16 oktyabr hadisələrindən dərhal sonra cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri müxalifətin üzərinə hücum keçdi. Cəmiyyətin böyük bir hissəsi müxalifəti bacarıqsızlıqda, hakim qüvvələri və onlara yaxın olanları isə radikallıqda ittiham etməyə başladılar. Müxalifətin öz funksionerləri içərisində də “inqilabçılar” peyda oldu. Onlar mübarizəni qələbə ilə sona çatdırma bilməyən partiyadaşlarını və ya müttəfiqlərini öz postlarını təhvil verməyə çağırırdılar. Bu gün də belə çağırışlar davam edir.

Nə baş verir? Cəmiyyət niyə “köhnələr”dən yaxa qurtarmağa çalışır” Müxalifətin 10 illik mübarizəsi doğrudanmı nəticəsiz qalıb və bu nəticəsizliyə görə liderlər istefa verməlidirlərmi?

İlk növbədə “yeni müxalifət” proqramı barədə danışaq. İqtidar və onu dəstəkləyənlər “cəmiyyəti radikalizmə sürükləyən qüvvələr” adı altında əsas müxalifət qüvvələri üzərinə hücum keçiblər. Azərbaycan cəmiyyətinə radikalıq lazımdırmı və ya bu radikalıq müxalif qüvvələr tərəfindən süni surətdəmi yaradılır?

Azərbaycan cəmiyyətini radikal edən bir sıra amillər var. İlk növbədə milli problemlərin həll olunmaması cəmiyyətin böyük bir kəsimini bu iqtidara qarşı sərt mövqedən çıxış etməyə məcbur edir. Əslində cəmiyyətin bu hissəsi qınaq obyektinə çevrilə bilməz. İqtidarın Qarabağ siyasətinin uğursuzluğu, Qarabağ qazilərinə, keçmiş döyüşçülərə göstərilən münasibət, şəhid ailələrinin çoxsaylı problemləri vətənpərvər qüvvələri adı yanaşma halından çıxararaq, radikal olmağa məcbur edir. Bu insanların böyük əksəriyyəti 1988-ci ildən başlayaraq, Milli Azadlıq Hərəkatının – başlıcası isə Qarabağ uğrunda gedən hərbi-siyasi-psixoloji-mənəvi döyüşlərin birbaşa iştirakçılarıdır. Keçən müddət ərzində torpaqlarımızın 20 faizinin işğal olunması, hakimiyyətdə olan siyasi qüvvələrinə, o problemləri nəinki həll etməməsi, hətta buna cəhd belə göstərməməsi vətəndaşlarımızın siyasi-psixoloji mövqeyinə təsirsiz ötürməyə bilməz. Həmin insanların ümumi sayı o qədər çoxdur ki, onların siyasi-psixoloji mövqeyi cəmiyyəti də bütövlükdə öz aurasına tabe etdirə bilir. 30 min şəhid ailəsi, 12 min Qarabağ əlili, 100 minə yaxın müharibə veteranı və 1 milyona yaxın qaçqın təbəqə! Azərbaycan vətəndaşlarımızın qalan hissəsinin də öz

problemlərinə diqqət ayırması yanaşmalarda radikal olmağı şərtləndirir. Düzdür, bu təbəqədən olan insanların heç də hamısı Qarabağ probleminə eyni prizmadan yanaşmır, amma onların yerini də milli problemlərə radikal çərçivədən baxan vətəndaşlar tutur. Bu adamlar radikal olmaqda haqlıdırlarmı?

Tam məsuliyyətlə demək mümkündür ki, həmin adamlar yanaşmalarında hətta bir qədər liberaldırlar. Diqqət edək, 30 min insan müharibədə şəhid olub. Demək, 30 min ailə Qarabağ torpaqları naminə öz doğmalarını itirib. Əvəzində canlarından keçməkdən çəkinməyən bu insanların şəhid olduğu torpaqlarda bu gün ermənilər at oynadır. Əgər torpaqlar işğaldan azad olunsaydı, şəhidlərin doğmaları mənəvi təskinlik tapar, hətta bu torpaqları azad edənlərə dəstək də verərdilər. Amma bu gün onların doğmalarının şəhid olduqları Qarabağ sanki hərraca çıxarılıb. Əgər Qarabağ torpaqları alver predmetinə çevrilə bilərdisə, onda bu insanların doğmaları niyə canlarından keçirdilər? Bu sualın cavabı tapılmayana qədər şəhid ailələri hakimiyyətdə kimin olmasından asılı olmayaraq, iqtidara müxalif qalacaq.

Digər tərəfdən, şəhid ailələrinin sosial-iqtisadi vəziyyətinin dözülməz dərəcədə ağır olması bu insanları radikallığa məcbur edir. Onları adi vətəndaşlardan daha radikal olmağa şövq edən amil yenə də doğmalarını itirmələri və hökumətin bir növ bu təbəqə qarşısında borclu olmasıdır. Nə qədər ki, həmin vətəndaşlarımız maddi və mənəvi təminat almayıblar, onları radikal mövqelərindən çəkəndirmək çətin olacaq.

Burada psixoloji amil də ciddi rol oynayır. Torpaqların itirilməsi, geri qaytarılması istiqamətində isə heç bir ciddi addım atılmaması şəhid vermiş ailələri digər təbəqəyə qarşı qısqanc yanaşmağa məcbur edir. İstər-istəmöz müharibələrdə doğmalarını itirməyənlərə qarşı pis bir qibtə hissi yaranır və o insanlar tam haqlı görünür.

Cəmiyyətin digər təbəqəsi Qarabağ əlilləridir. Onlar da kifayət qədər radikal əhval-ruhiyyədədirlər. Cəmiyyətdəki ədalətsiz sosial təbəqələşmə bu insanları hakimiyyət qüvvələrinə radikal yanaşmağa məcbur edir. İqtidar nümayəndələri ona maddəlik edən şair, yazıçı, aktyor, müğənniyə kifayət qədər diqqət ayırır, Qarabağ qazisi isə minimal təqaüdlə dolanmağa məcbur edilir. Haqqı uğrunda ayağa qalxmağa məcbur olan əlillər isə həbsxanalara atılır, cəmiyyətləri dağıdılır, onların təşkilatlarının əvəzinə fərdi maraqlarını üstün tutanlardan yeni bir hökumətpərəst qurum yaradılır. Hakimiyyətin bu ədalətsiz yanaşması da Qarabağ qazisini radikal mövqe tutmağa məcbur edir. Bədəninin bir hissəsini - əlini, ayağını, gözünü qurban verdiyi vətən torpağı düşmən altında inildəyir. Bu da təbii ki, radikallaşmağa əsas verən amillərdən biridir.

Radikal təbəqə kimi tanınan başqa bir kəsim öz dədə-baba yurdundan qaçqın salınmış məcburi köçkünlərdir. Son işğaldan 10 il keçməsinə baxmayaraq, bir qarış torpaq da geri alınmayıb. Qaçqınların məskunlaşdığı ərazidə heç bir həyat şəraiti yoxdur. Bu illərdə özəlləşdirmənin iki mərhələsi arxada qalsa da, məcburi köçkünlər heç bir pay əldə etməyiblər. 240 min məcburi köçkün dünyasını dəyişib. Qaçqın gənclərin çoxu vətəni tərk edib, onların nəzərəçarpacaq hissəsi ailə qura bilməyib. Qaçqınlar arasında milli-mənəvi dəyərlər itir, savadsızlıq kütləvi hal alır. Aparılan regionçuluq siyasəti də bu insanların əsəblərini tarıma çəkir. Nəticədə, məcburi köçkünlərin böyük əksəriyyəti də iqtidara qarşı radikal əhval-ruhiyyədə köklənir.

Sadaladığım təbəqələrdən başqa, bir də ölkənin problemlərini görüb inqilabi dəyişikliklər arzusunda olan çoxsaylı insanlar var. İlk növbədə, Qarabağ problemi ilə bilavasitə bağlı olmayan, amma vətənpərvər təbəqəni təşkil edən böyük bir kəsim radikal mövqedədir. Onları da radikal edən təbii ki, Qarabağ probleminə mövcud hakimiyyətin yanaşmasıdır. Bu insanların əksəriyyəti Azərbaycanın ərazi bütövlüyü naminə kəskin addımların atılmasının tərəfdarıdır. Əgər hakimiyyət Qarabağ probleminin həlli istiqamətində ciddi bir kurs sərgiləyə bilsə, Qarabağ problemi ətrafında radikal mövqe nümayiş etdirənlərin əksəriyyəti yumşalmaya meyl edəcəklər.

Təbii ki, sosial-iqtisadi vəziyyətin ağırlığı, ədalətsiz özəlləşdirmə prosesi, həddən artıq varlı təbəqə ilə həddən artıq yoxsul vəziyyətdə yaşayan əhalinin psixoloji və maddi fərqləri də iqtidara qarşı radikal yanaşma sərgilədir. Azərbaycan vətəndaşlarının böyük bir qismi - təxminən 3 milyona yaxın insan - məhz sosial-iqtisadi vəziyyətin ağırlığı ucbatından ölkəni tərk edib. Azərbaycanda qalanların böyük əksəriyyəti isə işsizdir, həyat və yaşayış səviyyələri olduqca aşağıdır. Minimum əməkhaqqı, təqaüdlərin miqdarı bir nəfərin belə normal yaşaması üçün bəs etmir. Bəs belə olan halda, sosial-iqtisadi vəziyyəti ağır olan Azərbaycan vətəndaşları niyə iqtidara qarşı radikal olmamalıdır?!

Əgər bir tərəfdə iqtidarın naziri öz hovuzunda bir milyon ABŞ dollarına aldığı delfinə gündə 300-500 dollar pul xərcləyirsə, digər tərəfdə isə 100 min manatvə ya 20 ABŞ dolları ilə bir ay yaşamağa məcbur edilən Azərbaycan vətəndaşı varsa, cəmiyyəti radikallıqdan sığortalamaq mümkündürmü?

Hakim komandanın regionçuluq siyasəti də cəmiyyətdə ciddi qarşıdurma yaradır. Bugünkü mövcud rejim əsasən, Naxçıvan və Qərbi Azərbaycan əsilli azərbaycanlılardan təşkil olunub. Bu da Azərbaycanın başqa regionlardan olan vətəndaşlarında haqlı narazılıq yaradır. Hakim komanda içərisində erməni əsilli və etnik mənsubiyyətli vəzifəlilərin çox olması da əlavə gərginlik mənbəyidir.

Ümumilikdə isə, cəmiyyətin özü bu iqtidarın siyasətindən narazıdır. İnsan haqlarının mütəmadi tapdanması, demokratik seçkilərin keçirilməməsi, siyasi baxışlara görə təqiblər, polis özbaşnalığı, məhkəmələrin icra strukturlarından asılılığı, korrupsiya və rüşvətxorluq halları vicdanlı Azərbaycan vətəndaşlarını da bu rejimə müxalifət, bəzən isə radikal müxalifət mövqeyində olmağa məcbur edir.

Sadaladıqlarımdan aydın olur ki, cəmiyyət özü bu iqtidara qarşı radikal əhval-ruhiyyədədir. Radikal adlandırılan siyasi partiyalar və liderlər isə sadəcə, bu böyük təbəqənin sosial və psixoloji sifarişini təşkilat formasında həyata keçirir.

Bu gün radikal adlandırılan ADP, Müsavat, Ümid, Boz Qurd və onların liderləri Rəsul Quliyev, İsa Qəmbər, İsgəndər Həmidov, İqbal Ağazadə olmasa, yeni radikal təşkilatlar və liderlər ortaya çıxacaq. Əgər partiyalar sıradan çıxarılsa, onların yerini radikal dini və etnik qruplar tutacaq. Çünki cəmiyyətdə radikal təbəqə özü ciddi sayə, hətta deyərdim ki, çoxluğa malikdir. Əslində bu təşkilatlar çoxluğun təşkilatlarıdır. Radikalizmi aradan qaldırmaq üçün bu təşkilatları sıradan çıxarmağa və ya liderlərini yeniləşdirməyə

ehtiyac yoxdur. Hakimiyyət əslində bu xətti tutmağa çalışır və açılan müzakirələr də bunun üçündür. Lakin unutmayaq ki, siyasi institutlar olmasa belə, problemlərin həll olunmaması radikal təbəqəni yumşaltmayacaq.

Radikal təbəqə birdən-birə formalaşmayıb. Azərbaycan cəmiyyəti mərhum H.Əliyev hakimiyyətinin ilk 5 ilində bu cür radikal deyildi, hələ ona inam bəsləyərək, problemlərin həllinə ümid edənlər vardı. İlk 5 ildən sonra isə vəziyyət dəyişdi. Heydər Əliyevi hakimiyyətə gətirmiş bəzi partiyalar, onun keçmiş silahdaşları da müxalifət mövqeyinə keçməli oldular. Növbəti illərdə isə hakimiyyətin problemlərə yanaşması cəmiyyəti daha da radikallaşdırdı. “Radikalizmdən imtina edin!” deyənlər sadə bir həqiqəti qəbul etməlidirlər ki, insanları radikallaşdıran partiyalar və liderlər deyil, problemlər və onlara iqtidarın mövcud yanaşmasıdır. Bir anlıq təsəvvür edək ki, radikal adlandırılan partiyalar bağlanıb, liderlər siyasi fəaliyyətlərini dayandırırıblar. Bəs 30 min şəhid ailəsi, 12 min Qarabağ əlili, 1 milyon qaçqın, ölkədən didərgin düşmüş 2 milyon Azərbaycan vətəndaşı, haqqı tapdananlar, polis özbaşınalığından usananlar, demokratik seçki arzusunda olanlar? Bəs onların problemlərini necə həll edək? Onları hara göndərək? Partiya olmayacağına və ya insanların gözlədiyi müharibə formasını sərgiləyə bilməyəcəksə, o zaman problemi həll olunmadığına görə bu iqtidara etiraz edən insanlar qeyri-qanuni və ya mistik görünən qüvvələrlə birləşəcək və bu, Azərbaycan üçün daha ağır və çətin sonluqla nəticələnəcək. İnsanlarımız dini və etnik zəminli təşkilatlara daha çox üz tutacaq ki, bu da gələcəyə yönəlmiş ən pis senarilərdən biri, bəlkə də birincisidir. Deməli, əsas məsələ problemlərin həllidir. Problemlər həll olunacağına, cəmiyyətin yanaşması da liberallaşacaq. Bir də axı qarşı tərəf, yəni iqtidar da həddən artıq radikal əhval-ruhiyyədədir. Siyasi rəqiblərini məhv etmək ehtirası, qanunsuz həbslər, rüşvət və korrupsiyanın ifrat həddə çatması, seçkilərdəki saxtakarlıq, insanlarla repressiv davranış, radikallıq elementi deyilmi?! Təbii ki, təsir də əks təsir yaradır.

Sadaladıqlarımızın hamısı bir daha sübut edir ki, cəmiyyət bu gün öz təbii halındadır. Bu qədər qanunsuzluqlar və problemlər mənğənəsində əzilən xalq hökmən radikal olmalıdır. Onlardan liberal yanaşma tələb edənlər isə bu xalqı müti, qul görmək, ya da cəmiyyəti təbii halından çıxarıb süni cəmiyyət yaratmaq istəyənlərdir. Bunun fəsadları daha ağır ola bilər. 70 il biz belə bir cəmiyyətdə yaşayıb əziyyət çəkmişik.

Deməli, nə qədər ki, Azərbaycanın problemlərinə mövcud yanaşmalar var, radikallıq nəinki azalmayacaq, əksinə, artacaq. Ola bilsin ki, xüsusi tədbirlər müəyyən zaman

kəsiyində insanların öz mövqelərini ifadə etməsinə imkan verməsin, amma imkan olan kimi radikalıq daha kəskin şəkildə özünü büruzə verəcək. Bu isə daha ağır nəticələrə gətirə bilər. Radikalıq müxalifətin yox, iqtidarın siyasətinin nəticəsidir. Buna görə də kimsə bizi radikalıqda qınamasın. Bizlər, sadəcə, iqtidarın siyasəti ilə radikallaşan Azərbaycan vətəndaşlarının toplandığı siyasi təşkilatlarıq. Biz olmayacağıq, başqa birisi bu toplumu öz ətrafına toplayacaq. Toplum qane edib onu radikalıqdan uzaqlaşdırma bilən siyasət sərgiləmək isə iqtidarın problemdir.

Bu şərhimizdən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, radikalığa görə indiki partiyalardan və liderlərdən imtina etmək məntiqli cəhətdən düzgün deyil. Bəs müxalif siyasi təşkilatlarda siyasi liderlərin əvəzlənməsi necə, mümkündürmü? Bəlkə yeni müxalifət bu cür formalaşdırıla bilər?

İlk qənaət sanki çox məntiqlidir. 10 il müxalifətdə olub hakimiyyətə gələ bilməyən və ya xalqa zidd iqtidarı yola salmağı bacarmayan siyasi lider istefa verməlidir. Lakin bu da müasir Azərbaycan realığı ilə uzlaşmır. Türkiyədəki son parlament seçkiləri bizə nümunə kimi göstərilir. Hər kəsin yadındadır ki, Türkiyədə son seçimlərdə məğlub olan Ana Vətən Partiyasının başkanı Məsud Yılmaz, Doğru Yol Partiyasının başkanı Tansu Çillər, Demokratik Sol Partiyasının başkanı Bülənt Ecevit siyasi arenanı tərk etdilər. Bu təcrübənin Azərbaycan siyasətində tətbiqini tələb edənlər, görəsən, iki ölkədə keçirilən seçkilər arasındakı fərqi düşünürləmi? Siyasi səhnəni tərk edən Məsud Yılmaz, Tansu Çillər, Bülənt Ecevit seçkilərin saxtalaşdırıldığı barədə bəyanat vermədilər. Onlar demokratik seçkidə uduzdular. Bəli, mən 10 il müxalifətçilik edib demokratik seçkiləri uduzanlara, partiyasını hakimiyyətə daşıya bilməyənlərə siyasi səhnəni tərk etməyi məsləhət görərdim. Lakin mühafizəkarlıqla demokratiyanın, avtoritarizimlə xalq hakimiyyətinin, söz azadlığı ilə senzuranın, azad və ədalətli seçki ilə saxtakarlığın mübarizə apardığı yerdə kiməsə siyasi səhnəni tərk etməyi məsləhət görməzdim. Bir yandan bəyan edirik ki, bu rejim demokratik seçki təfəkküründən tam uzaqdır, bunlar nə qədər hakimiyyətdədir, saxtakarlıq edəcəklər, digər tərəfdənsə, 15-16 oktyabr hadisələrinə görə ADP, Müsavat, Ümid - bütövlükdə "Bizim Azərbaycan" bloku qınaq obyektinə çevrilir, insanların həbsinin günahı liderlərdə görülür. Məntiqsiz deyilmi?

Nə etməli? Bu hakimiyyətin demokratik seçki keçirmək niyyətində olmadığını da deyirsiniz, etiraz edənləri də qınayrsınız. Yeni liderlər bu hakimiyyəti, istefaya məcbur edə biləcəklərmə? Kimdir o “yeni liderlər” və hansı əhali ilə işləyəcəklər? 15-16 oktyabrda daha nə etmək mümkün idi ki, bizlər etmədik? Bəlkə silahlı üsyan etməliydik? Yox, dostlar. Biz bunu istəmirik.

Əslində yeni müxalifət yeni iqtidarın “məhsulu” olur. Elə misal göstərilən Türkiyəyə nəzər salsaq, bunu aydın görürük. Ədalət və Qalxınma Partiyası yeni bir siyasi qüvvə kimi gəldi və koalisiyalı hökumətləri, köhnə müxalifəti tarixə çevirdi. Rusiyada köhnə Yeltsinin müxalifəti də köhnə idi-kommunist Züqanov. Bu gün mahiyyət etibarını dəyişən Putin hakimiyyətinin də yeni müxalifəti formalaşır. Bu, təbii prosesdir. Amma cənab İlham Əliyev prezident kimi təzə olsa da, təəssüf ki, komanda əvvəlkidir. Onun hər hansı addımı köhnə komandanın mahiyyətindən uzaq olarsa, ciddi problemlərlə üzləşə bilər. Ona görə də Prezident İlham Əliyevin növbəti 3-5 ildə komanda içərisində islahat gerçəkləşdirməsi çox çətinidir.

Bütün bu saydıqlarımızın fonunda da yeni müxalifət süni calağa oxşayır. Hətta siyasətə yeni insanlar gəlsə də, onlar yeni olmayacaq. Çünki yeni müxalifətin yeni yanaşması, yeni mübarizə metodu, yeni elektoratı, hətta yeni problemləri olmalıdır.

Azərbaycanda isə iqtidarın mahiyyəti də, problemlərə yanaşması da, ona müxalif olan elektorat da, hətta problemlər də köhnədir. Hələlik köhnələrin-iqtidar və müxalifətin mübarizəsi davam edir.

Yeniləşmə hər iki düşərgədə olmalıdır. Birtərəfli yeniləşmə olmur. Ona görə də “Azərbaycana yeni müxalifət lazımdır” deyənlərə üzümü tuturam: köhnə müxalifəti yola salmaq üçün köhnə problemləri həll etmək, köhnə narazı elektoratu razı salmaq, yeni təfəkkürlü, hətta yeni problemləli elektoratin yetişməsinə şərait yaratmaq lazımdır. Onda yeni müxalifət yaranacaq. Əks təqdirdə, hətta liderlərin siması dəyişsə də, mübarizənin mahiyyəti dəyişməyəcək, çünki problemlər və bu problemlərdən əziyyət çəkən elektorat köhnədir.

15-16 oktyabrın nəticələri müzakirə olunmalıdırmi?

Bu gün müxalifət düşərgəsində bu tələblə çıxış edən bir sıra tanınmış simalar var. Onların hamısı 15-16 oktyabr hadisələrini, o cümlədən müxalifətin məğlub olmasının səbəblərini araşdırmağı tələb edir. Təbii ki, hər bir uğursuzluq, daha dəqiq ifadə etsək, hər bir nəticə araşdırılmalıdır. Amma təhqiqat, araşdırma, qərəzli, kimisə günahkar elan etmək üçün yox, yeni səhvlər buraxmamaq üçün lazımdır.

Bu gün səslənən “araşdırma” tələblərindən günahkar axtarışı iyi gəlir. Rəqibləri, hətta müttəfiqləri sıradan götürmək üçün bəziləri dəridən-qabıqdan çıxır. 15 oktyabr prezident seçkilərinin nəticələrini araşdırmaq üçün ilk növbədə nəticənin özünü tanımaq lazımdır. Araşdırma tələb edənlər prezident seçkilərinin hansı nəticəsini müzakirə etmək istəyirlər? Ortada iki nəticə var. Birinci nəticə - hakimiyyətin elan etdiyidir, yəni cənab İlham Əliyevin qalib elan olunduğu nəticə. Buna əsasən, İlham Əliyev 76,8 faiz və ya 2 milyon 600 min Azərbaycan seçicisinin səsini alaraq qalib gəlib, cənab İsa Qəmbər isə səslərin 13.9 faizini və ya 300 mindən bir qədər artıq seçicinin səsini qazanıb. Yerdə qalan namizədlər 9.3 faiz və ya 200 mindən çox seçicinin səsini əldə ediblər. MSK-nın məlumatına inansaq, 694 məntəqədə nəticələr ləğv edilib, bu da təxminən 700 min seçici deməkdir. Beləliklə, 15 oktyabr seçkilərində Azərbaycan seçicisinin 84 faizə yaxını iştirak edib. Gəlin, bu nəticəni təhlil etməyə çalışaq. Əgər araşdırma istəyən dostlarımız bu nəticə əsasında kimisə ittiham etmək istəyirlərsə, çox yanılırlar.

Seçkidən əvvəl hamı müxalifətin birliyindən danışırdı. Bu gün də müxalifətin qələbə çalmamasının əsas səbəbi kimi məhz vahid namizədin müəyyən olunmaması göstərilir. MSK-nın elan etdiyi nəticələri əsas kimi qəbul etsək, müxalifətin vahid namizədi də

vəziyyəti dəyişmək gücündə deyildi. Belə ki, müxalifət ümumən seçicilərin cəmi 23,2 faizinin, başqa sözlə desək, 500 mindən bir qədər çoxunun səsini qazanıb. Yəqin ki, “vahid namizəd” anlayışı heç də bu səslərin hamısının bir araya gəlməsi kimi başa düşülmür. Daha çox İsa Qəmbər-Etibar Məmmədov birliyindən söhbət gedir. Fərz edək ki, bu birlik də baş tutub və İsa Qəmbər vahid namizəd kimi seçkiyə qatılıb. Axı MSK-nın elan etdiyi nəticələrə görə, bütün müxalifət namizədlərinin səslərinin miqdarı 23.2 faizdən çox deyil! Hətta 700 min ləğv olunmuş səsi də əlavə etsək, yenə də müxalifət namizədlərinin hamısı İlham Əliyevə uduzur. MSK-nın rəqəmlərinə görə, 2 milyon 600 min seçici İlham Əliyevə, 1 milyon 200 min seçici İsa Qəmbərə səs vermiş olur. Deməli, bu nəticə-yəni MSK-nın elan etdiyi nəticələr əsasında müzakirələr (səslənən notlar üzərində) heç bir nəticə verməyəcək.

İkinci nəticə “Bizim Azərbaycan” blokunun iddia etdiyi nəticələrdir. Buna əsasən, İsa Qəmbər 60,1 faiz səs toplayaraq, Azərbaycanın növbəti prezidenti seçilib. Belə olan halda, vahid namizəd məsələsinin həllində kimin hansı səhvi buraxmasının heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Çünki vahid namizəd müəyyən olunmadan da İsa Qəmbər qələbə üçün yetərli səs qazanıb. Seçkilərin real nəticəsi elan olunmayıbsa, 60,1 və ya 90 faiz səs qazanmağın heç bir mənası yoxdur.

“Bizim Azərbaycan” blokunun elan etdiyi nəticə əsasında müzakirələr açılacaqsa, əsas sual bu olmalıdır: xalqın səsi niyə qorunmadı? Bu sual ətrafında ciddi müzakirələr aparmağa dəyər. Müzakirələr bu istiqamətdə gedəcəyi təqdirdə, həqiqətləri ortaya çıxarmaq, hər kəsin suçunun nədən ibarət olduğu haqda fikir yürütmək, hətta kimisə günahkar elan etmək olar. “Müzakirə açmaq!” deyənlər ilk növbədə “hansı nəticə əsasında müzakirə aparılmalıdır” sualına cavab verməlidirlər. Çox təəssüf ki, əksəriyyət bu sualdan yayınır, amma müzakirələr açmağa çağırır. Mən bu iki nəticə haqqında öz fikrimi qısa olsa da, bölüşməyə çalışacağam. İlk növbədə hakimiyyətin, yəni MSK-nın elan etdiyi rəsmi nəticələr barədə...

Mən təbii ki, bu nəticələrin gerçək olduğuna əmin deyiləm. Həm seçkilərdən əvvəl Azərbaycanın müxtəlif regionlarında görüşlərdə iştirak edən, həm də seçki günü səsvermə məntəqələrində müşahidə edən şəxs kimi, hakimiyyətin saxtakarlıq etdiyinə heç bir şübhəm yoxdur. Amma ortada MSK-nın elan etdiyi nəticə və bunun əsasında prezident kürsüsündə əyləşən bir şəxs var. Bu nəticəni qəbul edənlər bir sadə məntiqi və ya riyazi hesablamayı unutmamalıdırlar. Azərbaycan seçicisinin ümumi sayı 4 milyon 500 min nəfərdir. MSK-nın

rəqəmlərinə görə, İlham Əliyev bu seçicilərin 2 milyon 600 mininin səsini qazanıb. Başqa sözlə, 100 faizli Azərbaycan seçicilərinin 57,7 faizi İlham Əliyevə səs verib. Demək, İlham Əliyevin “qazandığı” səslər müqabilində hətta yerdə qalan seçicilərin hamısı iştirak edib İsa Qəmbərə və ya müxalifətin başqa bir liderinə səs versəydi, həmin adam yenə də ümumi halda 42.3 faiz səs toplayaraq, İlham Əliyevə uduzacaqdı. Elan olunan səslər fonunda isə fərq daha böyükdür. İlham Əliyev 76.8, yerdə qalanlar isə 23.2 faiz səs toplayıblar. Bu nəticələrin əsasında bir məsələ müzakirə oluna bilər: müxalifət niyə xalqın səsini qazana bilmir və ya seçici niyə müxalifətə inanmır? Burada isə konkret şəxsləri yox, ümumən müxalifəti qınamaq lazımdır. Hakimiyyətin elan etdiyi nəticələrin fonunda müxalifətin ən şanslısı və perspektivli namizədi 13,9 faiz səs toplayan İsa Qəmbərdir. Etibar Məmmədov, Əli Kərimli, Lalə Şövkət və ya başqa birisi İsa Qəmbərin topladığı səsin bir faizini də toplamayıblar.

İkinci nəticəni də müzakirəyə çıxarmaq istəyənlər sualı düzgün qoymalıdırlar: xalqın səsi niyə qorunmadı? Burada isə artıq partiyalar, bloklar, liderlərlə yanaşı, cəmiyyətin özü də qınanmalıdır. Çoxları belə hesab edir ki, səsi yalnız namizəd və ya onun yaxın çevrəsi, ya da rəhbərlik etdiyi partiya qorunmalıdır. Bu, kökündən yanlış yanaşmadır. Demokratiya, azad və ədalətli seçki heç bir dövlətin iç problemi olmadığı kimi, heç bir partiya və liderin də təkbəşinə üzərinə düşən yük deyil. Hətta seçkilərdə rəqib olan partiyalar da ədalətli nəticə uğrunda birgə mübarizə aparmalıdırlar. Azərbaycan müxalifətində çatışmayan ən böyük xüsusiyyət budur. Azərbaycan müxalifəti həmişə partiya marağı uğrunda mübarizə aparıb desək, yanlışdır. 1995-ci ilin parlament seçkilərindən bu yana cəmiyyət müxalifət partiyalarından fərqli yanaşma görməyib.

1995-ci ilin parlament seçkilərində Müsavat partiya olaraq, proporsional sistemdə, ölkədə kifayət qədər tanınmış şəxslər isə majoritar qaydada qeydə alınmasalar da, əksər müxalif partiyalar susmağa üstünlük verdilər. AXCP və AMİP firqə maraqları naminə qeyri-demokratik seçkilərdə iştirak etdilər və hər biri parlamentdə 3 yerlə qane oldular.

1998-ci ilin prezident seçkilərində müxalifətin əksər hissəsi seçkini boykot etdi və yalnız AMİP lideri Etibar Məmmədov öz namizədliyini irəli sürdü. Nəticə isə gözlənilməz oldu, Etibar Məmmədov ikinci tura çıxdığını iddia etdi. Təəssüflər olsun ki, boykot taktikasını seçmiş müxalifət iqtidarla mübarizədə Etibar Məmmədovu dəstəkləmədi. Yenə də partiya və şəxsi maraqlar üstün gəldi.

2000-ci ilin parlament seçkilərində də analogi hallar təkrarlandı. Əvvəlcə Müsavat, ADP, ALP kimi partiyalar seçkilərə buraxılmadı. Seçkiyə buraxılan AMİP, AXCP, VHP, AKP isə bu fakta göz yumaraq, öz partiya maraqlarını güddülər. Daha sonra mərhum Heydər Əliyev digər partiyaların da seçkiyə buraxılması haqqında qərar verdi. Bu hala da kimsə etiraz etmədi. Nəticədə AXCP (i), AKP, VHP mandat “qazanaraq” parlamentə getdilər. Lakin AMİP, Müsavat, ALP, ADP parlamentdən kənar qaldılar. Parlamentə gedən partiyalar birgə müqavilə bağlamalarına rəğmən yenə də firqə maraqlarını milli mövqelərdən, demokratiya uğrunda mübarizədən üstün tutdular.

Nəhayət, 2003-cü ilin prezident seçkilərində də İsa Qəmbərə iqtidarla mübarizədə dəstək verilmədi.

Biz müxalifət olaraq, demokratiya, azad seçki uğrunda deyil, partiyalarımızın maraqları naminə mübarizə aparırıq. Nə qədər ki, belə yanaşma davam edəcək, Azərbaycanda demokratiyanın təntənəsindən danışmaq mümkün olmayacaq. Xalqın səsini qorumaq üçün lider, partiya, blok, müttəfiqlər yox, cəmiyyət, namizədlər, rəqib partiyalar birgə mübarizə aparmalıdılar. 16 oktyabrda da cəmiyyət “Bizim Azərbaycan” bloku ilə birgə olmalı idi. Hətta İsa Qəmbərin qələbəsini qəbul etməsələr belə, seçki saxtakarlığına qarşı birgə mübarizə aparmalı idilər. Lakin əvvəlki ənənələrdən fərqli yanaşma görmədik. Meydanda yenə də udduğunu iddia edənlər hakimiyyətlə üz-üzə qaldı. Qalan siyasi qüvvələrsə, iqtidarın mübarizə aparanlara necə divan tutmasına tamaşa etdi.

Biz demokratiya uğrunda mübarizə aparırıqsa, nəticələrin xeyrimizə olub-olmamasına baxmadan, meydanda olmalı, haqq işi uğrunda birgə mübarizə aparmalıyıq. Demokratiya uğrunda mübarizədə partiya mövqelərindən daha çox, cəmiyyət və ideallar naminə mücadilə lazımdır. 16 oktyabrda da xalqın səsinin qorunmamasının başlıca səbəbi vahid demokratiya cəbhəsinin olmaması idi.

Bu proses artıq 10 ildir davam edir. Hər seçkidə xalq öz səsini verir, müxalifət isə bunu qoruya bilmir. Müzakirəyə əsas bu çıxarılmalı və partiyalar demokratiya uğrunda birgə mübarizə apara bilməmələrinin səbəblərini araşdırmalıdılar. Müxalifətin problemi xalqın səsini qazanmaqda deyil, ona verilən səsləri qoruya bilməməkdədir. Əgər növbəti mərhələlərdə müxalifət vahid mübarizə cəbhəsinin əsas vəzifəsi olaraq, demokratiya uğrunda mübarizəni önə çəkməsə, xalqın səs verməyinin heç bir əhəmiyyəti olmayacaq. Müxalifət qüvvələri məhz bu faktı araşdırmalı, səhvləri götür-qoy etməli, vahid namizəd

axtarışından əvvəl, vahid prinsip uğrunda mübarizənin konturlarını müəyyənləşdirməlidir. Belə olarsa, xalqın qanuni yolla müqavimətini təşkil etmək, saxtakarlığın qarşısını almaq olar.

Beləliklə, biz 15-16 oktyabr hadisələrini müzakirə etməyə borcluyuq. Amma əvvəlcə, hansı nəticəni qəbul etdiyimizi elan etməli, sonra müzakirələrə başlamalıyıq.

Biz iki nəticənin müzakirəsindən danışdıq, bəlkə üçüncü nəticə də var? Bəlkə bu seçkilərdə İlham Əliyevlə İsa Qəmbər birinci turda qələbə üçün yetərli səs toplamayaraq mübarizənin növbəti mərhələsini gerçəkləşdirməli idilər? Nəzəri cəhətdən mümkün variantdır. Amma gəlin, prosesləri təhlil edək:

Hər iki tərəf – İsa Qəmbər də, İlham Əliyev də seçkidə qələbə qazandığını bildirir, digər tərəf isə əlində olan telekanallardan yararlanaraq, öz qələbəsini elan edir. Bəs arbitr rolunu oynamalı olan cəmiyyət, onların önündə gedən siyasi təşkilatlar niyə susur? Deməli, bu variantda da seçkidə iştirak edən namizədlər, İsa Qəmbərə rəqib olub müxalif düşərgədə yer alan siyasi partiyalar ədalətsiz mövqe tuturlar.

Bu gün müzakirə oluna bilən tək məsələ isə müxalifətin məğlubiyyətidir. Biz irticaya məğlub olmuşuq. Kimdir günahkar? Biz hamımız – namizəd olanlar da, onları dəstəkləyənlər də, cəmiyyət də. Hər şey yenidən başlayır. Nə etməli? Mübarizənin yeni taktikası nə olmalıdır? Bu gün cəmiyyət bu suallara cavab tapmaq üçün müzakirələr açmalıdır.

15 oktyabr 2003-cü il tarixinə qədər mövcud olan müxalifətlə bu gün iqtidara müxalif olanlar arasında həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından nəzərə çarpacaq dəyişikliklər var. Seçki öncəsi müxalifəti aşağıdakı qruplara bölmək olardı:

1. Öz namizədi ilə seçkidə iştirak edib, qələbə çalmaq arzusunda və inamında olan müxalifət partiyaları - Müsavat, AMİP, ADP, ALP. (Düzdür, ADP-nin namizədi qeydə alınmadığına görə Rəsul Quliyev İsa Qəmbəri müdafiə etməli oldu. Amma onların seçkidə iştirak etmək fikri çox ciddi idi);

2. Seçkidə iştirak edərək, varlıqlarını qorumaq istəyən müxalifət partiyaları - Ədalət, VHP;

3. Qələbə çalmağa ümid edən namizədlərdən birini müdafiə etməklə, partiya quruculuğunu genişləndirib, öz zamanını gözləyən müxalifət partiyaları - AXCP (i), AXCP (k), Boz Qurd, DP, Ümid, Böyük Quruluş, Vəhdət, AXP:

4. Müxalifət adı altında pərdələnərək, iqtidarı dəstəkləyən partiyalar - Qüdrət Həsənzadənin qrupu, "Müasir Müsavat" Partiyası;

5. Yaxın gələcəkdə təşkilatlanma perspektivi olmayan, qurulacaq hakimiyyətdə bu və ya digər şəkildə təmsil olunaraq, siyasi arenada möhkəmlənmək istəyən və bunun üçün də əsas namizədlərdən birinə dəstək verən partiyalar - Azadlıq, CXP, ALDP, TMP, DGP, Tərəqqi, Namus, Yurddaş;

6. Prosesdə iştirak etməyən və müxalifət adı altında fəaliyyət göstərən, lakin hələ kütləvi partiyalara çevrilməyən təşkilatlar - ASDP, VBP;

7. Perspektivdə partiya quruculuğuna başlayaraq, ciddi bir qurum yaratmağa ümid edib prosesdə ictimai statusla iştirak etmək istəyən şəxslər və onların cəmiyyətləri - Tamerlan Qarayev, Eldar Namazov və s...

Seçki öncəsi müxalifət düşərgəsinin ümumi mənzərəsi təxminən belə idi...

15-16 oktyabr hadisələri müxalifət düşərgəsini çox ciddi şəkildə silkələdi. Kütləvi repressiyalar, hakimiyyətin müxalif partiyaların üzərinə hücumları bir sıra təşkilatları iqtidarı açıq dəstəkləməyə məcbur etdi və ya onların əsl mövqeyi aydınlaşdı. 15-16 oktyabr repressiyalarından sonra yeni taktika nədən ibarət olmalıdır?

Hakimiyyətə gəlməyin ənənəvi 3 yolu var: (Təbii ki, Azərbaycanda qüvvədə olan Konstitusiyaya görə)

1. Beş ildən bir keçirilən prezident seçkilərində iştirak edərək hakimiyyətə gəlmək (yeni demokratik seçki nəticəsində);

2. Hakimiyyəti istefaya məcbur edərək, növbədənənar prezident seçkiləri nəticəsində hakimiyyətə gəlmək (demokratik və dinc yolla).

3. Qiyam, inqilab yolu ilə iqtidarı devirib, növbədənənar seçki yolu ilə hakimiyyətə gəlmək (qeyri-demokratik yolla).

Azərbaycan müxalifətinin aparıcı hissəsi 3-cü yolu tamamilə rədd edərək, öz fəaliyyətini əsasən 2 əvvəlki prinsip üzərində qurub. Bir qədər mövzudan uzaqlaşsaq da, müxalifətin son 10 ildə əsas taktika kimi hansı variant üzərində dayandığını təhlil etməyə çalışaq. 1993-cü ildə hakimiyyətə gəlmiş mərhum Heydər Əliyevin səhhəti haqqında müxtəlif şayiələr dolayırdı. Hamı belə hesab edirdi ki, Heydər Əliyev nəinki iki prezidentlik müddətində hakimiyyətdə qala, heç bir prezidentlik dövrünü də başa vura bilməyəcək, 1998-ci ilə qədər nəzərə çarpan dərəcədə aktiv olmayan müxalifət Heydər Əliyevin ilk xəstəlik dövründən sonra xeyli fəallaşdı. Hamı daha çox “x günü”nə, daha doğru ifadə etsək, Heydər Əliyevsiz - yəni onun saxtakarlıq maşınının işləyə bilməyəcəyi seçkilərə hazırlaşmağa başladı. Bu isə daha çox ikinci variantla üst-üstə düşürdü – yəni növbədənənar prezident seçkiləri. Müxalifətin böyük əksəriyyəti birinci variantda hakimiyyət dəyişikliyinə qətiyyənlə hazır olmayıb, seçkini udmağın yeganə yolunu Heydər Əliyevin yoxluğu və komandasının dağılması ilə müşayiət olunan seçkidə görüb. Bu taktika 2003-cü ilin 15 oktyabr seçkilərində bir daha özünü bariz şəkildə göstərdi. Heydər Əliyev olmasa da, komanda nəticələri dəyişdi, müxalifət isə bu proseslərin qarşısını ala bilmədi. Çünki bu hala hazır deyildi.

Bəs bu gün hansı variant müxalifət üçün başlıca taktika kimi seçilməlidir?

Təbii ki, əsas variant kimi, növbəti və növbədənənar prezident seçkiləri – yəni demokratik və dinc seçki yeganə yoldur. Belə ki, demokratik cəmiyyət uğrunda mübarizə apardığını bəyan edən qüvvələr qeyri-qanuni yolla hakimiyyətə gəlməyi birdəfəlik unutmalıdırlar. İndiyəqədərki prezident və parlament seçkilərindən sonra müxalifət bu hakimiyyət qollarının qeyri-demokratik formalaşdığını əsas gətirərək, sözügedən idarəetmə institutlarını tanımadığını bəyan edib və “azad seçki” şüarı ilə kütləvi aksiyalar keçirib. Lakin ötən illər ərzində müxalifətin bu tələbinə məhəl qoyulmayıb.

Bu gün də təxminən eyni mənzərə yaranıb. Müxalifətin böyük əksəriyyəti 15 oktyabr prezident seçkilərinin nəticələrini tanımadığını bəyan edir, lakin hələlik repressiyalara görə

kütləvi tədbirlər keçirə bilmir. Müxalifət həmişə xalqa izah etməyə çalışıb ki, bu rejim anti-millidir. Bütün etirazlar yuxarıdan aşağıya doğru təşkil edilməyə çalışılıb. Bu taktikadan imtina etmək lazımdır. Daha konkret ifadə etsək, vəzifələri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Müxalifət xalqa “istirahət” verməlidir. Bir qədər açıq desək, problemlər içərisində olan xalqı meydanlara çıxarmağa tələsməməlidir. Bu, bir neçə istiqamətdə müxalifətə böyük fayda gətirəcək. İlk növbədə xalq müxalifətin basqısı ilə öz problemlərinə münasibət bildirmək üçün ayağa qalxmayacaq. İndiyə qədər keçirilən mitinqləri təhlil etsək, görürük ki, biz, xalqın iqtidarla mübarizəsini təşkil etmək üçün nə qədər əziyyət çəkmişik. Hətta bəzi partiyalar öz elektoratını çox göstərmək naminə muzzdlu mitinqçilərdən istifadə edib ki, bu da müxalifəti tənqid atəşinə tutmaq üçün bəhanə rolunu oynayıb. Xalq problemlərin çoxluğundan və müxalifətin süstlüyündən usanıb özü etiraz etməyə başlayacaq. Əvvəlcə kəndlərdə, sonra şəhərlərdə, daha sonra isə respublika səviyyəsində ümumi etiraz əhval-ruhiyyəsi formalaşacaq. Onda mitinqlər sosial sifariş kimi vacib olacaq. Digər tərəfdən, müxalifət fasiləsiz etirazlar təşkil etdikcə, hakim komanda üzvləri məcburən birləşib özlərini qoruyurlar. Başqa sözlə, müxalifətin aktiv mübarizəsi onları qorxudaraq, vahid komanda halında birləşdirir. Müxalifət imkan verməlidir ki, iqtidar içərisindən laxlasın, kapital, nüfuz uğrunda mübarizə açıq müstəviyə keçsin. Bu daxili mübarizə üçün çox böyük və münbit şərait var - lider zəifdir, iddialılar isə çoxdur. Bu, mübarizənin başlanması da müxalifətin mövqelərini əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmləndirəcək. Bu proses üçün maksimum 8-10 ay vaxt lazımdır (Bunun da artıq 3 ayı geridə qalıb. (Tarix göstərdi ki, verilən proqnoz özünü doğrultdu. 2005-ci ildə hakimiyyət içərisində ciddi problemlər yaşandı. Əli İnsanov, Fərhad Əliyev, Akif Muradverdiyev, Fikrət Sadıqov və başqaları çevriliş adı ilə vəzifələrindən uzaqlaşdırılıb həbs edildilər – İ.A.) Lakin bu, o demək deyil ki, müxalifət tam durğunluq dövrü yaşamalıdır. Əsla! Müxalifət geniş kütləvi tədbirlərdən imtina etməli, əvəzində isə partiya üzvləri ilə sıx və mütəmadi işləməlidir. Yerli strukturlar möhkəmləndirilməli, növbəti mərhələyə hazırlıq üçün yeni qüvvələr cəlb olunmalı, əldə olan mətbu orqanlar vasitəsilə hakimiyyətin səhvləri təhlil olunmalıdır.

2. Müxalifət öz komandasını yaratmalı, parlamentə namizədlərini müəyyənləşdirməlidir.

Mövcud partiyaların heç biri bu gün ən yüksək vəzifədə olacaq üzvlərinin adını belə açıqlaya bilmir. Bunun bir sıra səbəbləri var. İlk növbədə kadr potensialı yetərincə deyil. Həmçinin güman edilən kadrlar xalq tərəfindən birmənalı qarşılanmır. Heç bir partiya sədri elan edə bilmir ki, hakimiyyətə gələcəyi təqdirdə, onun kabinetində kimlər hansı vəzifədə təmsil olunacaq. Bu da xalqı müqayisə imkanından məhrum edir. Dünyanın hər bir yerində siyasi partiyalar öz komandalarının üzvlərini vəzifə bölgüsünə görə xalqa və seçicilərə təqdim edir. Müxalifətin problemlərindən biri də budur. Təsəvvür edək ki, bir partiya həm prezident kimi namizədini, həm də baş nazir, xarici işlər, daxili işlər, müdafiə, milli təhlükəsizlik, maliyyə, təhsil, iqtisadi inkişaf nazirlərinin də adını cəmiyyətə açıqlayır. Xalq isə mövcud nazirlərlə həmin vəzifəyə namizədləri müqayisə edir. Müxalifət növbəti mərhələdə bu komandanı cəmiyyətə göstərməyi bacarmalıdır. O cümlədən, artıq indidən 124 dairədən güman olunan namizədlərin partiya strukturları vasitəsilə təbliğatı başlanmalıdır. Əgər blok şəklində bu seçkiyə gediləcəksə, yenə eyni səviyyədə ümumi siyahı hazırlanmalıdır. Yeni namizədlə köhnə deputatın fərqləri, cəmiyyətdəki yeri, keçdiyi yol və tutduğu mövqe indidən seçiciyə çatdırılmalıdır. Eyni dairədən 3-4, bəlkə bir az çox namizəd ola bilər. Bu, qorxulu deyil. Başlıcası, partiyanın, blokun siyasi kursu namizədlər vasitəsilə təbliğ olunmalı, dairə əvvəlcədən müxalifət partiyaları tərəfindən “blokirovka” olunmalıdır.

3. Beynəlxalq təşkilatlar və xarici ölkə səfirləri ilə yeni münasibətlər sistemi yaradılmalıdır.

İndiyə qədər müxalifət əsasən ABŞ və Türkiyə ilə, o cümlədən ABŞ-ın Milli Demokratiya və Respublikaçılar institutları ilə sıx əməkdaşlıq edib. Bu əməkdaşlığın kökündə isə daha çox “kömək”, “yardım” istəmək dayanıb. Bu taktikanı birdəfəlik yaddan çıxarmalı və onlarla tələbedici dildə danışmaq lazımdır. Biz onlardan ümumbəşəri prinsiplərə - demokratiya, söz azadlığı, insan haqlarına dəstək istəyirik. Bu isə birbaşa onların funksiyalarına daxildir. Elə onların bölmələri də respublikamızda buna görə fəaliyyət göstərir. ABŞ və Türkiyə ilə əməkdaşlıqla yanaşı, daha çox Avropa Şurası, ATƏT VƏ Avropa Birliyinə üstünlük vermək lazımdır, çünki Azərbaycan ATƏT-in və AŞ-nin üzvüdür. Rusiya ilə münasibətlər də yaddan çıxarılmamalıdır. Çünki bu ölkə hələ də regionda nüfuzunu qoruyub saxlayır və proseslərə ciddi təsir edə bilər.

4. Kimin hansı miqdarda səs qazanmasından asılı olmayaraq, seçkilərin real nəticələrinin tanınması üçün əməkdaşlıq müqaviləsi bağlanılmalı və birgə mübarizə planı hazırlanmalıdır.

İndiyə qədər biz bunun şahidi olmamışıq. Heç bir partiya digərinin qələbəsini etiraf etməyib və yaxud müxalifətin əksəriyyəti seçkilərin birgə nəticələri ilə çıxış etməyib. Düzdür, seçkilərin saxta keçirilməsi ilə bağlı birgə bəyanatlar səslənib, amma müxalifət öz nəticəsini (yəni doğru hesab etdiyi nəticəni) də elan etməyib. Müxalifətin əsas qüvvələri nəticənin birgə tanınma mexanizmini işləyib gələcək seçkilərdə tətbiq etməlidir.

5. Növbəti 5 ildə əsas müxalifət qüvvələri 3 hala hazır olmaq üçün konkret plan işləməli və birgə fəaliyyətin (demokratiyanın təntənəsi naminə) aydın konturlarını cızmalıdır.

I variant - 2005-ci ilin parlament seçkilərində saxtakarlıq ediləcəyi halda müxalifətin reaksiyası;

İlk növbədə müxalifət aydınlaşdırmalıdır ki, seçki saxtakarlığının nisbəti və miqyası nə qədər olarsa, parlamentdə təmsil oluna bilər. Fikrimə bir qədər aydınlıq gətirmək istərdim. 2000-ci ilin parlament seçkilərində müxalifətə ümumən 12 faiz yer verildi. Müxalifətin bir hissəsi parlamenti tanımadığı halda, digər bir qismi Milli Məclisdə təmsil olundu.

Əsas müxalifət qüvvəsi kimi çıxış edən partiya və bloklar gələcək seçkilərdə 2000-ci ilin seçkilərində baş verənlərin təkrarlanmaması üçün seçki saxtakarlığına münasibətlə bağlı konkret mövqe işləyib hazırlamalıdırlar. Məsələn, 70 faiz demokratik, 30 faiz saxta nəticələrlə parlamenti boykot etmək və ya yeni seçki tələbi ilə çıxış etmək o qədər real görünür, heç beynəlxalq təşkilatlar da müxalifətin bu addımını yetərincə dəstəkləməyəcəklər. Deməli, müxalifət bir məsələni çox aydın müəyyənləşdirməlidir: hansı dərəcəli saxtakarlıqda parlamentdə iştirak edir və ya yeni seçki tələbi ilə aksiyaya başlayıb, hakimiyyəti fakt qarşısında qoyur. (Burada Gürcüstan variantı da istisna deyil.)

II variant - 2005-ci ilin parlament və 2008-ci ilin prezident seçkilərinin demokratik keçirilməsi üçün qanun bazasının (MSK, DSK və məntəqə seçki komissiyalarının formalaşdırılmasından tutmuş, KİV-də iqtidarın hegemonluğuna son qoyulması, müşahidəçilərin işinin təşkili və sairə) hazırlanması, nəticədə demokratik, azad və ədalətli seçki keçirilməsi müxalifətin başlıca vəzifəsi olmalıdır. Keçən dövrlərdə partiyalar ümumi prinsiplər üçün deyil, firqə maraqları üçün çalışıblar, namizədlərin qeydə alınmasında yenə

fərdi maraqlar üstün tutulub. Bu da sonda hakimiyyətə daha çox sərf edib. (Məsələn, Eldar Namazovun, Rəsul Quliyevin qeydə alınmaması)

III variant - fors-majör hadisəsi nəticəsində baş verə bilər. Məsələn, iqtidarın Qarabağ siyasətində milli mövqelərin nəzərə alınmaması kütləvi etirazlara səbəb ola, növbədən kənar seçkilər üçün şərait yarana bilər. Yaxud sosial-iqtisadi siyasət əhalinin yaşayış səviyyəsini dözülməz vəziyyətə çatdırır və müxalifət hakimiyyəti istefaya məcbur edə bilər. Başqa bir tərəfdənsə, hakimiyyət daxilindəki intriqlər nəticəsində kimsə “məxməri inqilab”a cəhd edər. Müxalifət bu hallara da tam hazır olmalı, mübarizə metodlarında demokratik prinsiplərə və mövcud qanunvericiliyə söykənməli, həmçinin öz aralarında da bu prinsiplərin görünməsi naminə razılığa gəlməlidir. Vəziyyətin mürəkkəbliyindən istifadə edib kimsə hakimiyyəti zəbt edə bilməməlidir.

6. Müxalifət iqtidar üzərində ictimai nəzarətin bərqərar olması planını işləməli, onun həyata keçirilməsi üçün ortaqlar müəyyənləşdirilməlidir.

15-16 oktyabr hadisələrindən sonra hakimiyyətin apardığı repressiya siyasətinə “Bizim Azərbaycan” blokundan kənar yalnız ADP və AXCP (i) etiraz etdi. AMİP, ALP, VHP və sayə bilmədiyim digər partiyalar aktiv mövqə sərgiləmək istəmədilər. Axı məsələ kimin həbs olunmasında deyil, prinsiplərin və qanunun pozulmasındadır. Müxalifət bu məsələdə ortaqlar siyasət yeritməyə məhkumdur. Gələcəkdə bu kimi halların, hadisələrin təkrar olunmayacağına heç bir təminat yoxdu. Deməli, müxalifət göstərdiyimiz bu nümunənin təkrarlanmaması və iqtidarın nəzarətsiz, ictimai basqı olmadan fəaliyyət göstərməməsi üçün nəzarət mexanizmi işləməlidir. Niyə seçki məhbuslarının azad olunmasını yalnız ziyalılar və ya xüsusi komitələr tələb etməlidir? Azərbaycanın bütün siyasi partiyaları ortaqlar bir sənədə imza ata bilməzlərmi və yaxud niyə “İctimai Televiziya haqqında” qanun AŞPA tərəfindən tələb olunmalıdır?! Cəmiyyətin təşkilatlanmış qurumları birgə bəyanatlarla çıxış edib bunu həm iqtidara, həm də beynəlxalq təşkilatlara təqdim edə bilməzdimi? İctimai nəzarət dediyimiz budur.

7. Müxalifət yeni təbliğat metodları işləyib hazırlamalıdır.

Xalq onun bu hakimiyyəti niyə dəyişmək istədiyinə inanmalı, sabitliyin pozulmayacağına şübhə etməməli, hakimiyyət dəyişikliyi zamanı qisasçılıq hissənin cəmiyyəti bürüməyəcəyinə əmin olmalı, başlıcası, sosial-iqtisadi həyatın yaxşılaşacağını bilməlidir. Daha doğrusu, xalq buna inandırılmalıdır. Keçən dövrlərdə xalqın böyük bir

hissəsi bu sadaladığım məsələlərdə şübhədən qurtula bilməmişdi. Bu da sonda hakimiyyətin dəyişdirilməsində xalqın böyük əksəriyyətinin laqeyd və seyrçi qalmasına şərait yaratdı. Hakimiyyətdə təmsil olunan ayrı-ayrı qüvvələrin müxalifəti dəstəklənməməsinin başlıca səbəbi də bu idi. Orta məmur təbəqəsi özünü peşəkar hiss etməli, iş yerini itirmək qorxusu və şübhəsi ilə yaşamamalıdır. Müxalifətə qarşı hədsiz zorakılığın bir səbəbi də. hətta sırası işçilərin hakimiyyət dəyişikliyi nəticəsində müxalifətin onunla çox sərt və amansız davranacağına olan şübhəsidir. Ona görə də müxalifət təbliğatını fərqli şəkildə qurmalı, “cəmiyyətin bütün təbəqələrinə sahib çıxma biləcək bir hakimiyyət formalaşdırmaq” tezisini hakim tezisə çevirməyi bacarmalıdır.

8. Müxalifət Qarabağ probleminin həllində qətiyyətli, ardıcıl və vahid mövqe sərgiləməklə, xalqın vətənpərvər hissəsinin səsini qazanmağın yollarını müəyyənləşdirməlidir.

Keçən dövrlərdə beynəlxalq dəstəkdən məhrum olmamaq üçün müxalifət bu problemi özünün proqramına çox zəif daxil etmişdi. İqtidar da bundan istifadə edərək, müxalifəti çıxılmaz duruma salırdı. Bəziləri iddia edir ki, Qarabağ məsələsində iqtidar-müxalifət bölgüsü yoxdur. Əslində, yanaşmalar müxtəlif olduğuna görə bu məsələdə iqtidar-müxalifət bölgüsü daha çoxdur. Bugünkü iqtidarla müxalifətin Qarabağ probleminin həlli yollarına baxışı eynidirsə, hakimiyyəti tənqidə nə hacət? Azərbaycan probleminin böyük qismi Qarabağ və ondan törənən problemlər deyilmi? Burada söhbət hərbi və ya sülh yolu ilə Qarabağ probleminin çözülməsindən getmir. Məsələni bu cür qoyanlar kökündən yanılırlar. Problemin hansı yolla həll olunması iqtidarın işidir. Söhbət problemin həll olunmamasından və ya indiki kimi, 10 ildən artıq bir müddətə dondurulmasına münasibətdən gedir. Biz iddia etmirik ki, sülh yolu yanlışdır, hərbi başlamalıyıq və yaxud hərbsiz keçinmək mümkün deyil. Biz iddia edirik ki, 10 il Qarabağ problemini çözmə bilməyən iqtidarın hakimiyyətdə qalmağa mənəvi və hüquqi əsası yoxdur. Qarabağı geri ala bilən milli hakimiyyət formalaşmalıdır. Müxalifətin bu yöndəki ehtiyatlı və beynəlxalq təşkilatlara güzəştli mövqeyinə son qoyulmalı, növbəti mübarizə illərində bu problem müxalifətin əsas diqqət mərkəzində olmalıdır. İqtidar müxalifətin bu mövqeyi qarşısında münaqişəni ya çözməyə cəhd edəcək, ya da onun bacarıqsızlığının bir daha şahidi olan xalq müxalifətin arxasında toparlanacaq.

9. Müxalifət qüvvələri partiyadaxili demokratiyaya start verməlidir.

Etiraf edək ki, Azərbaycan müxalifətinin ən çatışmayan xüsusiyyətlərindən biri də budur. Partiya sıralarından çoxsaylı istefalardan birinin səbəbini də əksərən bunda axtarmaq lazımdır. Cəmiyyətin demokratikləşməsini istəyən qüvvələr ilk növbədə özlərindən başlamalıdır. Heç bir Azərbaycan vətəndaşı “Yeni Müsavat” qəzetində İsa Qəmbərin, “Azadlıq” qəzetində Əli Kərimlinin, “Bakı-Xəbər”, “Hürriyyət” qəzetlərində Rəsul Quliyevin, “Millət” qəzetində Etibar Məmmədovun tənqid olunmasına rast gəlməyib. Eynilə iqtidar qəzetlərində İlham Əliyev tənqid olunmadığı kimi. Partiya üzvlərinə səhifələr verilməli, partiyadaxili diskussiyalar açılmalıdır. Əks təqdirdə, sıralarımıza demokratik təfəkkürlü insanları cəlb edə bilməyəcəyik. Yeni, demokratik təfəkkürlü insanların partiya sıralarına gəlişi həm inkişafı sürətləndirər, həm də ümumi demokratiya ab-havasının güclənməsinə kömək edər. Bu düşüncə hakim olmadıqca, biz yeni bir insan, yeni bir fikir sahibi olduğumuzu cəmiyyətə sübut edə bilməyəcəyik. Xalq demokratiya ilə avtoritarizmin, söz azadlığı ilə senzuranın, tənqidlə məddahlığın köklü fərqi görməli, təşkilatlara inanmalı, azad cəmiyyəti ən azı partiyalar çərçivəsində hiss etməlidir. Bu halda çoxluq daha çox azadlığa can atacaq, yekunda mübarizə cəmiyyətin dəyişməsi ilə nəticələnəcək.

10. İqtidarı korrupsiyada, rüşvətخورluqda ittiham edən müxalifət öz maliyyə mənbələrini cəmiyyətə açıqlamalıdır.

Baxmayaraq ki, müxalifətin maliyyə imkanları və xərcləri çox azdır, bununla belə, az olan smeta da şəffaf şəkildə cəmiyyətə təqdim olunmalıdır. Bunun bir sıra psixoloji səbəbləri də var. İlk növbədə “müxalifəti xaricdən maliyyələşdirirlər” kimi fikirlərə son qoyular, iqtidarı korrupsiya və rüşvətخورluqda ittiham edən müxalifətə ictimaiyyətin inamı artar. Digər tərəfdən, qarşı tərəf, yəni iqtidar bu mövzu ətrafında alver etməyə cəhd göstərməz. O cümlədən, müxalifət liderləri öz əmlakları barədə cəmiyyətə obyektiv məlumat verərək, xalqdan etimad alar, analoji addımı - yeni gəlir, əmlak deklorasiyasını iqtidardan üzuağ tələb edə bilər. Beləliklə da xalq arasında tez-tez səsləndirilən “müxalifət də iqtidarın tayıdır” deyimi aradan qalxar. Bu, həmçinin müxalifət liderlərinin milli mənsubiyyəti məsələsində də tətbiq olunmalıdır. Hər bir müxalifət lideri öz şəcərəsini cəmiyyətə açıqlamalıdır ki, sonradan kimlərsə onları ermənilərlə və ya başqaları ilə qohumluqda, hansısa əlaqələrdə ittiham etməyə çalışmasın. Erməni əsilli və ya erməni nikahlı iqtidar nümayəndələrindən də analoji addım tələb olunmalıdır. Təbii ki, mən etnik qrupların hər hansı seçkili və ya təyinatlı orqanda fəaliyyət göstərməsinin əleyhinə deyiləm. Əksinə,

demokratik prinsiplərin qorunması baxımından azsaylı xalqların dövlət idarəçiliyinin müxtəlif sahələrinə cəlb olunmasını təqdir edirəm. Lakin Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin davam etdiyi bir zamanda dövlətin təhlükəsizlik məsələsini də ciddi nəzərə alıb erməni əsilli və erməni nikahlı şəxslərin xüsusi əhəmiyyət kəsb edən sahələrdə çalışmasını qeyri-mümkün hesab edirəm. Çünki biz keçən illər ərzində ərazimizdə minlərlə insanın həyatına son qoyan erməni terrorunu unutmamışıq. Bu, demokratik, bəşəri prinsiplərlə uzlaşmasa da, çoxluğun təhlükəsizliyi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi öz həllini tapdıqdan sonra yəqin ki, bu tipli xüsusi araşdırmaya da ehtiyac qalmayacaq. Bu addımın beynəlxalq aləmdə doğura biləcəyi rezonans da mənə indidən bəllidir. Amma yəqin heç kəs 11 sentyabr terrorundan sonra müsəlmanların xüsusi olaraq, yoxlanılmasını ABŞ, İngiltərə və digər Avropa dövlətlərinin anti-demokratikliyi kimi qiymətləndirmir. (Çünki əksəriyyətin təhlükəsizliyi xüsusi xidmət orqanlarını bu addımı atmağa məcbur edir.)

11. Müxalifət növbəti mərhələdə regional təşkilatlanmadan və təbliğatdan birdəfəlik imtina etdiyini, iqtidardan bu sahədə də köklü fərqləndiyini cəmiyyətə isbat etməlidir.

Baxmayaraq ki, iqtidardan fərqli olaraq, müxalifətin sıralarını bu azar elə də çulgamayıb. Amma etiraf etmək lazımdır ki, müxalifət partiyalarının təşkilatlanması prinsipində də cəmiyyəti qismən narahat edən regionçuluq elementləri yox deyil. Bunu misallarla göstərib müxalif partiyaları təftiş subyektinə çevirmək istəməzdim. Amma partiyaların regional təşkilatlanmadan imtina etməsini konkret işlə və kadrlarla nümayiş etdirməsi, cəmiyyətdə sezilən regionçuluq qarşudurmasını aradan qaldırır və cəmiyyət bu iqtidardan qurtulduqdan sonra yeni bir regionçuluqla üzləşməyəcəyinə yəqinlik hasil edər. Bu da müxalifətin hakimiyyətə gəlişini sürətləndirər, partiya və lider ümumazərbaycan səviyyəli təşkilata və namizədə çevrilər.

Təbii ki, bu vəzifələrlə yanaşı, partiyaların qarşısında toxuna bilmədiyim bir sıra mühüm məsələlər də dayanır. Bu, əsasən, əhali ilə birbaşa təmasa çıxılması, yəni kabinet müxalifətçiliyindən imtina, siyasi maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi, partiya üzvlərinin mərkəzi aparatla mütəmadi əlaqəsinin təşkili, seçkili orqanlara namizəd irəli sürərkən demokratik prinsiplərin qorunması (mümkün olarsa, ilkin ərazi seçkilərinin keçirilməsi), özək, rayon, şəhər şöbələrində tək hakimiyyətlilikdən kollegial idarəçiliyə sürətlə keçid və s. müxalifət partiyalarının yaxın perspektivdə görməli olduqları işlərdir.

Müxalifət liderləri və təşkilatları növbəti mərhələdə üzərlərinə düşən vəzifələri yerinə yetirə biləcəklərimi? Bu, zamanın cavab verəcəyi sualdır. Amma bir şey aydındır ki, müxalifət bu tipli vəzifələri yaxın gələcəkdə yerinə yetirməsə, hakimiyyət dəyişikliyinə, demək, həm də cəmiyyətin demokratikləşməsinə nail olmaq çox çətin olacaq. Hətta bu və ya digər halların nəticəsində hakimiyyəti dəyişmək mümkün olsa da, yeni iqtidarın mahiyyəti köhnədən heç nə ilə fərqlənməyəcək. Buna görə də müxalifət öz sıralarında demokratik dəyişikliklərə və qarşıdakı vəzifələrin icrasına başlamalıdır.

Bayıl təcridxanası, 20-26 yanvar, 2004-cü il

MƏNİM SÖZÜM

Hörmətli hakimlər!

Hörmətli proses iştirakçıları, xanımlar və bəylər!

İlk növbədə diqqətinizə çatdırmaq istərdim ki, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə İstintaq İdarəsi tərəfindən qaldırılan və Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Respublika Məhkəməsində tədqiq edilən 80365 sayılı cinayət işi üzrə özümü təqsirli bilmirəm. Hesab edirəm ki, qondarma ittihamlar və saxta şahid ifadələri ilə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmağım, mövcud Azərbaycan iqtidarına qarşı sədri olduğum Ümid Partiyasının və millət vəkili kimi özümün apardığım siyasi xətt, müxalif çıxışlar, haqsızlığa qarşı barışmazlığım, demokratik təsisatların bərqərar olması, şəffaf və ədalətli seçkilər keçirilməsi naminə apardığım mübarizə ilə bilavasitə bağlıdır.

İlk növbədə, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra CM) 220.1 və 315.2 maddələrinin mahiyyəti, onların şəxsən mənə tətbiq olunmasının hüquqiliyi barədə öz mövqeyimi bildirmək istərdim. Azərbaycan Respublikası CM-nin 220-ci maddəsi əslində mövcud Azərbaycan Konstitusiyasının, beynəlxalq hüququn, Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq konvensiyaların ruhu və prinsipləri ilə ziddiyyət təşkil edir. Bu tipli maddələrin CM-də öz əksini tapması mövcud CM-nin təkmil

olmamasından, idarəçiliyi həyata keçirən strukturların cəmiyyəti basqı altında saxlamasından, polis rejiminin mövcudluğundan, ölkə vətəndaşlarının hüquqlarını məhdudlaşdırmaq və onları daha ağır cinayətdə ittiham etmək üçün xüsusi cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutan maddələrin məcəlləyə sifarişlə salınmasından xəbər verir. Belə ki, 220-ci maddənin mahiyyəti zorakılıqlar, talanlar, yanğınlar törətmək, əmlakı məhv etmək, odlu silah, partlayıcı maddələri və qurğuları tətbiq etmək, yaxud hakimiyyət nümayəndəsinə silahlı müqavimət göstərmək kimi kompleks hərəkətləri nəzərdə tutan cinayət əməlinin məcmusudur. Azərbaycan Respublikasının CM-nin maddələri ilə az-çox tanış olan hər bir şəxsə məlumdur ki, 220-ci maddədə sadalanan hər bir qanunsuz hərəkət CM-nin digər maddələri ilə müəyyən cəza növü nəzərdə tutur. Məs: zorakılıq halına görə cəza CM-nin 127, 128, 132, 133 maddələri ilə tövsif olunmuşdur. Əmlakı məhv etmə CM-nin 186-cı maddəsi ilə, hakimiyyət nümayəndəsinə müqavimət CM-nin 315-ci maddəsi ilə, o cümlədən, oğurluq və talan CM-nin 177, nəqliyyat vasitələrini və yolları dağıtma CM-nin 266-cı maddələri ilə tövsif olunmuşdur. Sadaladığım faktlar göstərir ki, kütləvi iğtişəşin olduğunu şərtləndirən hallar CM-nin digər maddələrində açıq şəkildə göstərilmiş, bunun üçün cəza növləri müəyyənləşdirilmişdir. Avropa Şurasının üzvü olan, özünün siyasi kursunda demokratik prinsipləri əsas xətt kimi qəbul etdiyini bəyan edən heç bir ölkənin CM-də kütləvi iğtişəşə bağlı maddə yoxdur. Bu Azərbaycanın mövcud hakimiyyətinin öz siyasi rəqiblərini sıradan çıxarmaq, onların qanuni tələblərini əngəlləmək və daha ağır maddələrlə ittiham etmək üçün CM-nə əlavə etdiyi xüsusi maddədir, hesab edirəm ki, bu maddə məhz müxalifət üçün nəzərdə tutulub, gec-tez demokratik qüvvələrin hakimiyyətə gəlməsi bu maddəni CM-dən bütünlükdə çıxaracaq. Təsədüfi deyil ki, 220-ci maddə Cinayət Məcəlləsi qəbul olunan gündən bu vaxta qədər yalnız 2 dəfə tətbiq olunub. İlk dəfə 2001-ci il fevral-mart aylarında sosial tələblərlə ayağa qalxan və kütləvi bir hərəkataçevrilən Qarabağ Qazilərinə və 2003-cü ilin 15 oktyabr prezident seçkilərindən sonra etiraz edən müxalifət nümayəndələrinə qarşı. Hər iki qrupun - həm qazilərin, həm də bu gün ittiham olunan ayrı-ayrı partiya nümayəndələrinin - bu hakimiyyətə müxalifət olduğu hər kəsə bəllidir. Bu fakt bir daha sübut edir ki, CM-də saxlanılan 220-ci maddə məhz rejimə müxalif olanlar üçündür. Azərbaycanın son 11 illik iqtidarının təcrübəsində belə hallar mövcud olub. 1993-cü ildən bu yana hakimiyyətə qarşı çıxan çoxsaylı insan köhnə CM-nin 57-ci -Vətənə xəyanət - maddəsi ilə ittiham olunurdu.Yeni məcəllədə bu hal aradan qalxsa da, indi onu

220-ci maddə əvəzləyib. Təsadüfi deyil ki, bu maddə ilə ittiham olunan hər bir kəs sonradan beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən siyasi dustaq kimi tanınıb, onlar ömürlük və ya 12-15 il həbs cəzasına məhkum olunsada əksəriyyəti beynəlxalq qurumların təzyiqi ilə həbsdən azad olunublar. İnanıram ki, 220-ci maddə ilə həbs olunan və müvafiq cəza alan müxalifət nümayəndələri də tezliklə siyasi dustaq kimi beynəlxalq təşkilatların siyahısına düşəcəklər.

Niyə hakimiyyət 220-ci maddənin tətbiq olunmasında maraqlıdır? Yuxarıda qeyd etdim ki, zorakılıq halına görə CM-nin 127, 128, 132, 133-cü maddələrində cəza növləri nəzərdə tutulub. O cümlədən, əmlakı məhv etməyə görə 186-cı, hakimiyyət nümayəndəsinə müqavimət 315-ci, talana görə 177-ci, nəqliyyat vasitələrini və yollarını dağıtmağa görə 266-cı maddələrlə cinayət məsuliyyəti təyin olunub. Lakin bu maddələrin nəzərdə tutduğu ən ağır cəza üç ildən yeddi ilədək azadlıqdan məhrum etmədir. Əksər hallarda isə şərti maliyyə vahidinin müəyyən məbləği qədər cərimə və ya islah işləridir. Hakimiyyət nümayəndələri öz opponentlərini 220-ci maddə ilə təqsirləndirərək, onları daha ağır cəzaya məruz qoymaq, bununla da onları siyasi səhnədən uzaqlaşdırmaq niyyəti güdür. Bəs 16 oktyabr 2003-cü ildə nə baş verib, doğurdanmı siyasi hakimiyyətin və hüquq mühafizə orqanlarının iddia etdiyi kimi kütləvi iğtişaş faktı qeydə alınıb və 126 nəfərin ittiham olunması ilə nəticələnən cinayət hadisəsi baş verib?! 11 oktyabr 2003-cü il tarixdə “Bizim Azərbaycan” blokunun prezidentliyə vahid namizədi İsa Yunis oğlu Qəmbəri dəstəkləyən ADP-nin baş katibi Sərdar Cəlaloğlu, AXCP(k)-nin sədr müavini Zəlimxan Məmmədli, Müsavat Partiyası sədrinin müavini Arif Hacılı və namizədin özü 16 oktyabr 2003-cü il saat 14-dən 16-ya qədər Bakı şəhəri Neftçilər prospekti ünvanda yerləşən “Xalçaçılıq muzeyi”nin qarşısında mitinq keçirmək üçün Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 49-cu, “Siyasi partiyalar haqqında” qanunun, o cümlədən “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında qanun”un tələblərinə uyğun olaraq, Bakı şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbova müraciət etmişlər. 12 oktyabr 2003-cü il tarixdə Qələbə kinoteatrı qarşısında keçirilən mitinqdə bu məlumat səsləndirilmiş, daha sonra 13 oktyabr 2003-cü il tarixdə prezidentliyə namizəd bu barədə televiziya çıxışında məlumat vermiş, mitinqin yeri, vaxtı barədə Respublika vətəndaşlarını, seçiciləri xəbərdar etmişdir. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısının mitinq üçün müraciət etmiş müxalifət partiyasının nümayəndələrinə “yox” deməsi üçün heç bir əsas yox idi. Bəlkə kimlərsə iddia edə bilər ki, indiyə qədər heç kəs adı gedən ünvanda mitinq və ya kütləvi tədbir keçirməyib, bu ərazi

insanların istirahət etdiyi, avtomobillərin hərəkətinin gur olduğu ərazidir və s. İlk baxışdan bu arqumentlər yetərli görünsə də məsələnin digər tərəfi də var. 16 oktyabr tarixindən cəmi bir neçə gün əvvəl YAP seçki təbliğatı və seçicilərlə görüş üçün məhz adı gedən ünvanda tədbir keçirmiş, həmin aksiyaya icazəni isə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov vermişdir. Bu fakt bir daha sübut edir ki, H.Abutalıbov mitinq üçün müraciət edənlərə “yox” cavabı verməkdə haqlı deyil. Belə ki, “Siyasi partiyalar haqqında”, “Sərbəst toplaşmaq azadlığı” haqqında qanunlar, AR Konstitusiyasının 49-cu maddəsi onun “yox” cavabı verməsini qətiyyətlə qadağan edir. İlk növbədə ona görə ki, müvafiq icra strukturu qanunun tələbinə görə yalnız xəbərdar edilməlidir, digər tərəfdən, qanun bütün siyasi partiyalar üçün onun iqtidarda və ya müxalifətdə olmasından asılı olmayaraq – bərabər şəkildə tətbiq olunmalıdır. Həmçinin nəzərə alsaq ki, “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri” haqqında qanunda da namizədlər üçün bərabər şərait yaradılması nəzərdə tutulur, 16 oktyabrda isə prezident seçkiləri rəsmən başa çatmamışdı, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı mitinqçilərin xəbərdarlıq məktubundan sonra yerli polis orqanlarına mitinqçilərin təhlükəsizliyi üçün tapşırıq verməli idi. Mən çıxışında bilərəkdən seçki və onun nəticələri haqqında danışmıram. Bu barədə bir qədər sonra daha geniş mövqə ifadə edəcəm. İndi yalnız 16 oktyabr mitinqi və onun qanuni tərəfləri barədə danışmıram.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı mitinq keçirmək istəyən müxalifət nümayəndələrinə qeyri-qanuni olaraq qadağa qoydu. Özü də nə vaxt? Bu mitinq üçün müraciət edən şəxslərdən, konkret olaraq, bu gün təqsislənmiş Sərdar Cəlaloğluna, Arif Hacıliya rəsmi məlumat vermədən. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti hətta mitinqə icazə verməsəydibələ - hərçənd ki, bu addımın özü qanunsuzdur – rəsmi məktuba cavab verməli, həmin şəxslərə məktubun alınması ilə bağlı sənəd imzalatdırılmalı idi. Lakin ortada belə bir sənəd yoxdur. Digər tərəfdən, ictimai asayiş qorumağa borclu olan Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsi mitinq üçün müraciət etmiş şəxsləri Bakı Şəhəri İcra Hakimiyyətinin icazə vermədiyi tədbiri keçirməkdə ısrarlı olduqlarını bilən an onları görüşə dəvət etməli, onlarla söhbətlər aparmalı, mitinqin keçirilməsinin qarşısını almaq üçün danışıqlardan istifadə etməli idi. Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsi və ya hüquq mühafizə orqanlarının heç bir qolu belə bir təşəbbüsdə bulunmamışdır. Kütləvi tədbirlər keçirən hər bir təşkilata bəllidir ki, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin icazə vermədiyi hər hansı bir tədbiri - piket, mitinq, yürüş və s. - keçirməyə ısrar edən qurumun səlahiyyətliləri Baş Polis İdarəsinə və ya yerli polis şöbəsinə dəvət

olunaraq, profilaktik söhbətlər aparılır, aksiyanın keçirilməməsi üçün bütün vasitələrdən istifadə edirlər.

Bəs nədən piket keçirməyə israr edən qurum səlahiyyətli danışığa dəvət olunduğu halda, 30-a yaxın partiyanın, 100-ə yaxın ictimai təşkilatın birləşdiyi bir blokun hakimiyyətin təbirincə desək, qeyri-qanuni mitinqinə heç bir rəsmi struktur ənənəvi metodu ilə yanaşmayıb, yəni mitinqin keçirilməməsi ilə bağlı danışıqlar aparmayıb?! Mitinqin təşkilatçıları heç bir rəsmi məktub almasa dainformasiya kanallarında Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin müxalifətə “Qələbə” kinoteatrının qarşısında mitinq keçirməyə icazə verdiyi haqqında informasiyalar səsləndirilib? Bütün bunların hamısının hakimiyyət üçün çox strateji əhəmiyyəti var idi. Buna görə də iddia etmək olar ki, polis vahid mərkəzdən idarə olunan, etirazların yatırılmasına yönəlik plan çərçivəsində hərəkət etmişdi. 16 oktyabr 2003-cü ildə hüquq mühafizə orqanları diqqəti seçkilərdən yayındırmaq üçün xalqın dinc aksiyasına qarşı basqın həyata keçirib, nümayişçilərə qarşı güc tətbiq edərək, onları radikallaşdırmış, bəzi hallarda isə xüsusi təxribatçı qruplar vasitəsilə dinc mitinqçiləri güc nümayişinə məcbur etmişdir. Xalçaçılıq muzeyinin qarşısında əlində heç bir predmet olmayan, yalnız şüarlar deyən xalqı polisin üstünə qaldırmaqda məqsəd nə idi? İş

materiallarında olan videokassetlərdən də aydın görünür ki, xalq xalçaçılıq muzeyinin qarşısına heç bir xüsusi hazırlıq olmadan toplaşmış. Onların əlində heç bir vasitə yoxdur. Xalqın etiraz edəcəyini təxmin edən güc strukturları çox gözəl anlayırdı ki, qarışıqlıq salmadan, dinc nümayişçiləri təxribata çəkmədən, mitinqçiləri polis üzərinə getməyə məcbur etmədən beynəlxalq diqqəti və daxili narazılığı seçki saxtakarlığından yayındırmaq olmayacaq. İş materiallarında olan videokassetlərə baxışda da aydın görünür ki, şarlar qışqıran mitinqçilərə ilk güc tətbiq edən polis işçiləri, konkret desək, Yasamal Rayon Polis İdarəsinin rəis müavini Çingiz Məmmədov olur. Onun ardınca digər polislər də dinc şüarlar qışqıran mitinqçilərin üzərinə hücumla keçirlər. Əgər diqqət etsək görərik ki, güc strukturları mitinq təyin olunan yerə, Xalçaçılıq muzeyinin ətrafına çox azsaylı qüvvə toplamışdı. Məntiq etibarını ilə mitinqin qarşısını almaq istəyən səlahiyyətli qurumlar əsas qüvvələri məhz bu ərazidə cəmləməli idi. Əgər iddia edirlərsə ki, bu dinc mitinq yox, iğtişas və ya hökuməti ələ almaq cəhdi və ya seçkinin nəticələrini öz namizədlərinin xeyrinə dəyişmək planı idi, hər şey MSK-ya basqına hesablanmış addım olmalı idi. Polis orqanları çox gözəl bilirdilər ki, mitinqi təşkil edənlərin və iştirakçıların belə bir niyyəti yoxdur. Lakin onu da anlayırdılar ki, saxtakarlıq hallarına qarşı bütün xalq ayağa qalxacaq. Dinc mitinqçilər təxribata çəkilməsə, represiya maşını işə düşməsə, proses fərqli məcraya yönələcək. Buna görə də əvvəlcədən rəsmi strukturları bəlli plana uyğun Xalçaçılıq Muzeyi qarşısına çox az sayda polis toplamış, mitinqçilərin üzərinə basqın etmiş, mitinqçiləri radikallaşdırmış, sonra polis qüvvələri onlara verilən təlimat üzrə üzrə düz Azadlıq meydanına qədər qaçmışlar. Polisləri qovan mitinqçilər yolboyu bəzi ictimai binalara, maşınlara xəsarət yetirmişlər. Bir fakt da çox diqqətçəkəndir. Daxili qoşun əsgərləri və xüsusi təyinatlı qüvvələr əvvəlcədən Azadlıq meydanına yaxın yerdə gözləmə mövqeyi tutmuşlar. Bu qüvvələrimitinqi dağıtmaq üçün bütün vasitələrlə təchiz edilmişdir. Mitinqçilərin keçəcəyi marşrut üzrə isə ya mülki geyimli, ya da heç bir vasitə ilə təchiz olunmamış polislər yerləşdirilmişdi. Onların yerləşmə məkanına diqqət etsək, bəzi mətləblərə də aydınlıq gələr. Məs: Binəqədi Polis İdarəsinin əməkdaşları heç bir müdafiə taktikası qurmağa imkan olmayan dar dalanda yerləşdirilmiş, Suraxanı polisi mitinqçilər gələndə qədər avtobusda saxlanmış, onların mövqe tutması üçün heç bir komanda verilməmişdir. Əksinə, mitinqçilərin gəlmə anında onlar avtobusla kütlənin üzərinə getmək komandası almışlar. Məqsəd aydındır - hüquq - mühafizə orqanlarına daha çox xəsarət yetirilməsini təşil etməklə hadisəyə iğtişas damğası vurmaq. Maraqlı haldır ki,

bu polis işçiləri kütlə ilə toqquşmadan sonra öz iş yerlərinə qayıtmış, hadisələrin sonrakı mərhələsində iştirak etməmişlər. Nəticə belə alınır ki, bu polis işçiləri yalnız kütlə ilə süni toqquşma törətmək üçün imiş. Mitingi dağıtmalı olan qüvvələr isə Azadlıq meydanı ətrafında gözləyirdilər. Demək, polis orqanları xalqın Azadlıq meydanına gətirilməsi üçün xüsusi plana malik idi. Bu plan dinc aksiyanı qarşılıqlıya yönəltmək, təxribat törədərək, Azadlıq meydanına qədər keçirilən yolda əmlaka ziyan vurmaq, qarşıya çıxan polis işçilərinə xəsarətlər yetirməkkimi əməllərlə müşayət olunmalı idi. Hakimiyyət buna nail oldu. Təbii ki, polis zorakılığı ilə üzləşən mitinq iştirakçıları da onlara qarşı çıxmağa başladı. Nəticədə, bilərəkdən həmin əraziyə az qüvvə çıxarmış güc strukturlarının planı baş tutdu.

“Bizim Azərbaycan” blokunun məqsədi “Xalçaçılıq muzeyi” qarşısında dinc mitinq keçirmək idi. Onun planında “Azadlıq” meydanına getmək olmayıb. Güc strukturları bir halı da unutmamışdılar ki, 10 il Azadlıq meydanına girə bilməyən kütlə, o cümlədən, müxalifət üçün bu məkana gəlmək psixoloji baxımdan maraqlı olacaq. Bu maraq da hakimiyyət tərəfindən doğru hesablanmışdı. “Azadlıq” meydanında dinc mitinqçiləri dağıtmaq çox asan idi. Hakimiyyət nümayəndələri mitinqi dağıdacaq əsas qüvvəni əvvəlcədən burada yerləşdirmişdi. Nəticədə, Azadlıq meydanına toplaşan xalq güc strukturları tərəfindən amansızlıqla dağıdıldı. Mitingçilərə hücum etməzdən əvvəl heç bir xəbərdar edici addım atılmadı. Nə meydana olan müxalifət liderləri ilə danışıqlar aparıldı, nə də səsgücləndiricilər vasitəsilə xalqa müraciət edildi. Əvəzində xüsusi amansızlıqla mitinqçilərə divan tutuldu, yüzlərlə adam həbs olundu, döyüldü, işgəncələrə məruz qaldı, əsas diqqət seçki saxtakarlığından yayındırıldı, xalq qorxuduldu. Müşahidəçilərin, beynəlxalq təşkilatların, demokratik dünyanın diqqəti seçki saxtakarlığından represiyalara istiqamətləndirildi. Meydanda olan mitinqçilərin əllərində daş, ağac, dəmir şitlər olması faktı hüquq mühafizə orqanları tərəfindən xüsusilə qabardılır və iğtişaş faktı məhz bu predmetlərlə rəsmiləşdirilir. Hər kəsə bəllidir ki, taxta, daş, dəyənək və s. bu kimi predmetdən istifadə olunması hakimiyyət nümayəndəsinə silahlı müqavimət kimi tövsif oluna bilməz. Mitingçilərin əllərində bu predmetlərin olması da polisin zorakılığı müqabilində təbii qarşılanmalıdır. Xüsusi amansızlıqla döyülən, haqqı tapdalanan xalq nə etməli idi? Digər tərəfdən bu predmetlər heç biri əvvəlcədən hazırlanmamışdı. İş materiallarında olan videokassetlərə baxıldıqda bu bir daha aydın görünür. Kütlə yoluyla əlinə keçən vasitələrlə ona güc tətbiq edən polisə müqavimət göstərir. Bəzən bu

predmetlərin – xüsusilə, dəmir və dəyənəklərin əvvəlcədən hazırlanaraq, Müsavat qərargahına toplanması kimi cəfəng fikirlər səslənir. Müsavat Partiyasında taxtaların olması heç də onun mitinq üçün nəzərdə tutulduğuna dair fakt kimi qiymətləndirilə bilməz. Müsavat seçki kampaniyası keçirmiş partiyadır və burada hər gün onlarla şüar və plakat yazılırdı. Artıq qalan taxtalar da təbii ki, partiyanın qərargahında idi. Mitinqçilərin bəzi anlarda bundan istifadə faktı təşkilatın və rəhbərliyin əvvəlcə düşünülmüş planı kimi xarakterizə oluna bilməz. Əgər belə idisə, xalq “Xalçaçılıq muzeyi”nin qarşısına bu predmetlərlə təchiz edilmiş şəkildə toplanardı. Yenə qeyd edirəm, məhz həmin ərazidə mitinqçilərin əllərində heç bir predmet yoxdur. Kim təminat verirdi ki, mitinqçilər “Xalçaçılıq muzeyi”nin qarşısında olan polis qüvvələrini öz postlarını tərk etməyə məcbur edəcək?! Heç kim, çünki kimsə belə bir plan barədə ümumiyyətlə düşünməmişdi. Bizim müqavimət göstərmək planımız olsaydı, kütlənin bir hissəsini ən azı həmin əraziyə təchiz olunmuş şəkildə gətirərdik. Lakin hadisələr öz məcrasından çıxandan sonra hansısa bir mitinqçinin Müsavat qərargahından əlinə keçən predmeti götürməsi qabaqcadan hazırlıq kimi qiymətləndirilə bilməz. Beləliklə, 16 oktyabr 2003-cü ildə hüquq-mühafizə orqanları mitinqçilərə basqın edərək, zorakılıq törətmiş, xalqın və beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini baş verən seçki qanunsuzluqlarından repressiyalara yönəltdi. Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu baş verən hadisələrlə bağlı cinayət işi qaldırmış, yüzlərlə şəxs bu istintaq prosesinə cəlb edilmişdir. Niyə prokurorluq orqanları **220.1 və 315.2** maddələri ilə cinayət işi başlayıb? Axı, 16 oktyabr tarixində hələ kimin hansı xəsarət alması, yəni onun ağırlıq dərəcəsi ekspertiza rəyləri ilə təsdiq olunmamış, hadisənin miqyası araşdırılmamışdı? Prokurorluq orqanları ekspertiza rəyləri olmadan, hadisə yerinə baxışkeçirilmədən, odlu silahın, partlayıcı maddələrin, talanların, yanğınların olması faktını təsdiqləyən bir dənə də sübut əldə etməmişdi! Xatırladım ki, bu kimi faktlar heç sonra da istintaq orqanlarına məlum olmadı, çünki belə bir hal yox idi. Bu fakt göstərir ki, hüquq mühafizə orqanları da planlaşdırılmış şəkildə hadisənin mahiyyətini şişirdərək, siyasi proseslərə qoşulub. Əslində, 16 oktyabr hadisələrinin məsuliyyəti Konstitusiyanın 49-cu maddəsinin, “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında”, “Siyasi partiyalar haqqında”, “Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri haqqında” AR qanununu kobud şəkildə pozan mövcud yetkililərin, bilavasitə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbovun və ona bu göstərişi verən siyasi dairələrin üzərindədir. İlk növbədə

prokurorluq orqanları adı gedən qanunların maddələrini pozan Hacıbala Abutalıbovu və konkret tapşırıq verənləri cinayət məsuliyyətinə cəlb etməli, siyasi partiyaların qanuni mitinq keçirmək tələbinə “yox” deyən icra başçısı onu qanunlara istinadən əsaslandırmalı idi. Digər tərəfdən, hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşları və səlahiyyətli nümayəndələri də eynilə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmalı, onlarda mitinq keçirmək istəyən müxalifət partiyalarının nümayəndələri ilə məsləhətləşmələr keçirmədikləri üçün cavab verməli idilər.

Lakin prokurorluq orqanları vəzifə səlahiyyətlərini aşan bu şəxslərə qarşı heç bir hərəkət etməyərək, siyasi sifariş yerinə yetirdiklərini bir daha təsdiqlədi.

Bir daha bildirirəm ki, 16 oktyabr hadisələrinin məsuliyyəti müxalifətin qanuni mitinq tələbinə icazə verməyən Bakı ŞİH-nin başçısı Hacıbala Abutalıbovun, ona göstəriş verən daha yuxarı dairələrin və mitinqçilərə qarşı qeyri-adekvat güc tətbiq edən hüquq mühafizə orqanlarının üzərindədir. Bəs prokurorluq niyə hadisələrin mahiyyətini bu qədər şişirdərək, ən ağır maddələrlə, özü də heç bir əsas olmadan, **CM-nin 220.1 və 315.2**

maddələri ilə cinayət işi başladı? Hələ bu hadisələr baş verməzdən çox-çox əvvəl, dəqiq desəm, 6 sentyabr 2003-cü il tarixində DİN-nin Mütəşəkkil Cinayətkarlıqla Mübarizə İdarəsinin əməkdaşları Ümid Partiyası sədrinin müavini Qabil Rzayevi Sumqayıt şəhərindən oğurlayaraq, həmin idarəyə gətirmiş, Nərimanov Rayon Məhkəməsi isə guya Qabil Rzayevin Bakı şəhəri Təbriz küçəsində polisə müqavimət göstərdiyinə görə ona 6 sutka həbs cəzası vermişdi.

MCMİ-nin məqsədi tamamilə başqa olduğuna görə, Qabil Rzayev məhkəmə qərarından sonra da yenidən qeyri-qanuni olaraq bu idarəyə gətirilmiş, ondan guya mənim, Rauf Arifoğlunun, Etimad Əsədovun silahlı dəstəsi olması və seçki günü dövlət çevrilişi edəcəyimiz haqqında yalan ifadə alınmağa cəhd edilmişdi. Qabil Rzayev sentyabr 12-də - həbsdən azad olunduqdan dərhal sonra mətbuat konfransı keçirərək, MCMİ-də ondan yalan ifadə almaq istədikləri barədə KİV-ə məlumat vermişdi. Bu faktlar məlum olduqdan sonra mən millət vəkili kimi DİN-ə, Baş Prokurorluğa hadisə ilə bağlı müraciət edərək, baş verənlərin araşdırılmasını tələb etmişəm. Millət vəkili kimi müraciət etməyimə baxmayaraq, adı gedən qurumlar olayın üstündən sükutla keçmişlər. 12 oktyabr 2003-cü ildə analoji hadisə ilə Etimad Əsədov üzləmiş, o da MCMİ-nin əməkdaşları tərəfindən oğurlanaraq, bu idarəyə aparılmışdır. Məqsəd yenə də bir qrup şəxsi, o cümlədən də mənə dövlət çevrilişinə cəhddə günahlandırmaq idi. Etimad Əsədov yalnız mənə MCMİ-yə gəlişimdən sonra azad olunmuş, MCMİ rəhbərliyi mənə bir neçə saat söhbət etmiş, mən heç bir qanunsuzluğa getməyəcəyimiz barədə mövqeyimi bildirmiş, amma saxtakarlıq ediləcəyi təqdirdə etiraz səzimizi qanun çərçivəsində qaldıracağımızı bildirmişəm.

Bu faktlar sübut edir ki, polis orqanlarının nümayəndələri seçkidən sonra diqqəti saxtakarlıqdan yayındırmaq üçün çeşidli senarilər cızır, bir qrup şəxsi, o cümlədən də mənə ittiham etmək üçün baza hazırlayırdı. Diqqət edin: 16 oktyabr saat 16:30 radələrində YAP-dan olan millət vəkilləri Milli Məclisin fəvqəladə sessiyasının çağırılması və mənə deputat toxunulmazlığının aradan qaldırılması üçün həmin partiyanın qərargahında toplaşmışdı. Çıxış edənlərin hamısı mənə deputat toxunulmazlığının götürülməsi üçün Milli Məclisin iclasını çağırmağın vacibliyindən danışdı. Sual ortaya çıxır: YAP-dan olan millət vəkilləri hadisələr tədqiq olunmamış, mənə nə dərəcədə bu hadisələrdə iştirak etməyim aydınlaşmamış deputat toxunulmazlığının götürülüb cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmağımı hansı məntiqlə tələb edir və eyni zamanda Milli Məclisin fəvqəladə sessiyasını çağırırdılar?

Axı, Respublikanın Baş Prokuroru Milli Məclisə deputat toxunulmazlığının aradan qaldırılması üçün təqdimatı yalnız oktyabrın 17-də ünvanlayıb. Məqsəd aydındır: siyasi hakimiyyət bu hadisələrdən sonra kimləri həbs edəcəyini əvvəldən bildiyi üçün YAP-dan olan deputatlar siyasi hakimiyyətin iradəsinə uyğun olaraq, prokurorluğun təqdimatını gözləmədən Milli Məclisin fəvqəladə sessiyasını çağırıblar. Baş Prokurorluq isə əlində heç bir əsas olmadan siyasi hakimiyyətin iradəsi ilə yalnız sessiyanın çağırılması haqqında qərar verildikdən sonra təqdimatla çıxış edib. Elə həmin gün – yəni 2003-cü il 16 oktyabrda Rusiya Federasiyasının Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli elçisi cənab Ryabov Azərbaycan Dövlət Televiziyasının saat 20:00-da efirə gedən “Xəbərlər” proqramında çıxış edərək, məni bu hadisələrin təşkilatçısı hesab etmiş, ünvanıma müxtəlif böhtanlar söyləyib, həbs olunmağımı hakimiyyət nümayəndələrindən tələb etmişdir. Bu faktın özü də sübut edir ki, hakimiyyət həbsim üçün bütün imkanlarını işə salaraq, əvvəlcədən bərəmdə siyasi qərar verib, prokurorluq isə sadəcə siyasi oyunlara qoşulub bu işin icrasını təşkil ediblər.

Yuxarıda qeyd etdim ki, prokurorluq orqanları niyə məhz **220.1315.2** maddəsi ilə cinayət işi qaldırmışdı. Prokurorluğun bu maddələrlə cinayət işi başlaması üçün əlində əsas var idimi? Qətiyyətlə deyirəm ki, yox. Gəlin, **220.1** maddəsinin ehtiva etdiyi cinayətlərin məcmusuna baxaq: “Zorakılıqların, talanların, yanğınların törədilməsi, əmlakın məhv edilməsi, odlu silahın, partlayıcı maddələrin və ya qurğuların tətbiq edilməsi, yaxud hakimiyyət nümayəndəsinə silahlı müqavimət göstərməsi ilə müşayiət olunan kütləvi iğtişəşləri təşkil etmə və ya belə iğtişəşlərdə iştirak etmə”.

Tədqiq olunan cinayət işində nə yanğın, nə talan, nə partlayıcı maddələrin və qurğuların tətbiq edilməsi, yaxud hakimiyyət nümayəndəsinə silahlı müqavimət faktı yoxdur. Talan adı ilə guya 3 nəfərin zərər çəkdiyi göstərilir. Bu şəxslərdən biri saat 16:00 radələrində ərzaq mağazasından çıxarkən, əlindən ərzaq məhsulunu aldığı iddia edilir. Digər 2 şəxs isə ümumiyyətlə dindirilməyib.

Çoxsaylı zərərçəkən və şahidlər iddia edir ki, onlar mağazaların şüşələrinin sındırıldığı üçün şahidi olub. Lakin cinayət işində heç bir mağazada, digər ictimai, fərdi və dövlət obyektlərində talan, oğurluq olması haqqında fakt yoxdur. Demək, **220.1** maddəsində göstərilən talanla, müşayiət olunan iğtişəş halı yoxdur. **220.1** maddəsinin 2-ci pozisiyası yanğınların törədilməsidir. Yenə də əlimizdə olan iş materiallarında və məhkəmə istintaqında yanğınların olması ilə bağlı bir dənə də olsun fakt yoxdur. **220.1** maddəsinin

növbəti pozisiyası əmlakın məhv olunmasıdır. Cinayət işində zərərçəkmiş qismində tanınan şəxslər avtomobillərinin şüşəsinin, təkərinin, mağazanın şüşəsinin, elektrik dirəklərində plafonların sındırılmasından danışdılar. Lakin xatırladıram ki, əmlakın məhv edilməsi deyəndə əmlakın elə bir halı nəzərdə tutulur ki, o əmlakı bərpa etmək mümkün olmasın. Təbii ki, şüşəni də bərpa etmək mümkün deyil, lakin əmlak kimi avtomobilin və ya mağazanın özü qeydiyyatdan keçir. Şüşə əmlak kimi tövsif oluna bilməz. O olsa-olsa əmlakın bir hissəsidir. Buna görə də iddia edirəm ki, 16 oktyabr hadisələri zamanı bir nəfərin də əmlakı məhv olunmayıb, yalnız zədələnib. **220.1** maddəsində isə zədələnmə yox, məhz məhv etmə nəzərdə tutulur. Dindirilən zərərçəkmişlərin demək olar ki, hamısı zədələnən əmlaklarının bərpa edildiyini ifadələrində göstərmişlər. **220.1** maddəsinin növbəti pozisiyası odlu silahın, partlayıcı maddələrin və ya qurğuların tətbiq edilməsidir. Tədqiq olunan cinayət işində bu halla bağlı bir fakt belə yoxdur. Növbəti pozisiya hakimiyyət nümayəndəsinə silahlı müqavimət göstərilməsi ilə səciyyəvidir. Nə maddi sübutlar, nə də şahid və zərərçəkən ifadələrində odlu silahla bağlı heç bir fakt aşkarlanmayıb. Onu da xatırladım ki, yuxarıda sadalanan cinayətlərin məcmusunun törədilməsi faktı bu maddənin tətbiqinə imkan verir. Əks halda, ayrı-ayrı cinayət halı üçün CM-də digər maddələr nəzərdə tutulur. Sadaladıqlarımdan aydın olur ki, nəinki bu cinayətlərin məcmusu, heç ayrı-ayrı pozisiyaları da 16 oktyabr tarixində baş verməyib. **315.2** maddəsinin tətbiqi də qərəzli və siyasi sifarişin göstəricisidir. 16 oktyabr hadisələri zamanı hakimiyyət nümayəndələrinə həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan zor tətbiq olunmayıb. Zərərçəkmiş kimi ifadə verən hakimiyyət nümayəndələrinin mütləq əksəriyyəti aldıkları zədənin yüngül olduğunu və ambulator müalicə aldıklarını bildirdilər. Bu da deməyə əsas verir ki, tətbiq olunan güc həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olmayıb. Zərərçəkmişlərin əksəriyyəti ifadələrində atılan daşdan, özü də 100-150 metrlik məsafədən, xəsarət aldıklarını bildirdilər. Bu da yuxarıdakı fikrimizi bir daha təsdiq edir. Lakin Respublika Prokurorluğu nədənsə 16 oktyabr hadisələrinin mahiyyətini, cinayət yükünü bilərəkdən ağırlaşdırmış, bununla da siyasi hakimiyyətin əvvəlcədən müxalifət liderlərinin həbsi ilə nəticələnməli olan sifarişinə şərait yaratmış, beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini seçki saxtakarlığından repressiyalara yönəlmiş, daxildə həyata keçirilən qeyri-qanuni həbslərlə xalqın etirazını əngəlləməyə şərait yaratmışdır. Respublika Prokurorluğu qaldırdığı 365 sayılı cinayət işinin preambulasında qeyd edir: "... bir qrup şəxs... "Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında" qanunun tələblərini

pozaraq, 16 oktyabrda cinayət törətmişlər. Cinayət Məcəlləsi ilə tanış olan hər bir kəs məlumdur ki, “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” qanunun tələbləri pozulduqda CM-nin 169-cu maddəsi ilə cinayət işi qaldırıla bilər. Belə ki, 169-cu maddə məhz “Toplantıları keçirmə qaydasını pozma” maddəsidir. Düzdür, mövcud qanunvericilik bizə imkan verir. İddia edərk ki, 16 oktyabr 2003-cü il tarixdə Bakı Şəhəri İcra Hakimiyyətinin başçısı vəzifə səlahiyyətlərini aşaraq, müxalifətin mitinq keçirməsinə qeyri-qanuni qadağa qoymuşdur, bununla da ciddi cinayət törətmişdir. Lakin güman etsək ki, prokurorluq haqlıdır və 16 oktyabr tarixində bir qrup şəxs “Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında” qanunun tələblərini pozub, bəs onda niyə 169-cu maddə ilə deyil, 220-ci maddə ilə cinayət işi qaldırılıb? Axı yuxarıda da göstərdik ki, **220.1** maddəsinin tələblərinə uyğun cinayət hadisəsi törədilməyib. Bir daha vurğulamaq istəyirəm ki, prokurorluq hadisələrə daha ağır olan don geyindirməklə əsas diqqəti seçki saxtakarlığından yayındırmaq məqsədi güdüdü. Prokurorluğun məhz bu maddələrlə cinayət işi qaldırmasının səbəblərini araşdıraraq, belə qənaətə gəlirəm ki, bu qurum hüquqi qərarlar qəbul etmir, siyasi sifarişlərin icraçısı kimi çıxış edərək, saxta, şişirdilmiş, qondarma cinayət işlərini qaldırmaqla məşğuldur. Maraqlı hallardan biri də budur ki, cinayətin olduğunu iddia edən prokurorluq **CPM-nin 221.1** Maddəsinin tələbinə görə ibtidai araşdırmanın aparılması zamanı cinayətin törədilməsinə imkan yaradan halları (səbəb və şəraiti) müəyyən etməli, bu halları müəyyən etdikdən sonra müstəntiq müvafiq hüquqi və ya vəzifəli şəxsin ünvanına cinayətin törədilməsinə şərait yaradılan halların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi barədə təqdimat göndərməlidir. Mən bu məsələyə prosessual pozuntular bölümündə toxunacağam. Lakin yeri gəlmişkən qeyd edirəm ki, cinayət işinin tədqiqi zamanı bu halın üzərinə ümumiyyətlə qayıdılmayıb. 16 oktyabr hadisələrini törədən səbəb seçkilərdə həyata keçən saxtakarlıqlar olmuş, bu faktı MSK da təsdiq edərək, 694 məntəqədə seçkinin nəticələrini ləğv etmişdir - bu isə 700 minə yaxın şəxsin səs hüququnun pozulması deməkdir. Amma bu saxtakarlığı və ya qanun pozuntusunu həyata keçirən və nəticədə 694 məntəqədə seçkinin nəticələrinin ləğvinə gətirib çıxaran cinayətə görə bir nəfər də cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmamışdır. Bu hala görə isə CM-nin 161-ci maddəsində xüsusi cəza nəzərdə tutulur.

16 oktyabr hadisələrinin törədilməsində əsas səbəb seçki saxtakarlığı idisə, ona şəraiti BŞİH yaratmışdı – qeyri-qanuni olaraq müxalifət partiyalarının sərbəst toplaşma hüququnu məhdudlaşdırdığına görə. Cinayət işində bu hallarla bağlı bir cümlə belə yoxdur.

Beləliklə də, 16 oktyabr 2003-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu heç bir əsas olmadan, törədilməyən cinayətə görə Azərbaycan Respublikası CM-nin 220.1 və 315.2 maddələri ilə cinayət işi başladı və bu cinayət işinə görə məni cinayət məsuliyyətinə cəlb etdi.

17 oktyabr 2003-cü il tarixində Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru Zakir Qaralovun imzası və baş prokurorluğun 17.10.2003 № 80 038 sayılı təqdimatı Mili Məclisə daxil olub.

Təqdimatda deyilir: “Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunda Azərbaycan Respublikası **CM-nin 220.1** Maddəsi ilə cinayət işi başlamış və istintaq aparılır... Ağzadənin həmin cinayətdə iştirakı şahidlərin və zərərçəkmiş şəxslərin ifadələri, maddi sübutlar, habelə hadisə yerində çəkilmiş və istintaqın gedişində əldə edilərək götürülmüş video materiallar və digər sənədlərlə tam sübuta yetirilmişdir”.

Milli Məclisin sədrinin adına ünvanlanan bu təqdimatda Baş Prokuror mənim cinayətdə iştirakımı sübut edən kifayət qədər sübutun olduğunu iddia edir. Gəlin, iş materiallarına diqqət edək:

İlk növbədə şahid ifadələri barədə...

Yeri gəlmişkən, onu xatırladım ki, mən 17 oktyabr 2003-cü il saat 16:00 radələrində DİN-nin MCMİ-nin əməkdaşları tərəfindən öz evimdə həbs olunmuş, saat 18:30 radələrində isə Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə İstintaq İdarəsində müstəntiq Müstəcəb Əliyevə ifadə vermiş, saat 21:00 radələrində Nəsimi Rayon Məhkəməsinin qərarı ilə barəmdə 3 aylıq həbs qəti imkan tədbiri seçilmişdi. Mənə təqdim olunan cinayət işinin materiallarından aydın olur ki, həbs olunduğum ana qədər barəmdə yalnız bir şahid ifadəsi olub. Bu barədə bir qədər sonra.

17 oktyabr saat 20:05-20:50 dəqiqədə BŞBPİ-nin əməkdaşı Kazımov Mahmud Mirzəağa oğlu müstəntiq Müstəcəb Əliyevə ifadə vermiş və məni meydanda gördüyünü bildirmişdi. Xatırladıram ki, bu ifadə ilə bağlı məhkəmə istintaqı dönəmində öz fikrimi bildirmiş, məhkəmənin nəzərinə çatdırmışdım ki, məhz həmin tarixdə və həmin saatda müstəntiq Müstəcəb Əliyev məni dindirmişdi. Demək, bu şahid ifadəsi qanun pozuntusu ilə rəsmiləşdirilib və mənim saxlanılmağım, deputat toxunulmazlığımın götürülməsi üçün əsas ola bilməzdi. Digər şahid Məmmədov Müşfiq Sovet oğlu da 17 oktyabr saat 21:10 – (bitmə vaxtı yoxdur) dəqiqədə müstəntiq Qasimov Nurəddin tərəfindən dindirilib, həmin vaxtda isə mənim deputat toxunulmazlığım baş prokurorun təqdimatı əsasında ləğv olunmuş, mən isə həbs olunaraq, ifadə vermiş, Nəsimi Rayon Məhkəməsi isə barəmdə 3 aylıq həbs qətiimkan tədbiri seçmişdi. Demək, bu şahid ifadəsi də həbsim üçün əsas ola bilməzdi. Başqa bir şahid Qocayev Şahin Məhəmməd oğlu 16 oktyabr saat 18:43-20:30 dəqiqələrdə dindirilib və əleyhimə ifadə verib. Lakin Qocayev Şahin Məhəmməd oğlu Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Respublika Məhkəməsində Rəşid Məhərrəmlinin sədrliyi ilə keçən məhkəmə iclasında sərbəst ifadə verərək bildirmişdi ki, 16 oktyabr 2003-cü ildə o, tam fərqli məzmununda ifadə

vermiş, bu ifadəsində kimsəni günahlandırmamış, lakin müstəntiq 17 oktyabrda həmin ifadəni qəbul etməyərək, axşam radələrində ondan hədə-qorxu, fiziki təzyiq, şəxsiyyətin və ləyaqətin alçaldılması üsulu ilə ifadə alaraq, ifadəni 16 oktyabr tarixinə saxtalaşdırmışdı. Qocayev Şahin 31 mart 2004-cü il “Yeni Müsavat” qəzetində də başına gələnləri nəql etmiş, ifadəsinin 17 oktyabr tarixində işgəncə yolu ilə alındığını ölkə ictimaiyyətinə bildirmişdi.

İstintaq orqanının saxta yolla əleyhimə aldığı digər ifadələr 18 oktyabr tarixinə və ondan sonrakı günlərə aiddir.

Baş Prokurorun Milli Məclisə yazdığı təqdimatda göstərdiyi video-kasetlər barədə. Qeyd edirəm ki, təqdimatda hadisə yerində çəkilmiş və istintaqın gedişində əldə edilərək götürülmüş video materiallar göstərilib. İş materiallarından və 23 ədəd videokasetdən görünür ki, baş prokurorluq müstəqil çəkiliş aparmamış, ayrı-ayrı özəl və dövlət telekanallarından, DİN və MTN-dən, ombudsman aparatından materiallar əldə edib. İstintaq 18 oktyabr 2003-cü il tarixdən əvvəl heç bir videomaterial əldə etməyib. Bunu iş materialındakı sənədlər bir daha təsdiq edir.

Cinayət işinin I cildinin 74-cü səhifəsində Bakı Şəhər Prokurorluğunun şifahi sorğusu əsasında Baş Prokurorun I müavini Ramiz Rzayev onlara 18 oktyabr 2003-cü il tarixdə 105/50 №-li məktub və 5 (beş) ədəd videokaset göndərilib. I cildin 68-ci səhifəsində isə istintaq idarəsinin rəisi Tahir Kazımovun “Space”, “ANS”, “ATV”, “Lider” TV-yə ünvanladığı 16 oktyabr 8038 №-li məktubu var. Bu məktuba da cavab 18 oktyabrda verilib.

Digər kasetlər isə sonrakı tarixlərdə iş materiallarına əlavə olunub. Ümumiyyətlə isə, 22 ədəd video-kasset 11 dekabr 2003-cü il tarixdə istintaq orqanları tərəfindən maddi sübut kimi tanınıb.

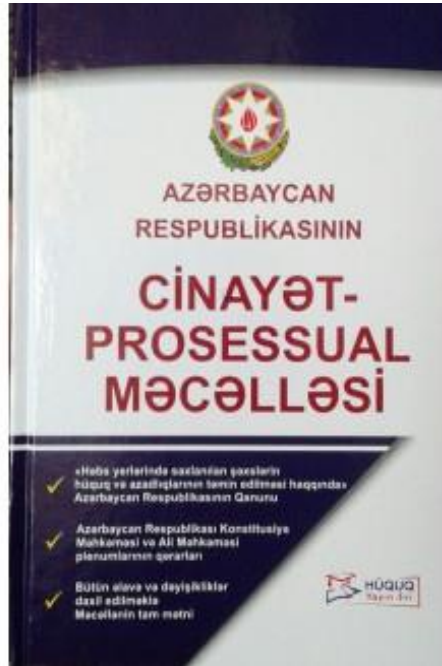
Nəticədə sübut olunur ki, həbsim üçün baş prokurorluğun əlində nə şahid ifadəsi, nə də videomaterial olmamış, məni həbs etdikdən sonra material toplamağa cəhd etmişlər. İş materialında olan digər maddi sübutların mənim bu qaldırılan cinayət işində iştirakımla bağlı heç bir əlaqəsi yoxdur.

Zərərçəkən ifadələrində isə mənimlə bağlı heç bir epizod yoxdur.

Beləliklə də, Azərbaycan Respublikasının baş prokurorluğu siyasi hakimiyyətin əvvəlcədən nəzərdə tutduğu plan əsasında heç bir əsas olmadan məni həbs etmiş, deputat toxunulmazlığımın aradan qaldırılması üçün Milli Məclisə müraciət etmiş, yalnız həbs olunduqdan sonra saxta ifadələr toplamağa cəhd göstərmişdir.

17 oktyabr 2003-cü ildə baş prokurorluğun təqdimatından sonra Milli Məclis toxunulmazlıq hüququmu aradan götürərək, mənim cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmağıma icazə verib.

Respublika Prokurorluğu qaldırdığı cinayət işi üzrə mənə heç bir bildiriş, çağırış vərəqəsi və ya teleqram, telefonoqram, faksoqram göndərməyib, əvəzində DİN-nin MCMİ-si əlində mənim prokurorluğa gətirilməyimlə bağlı heç bir sənəd olmadan evimə basqın edərək, zorakı üsulla məni adı gedən idarəyə aparıb.

CPM-nin 226.1 Maddəsində göstərilən “şahid, zərərçəkmiş, şübhəli, təqsirləndirilən şəxs və başqaları müstəntiqin yanına şəxsən, özləri olmadıqda isə onların ailə üzvlərindən birinə və ya onların iş, yaxud təhsil yeri üzrə verilən çağırış vərəqəsi ilə çağırılırlar. Onları həmçinin teleqram, telefonoqram, faksoqram vasitəsilə də çağıra bilərlər”, həmçinin **CPM-nin 226.2** Maddəsində göstərilən “Çağırış vərəqəsində kimin hansı prosesual qismdə çağırıldığı, habelə çağırılan şəxsin haraya və nə vaxt gəlməli olduğu göstərilir” prinsipi pozulmuş, istintaq orqanlarına çağırılmağım barədə heç bir vərəqə, CPM-də göstərilən qaydada kimsəyə təqdim olunmamış, evimə heç bir sənəd təqdim etməyən 100-ə yaxın maskalı, avtomat silahlarla silahlanmış şəxs basqın etmiş, silahlardan atəş açmış, məni və digər həyətdə olanları – qardaşımı, qaynatamı, əmim oğlunu, bacımın həyat yoldaşını, yaxın qohumlarımı, o cümlədən vəkilim Qarayev Mübarizi, jurnalistlər Aqil Camalı, Şahbaz

Xuduoğlunu, Mahir Məmmədlini yerə uzadaraq döymüş, sonra hamımızı maşınla MCMİ-yə gətirmişlər. Yol boyu MCMİ-nin Elxan adlı əməkdaşı məni döyərək şərəf və ləyaqətimi alçaldan sözlər işlədib.

Bizə təqdim olunan iş materialında Baş Prokurorluq barəmdə məcburi gətirilmə haqqında heç bir qərar çıxarmamış, nə də mənim həbsimin DİN-nin MCMİ tərəfindən həyata keçirilməsi üçün göstəriş verməmişdi.

Mənim istintaqdan qaçıb gizlənməyimi iddia etməyə isə heç bir əsas yox idi. Belə ki, 17 oktyabr saat 12:00-da “Turan” informasiya agentliyinə müsahibə vermiş, öz evimdə olduğumu bildirmiş, istintaqdan gizlənmək niyyətimin olmadığını bəyan etmişəm. Saat 13:00-da ANS ÇM radiostansiyasına da analoji bəyanat verərək, çağırılan yerə gəlməyə hazır olduğumu, hal-hazırda evimdə olduğumu bildirmişəm. Saat 15:00-da ANS telekanalının “Xəbərçi” proqramına telefonla müsahibə verərək, əvvəlki bəyanatlarımı təkrarlamışam. İstintaq idarəsi ilə könüllü əməkdaşlıq etmək niyyətimi dəfələrlə bəyan etməyimə baxmayaraq, Baş Prokurorluq mənimlə əlaqə saxlamamış, əvəzində saat 16:00 radələrində MCMİ əməkdaşları evimə basqın edərək, mənə və doğmalarıma qarşı zorakılıq göstərib. Daha sonra prokurorluğun rəsmi həbs etmə qərarı olmadan məni idarəyə gətirmişlər.

Azərbaycan Respublikası **CPM-nin 6.1** Maddəsində göstərilən Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Qanunvericiliyinin müddəaları Azərbaycan Respublikasında olan bütün fiziki və hüquqi şəxslər üçün məcburidir “prinsipinə əməl edilməməklə, Azərbaycan Respublikası CPM-nin aşağıdakı müddəaları tutulma anından məhkəmə istintaqı dövrünə qədər istintaq idarəsi və prokurorluq tərəfindən pozulmuşdur”:

-Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru heç bir əsas olmadan **CPM-nin 1.2.2** Maddəsində göstərilən “Cinayət törətməkdə təqsiri olmayan heç kəsi cinayət prosesini həyata keçirən orqanların vəzifəli şəxslərinin və ya hakimlərin özbaşına hərəkətləri ilə qanunsuz şübhə altına almaq, ittiham və ya məhkum etmək mümkün olmasın” prinsipini pozaraq, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə deputat toxunulmazlığı hüququmu aradan qaldırmaq üçün müraciət etmiş və barəmdə CM-nin adı gedən maddələri üzrə siyasi sifariş əsasında cinayət işi başlamışdır.

- Cinayət işi qaldırıldıqdan və deputat toxunulmazlığım götürüldükdən sonra tutulmanı həyata keçirən Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin MCMİ-nin

əməkdaşları və cinayət prosesini həyata keçirən digər orqanlar **CPM-nin 12.1** Maddəsində göstərilən “Cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar cinayət prosesində iştirak edən bütün şəxslərin Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarına riayət olunmasını təmin etməlidirlər”, **CPM-nin 12.6** Maddəsində göstərilən “Cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar insanların həyat və səhhətinə və ya ətraf mühitə təhlükə yaradan halları gizlətməyə haqlı deyillər”, **CPM-nin 15.2.1** Maddəsində göstərilən “İşgəncələr vermək, fiziki və psixi zorakılıqlardan, o cümlədən tibbi preparatlardan istifadə etmək, aclığa və hipnoza məruz qoymaq, tibbi yardımdan məhrum etmək, digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və cəzalar tətbiq etmək”, **CPM-nin 15.3** Maddəsində göstərilən “Zərərçəkmiş, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsdən, habelə cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərdən zorakılıq, hədə-qorxu, aldatma yolu ilə və onların hüquqlarını pozan sair qanunsuz hərəkətləri tətbiq etməklə ifadə almaq” prinsiplərini kobud surətdə pozmuş, insan və vətəndaş hüquqlarını məhdudlaşdırmış, saxlanıldığım yerdə vəkillə görüşə icazə verilməmiş, həbsim zamanı avtomat silahlardan atəş açılmış, ailəmə və ətraf mühitə təhlükə törədilməsi faktı gizlədilmiş, qohumlarım və doğmalarım heç bir əsas olmadan həbsə alınmış, qardaşıma qarşı böhtan xarakterli cinayət işi qaldırılmışdır. Saxlanıldığım **DİN-in MCMİ-də** işgəncələrə və psixi zorakılıqlara məruz qalmış, bu barədə **17 oktyabr 2003-cü ildə** verdiyim ifadədə göstərməyimə baxmayaraq, təhlükəsizliyim təmin olunmamış, Nəsimi Rayon Məhkəməsinin saxlanılma yerim barədə verdiyi qərara əməl edilməyərək, yenidən MCMİ-yə gətirilmiş, bir neçə gün işgəncəyə məruz qaldıqdan sonra ailəmin, doğmalarımın təhdid olunması nəticəsində 17 oktyabr ifadəmin tam əksi olan yalan ifadə verməyə məcbur edilmişəm.

- Azərbaycan Respublikası **CPM-nin 12.1** Maddəsində göstərilən “Cinayət törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri bu məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmənin hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır” prinsipi hakim iqtidarın nəzarətində olan KİV-də və Baş Prokurorun, müstəntiqin, icra strukturlarının çıxışlarında dəfələrlə pozulmuş, şəkillərimiz ekranlardan nümayiş etdirilərək, mən və digər həbs olunan şəxslərə “faşist” damğası vurulmuş, məhkəmə hökmü olmadan cinayətkar adlandırılmışıq.

- Cinayət təqibini həyata keçirən prokuror **CPM-nin 84.5.19** Maddəsində göstərilən “Təhqiqatçı və ya müstəntiq tərəfindən tutulma, məcburi gətirilmə və ya digər prosessual

məcburiyyət tədbirlərinin aparılmasının qanuniliyinə nəzarət etmək, habelə prosesual hərəkətlərin aparılmasını təhqiqat orqanlarına tapşırmaq”, **CPM-nin 84.5.20** Maddəsində göstərilən “Zərərçəkmiş şəxsin, şahidin və cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslərin təhlükəsizliyi üçün tədbirlərin görülməsini təmin etmək” prinsipini pozmuş, gətirilmə anında mənə heç bir sənəd təqdim edilməmiş, qeyri-qanuni həbsimə qarşı heç bir tədbir görməmiş, ifadəmdə göstərməyimə baxmayaraq, təhlükəsizliyim təmin olunmamış, qeyri-qanuni surətdə məhkəmənin müəyyən etdiyi yerdə deyil, MCMİ-də saxlanılmama qarşı heç bir tədbir görməyərək, hərəkətsizlik etmişdir.

- Cinayət təqibini həyata keçirən müstəntiq **CPM-nin 85.3** Maddəsində göstərilən “Cinayət işi üzrə ibtidai istintaq aparən müstəntiq istintaq və digər prosesual hərəkətlərin qanuni və vaxtında aparılmasına görə məsuliyyət daşıyır” prinsipini pozaraq, 20 oktyabr 2003-cü il tarixdə qeyri-qanuni surətdə saxlandığım və qabaqcadan mənə fiziki və psixoloji təzyiqlər göstərildiyini bəyan etdiyim DİN-in MCMİ-də bu idarənin şöbə müdiri V.Məmmədovun iştirakı ilə məndən ifadə almış və CPM-nin tələblərini pozmuşdur.

- Təqsirləndirilən şəxs kimi **CPM-nin 91.5.6** Maddəsində göstərilən “Tutulduqdan dərhal sonra ailəsinə, qohumlarına, yaşadığı və ya işlədiyi (oxuduğu) yerə telefonla və ya digər vasitələrlə tutulması barədə xəbər vermək”, **CPM-nin 91.5.8** Maddəsində göstərilən “Söhbətlərin sayı və müddəti məhdudlaşdırılmadan müdafiəçi ilə təkliddə görüşmək və konfidensial ünsiyyət saxlamaq”, **CPM-nin 91.5.21** Maddəsində göstərilən “həbsə alma və həbsdə saxlanılmanın qanuni və əsaslı olduğunu təsdiq etmək üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqanın məhkəməyə təqdim etdiyi materiallarla tanış olmaq” kimi hüquqlarım pozulmuş, doğmalarımdan heç kəslə əlaqə saxlanılmağa, həbsim, saxlanılma yerim barədə məlumat verməyə imkan verilməmiş, 17-23 oktyabr tarixlərində vəkillərimin israrlı tələblərinə baxmayaraq, saxlanıldığım MCMİ-də onlarla görüşümə icazə verilməmiş, yalnız ifadə verdiyim 17-20 oktyabr tarixlərində vəkilimlə görüşmüş, bu zaman konfidensiallıq pozulmuş, onlarla təkliddə qalmağıma imkan verilməmiş, həbsdə olma və saxlanılmanın qanuni və əsaslı olduğunu təsdiq etmək üçün iş materialları mənə təqdim olunmamışdır;

- Cinayət prosesində müdafiəçi qismində iştirak edən vəkilimin **CPM-nin 92.9.2** Maddəsində göstərilən “Söhbətlərin sayı və müddəti məhdudlaşdırılmadan müdafiə etdiyi şəxslə təkliddə görüşmək və konfidensial ünsiyyət saxlamaq”, **CPM-nin 92.9.11** Maddəsində göstərilən “İbtidai araşdırma qurtarıldığı və cinayət işi üzrə icraata xitam

verildiyi andan iş materialları ilə tanış olmaq, müdafiə etdiyi şəxsə aid zəruri sənədlərin surətini çıxarmaq” və bu kimi hüquqlarım pozulmuş, 17-23 oktyabr tarixlərində vəkilimin mənimlə görüşməsinə imkan verilməmiş, həbsim zamanı əlində qanuni orderi olan vəkilim Qarayev Mübariz Zülfüqar oğlu tutulmamı həyat keçirən DİN-nin MCMİ-nin əməkdaşları tərəfindən döyülmüş, qeyri-qanuni surətdə müdafiəmdən kənarlaşdırılmış, 6 saata yaxın müddətdə MCMİ-də saxlanılmış, işlə tanışlıq dövründə zəruri sənədlərin, o cümlədən video-kasetlərin surətlərinin çıxarılmasına imkan verilməmişdir.

- Cinayət prosesində iştirak edən şahidə aid **CPM-nin 95.6,7** Maddəsində göstərilən “Cinayət prosesi üzrə məhkəməyədək icra zamanı ifadəsini şəxsən yazmaq” prinsipi pozulmuş, şahidlərin hamısının ifadəsi müstəntiq tərəfindən yazılmışdır.

- Cinayət prosesində sübutların toplanması zamanı **CPM-nin 125.2.1** Maddəsində göstərilən “İnsan və vətəndaşların Konstitusiya hüquqlarının və azadlıqlarının, yaxud bu məcəllənin digər tələblərinin pozulması ilə cinayət prosesi iştirakçılarının qanunla təminat verilən hüquqlarından məhrum etmə və ya onları məhdudlaşdırmaqla bu sübutların həqiqiliyinə hər hansı yolla təsir göstərəcəyi və ya göstərə biləcəyi halda”, **CPM-nin 125.2.2** Maddəsində göstərilən “Zorakılıq, hədə-qorxu, aldatma, işgəncə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan digər hərəkətlərin tətbiq edilməsi ilə”, **CPM-nin 125.2.7** Maddəsində göstərilən “İstintaq və ya digər prosesual hərəkətlərin icraatı qaydaları kobud pozuntularla aparıldıqda” müddəalarının tələbləri pozulmuş, şahid qismində ifadə verən şəxslərin bəzilərinin insan və vətəndaş hüquqları məhdudlaşdırılmış, şahid kimi ifadə vermiş Qocayev Şahin Məhəmməd oğlu, Kazımov Tağı Süleyman oğlu, Məmmədov Müşfiq Sovet oğlu, Qasımova Nəhayət Əbdürrəhim qızı, Rüstəmov Kənan Əkbər oğlu, Şamxalov Zöhrab Məmməd oğlu və digərlərindən zorakılıq, hədə-qorxu, işgəncə yolu ilə saxta ifadələr alınmış, bu şəxslərin məhkəmə iclasında həmin faktları bildirməsinə rəğmənlə heç bir tədbir görülməmiş, həmin ifadələr bizə qarşı irəli sürülən ittiham aktında şahid ifadəsi qismində saxlanılmış, istintaq və prosesual hərəkətlər zamanı CPM-nin çoxsaylı maddələrinin tələbləri tamamilə pozulmuşdur.

- Cinayət prosesində öz xüsusiyyətini və əlamətlərinə görə maddi sübut kimi qəbul olunan əşyaların **CPM-nin 128.3.1** Maddəsində göstərilən “Əşya əldə olunduqdan sonra o ətraflı təsvir edilməklə, möhürlənməklə və bu kimi hərəkətlər yerinə yetirilməklə onun üzərindəki izlərin əlamətlərinin və xüsusiyyətlərinin əhəmiyyətli surətdə dəyişdirilməsi

imkanı aradan qaldırılmış olsun” prinsipi istintaq orqanı tərəfindən pozulmuş, iş materialları ilə tanışlıq zamanı bizə təqdim olunan 21 ədəd video-kassetin heç biri bu maddələrin tələblərinə uyğun maddi sübut halına gətirilməmişdir.

- Cinayət prosesində ittiham elan etmək üçün mənim tutulmamla bağlı **CPM-nin 150.2** Maddəsində göstərilən “İttiham elan etmək üçün şübhəli şəxsin tutulması barədə qərarı həmin şəxsi aşkar etmiş təhqiqat orqanlarının hər hansı əməkdaşı, müstəntiq və ya prokuror icra etməli və bundan dərhal sonra qərarı çıxarmış müstəntiq və ya ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora xəbər verilməlidir”, **CPM-nin 153.2.1** Maddəsində göstərilən “Tutulmadan dərhal sonra şəxsə tutulmanın əsaslarını bildirmək, özünə və yaxın qohumlarına qarşı ifadə verməmək, müdafiəçinin yardımından istifadə etmək hüquqlarını izah etmək”, **CPM-nin 153.2.2** Maddəsində göstərilən “Tutulmuş şəxsi təxirə salmadan polis və ya digər təhqiqat orqanlarının müvəqqəti saxlanma yerlərinə gətirmək, tutulma faktını qeydə almaq, protokollaşdırmaq və onu tutulma protokolu ilə tanış etmək”, **CPM-nin 153.2.4** Maddəsində göstərilən “Tutulmadan dərhal sonra şəxsin tutulması barədə xəbər vermək hüququnu təmin etmək”, **CPM-nin 153.2.5** Maddəsində göstərilən “Şəxsin tutulduğu andan öz vəkili və ya qanuni nümayəndəsi ilə ləyaqətli şəraitdə və nəzarət altında təkliddə görüşmək və konfidensial ünsiyyət saxlamaq imkanı yaratmaq”, **CPM-nin 153.2.10** Maddəsində göstərilən “Tutulmuş şəxslə davranışda onun şəxsiyyətini və ləyaqətini alçaltmamaq...”, prinsipləri pozulmuş, tutulma zamanı müstəntiq və ya prokuror iştirak etməmiş, mənə heç bir sənəd təqdim edilməmiş, tutulmadan dərhal sonra ailə üzvlərimə xəbər vermək imkanı yaradılmamış, tutulma faktım protokollaşdırılmamış, tutulmanın əsasları mənə izah edilməmiş, tutulduğum anda nəinki vəkillə təmin olunmuş, əksinə, əlində hüquqlarımı qanuni müdafiə etmək üçün orderi olan vəkilim Qarayev Mübariz Zülfüqar oğlu da həbsə alınmış, döyülmüş, qeyri-qanuni surətdə 6 saat MCMİ-də saxlanılmış, tutulma zamanı mənimlə davranışda qeyri-insani hərəkətlərə yol verilmiş, döyülmüş, təhqir olunmuş, həyətimdə avtomat silahlardan atəş açılmış, o cümlədən cinayət işinə heç bir aidiyyəti olmayan qohumlarım da analoji münasibətlə üzləşmişlər.

- Cinayət prosesini həyata keçirən orqan barəmdə həbs qətimkan tədbiri seçərkən **CPM-nin 155.1.1** Maddəsində göstərilən “Cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmək”, **CPM-nin 155.1.2** Maddəsində göstərilən “Cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərməklə cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən materialları

gizlətməklə və ya saxtalaşdırmaqla, ibtidai istintaqın və ya məhkəmə baxışının gedişinə mane olmaq”, **CPM-nin 155.1.3** Maddəsində göstərilən “Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli yenidən törətmək və ya cəmiyyət üçün təhlükə yaratmaq”, **CPM-nin 155.1.5** Maddəsində göstərilən “Məhkəmə hökmünün yerinə yetirilməsinə maneə törətmək”, **CPM-nin 155.2.2** Maddəsində göstərilən “Şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyətini, yaşını, səhhətini, vəziyyətini, məşğuliyyət növünü, ailə, maddi və sosial vəziyyətini, o cümlədən, himayəsində şəxslərin və daimi yaşayış yerinin olmasını”, **CPM-nin 155.2.3** Maddəsində göstərilən “Əvvəllər cinayətin törədilməsini, həbs qətimkan tədbirlərinin seçilməsini və digər əhəmiyyətli halları” nəzərə almamaqla faktları və ehtimalları şişirtmiş, cinayəti təhqiq edən orqanlardan gizlənmək fikrimin olmadığı barədə KİV-də verdiyim bəyanatlara əhəmiyyət verməmiş, II Çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı, partiya sədri, himayəmdə azyaşlı övladımın olması, həyat yoldaşımın işləməməsi, daim yaşayış yerimin olması, ictimai-siyasi statusum və şəxsiyyətim, əvvəllər cinayət törətmədiyim yüngülləşdirici hal kimi nəzərə alınmamış, barəmdə həbs qətimkan tədbiri seçilmişdir.

- Həbsdə saxlanılma müddətim Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 15 yanvar tarixli qərarı ilə 17 aprel 2004-cü ilə qədər uzadılsa da, həbs müddətim bitdikdən sonra, saxlanılma yerinin müdiriyyəti **CPM-nin 162.5.1** Maddəsində göstərilən protokol tətbiq etmək “Məhkəmə qərarında müəyyən olunmuş həbsdə saxlanılma müddəti başa çatdıqda və müddət uzadılmadıqda” prinsipini pozmuş və məni cinayət işi məhkəmə icraatına göndərilənə qədər qeyri-qanuni həbsdə saxlamış və bununla da **CPM-nin 14.3** Maddəsində göstərilən “şəxsin həbsdə saxlanılmasına, habelə tibb və ya tərbiyə müəssisəsinə yerləşdirilməsinə yalnız məhkəmə qərarı əsasında yol verilir” tələbinə riayət olunmamışdır.

- Cinayət prosesi başlanan dövrdə barəmdə heç bir əsas olmadan məcburi gətirilmə prinsipi tətbiq edilmiş və bununla da **CPM-nin 178.2.1, 178.2.2, 178.2.3, 178.2.4** maddələrinin tələbləri əsassız olaraq mənə qarşı təhrif edilib, barəmdə qeyri-obyektiv rəy yaradılmışdır.

- Cinayət prosesində şahidlərin dindirilməsi zamanı **CPM-nin 227.3** Maddəsində göstərilən “Hər bir şahid digər şahiddən ayrılıqda dindirilir. Bu halda müstəntiq dindirilmə qurtaranadək eyni iş üzrə çağırılmış şahidlərin öz aralarında ünsiyyət ola bilməməsi üçün tədbirlər götür”, **CPM-nin 230.1.1** Maddəsində göstərilən şahidi dindirmə protokolunun

“Dindirmənin tarixi, vaxtı, və yeri”, **CPM-nin 230.2** Maddəsində göstərilən “Şahidin ifadələri və onun verilmiş suallara cavabları dindirmə protokolunda birinci şəxs adından və mümkün qədər hərfi şəkildə qeyd edilir” prinsipləri pozulmuş, N.Abdullayev 3 nəfər şahidi eyni vaxtda dindirmiş, müstəntiq M.Əliyev 17 oktyabr tarixində məni dindirdiyi vaxt guya daha bir şahidi – Kazımovu dindirdiyini protokola qeyd etmiş, 18 oktyabr tarixində təqsirləndirilən şəxs İbrahimli İbrahim Məşəhilal oğlunu dindirdiyi zaman guya daha iki polis işçisini dindirdiyini protokollaşdırmış, şahidlərin ifadələri hamısı eyni sözlər, cümlələr, hətta bilgisayarda buraxılan eyni orfoqrafik səhvlərlə yazılmış və bununla da CPM-nin adı gedən maddələrinin tələbləri pozulmuşdur.

- Cinayət işinin materialları ilə tanışlıq zamanı müstəntiq **CPM-nin 185.1** Maddəsində göstərilən “Müstəntiq cinayət işinin materialları ilə tanış olmaq üçün onu vərəqələri nömrələnmiş, hər bir cildə sənədlərin siyahısı olmaq şərti ilə bir və ya bir neçə tikilmiş cilddən təqdim edir. İşdə saxlanılan maddi sübutlar və istintaq hərəkətlərinin protokollarına əlavələr də təqdim edilməlidir. Cinayət işi bir neçə cildə ibarət olduqda, onun bütün cildləri eyni vaxtda təqdim edilir” tələbi pozulmuş, iş materialları hissə-hissə təqdim olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası **CPM-nin 221.1** Maddəsində göstərilən “İbtidai araşdırmanın aparılmasızamanı müstəntiq cinayətin törədilməsinə imkan yaradan halları (səbəb və şəraiti) müəyyən etməlidir. Bu halları müəyyən etdikdə müstəntiq zərurət olduqda müvafiq hüquqi və ya vəzifəli şəxsin ünvanına cinayət törədilməsinə şərait yaradan halların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi barədə təqdimat göndərir” prinsipini pozmuş, 16 oktyabr hadisəsinə şərait yaradan seçki saxtakarlığının tədqiq olunmasına cəhd belə etməmiş, o cümlədən mitinqin keçirilməsini əngəlləməklə hadisələri toqquşma həddinə çatdıran Bakı şəhər İH haqqında da heç bir qanuni tədbir görməmişdir.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə İstintaq İdarəsi icrasında olduğu 80365 sayılı cinayət işini tədqiq edərkən, Azərbaycan Respublikası **CPM-nin 1.2.2, 12.1, 12.6, 14.3, 15.2.1, 15.3, 21.1, 84.5.19, 85.3, 91.5.6, 84.5.20, 91.5.8, 91.5.21, 92.9.2, 92.9.11, 95.6.7, 125.2.1, 125.2.2, 125.2.7, 128.3.1, 150.2, 153.2.1, 153.2.2, 153.2.4, 153.2.5, 153.2.10, 155.1.1, 155.1.2, 155.1.3, 155.1.5, 155.2.2, 155.2.3, 162.5.1, 178.1, 226.1, 227.3, 230.1.1, 230.2, 285.1, 221.1** maddələrini kobud surətdə pozmuşdur. CPM-nin tələblərinin pozulması faktı şəxsin dərhal həbsdən azad olunmasını və pozuntulara yol vermiş tərəflərin hüquqi məsuliyyətə cəlb olunmasını dikte

edir. Həmçinin nəzərə alsaq ki, baş verən hadisə CM-nin maddələri ilə düzgün tövsif olunmayıb, faktlar şişirdilib, cinayət işinə dərhal son verilməli, həbsdən azad olunmalıyam. Ədalətinizə inanmasam da hüququn imkanları ilə 16 oktyabr hadisələrinin gerçək səbəb və nəticələrini diqqətinizə çatdırdım. Bir qədər də hüquqdan kənar, yəni siyasi-mənəvi tərəfdən bu hadisələrə toxunmaq istərdim.

Möhtərəm hakim, hörmətli proses iştirakçıları!

Bilirəm ki, həbsim siyasi sifarişdir. Sizlər sadəcə bu həbsi məhkəmə vasitəsilə rəsmiləşdirirsiniz. Mən və digər təqsirləndirilənlər günahsız olduğumuzu sübut edən nə qədər dəlil və arqumentlər gətirsək də, sonda siyasi hakimiyyət bizə cəza istəyəcək. Sizlər bu cəzanı üzümüzə oxuyan görüvülərsiniz. Sizdən, məni qeyri-qanuni həbs edənlərdən, mənə işgəncə verənlərdən, o cümlədən, siyasi hakimiyyətdən əsla incimirəm. İçimdə heç birinizə nifrət, kin, qəzəb, qisas hissi yoxdur və olmayacaq. Bu mübarizəmdə əsas hədəfim Azərbaycanın demokratikləşməsidir. Bu gün demokratik Azərbaycanla qeyri-demokratik sistem tərəfdarları mübarizə aparır.

Əgər sizə qədər ölkəm, Azərbaycanım demokratikləşsəydi, mən bu müttəhimlər kürsüsündə əyləşməz, sizlər siyasi sifarişlə məhkəmə qərarları çıxarmaz, prokurorluq siyasi həbs həyata keçirməz, MCMİ-nin əməkdaşları mənə işgəncə verməz, nəhayətdə, MSK saxta

seçki elan etməz, iqtidar isə hakimiyyəti zəbt etməzdi. Demokratik olmayan ölkələrin hamısının taleyi belə, insanların hamısı əzab-əziyyət içərisində, siyasiləri isə həbsxanadadır.

Darıxmıram, darılmıram, Azərbaycanın siyasi mübarizə tarixində bir İqbal Ağazadə adı da keçəcək – demokratiya üçün azadlığından keçə bilən partiya sədri, millət vəkili, azərbaycanlı... Sizcə, bu azdırmı? Məncə bir insan bioqrafiyası üçün olduqca parlaq bir səhifədir.

Azərbaycanımız demokratikləşəcək, insanlarımız azad və sosial cəhətdən güvənli cəmiyyətdə yaşayacaq. Bu iqtidardan, bu siyasi sistemin idarəçilərindən fərqli olaraq, bizlər və ya bu ölkəni demokratikləşdirənlər o zaman hamının haqqını qoruyacaq. Bu gün haqq pozanları, qanunsuz qərar çıxaranları isə bağışlayacağıq. Bağışlayacağıq ki, vətənimizə, ölkəmizə, Azərbaycanımıza barış, sülh, vətəndaş həmrəyliyi gətirək.

Yaşasın, Azərbaycan!

Avqust-sentyabr 2004-cü il

MÜXALİFƏTİN BİRLİYİ NİYƏ ALINMADI VƏ YA DANIŞIQLAR NİYƏ POZULDU?

“Hüriyyət” qəzetinin redaksiyasına...

Hörmətli redaksiya! Artıq 60 günə yaxındır ki, həbsdəyik. Bu müddətdə müxtəlif mətbu orqanlarında 15 oktyabr prezident seçkilərinin nəticələri ilə bağlı çeşidli məqalələr yazılır, müxtəlif rəylər, düşüncələr işıq üzü görür. Əksər yazı müəllifləri 15 oktyabr seçkilərində müxalifətin məğlubiyyətinin səbəblərini (oxu: səsləri qoruya bilməməsinin səbəblərini) liderlərin vahid namizəd məsələsində konstruktiv mövqe nümayiş etdirməməsində görür. Bu danışıqlarda iştirak etmiş siyasi liderlər mövqelərini açıqlayır, daha çox 6-8, 9-13 oktyabr danışıqları müzakirə olunur. Mövqeyini bildirən hər kəs özünü bu danışıqlarda tam günahsız hesab edir, hətta bəzən faktları təhrif etməkdən belə çəkinmirlər.

Mən də 6-13 oktyabr danışıqlarının əsas iştirakçılarından olmuşam. Bəzi danışıqlarda bilavasitə iştirak etməsəm də, görüşlərdən dərhal sonra keçirilən müzakirələrdə şəxsən iştirak etmişəm. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edim ki, “Bizim Azərbaycan” blokunun adından “Vəhdət”, “Tərəqqi”, VHP, ALP, Ədalət kimi partiyalarla, “Qarabağ Döyüşçülər Hərəkatı”, “Ağrıdağ” kimi (şəxsən Nurəddin Mustafayevlə) ictimai təşkilatlarla danışıq aparmışam.

Lakin cəmiyyətin əsas diqqəti AMİP-Müsavat, daha dəqiq desək, Etibar Məmmədov və İsa Qəmbər danışıqlarına yönəlmişdi. Seçkidən xeyli ötməsinə baxmayaraq, cəmiyyət hələ də bu danışıqların pozulmasında kimin günahkar olduğunu aydınlaşdırmaq istəyir. Mən də bu görüşlər, danışıqlar barəsində bildiklərimi (əslində bu görüşlərdən mənim bilmədiyim nə isə yoxdur) sizə yazıram.

Əvvəlki görüşləri nəzərə almasaq, Etibar Məmmədovla İsa Qəmbər arasında vahid namizəd məsələsi ilə bağlı ilk görüş 6 oktyabr tarixində gerçəkləşdi. Lakin bu görüşdə konkret nəticə əldə olunmadı. 7 oktyabr tarixində “Bizim Azərbaycan” bloku Gəncə və Mingəçevir şəhərində seçicilərlə görüş keçirdi. Bakıya dönmədən gecəni Ağdaş şəhərində qaldıq. İsa Qəmbər, Pənah Hüseyn və mən gecə müxalifətin ayrı-ayrı simaları ilə (İlyas İsmayılov, Sabir Rüstəmxanlı, Rəsul Quliyev, Əli Kərimli) aparılan danışıqlar barədə fikir

mübadiləsi etdik. 8 oktyabr tarixində əvvəlcə Ağdaş, sonra isə Göyçay, Ağsu rayonlarında görüşlərdə olduq. Pənah Hüseynlə mən eyni avtomobildə olduğumuzdan bütün aldığımız məlumatları dərhal bölüşürdük. Saat 14:00 radələrində Sərdar Cəlaloğlu Pənah Hüseynə telefon açaraq, təcili Bakıya gəlməmizi istədi. Lakin Pənah bəy yalnız axşama yaxın Bakıya dönəcəyimizi bildirdi. Biz Ağsudən Şamaxının məşhur “Şahxəndan” qəbiristanlığına gəldik. Burada S.Ə.Şirvaninin qəbri üstündə xeyli şamaxılı bizi gözləyirdi. Mərasimi tərk edərkən Sərdar bəy bir daha Pənah bəyə telefon açdı. Pənah bəy təxminən 2 saatdan sonra Bakıda olacağımızı bildirdi. Saat artıq 17:00-ni keçmişdi. Bu vaxt Rauf Arifoğlu mənə telefon açaraq, Etibar Məmmədovun namizədliyini geri götürmək istədiyi haqda məlumat verdi. Rauf bəy bildirdi ki, saat 22:00-da bu tam rəsmiləşəcək. Rauf bəy bir də onu xahiş etdi ki, görüşə qədər informasiyanın məxfiliyini qorumaq lazımdır, yoxsa buna ciddi maneə yarada bilərlər.

Mən aldığım məlumatı dərhal mənimlə bir avtomobildə olan Pənah Hüseyn və professor Kamil Vəli Nərimanoğlu ilə bölüşdüm. Bu informasiyanı yenicə almışdıq ki, İsa Qəmbər telefon açaraq, məsləhətləşmək lazım olduğunu bildirdi. Biz Bakıya çatan kimi

birbaşa “Kiyev” restoranına gəldik. Görüşdə İsa Qəmbər, Pənah Hüseyn və mən iştirak edirdim.

Hər birimiz aldığımız informasiyaları ortaya qoyduq. Hansı mənzərə alınır?! – “İsa Qəmbər saat 22:00-da Etibar Məmmədov və Əli Kərimli ilə vahid namizəd məsələsində son danışıqları aparır, digər tərəfdən ADP-nin baş katibi Sərdar Cəlaloğlu təcili görüşmək istəyirdi.” İsa Qəmbər bizdən durumu dəyərləndirməyi xahiş etdi. İlk mövqə bildirən mən oldum. Mənim mövqeyim çox açıq və qəti idi: “Mənə belə gəlir ki, Rəsul Quliyev sizin (İsa Qəmbərin) namizədliyinizi dəstəkləmək barədə yekun qərara gəlib. Bu qərardan isə Etibar Məmmədov və Əli Kərimlinin məlumatı var. Onlar Rəsul Quliyevi qabaqlamaq istəyirlər. Məqsədləri ya özünə sərf edən şərtlərlə müqavilə imzalamaq, buna nail olmadıqda isə danışıqları uzatmaqla Rəsul Quliyevi incik salıb onun sizi dəstəkləməsinə mane olmaqdır. Beləliklə də, ən iri və nüfuzlu partiyalardan biri olan ADP-ni sizinlə birbaşa münasibətdən kənarlaşdırmaqdır”.

Bu mənim subyektiv də olsa baş verən proseslər fonunda gəldiyim qənaət idi.

İsa bəy Pənah bəydən də mövqeyini soruşdu. Pənah bəy isə Sərdar bəylə əlaqə yaratmaqla yeni informasiya almağın vacibliyini qeyd etdi. Amma mənim fikirlərimi də yetərincə məntiqli hesab etdiyini bildirdi. Biz Sərdar bəyə növbə ilə (müxtəlif telefonlardan) 1 saatdan artıq müddətdə mütəmadi telefon açdıq. Lakin Sərdar bəy telefonu qaldırmadı. Yalnız bircə dəfə Sərdar bəyin telefonunu bir nəfər qaldıraraq, onun hamamda olduğunu bildirdi. Saat 21:45-ə qədər biz Sərdar bəylə əlaqə yarada bilmədik. 21:45-də İsa Qəmbər Etibar Məmmədov və Əli Kərimli ilə görüşə yollandı. Pənah bəylə mən “Büllur” adlı çayxanaya gəldik. Təxminən yarım saatdan sonra Sərdar bəy Pənah bəylə əlaqə yaratdı. Biz görüş yerimizi bildirdik. Mən başqa bir partiya sədri ilə görüş üçün müvəqqəti olaraq, onları tək qoydum. Lakin görüş alınmadı və mən dərhal geri döndüm. Görüşümüzdə Pənah bəyin dediyi ilk söz bu oldu: “Sən tam haqlı imişsən”. İndi isə detallara varaq:

Doğrudan da, 8 oktyabr tarixində Rəsul Quliyev İsa Qəmbəri dəstəkləmək haqqında qərarını Sərdar bəyə bildirib. Sərdar bəy isə təxminən saat 16:00 radələrində bu olayı Əli Kərimliyə çatdırıb. (bunu Sərdar Cəlaloğlu müsahibələrinin birində də qeyd edib) Bundan sonra Sərdar Cəlaloğlu bizim Bakıya qayıdışımızı gözləyib. Bu məlumatı alandan sonra Etibar Məmmədov və Əli Kərimli də saat 22:00-da İsa Qəmbərlə görüş təyin ediblər. Lakin nədənsə bu görüş barəsində Sərdar bəyə məlumat verməyi gərəkli hesab etməyiblər. Sərdar

bəy Pənah Hüseynlə görüşdə bu məlumatı (yəni Rəsul Quliyevin İsa Qəmbərə dəstək verəndən sonra Pənah bəy də həmin an davam edən görüş barədə Sərdar bəyə informasiya verib. Sərdar bəy Əli Kərimliyə telefon açıb. Lakin Əli bəy telefonu qaldırmayıb. Bundan sonra Sərdar bəy Əli Kərimlinin köməkçisinə zəng edərək, Əli Kərimlinin harada olmasını soruşub. Lakin qarşı tərəf Sərdar bəyə dəqiq və aydın cavab verməyib. (Daha doğrusu, onun iclasda olduğunu bildirib) Bundan sonra Pənah bəy görüşdə olan İsa Qəmbərə telefon açıb. İsa bəy diqqətlə dinləyəndən sonra Sərdar bəylə danışıb. Lakin nə Əli Kərimli, nə də Etibar Məmmədov onun kimlə danışdığını bilmirdilər. Mənzərə tam aydın idi. “Qələbə” bloku Rəsul Quliyevi qabaqlamaq və ya ADP ilə Müsavat arasında saziş imzalanmasına maksimum mane olmağa çalışırdı. Bunu təkzib etmək istəyən kifayət qədər siyasətçi, jurnalist tapılacaq. Mənim həmin şəxslərə yalnız bircə sualım var: danışıq aparmasına rəğmən Əli Kərimli və Etibar Məmmədov nədən 8 oktyabr görüşünü Sərdar Cəlaloğludan gizli saxlayırdılar?

Əli bəy “Hürriyyət” qəzetinin 10 dekabr tarixli sayına müsahibəsində qeyd edir ki, həmin gecə ilkin razılaşma əldə olundu. Lakin nədənsə müzakirə üçün İsa Qəmbər təqdim olunan sazişdən (və ya layihədən) söz açmır. Həmin gecə İsa bəyə vahid namizədlə bağlı bir saziş layihəsi təqdim olundu. “Qələbə” bloku bu sazişi təqdim etməklə əslində vahid namizəd məsələsinə birdəfəlik son qoyur, müxalifət qüvvələrini, o cümlədən “Bizim Azərbaycan” blokunu dağıdırdı. Gəlin, sazişin birinci bəndinə diqqət edək: “...Koalisiya şurası yaradılır. Koalisiya Şurasına 3 partiya - AXCP, AMİP, Müsavat partiyaları daxil olur. Koalisiya Şurasının sədri Etibar Məmmədovdur. Bütün qərarlar Koalisiya Şurasında razılaşdırılır.”

Çox təəssüflər olsun ki, indiyə qədər heç bir jurnalist nə Etibar Məmmədova, nə də Əli Kərimliyə “niyə məhz 3 partiya?” sualını verməyib. Əgər söhbət vahid namizəddən gedirsə, nədən ADP-nin adı bu şurada yox idi? Belə güman edək ki, “Bizim Azərbaycan” blokuna daxil olan partiyaların maraqlarını “Müsavat” ifadə edirdi. Amma əslində bunun özü də ədalətsizdir. Əgər “Bizim Azərbaycan” blokuna daxil olan partiyaların maraqları “Müsavat” vasitəsilə təmin olunurdusa, onda Əli Kərimlinin də maraqları AMİP tərəfindən qorunmalı idi. Bunu da önə çəkmədən əvvəlki suala qayıtmaq istərdim. Bəs ADP bu Koalisiya Şurasında hansı statusla çıxış edir?

Bu sualın cavabını vermədən əvvəlki subyektiv hesab etdiyim proqnoza qayıdıram: Bəli, Etibar Məmmədov və Əli Kərimli Rəsul Quliyevin İsa Qəmbəri dəstəkləmək qərarını əvvəlcədən bildikləri üçün tez-tələsik 8 oktyabr axşam saat 22:00-da məlum görüşü təşkil etdilər. Bu görüşdə də mümkün olmayan bir saziş müzakirəyə çıxarmaqla İsa Qəmbəri özlərindən asılı vəziyyətə salmağa çalışdılar. Bir anlıq da olsa təsəvvür edək: Rəsul Quliyev öz təklifini verib, gözləyir. Digər tərəfdən Etibar Məmmədov və Əli Kərimli də müzakirəyə saziş təqdim edirlər. Qərara münasibət bildirmək lazımdır. Rəsul Quliyev üçün müzakirə predmeti ola biləcək heç bir şərt yoxdur. O öz mövqeyini tam açıq ifadə edib. Etibar Məmmədovun təklif etdiyi saziş isə imzalanmadan əvvəl “Müsavət” və “AMİP”-in kollegial orqanlarında müzakirə olunmalıdır. (Əli Kərimlinin müsahibəsində oxu.)

Belə çıxır ki, İsa Qəmbər Rəsul Quliyevə bildirməlidir ki, “Siz gözləyin, əgər Etibar Məmmədovla razılıq əldə olunmazsa, biz sizlə sazişə qayıdırıq”. Sizcə bu hal nə qədər etik, məntiqi və siyasiyandır?

Təbii ki, İsa Qəmbər belə yanaşsaydı, Rəsul Quliyev yəqin ki, onunla bir daha vahid namizəd barəsində danışmazdı. Beləliklə, ADP ilə bütün körpülər yandırılar, AMİP-AXCP isə İsa Qəmbəri özündən asılı vəziyyətə salardı. Əgər bütün bu deyilənlər həqiqət deyilsə, nədən Etibar Məmmədov və Əli Kərimli gecə görüşü və saziş layihəsi barədə ADP-yə və Sərdar Cəlaloğluya məlumat verməmişdilər? Niyə bu müzakirəyə ADP nümayəndisini dəvət etməmişdilər? Kimin necə yanaşmasından və şərh verməsindən asılı olmayaraq, əlahəzrət fakt göz qabağındadır!

Qayıdaq hadisələrə. Sərdar Cəlaloğlu ilə danışdıqdan sonra İsa Qəmbərə mənərə bütünlükdə aydın idi. İsa Qəmbər görüşdə Etibar Məmmədova və Əli Kərimliyə Rəsul Quliyevin bu görüşə və formata münasibəti ilə bağlı bir sual da vermişdi. Cavab isə London görüşündə Rəsul Quliyevin fikrinə nəzərən hesablanmışdı. “Siz razılığa gəlsəniz, mən heç bir şərt irəli sürmürəm”. Bunu Əli Kərimli İsa Qəmbərə bildirmiş və Rəsul Quliyevin Etibar Məmmədovun baş nazir olmasına etiraz etmədiyini də tərəf müqabilinin diqqətinə çatdırmışdı. Saziş layihəsini götürərək, İsa Qəmbər görüşü tərk etmiş, 9 oktyabr saat 13:00-da cavab verəcəyini bildirmişdir. Elə həmin gecə bütün bu təhlillərimiz nəticəsində Etibar Məmmədovun və Əli Kərimlinin bu məsələlərdə səmimi olmadığı qənaəti bizi Rəsul Quliyevlə saziş imzalamağa məcbur etdi. Gecə saat 04:00 radələrində İsa Qəmbər - Rəsul Quliyev sazişi imzalandı.

Bir sıra mətləblərə də toxunmaq istəyirəm. Rauf Arifoğlu mənə Etibar Məmmədovun güzəştə gedəcəyi məlumatını deyəndə gizlilik prinsipini qorumağımı istəmişdi. Amma təxminən yarım saatdan sonra az qala bütün Azərbaycan bu xəbəri bilirdi. İnformasiyanı qarşı tərəf bilərəkdən yaymışdı. Məqsəd razılıq əldə olunmayacağı təqdirdə İsa Qəmbəri günahlandırmaq idi. Axı Etibar Məmmədov necə şərt irəli sürməsindən asılı olmayaraq, güzəştə gedən tərəf idi.

9 oktyabr saat 11:00-da biz “Müsavat”ın qərargahında toplasdıq. Məqsəd axşamkı hadisələri müzakirə etmək idi. İlk öncə Etibar Məmmədovun saziş layihəsi müzakirəyə çıxarıldı. Lakin hamı etiraz etdi. Rəsul Quliyevlə saziş barəsində çoxlarının xəbəri yox idi. Məqsəd obyektiv yanaşmanı təmin etmək idi.

Etibar Məmmədovun təqdim etdiyi saziş layihəsində ən etiraz doğuran müddəa Koalisiya Şurası haqqında bənd idi. İsa Qəmbər 15 oktyabrdan sonra prezident kürsüsündə əyləşsəydi belə bu bəndi gerçəkləşdirə bilməyəcəkdi. Çünki buna mövcud Konstitusiyaya imkan vermirdi. Qanuni strukturlar üzərində qeyri-qanuni üstqurum yaratmaq olmazdı. Biz Etibar Məmmədov və Əli Kərimli ilə danışıqları davam etdirməyə cəhd edirdik. İsa Qəmbər əvvəlcə Etibar Məmmədova telefon açdı - onun telefonu məşğul idi. İsa Qəmbər Əli

bunu müzakirə etmək lazımdır” dedi. Sonra isə Rəsul Quliyevin Etibar Məmmədova baş nazirliyi güzəştə getməsi barədə bizə məlumat verdi. Mən də təbii ki, açıq mövqe nümayiş etdirərək, bütün danışıqların ADP-Müsavət müqaviləsi çərçivəsində gedəcəyini bildirdim. Həmçinin əlavə etdim ki, Rəsul Quliyevin baş nazirliyi Etibar Məmmədova güzəştə getməsi işimizi bir qədər də asanlaşdırır. İsa Qəmbər baş nazir postunun Rəsul Quliyevə verildiyinə imza atıb, siz də Rəsul Quliyevlə danışın o, bu postu Etibar Məmmədova güzəştə getsin. Lakin Əli bəy danışıqların yalnız 4-lər formatının yenidən bərpa olunması ilə başlamasını mümkün hesab etdi. Bu fakta diqqət edin:“Onların təklif etdiyi sazişin Koalisiya Şurası bəndində 4-lərdən yox, 3-lərdən söhbət gedir, bəs indi nədən format 4-ə çevrilir?”

Əli Kərimli bu mövqeyində nə qədər səmimidir? Rauf Arifoğlu və Pənah Hüseyn 4-lər formatına nə qədər loyallıq bəslədilsə, mən o qədər sərt fikir bildirdim. ADP ilə müqavilənin dondurulmayacağını tərəf müqabillərimin diqqətinə çatdırdım. Danışıqlarımız heç bir nəticə vermədi. Belə olan təqdirdə Əli Kərimliyə öz partiyası ilə bu bloka qoşulmaq təklif olundu. Onun özünə isə Ali Sovetin sədri postu vəd edildi. Əli Kərimli bu variantı da mümkünsüz hesab etdi. Beləliklə, danışıqlar heç bir nəticə vermədən sona yetdi. Bundan sonrakı danışıqlar qeyri-ciddi məcralara yönəldi. İsa Qəmbərə təklif olundu ki, mətbuat konfransı keçirsin və Etibar Məmmədovdan üzr istəsin. İsa Qəmbər razılaşdı, lakin şərtini də irəli sürdü. Bakı Mətbuat Klubunda konfrans keçirilir, İsa Qəmbər üzr istəyir, Etibar Məmmədov da elə o konfransda namizədliyini İsa Qəmbərin xeyrinə geri götürür. Qarşı tərəf bu şərtlə razılaşmadı. Əgər onlar səmimi idilsə, nədən bu şərtə razı olmadılar?

Nəhayət, sonuncu təbliğat günündə axşam saatlarında Qurban Məmmədov (13 oktyabr) xəbər gətirdi ki, İsa Qəmbər üzr istəsin, Etibar Məmmədov namizədliyini geri götürür. Bu xəbər bizə çatanda Sərdar Cəlaloğlu və Arif Hacıyev, mən və Pənah Hüseyn bir yerdə - sonuncunun evində idik. Mən dərhal razı olduğumuzu bildirdim və ANS şirkətinin əməkdaşlarından biri ilə efir vaxtı haqqında söhbət də etdim. Biz təklif etdik ki, 10 dəqiqəlik efir vaxtı alınır, İsa Qəmbərin üzr istəməsi, Etibar Məmmədovun isə onun xeyrinə namizədliyini geri götürməsi lentə alınan videomaterial ANS-ə təqdim olunur. Lakin qarşı tərəf elə bundan imtina edib canlı efir istədi.

İndi siz deyiniz, kim haqlı idi, İsa Qəmbər və onunla müttəfiq olan partiyalar, yoxsa Etibar Məmmədov və Əli Kərimli?

(Bütün suallarınızı cavablandırmağa hazırım.)

Təbii ki, mənim bu yazıma müxtəlif reaksiyalar olacaq. Güman edirəm ki, “Hürriyyət” mənə cavab üçün şərait yaradacaq.

P.S. Yazı çap ediləcəyi təqdirdə heç bir ixtisara yol verməməni xahiş edirəm.

Hörmətlə, Ümid Partiyasının sədri, millət vəkili İqbal Ağazadə

10 dekabr 2003-cü il Bayıl 13-cü kamera

Qurban bəy, salam. Güman edirəm ki, bu yazı mövqeyinizlə nə qədər uzlaşmasa da, onun “Hürriyyət” qəzetində çap olunmasına şərait yaradacaqsınız. Sonrakı mərhələdə də mənə hansısa yazıya cavab verməli olsam, qəzetinizdə şərait yaradacağınıza əminəm.

Hörmətlə: İqbal Fehrüz oğlu Ağazadə

HAKİMİYYƏTƏ NECƏ GƏLMƏLİ?

Azərbaycanda uzun illərdir ki, siyasi partiyalar ağır şəraitdə fəaliyyət göstərir. 1990-cı ildən bu yana çoxsaylı parlament və prezident, 1999-cu ildən etibarən isə iki dəfə bələdiyyə seçkiləri keçirilib. Lakin heç bir halda cəmiyyət bu seçkilərin nəticələrindən razı qalmayıb. Yalnız iki halda seçkilərin nəticələri ciddi şübhə doğurmayıb.

1992-ci il iyun ayında keçirilən prezident seçkilərində Əbülfəz Elçibəyin qələbəsi, 1993-cü ilin oktyabrında, yenə prezident seçkilərində, Heydər Əliyevin qalib gəlməsi həqiqətə uyğun, real nəticəyə yaxın kimi dəyərləndirilib. Lakin bu iki seçkinin hər ikisində bir məqam diqqət çəkəndir. Hər iki seçki əvvəlki prezidentlərin istefası və qalib gələn tərəfin əvvəlcədən hakimiyyətə gəlişini təmin edən seçki olub. Bu da seçkinin hətta obyektiv nəticəsini də şübhə altına alıb. Bir sözlə, Azərbaycanda hakimiyyətin təhvil-təslim anlayışı yalnız inqilabla, qiyamla həyata keçirilib. Heç bir halda demokratik seçkilərin nəticəsində bir prezident yerini digərinə təhvil verməyib. Bu fakt siyasi partiyaların hakimiyyətə gəlməsi üçün, o cümlədən, mübarizə taktikası üçün əsas ana xəttə çevrilib. Düzdür, parlament seçkilərində qalib gəlməyin özü hələ iqtidar partiyası olmağa da əsas vermir. Çünki,

Konstitusiyada olan boşluqlar buna imkan vermir. (Baş nazirin və nazirlərin təyinatında prezidentin müstəsna hüquqları və ya prezidentə impiçment tətbiqində Konstitusiya Məhkəməsinin rəyinin əsas olması və s.) Lakin bizi daha çox partiyanın hakimiyyətə gəlmək taktikası düşündürdüündən bu boşluqlara ayrı aspektdən yanaşacağıq. (Yalnız bir səbəbə görə ki, əlimizdə elə bir hakimiyyət resursu yoxdur ki, Konstitusiyada dəyişikliklər edib, bu boşluqları aradan qaldıraq.)

Əvvəlcə qeyd etdik ki, partiyalar öz taktikasını məhz indiyə qədər gerçəkləşən hakimiyyət dəyişikliklərinə uyğun müəyyənləşdiriblər. Bütün seçkilərdən sonra - istər parlament olsun və ya prezident - müxalifət inqilaba ümid edib. Hesab edib ki, hakimiyyətin saxtalaşdırdığı seçkinin nəticələri xalqda etiraz doğuracaq, kütləvi aksiyalar başlayacaq və ya hakimiyyətlər onlara olan etimadı tam itirəcəklər, iqtidar istefaya getməyə məcbur ediləcəklər. (Vəzirov, Mütəllibov, Elçibəy kimi.) Müxalifətin arxayın olduğu məqam bu hakimiyyətin xalq tərəfindən qəbul edilməməsi və sosial-iqtisadi, siyasi, hətta psixoloji vəziyyətin ağırlığıdır, o cümlədən, Qarabağ probleminin həll olunmaması da bu rəyin dominantlığına əlavə stimül verir. Bir fikir həmişə xüsusilə vurğulanır ki, xalqın 70%-dən çoxu bu iqtidarın dəyişməsinə istəyir. Bax, bu tendensiya da müxalifəti arxayın salır. Müxalifət 70% protest elektoratına ümid edərək, partiya strukturlarının formalaşmasına diqqət ayırmır, bölgələrdə olan xırda müxalifət qrupları ilə protest elektoratının səsinə almağa, sonra isə inqilab etməyə çalışır. Obyektiv səbəbdən də xalq inqilab etməyə həvəsli görünür. Əvvəla, ona görə ki, xalq hansı müxalifət lideri uğrunda inqilab etməyi düşünür? (70% protest elektoratın mütləq əksəriyyətinin lideri ola biləcək siyasi təşkilat rəhbəri yoxdur), digər tərəfdən, hakimiyyətin repressiya məşınından qorxur. Siyasi müxalifət isə uzun illərdir yuxarıdan aşağı hakimiyyətə gəlməyi düşünür. (Prezident, daha sonra parlament, bələdiyyə seçkilərində qalibiyyət, eynilə bu hakimiyyət kimi. Təbii ki, belə halda nə aparıcı beynəlxalq qüvvələr, nə də yerli elektoratın saf-çürük edə bilən hissəsi müxalifətin qələbəsini arzulamır).

Biz Ümid Partiyası olaraq, yuxarıdan aşağı hakimiyyətə gələ bilmərik. Ona görə ki:

- Demokratik seçki ehtimalı (prezident seçkilərində) çox azdır;
- Seçkini saxtalaşdıraraq, prezident kürsüsünə əyləşmək imkanımız xaricindədir;
- İnqilabla, xalq gücülə seçki saxtakarlığının qarşısını alıb, dəyişiklik etməyə nə beynəlxalq aləm, nə də xalq hazır deyil; (Səbəblərə müşavirə və konfranslarda sədr, müavin, mərkəzi

aparat işçiləri toxunub)

Belə olan halda nə etməli? Nədən başlamalı? Hansı taktikanı seçməliyik ki, biz uğur qazanaq? Sadə bir misal çəkmək istərdim: İqtidarın monopolist iqtisadi siyasətindən çox danışıyıq. Bu həqiqətdən də belədir. Harda ciddi gəlir mənbəyi var, o sahə iqtidar tərəfindən inhisara alınıb. Çox pul qazanmaq imkanı yalnız iqtidara mənsubdur. Lakin xırda ticarətə, biznesə o qədər də maneçilik törədilmir. Biz isə həmişə böyük kapitala xırdadan başlamaqla yox, dərhal varlanmaq istəmişik. Xırda və orta bizneslə məşğul olanlarımız da öz kapitallarını birləşdirib, məşğul olduqları sahədə birgə uğura imza atmaq istəmişlər. Bir sözlə, hər kəs öz xırda ticarətində tək hakimiyyətlik arzulayır. Baxmayaraq ki, birləşib daha ciddi uğur qazanmaq olar. Yenə də misal çəkim. Kənd təsərrüfatı sahəsində çalışan iki kənd fermeri öz qüvvələrini birləşdirmək əvəzinə ayrı-ayrılıqda fəaliyyət göstərərək, əllərində olanı da itirirlər və ya ticarətlə məşğul olan birisi digəri ilə birləşib dövriyyəsinə artıraraq, qazanmaq əvəzinə baha satmaq siyasətinə üstünlük verib, yerində sayır. Belə misalları nə qədər desəniz, çəkmək olar. Eynilə siyasətdə də belədir. Hamı nədənsə prezidentlikdən başlamaq istəyir. Maksimalizm sonda iqtidarı daha çox birləşməyə və müxalifəti əzməyə, həbsə, repressiyaya həvəsləndirir. Ticarətçimizin təfəkküründəki maksimalizm qeyri-qanuni yolla (hakimiyyətdə olmaqla qeyri-qanuni pul qazanmaq, rüşvət, korrupsiya ilə varidatını artırıb, onu biznesə yönəltmək və s.) pul qazanmaqdırsa, **siyasətçimiz də bütün ümidlərini xalqın gücü ilə prezident kürsüsünə yiyələnməklə digər uğurlarını təmin etməyə yönəlir.** Bu yolda da iqtidar müxalifət qarşısına ciddi sədd çəkir. İllər uzunu davam edən proses müxalifəti işsiz, idarəetmə strukturlarından kənar qoyur. Regionlarda müxalifət gününü çayxanalarda keçirən faydasız adam imicinə düşür. İctimai nüfuz itir, iqtidar nümayəndələri müxalifətinin bu durumundan istifadə edərək, onu qəpik-quruşa satın alır, satılmayanlar isə mütəmadi polis təzyiqlərinə məruz qalır, aşağılanır, hətta çayxanalara toplaşmasına belə imkan verilmir. Biz bu yolu getməyəcəyik. Bu yolu bütün mövcud müxalifət partiyaları keçib və nəticə hamımıza məlumdur. Biz aşağıdan yuxarıya doğru hakimiyyətə gələcəyik. Bu yol ənənəvilikdən uzaq olsa da, daha düzgün yoldur - çətindir, lakin mümkünsüz deyil. İqtidar bir prezident kürsüsü olduğu üçün onu müxalifətə heç vəchlə vermək istəmir. 125 parlament yerindən müəyyən faiz verir. Bəs bələdiyyələr? Biz bu quruma necə münasibət bəsləyirik? İqtidarın müxalifətə münasibətini biz də bələdiyyələrə göstəririk. Hesab edirik ki, bələdiyyələr statussuz bir qurumdur. Özü də bunu elə şəkildə

deyirik ki, sanki hamımız “Bələdiyyələr haqqında” qanunu əzbər bilirik. Qətiyyətlə inanıram ki, əksəriyyətimizin bu qanundan xəbəri yoxdur.

İqtidarı mütəmadi olaraq, seçki saxtakarlığında ittiham edirik - arqumentlərimizdən biri də bələdiyyələrin statusundan istifadə edərək, seçkiyə müdaxiləsini göstəririk. Bələdiyyələr seçki saxtakarlığında iştirak edir. Hakimiyyəti korrupsiya, rüşvətxorluqda ittiham edirik - iqtidar vətəndaşlara torpaqları pulla satır, qanunsuzluğu da bələdiyyə həyata keçirir. Aqrar sektorda bələdiyyələr icra strukturunun sifarişi ilə fermerlərə xeyli əngəllər yaradır. Demək, bu hakimiyyətin bizi narazı salan siyasətində bələdiyyənin payının nə qədər çox olduğunu şahidiyik. Axı demokratikləşmə, vətəndaş cəmiyyətinin qurulması tək prezidentin dəyişməsi deyil!

Diqqət edin: Respublikada bələdiyyə üzvlərinin sayı təxminən 33 minə yaxındır, 70 inzibati rayonun hər birində ən azı bələdiyyə üzvlüyünə layiq 471 nəfər namizədimiz olmalıdır. Ümid Partiyasının belə bir kadr bazası varmı? Yox. Heç müxalifətin digər strukturlarında da bu qədər namizəd yoxdur. 2004-cü il dekabr bələdiyyələrini boykot etdik (müxalifətin əksəriyyəti), 1999-cu ildə ən çox namizəd verən partiya Müsavat və AXCP oldu. Onların ikisi birlikdə 6 minə qədər namizədlə bələdiyyə seçkisində iştirak etdi. Bu isə bələdiyyə üzvlərinin cəmi 18%-ni təşkil edirdi. 18% namizədin də təbii ki, hamısı layiqlidir demək insafsızlıq olardı. Bəs belə olan hakda hansı qələbədən danışmaq olar. Niyə bu qədər az namizəd olur? Bunun tək səbəbi partiyanın strukturlarının olmamasıdır. Partiya konfranslarından bir misal çəkəcəyəm. Partiyanın məsul şəxslərindən iki nəfəri Lerik rayonuna konfransa getmişdi. Mənə on iki nəfər nümayəndənin iştirak etdiyi barədə məlumat verdilər. Təbii ki, konfrans keçirməyə icazə vermədim. Lerik ümidçiləri məndən incidilər ki, konfranslarına mane oldum, arqumentləri isə sadə idi - AXCP 4 nəfərlə, Müsavat 6 nəfərlə konfrans keçirib. 12 nəfərlə biz niyə keçirməməliyik? Reallıqda bəlkə də haqlıdırlar, amma reallığı biz yaratmalıyıq. 12 nəfərlə təşkilat qurmaq olar. Amma 12 nəfərlə hakimiyyətə gəlmək, seçki udmaq qeyri-mümkündür:

300000 nəfərlik Sumqayıtda 67 nəfərlə,

300000 nəfərlik Gəncədə 50 nəfərlə,

180000 nəfərlik Masallıda 40 nəfərlə konfrans keçiririksə, biz müxalifət olmağa da layiq deyilik. Hər özəkdən ən azı bir nəfər iştirak etməli olsaydı, biz Sumqayıtda 120, Gəncədə 110, Masallıda 106 nəfərlə konfrans keçirməliydik. Axı mən də bilirəm ki, konfransda

iştirak edənlərin heç də hamısı özək prinsipləri ilə orada iştirak etmir. Çoxumuz fədakarlıq edərək ailə üzvlərimizi də bu prosesə qoşuruq ki, daha möhtəşəm görünək. Bu gün 53 minə yaxın üzvümüz var, amma bu üzvlərin əksəriyyəti eyni ailədən, tayfadandır. Heç bəziləri niyə üzv olduğunun fərqlində deyil, kiminsə xahişini yerə salmayıb.

Bir daha nə etməli sualına qayıdıram. Aşağıdan yuxarıya hakimiyyətə gələcəyik. İlk növbədə yerli strukturlar kənd rayonlarında bələdiyyələrə uyğun, şəhər rayonlarında məntəqələrə uyğun qurulacaq. Hər bələdiyyəyə uyğun qurulan struktur indidən bələdiyyə üzvlüyünə namizədliklərini müəyyənləşdirməlidir. Sıralarımızda yalnız iddialı adamlar təmsil olunacaq. Ümid Partiyasında iddiasız insana yer yoxdur. Yuxarıdan aşağı hər kəsin iddiası açıq və qəti olmalıdır. Ümumi Azərbaycan iddiamızla yanaşı, hər kəsin şəxsi iddiası da bəlli olmalıdır.

Hər bir bələdiyyə üzvlüyünə namizədin arxasında 60 səs dayansa, ən xırda bələdiyyədə bu komanda hesabı ilə 420 səs edir. Bu say komandanın bələdiyyə seçkilərində uduşuna tam təminat verir. Əgər nəzərə alsaq ki, az bələdiyyəsi olan kənd rayonlarında bələdiyyənin sayı, məsələn, Tərtərdə 332 nəfərdir, ümumi sayda bu 19920 nəfər seçici deməkdir. Deyin görüm, 19920 nəfər seçici sayı ilə hansı rayonda parlament və ya prezident seçkilərini udmaq olmaz?! Bu rəqəm ümumi bələdiyyə üzvlərinin sayına nisbətə (33000×60) 1.980000 seçici sayı edir. Bu isə prezident seçkilərini də, parlamenti də qazanmaq deməkdir. Nə düşünürsünüz, əziz partiyadaşlar?! Bu yolu getmək olarmı? Məncə

olar. Axı yuxarıda da qeyd etdim ki, hakimiyyət böyük sahələri inhisarda saxlayır. Biz də onun əlindən böyük şey almağa çalışırıq. Sizcə, onu öz xoşu ilə verərmə? Gəlin, aşağıdan başlayaq. Kəndlərdə qazandığımız nəticələri mərkəzə qədər daşıyaq. Siyasət uzun və ağır yoldur. Bu uzun və ağır yolda nəticə hadisə ilə əldə olunmaz. Hadisənin rolunu isə tam istisna etmək olmaz. Biz inqilab hadisəsi törədə bilərik, amma elə hadisə ilə də bizi iqtidardan salarlar. Aşağıdan proseslə gəlsək, bizi görəvdən alma da prosesin, həm də qanuni prosesin nəticəsi olar. Demokratiyanın özü də hadisə deyil, prosesdir. Bu prosesi 2007-ci ildə başlayacağıq, sonu nə vaxt olacaq - bunu mən sizlərdən soruşacağam. Aşağıdan yuxarıya hakimiyyətə gəlmək planını gerçəkləşdirə bilməsək, proses çox uzanacaq. Nəticədə, bu hakimiyyət hələ uzun illər ölkəni bu şəkildə idarə edəcək. Bizim əsas vəzifəmiz demokratiyaya fazalı keçidi təmin etmək, azad, demokratik və dünyəvi Azərbaycan yaratmaqdır.

AKADEMİK RAMİZ MEHDİYEVƏ CAVAB ƏVƏZİ

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin administrasiya rəhbəri akademik Ramiz Mehdiyev əksər məmurlardan fərqli olaraq mütəmadi araşdırmalarla və yazılarla dövrü mətbuatda çıxış edir. Azərbaycanda və dünyada baş verən hadisələri təhlil edir, hakimiyyətin siyasi və ideoloji xətlərini göstərməyə çalışır. Müxalifətin cəmiyyətdəki yerini və rolunu müəyyən etməyə səy göstərir.

Əvvəlki dövənlərdə onun yazılarındakı bəzi tezislərinə öz mövqeyimi ifadə etmişdim. Lakin hörmətli akademikın son yazısına geniş məqalə ilə cavab vermək istərdim. Hörmətli Ramiz müəllim “İkili standartların dünya nizamı və müasir Azərbaycan” məqaləsində Yaxın Şərq və Postsovet ölkələrində baş verən hadisələrə toxunaraq, onları təhlil edib və fərqli qənaətlərə gəlib.

Rəngli İnqilablar...

Rəngli inqilablar niyə və harada baş verir???

İlk növbədə hörmətli Ramiz müəllim bu sualların cavabını şərh etsəydi, oxucuya daha dolğun informasiya vermiş olardı. Rəngli inqilablar demokratiyanın az-çox təşəkkül tapdığı, insanların etiraz haqqına malik olduğu, seçkilərdə xalqın rəyinin yer aldığı, siyasi

institutların proseslərdə aparıcı rol oynadığı, bir sözlə, demokratiyaya yaxın, lakin avtoritarizmdən tam imtina etməmiş ölkələrdə gerçəkləşir. Müasir dövrümüzdə rəngli inqilablar daha çox postsovet ölkələri üçün xarakterik siyasi hadisə hesab olunur, 2003-cü ildə Gürcüstanda Qızılgül inqilabı, 2004-ci ildə Ukraynada Narıncı inqilab. Bura Qırğızıstan baş verən inqilabları da şamil etmək olar. Bu ölkələrdə demokratiya ilə avtoritarizm arasında ciddi savaşı, rəngli inqilablara səbəb olub. Həmin ölkələrdə demokratiyanın düşüncə və idarəetmə bazası olmasaydı, xalq proseslərə qarışa, hakimiyyətləri qorumağa yönəlmiş saxta seçki nəticələri ləğv etdirə bilməzdi. Demokratiya olmasaydı, xalqın seçkilərdə iştirakı və nəticələrə münasibəti də seyrçi mövqeyindən o tərəfə keçməzdi.

Lakin, Ərəb baharını da hörmətli Ramiz Müəllim rəngli inqilablar kateqoriyasına aid edir.

Heç bir ərəb ölkəsində rəngli inqilab olmayıb. İstər Tunis, istər Misir, istər Yəmən, istərsə də Liviya qanlı xalq üsyanlarını yaşayıb. Demokratik idarəetmə və düşüncənin olmadığı yerdə cana doymuş xalq ilk fürsətdə üsyana qalxıb.

Rəngli inqilablarla üsyanlar arasındakı fərq Şevardnadze, Kuçma ilə Qəddafi, Hüsnü Mübarək, Bin Əlinin taleyi arasındakı fərq qədərdir. Nədən ərəb ölkələrində ictimai təsisatlar, QHT-lər vasitəsilə xalqın ayaqlanması üçün maarifləndirmə işi aparılırdı?

Sadə səbəbi var idi. Bu ölkələrin ictimai-siyasi həyatında siyasi institutlar mövcud deyildi. Siyasi institutların olmadığı və ya zəiflədildiyi yerlərdə məcburən fərdlərin kiçik, nəzərə çarpmayan qruplarından istifadə edilir ki, bu da maarifləndirmə işinə xeyli dərəcədə kömək edir.

Bəlkə başqa sual verək? ABŞ və Avropa ölkələri Yaxın Şərq və digər Ərəb ölkələrinin necə və hansı idarəetmə altında yaşadıklarını nədən düşünməli, “narahat olmalı”, hakimiyyətin demokratik və ya avtoritar olduğunun “qayğısına qalmalıdır?” Siz demiş, “heç uzaq olmayan keçmişdə və ya elə indinin özündə də avtoritar, totalitar quruluşlu təsisatlarla ABŞ və ya Avropa ölkələri müttəfiq deyilmi?”

Bu sualın doğru-dürüst verilməyən cavabı həmişə bizdə ikili standart anlayışını doğrurur, ya da ABŞ və ya Qərbi ittiham etmək üçün əlimizə “tutarlı” dəlil vermiş olur.

Sadə misallardan başlayacağam. Görəsən, heç bircə nəfər - ölkəsindən asılı olmayaraq - qanuni və ya qeyri-qanuni topladığı varidatını dollar və avrodan başqa hansısa pul vahidinə çevirib saxlayırmı? Və ya imkanı olan kimsə maşınını, geyimini Afrika və Çin

kimi ölkələrdən alırmı?? Sürdüyümüz maşınlar, istifadə etdiyimiz geyimlər görəsən, haranın istehsalıdır? (Bu qəbilə demokratik Yaponiyayı və Cənubi Koreyanı da şamil etmək olar).

Bu bizim məişətimiz...

Görəsən, Azərbaycandan ayağımızı kənara qoyduğumuz an cibimizdə gəzdirdiyimiz kartların yükləndiyi pul vahidləri hansıdır- dirhəmmi, lirəmi, rialı, rupimi, yoxsa təngə, manat, rubl, lat, lit, kron, kuna, ley, lari, som yoxsa nə? Bəs, ölkəmizin milli valyutasının dəyərini hansı ölkənin pul vahid ilə ölçürük? Ölkələr, millətlərəarası konfliktlərin həllində kimin sözünü əsas hesab edirik, kimdən umuruq, kimdən inciyirik? Qondarma erməni soyqırımını tanıyan Avropa ölkələrindən, yoxsa tanıyıb tanımamasının əhəmiyyəti olmayan Cənubi Amerika ölkələrindən? İqtisadiyyatımızın əsas tərəfdaşı kimi nədən Avropa və Amerikanı seçirik? Nədən onlarla yüksək əməkdaşlığı həm də ölkəmizin qazancı hesab edirik? Müasir texnologiyalar deyərkən nədən üzümüzü Avropa və ABŞ-a çevirir, təcrübə mübadiləsini onlarla aparmağa üstünlük veririk?

Tək səbəbi var. Bu dövlətlər müasir dünyamızın bütün sahələri üzrə şəriksiz liderləridir. Dünya düzənində bu ölkələrdən aldığımız və öyrəndiklərimiz onları dünyanın təbii hakiminə çevirib.

Doğrudur, hakim kimi heç də həmişə ədalətli deyillər. Lakin onlardan tələb etdiyimiz qədər də digərlərindən ummuruq. Heç, “Çin nədən Azərbaycanın ədalətli mövqeyi üçün nələrsə etmir?” deyə şikayətləndikmi? Ya Hindistandan umacağımızı dilə gətiririkmi? İksinin toplam əhalisinin sayı dünyanın üçdə birinə bərabərdir. Yox, çünki biz də kimin kim olduğunu bilirik.

Biz də bilirik ki, sosial, iqtisadi, siyasi, hüquqi vəziyyətə görə müxtəlif ölkələrdən mühacir edənlər Avropa və ABŞ-a sığınır. Demografik balansın bu səbəbdən pozulması o ölkələrin daxilində həm də yerli əhalinin həyat şəraitinə ciddi təsir göstərir. Biz bilirik ki, əlində imkanı olan terror təşkilatları ilk növbədə öz qurbanlarını da bu ölkələrdə axtarır. Demək, təbii güc anlayışı dünya düzənində dəyişiklik etmək imkanlarını da onlara tanımış olur- bəzən haqlı, bəzən haqsız. Çünki dünya düzəninin pozulması həm də onların düzənini (insanın, dövlətinin) pozacaq. Başqalarına nisbətən daha nizamlı olan bu ki, onlar xaos yaşamaq istəməzlər. İlk növbədə bundan xaosa şərait yaradanlar nəticə çıxarmalıdır. Hər bir rəhbərin, dövlət başçısının, hökumətin ilk növbədə daha nizamlılardan örnək götürməsi

vacibdir. Hansı ölkəni seçərsiniz, sualına düşünmədən hər kəs ABŞ ya Avropa ölkələri deyə cavab verir.

Elə böyütdüyümüz uşaqlar təhsil, yaşayış üçün bu ölkələri tərcih etməirmi?

Demək, onlar çoxumuzdan çox-çox irəlidedirlər. Özü də bunun dövlətin qədimliyi və ya tarixi yaşı ilə əlaqəsi yoxdur. **Azıx mağarasında yaşayış olanda Amerika hələ kəşf edilməmişdi. 1918-ci ildə bizdə Cümhuriyyət qurulub, insanlara seçib-seçilmə haqqı tanınanda ABŞ-da mafiya savaşı gedirdi. Bu istəyə, düşüncəyə, maarifləndirməyə, zəkaya bağlı məsələdir. Bu dövlətin xalq üçün olduğunu anlayanların çox qısa zamanda görəcəkləri işdir.**

Bizdən bu qədər irəlidedə olanlar kiçik dünyamızda pozulacaq nizamın qarşısını almaq üçün bəzən ölkələrin iç məsələ hesab etdiyi-insan haqları və demokratiyaya da qarışmış kimi görünürlər. Amma insan haqları və demokratiya da heç bir ölkənin iç problemi deyil.

Ən maraqlı olan budur ki, Qərbi demokratik ölkələrdə kiminsə işinə qarışmır, avtoritar və ya demokratiyaya keçiddə ləngiyən ölkələrin “işinə qarışmış” kimi görünür.

Çox hörmətli akademik Ramiz müəllim “hüquq prinsipləri və qiyam” bölməsində İmmanuel Kantın 1793-cü ildə yazdığı “Zərbi-Məsələ haqqında” əsərindən, xalqın istənilən hakimiyyətə, o cümlədən istibdadçı hakimiyyətə qarşı müqavimət göstərmək, hüquqi prinsipini inkar etməsini təhlil etməyə çalışaraq, Kantdan sitat götürür:

“Təbəələr xoşbəxtliyə təbii can atmaq naminə hökmdarı devirmək istəyirlər...”
Məncə ən düzgün olmayan seçim elə buradan başlayır.

Təbəə - fiziki şəxslə monarx arasında birtərəfli hüquqi-siyasi bağlılıqdır. Təbəəçilik monarxiya quruluşu ilə bağlı olan əsas hüquqi termindir. Müasir hüquq dövlət, vətəndaş kimi hüquqi anlayışları ortaya çıxarıb (müxtəlif dillərdə: rus tezisi dilində qrajdanin, poddanıy, ingilis dilində: citizen-subject və s). Bundan sonrakı heç bir təhlil etmədən-çünki təbəə və təbəəçilik kontekstindədir-bu sitata münasibət bildirmək istəyirəm.

Azərbaycan dövlət quruluşu etibarilə respublika, dövlət başçısı isə xalq tərəfindən seçilmiş prezidentdir. Xalq tərəfindən seçilmiş hakimiyyətlərin zəbt edilməsinə qarşı qiyam, müqavimət xalqın müstəsna hüququdur. Doğrudur ki, monarxiya rejimində bu hüquq xalqa verilə bilməz, çünki o irsən və ya konstitusiyalı monarxiyanın prinsiplərini qəbul edir. Bu gün bir terrorist və ya etnik-milli qrup daxildən və ya xaricdən olan təhrik və dəstəklə ölkə prezidentini dəyişmək istəsə, nə edilməlidir sizcə? Hamı seyrçimi qalmalıdır, bu hakimiyyət məsələsidir deyib yaxasını kənara çəkməlidir? Yoxsa, seçkilərdən sonra qanuni seçilmiş bir dövlət başçısını öz vəzifəsində oturmağa imkan verməyən bir qrup olarsa, xalq müqavimət göstərməməlidir? 1994-cü ilk oktyabr ayının 4-də Bakıda və bölgələrdə baş verən hadisələrdə mərhum prezident dövlət çevrilişinin qarşısını xalqla almadı, gecə müraciətinin nəticəsində on minlərlə insan prezident aparatının qarşısında toplaşmadı? Məncə, bunlar bir daha sübut edir ki, xalqın müqavimət imkanının saxlanılması dövlətçiliyin qarantıdır. Zətən də biz monarxiya quruluşunda yaşayan təbəələr deyilik. Kimsə belə güman edərsə, yanlışlıq burdan başlayır. Müasir dövlətçilik fəlsəfəsi vətəndaş-dövlət münasibətlərinin yeni çalarlarını yaradıb. Biz 1793-cü il dünya təcrübəsinə və o dövrdə yazılanlara deyil, XXI əsrin tələblərinə uyğun dövlət idarəçiliyi və dövlət vətəndaş münasibətlərini qurmağa borclu yuq.

Beşinci kalon anlayışı da hörmətli Ramiz müəllimin yazısında qara xətlə keçir. Əlbəttə hər bir ölkənin milli təhlükəsizliyi onun hakimiyyətinin və xalqının əsas vəzifələrindəndir. Amma milli təhlükəsizlik anlayışını insan hüquqları çərçivəsində qəbul etmək və ya onunla məhdudlaşdırmaq, məncə, müasir dünyanın tələbləri ilə heç də üst-üstə düşmür.

Bizdən tələb olunan nədir?

Bu tələbin ədalətli olub-olmaması məsələnin sonuncu tərəfidir, haqqı varmı, yoxmu, daxili işlərimizə qarışmaq mı, yoxsa?! Hamısını qoyaq kənara...

Bizdən ABŞ və Avropa ölkələrinin vətəndaşlarının hüquqlarını qorumaq kimi bir istəkdə bulunan kimsəni görmədim. Bizdən öz vətəndaşımızın hüquqlarını qorumaq tələb edilir. Dövlətin və hakimiyyətin də vəzifəsi bu deyilmi? Azərbaycan məmurları iddia edir ki, bu bizim daxili işimizə qarışmaqdır. Cənablar, əgər Azərbaycan məhkəmələri ədalətli olsaydı, hüquq pozuntularına görə ədalətli qərar çıxarsaydı, sizcə, bunu bizdən istəyən olardımı, yoxsa hesab edirsiniz ki, məhkəmələr ədalətli qərar çıxarır? Bəs, o zaman Avropa İnsan Haqları Məhkəməsindən bəraət alan, ölkə məhkəməsinin qərarlarını ləğv edən bu qədər qərarlar haradandır?

Nədən bu qədər müxalifətçi küçədə kimlərlə “dalaşaraq”, “narkotikadan istifadə edərək”, kiməsə “xəsarət” yetirərək həbs olunur?! Elə sonuncu həbslərə baxın, sadaladığım faktlar üzrə nə qədər müxalifətçi həbs olunub?

Bunlara görə Azərbaycan məhkəməsi ədalətli demək olarmı?

Niyə QHT-lərlə işləyirlər? Bu da qərbin yanlışlıqlarından biridir. Azərbaycanda siyasi institutlar varkən, doğrudan da, QHT-lərlə işləmək o qədər də uğurlu konsepsiya deyil. Bu deyimim heç kimə “arqument” verməsin ki, biz özümüzü “xaricilərə” təklif edirik, əsla.

Bu vətənin hər qarışı üçün döyüşməyə, hər vətəndaş üçün-bizi sevib sevməməyindən asılı olmayaraq-çaba sərf etməyə, ölkəmizin demokratikləşməsi və sosial hüquqi ədalətin təşəkkül tapması üçün hər şeyə hazırıq.

Bəzən hakimiyyət nümayəndələri elə bilir bizlər yalnız iqtidar olmaq üçün dava edirik. Əsla. Biz Ərəb ölkələrində olanların burda təkrarlanmaması üçün, rəngli inqilabların yeni problemlər gətirməməsi üçün mücadilə edirik. Biz Azərbaycanın demokratikləşməsinin qansız-qadasız olmasını istəyirik. Biz qanlı inqilablar olmasın deyə, müstəqilliyimizə, suverenliyimizə xələl gəlməsin deyə hər şeyi qurban verməyə hazır olanlarıq. Kimsə bunu hakimiyyət, iqtidar davası hesab etməsin.

Biz bilirik ki, siyasi institutlar zəiflədikcə onun yerini xarici qüvvələrin maraqlarını ifadə edən dini, etnik qruplar tutacaq. Ona görə də hakimiyyətdən siyasi institutların rolunun artırılmasını istəyirik. Proporsional seçki sisteminin bərpasını tələb edirik. Ərəb ölkələrində siyasi institutlar yox idi deyə dialoq, barış, həmrəylik də olmadı. Proses qanlı hadisələrlə

nəticələndi. Bəli, bu gün biz ərəb ölkələri ilə müqayisə olunmamalıyıq. Bizdə də siyasi partiyaların rolu zəifləsə, nəticə bizi onlardan fərqləndirməyəcək. Barış, dialoq istəyiriksə, demək ki, dərdlərimizi, problemlərimizi birgə həll etmək istəyirik. Bu, Azərbaycana, hər bir vətəndaşımıza, o cümlədən, sizlərə sevgimizdən irəli gəlir. İnsanları həbs etməyə, daha yumşaq davranmaq deyiriksə, bu problemlərimizi öz içimizdə çözüək, pisimizə, yaxşımıza sahib çıxmaq anlamına gəlir.

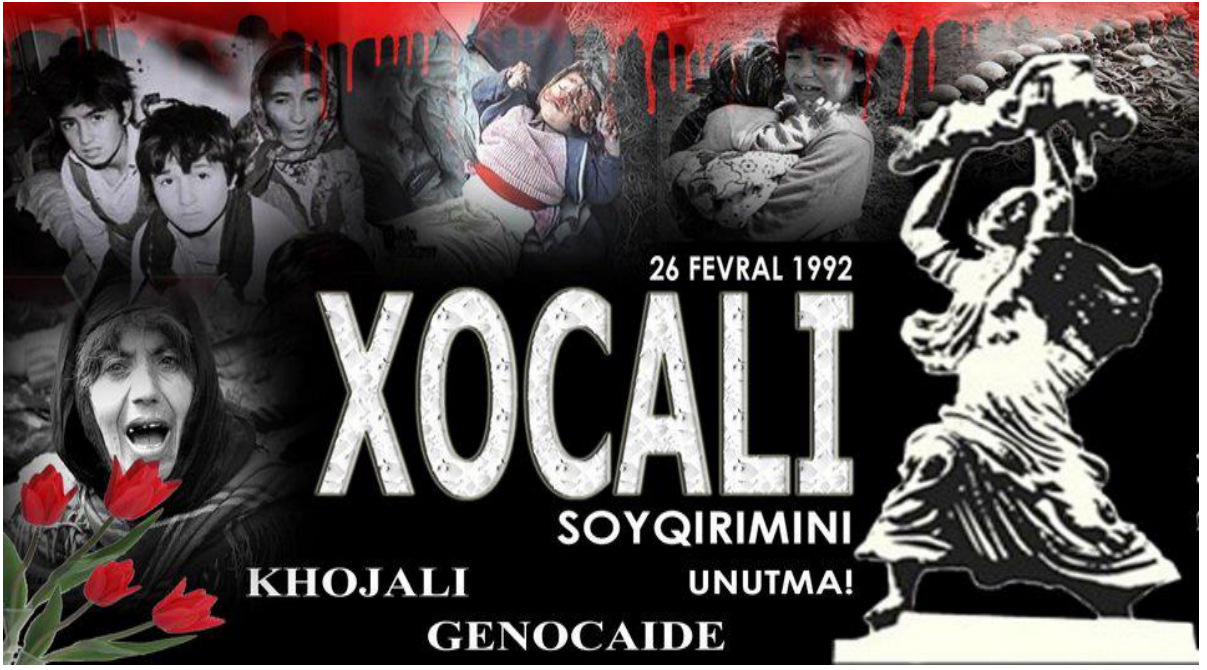
Hörmətli Ramiz müəllim müxalifət yoxdur və ya proseslərə təsir edə bilmək imkanlarını itirib deyir.

Diqqət edin, hansı tip ölkələrdə müxalifət yoxdur? Şimali Koreya, Rusiya, Belarusiya və s. nə qədər desəniz, uzatmaq olar bu siyahını. ABŞ-da, Avropada, Türkiyədə, hətta İranda belə müxalifət ən pis halda 25-30 %-lik bir kəsimi əhatə edərsə, sizcə, nədən Azərbaycanda müxalifət yoxdur? Azərbaycan müəllimi, həkimi, məmuru, təqaüdçüsü, gənci, jurnalisti, əlili, kəndlisi, fəhləsi ABŞ və Avropadakı həmkarlarından yaxşımı yaşayır? Onlardan çoxmu əmək haqqı alır? Gənclər üçün iş tapmaq bu qədərmi asandır? Bir milyon qaçqının heçmi torpaq dərdi yoxdur?

Bu qədər problemi olan sosial təbəqə nümayəndələri sizcə nədən siyasi müxalifətin yanında yer almırlar? Bu əslində iqtidarı qorxudacaq faktordur. Bizim, siyasi partiyaların, yanında yer almayanların səsi Suriyadan, İraqdan, Əfqanıstandan gələcək. Etnik-milli qrupların səsi Rusiyadan, İrandan çıxacaq, hörmətli Ramiz müəllim. ABŞ-ı və Avropanı tənqid edənlər, nədən İranı, Rusiyanı heç tənqid etmək istəmirsiniz? ABŞ-ın Ermənistan-Azərbaycan münasibətinə ikili standartından şikayətlənirsiniz, 20 yanvarı da ABŞ törədib?! Yoxsa, 366-cı alayla birlikdə Xocalı soyqırımını təşkil edib, bəlkə 20% torpaqlarımız işğal olunarkən erməni əsgərləri ilə birlikdə amerikalılar da döyüşüb? Etnik-milli qrupları da separatçılığa təhrik edən qərblilərdir?!

Bunun hamısının arxasında Rusiya dayanmırmı?

İndi üç-beş QHT ilə birlikdə insan haqlarını müdafiə edir deyə hamının işinə qarışan kimi xarakterizə edilən Qərb, ABŞ, Avropa olmasa idi, bilirsinizmi nələr olardı? 1920-ci ildə dünya düzəni bugünkündən fərqli idi deyə müstəqilliyimizi itirdik, cənablar. ABŞ, Qərb olmasa, Rusiyanın və İranın ayaqları altında qalarıq. Tarixi vərəqləyin, itirdiklərimizin miqyasına və tarixinə baxın. Hamısı Rusiya və İranla bağlıdır.

Dünən də, bu gün də bizə təhlükə oradan gəlib. Qərb sadəcə, olsa-olsa, öz insanınızı əzməyin, ədalətli olun deyir. ABŞ-ın İraq, Əfqanıstan, Suriya, Ərəb baharı dönəmində çevrilişlər olmuş ölkələrə müdaxiləsini pisləyirsiniz. Bir ölkədə Səddam Hüseyn, Hüsni Mübarək, Qəddafi, Taliban, Bəşər Əsəd varsa, pisdir, zinhar pisdir. Onun dəyişməsi şərtidir.

Mən Azərbaycanı, ümumiyyətlə, bu ölkələrlə birgə və ya bunlara yaxın görmürəm. Nə üçün hər hakimiyyət nümayəndəsi bizi bunlarla müqayisə edir?

Biz Avropa siyasi coğrafiyasındayıq. Dəyərlərimiz, idarəetməmiz, iqtisadiyyatımız, siyasi-hüquqi münasibətlərimiz də bu ölkələrdəki kimi olmalıdır və olacaq. Heç kim bu prosesi dayandıra və ya Azərbaycanın yolunu dəyişdirə bilməyəcək. Rusiya, Sovet ənənəsi, Yaxın Şərq nümunələri bizim üçün tarixdir. Biz bu tarixə dönməməliyik.

Ermənistanı Dağlıq Qarabağda 40 minlik qoşun saxladığına görə ABŞ tərəfindən dünyadan təcrid edildiyinə, ona 20 ildə 80 milyon yardım göstərdiyinə görə qınanır, ancaq Ermənistanda 40 min qoşun saxlayan Rusiya təhlükə mənbəyi hesab olunmur, müsəlman dövləti ola-ola Ermənistana hər cür yardım göstərən İran hədəfə çıxarılmır. Sadə səbəbi var – hakimiyyət və dövlət məsələsi. Belə yanaşmalar olduqca zərərli və dövlətçiliyə fayda verməyən məsələlərdir. Ölkə vətəndaşına düzgün informasiya və istiqamət verilməlidir ki, o dövlətinə ola biləcək təhdidləri əngəlləməyə psixoloji cəhətdən hazır olsun.

Hörmətli akademik yazısında qeyd edir ki, “Azərbaycan demokratik cəmiyyətə xas keyfiyyətlərə malik olan müasir dövlət kimi davamlı inkişaf edir”. Görəsən, demokratik cəmiyyət deyən hörmətli müəllif hansı ölkəni nəzərdə tutur, ABŞ, Avropa ölkələrini, yoxsa Rusiyanı, İrani, ərəb ölkələrini? Axı postsovet ölkələrinin çoxunda, o cümlədən yaxın və Orta Şərqi ölkələrində demokratik cəmiyyətə xas bircə nümunə belə yoxdur. İnanıram ki, demokratik cəmiyyət anlayışı, elə məhz Qərbi dünyasına şamil olunur. Tənqid hədəfi də onlar seçilir. Bəlkə daha çox umduğumuzdandır? Bunu da düşünmək istərdim. Lakin yazıda xalqlarına zülm edənlərin müdafiəsi daha çox sezilir. Avtoritar və totalitar rejimlərin ünvanına bircə söz belə işlədilmir. “Azərbaycan əsla inkar etmir ki, vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı və demokratik təsisatların möhkəmlənməsi sahəsində hələ çox işlər görülməlidir. Biz başa düşürük ki, demokratik inkişaf siyasi mədəniyyətin, siyasi psixologiyanın və vətəndaşların davranışlarının mürəkkəb və uzun təkamül, transformasiya prosesidir”- bu da sizin məqalənizdən sitatdır, hörmətli Ramiz müəllim.

Fikirlər doğru və səlisdir. Lakin bunu kimlər, necə gerçəkləşdirəcək? Bunlar siyasi partiyaların görməli olduğu iş deyilmi?? Regionlarda və Bakıda hakimiyyət siyasi institutlara bu haqqı tanıya bilirmi? Hansı partiyanın bu fəaliyyəti gerçəkləşdirmək üçün yerli ofisləri və üzvləri ilə geniş təmas imkanları var?

Siyasi partiyalar bu maarifləndirmə işini həyata keçirə bilməyəndə, sizcə, zirzəmilərdə ayrı-ayrı dini qrupların və cərəyanların nümayəndələri xilafət eşqinə düşməyəcəkmiki?

Azərbaycanda müsəlmançılıq islam təşkilatçılığına yuvarlanır. Artıq dindar insanlardan çox təriqətçi, məzhəbçi var. Bunun başlıca səbəbi siyasi maariflənmənin zəif olduğu Azərbaycanda siyasi institutların rolunun aşağı düşməsidir. Bu problemlərin tək çözüml yolu siyasi partiyalarla dialoq masasında əyləşməkdir. Azərbaycanda barışa, dialoqa getməyəcək bir partiya belə yoxdur. Predmetli dialoq ölkəmizə sülh, barış, güc gətirəcəksə, kimsə bundan imtina etməz. Dövlət və dövlətçiliyimiz haqqında da yazınızda xüsusi bölmə var. Təbii, hər birimiz Azərbaycanın uğuruna, inkişafına, regionda, dünyada layiqli yer tutmasına çalışırıq. Lakin fikirləriniz mübahisə üçün açıqdır. Müasir dövlətçilik anlayışı ideoloji dövlət anlayışını kökündən rədd edərək, hüquqi dövlət anlayışını diktə edir.

Münasibətlərdə, düşüncədə liberalizm və tolerantlıq sonda hüquq dövlətini yaradır. Bizim necə düşünməyimiz, nə fikirləşməyimiz, hansı həyat tərzini seçməyimiz hüquqi dövlətin halını dəyişməməlidir.

Hüquq qarşısında hamı bərabər olmalı, hüquqdan da hər bir vətəndaş bərabər istifadə etməlidir. Dövlət o zaman güclü olur, o zaman sevilir və o zaman qorunur. Hüquqlar fərdi və cəmiyyətdəki yerlərə, siyasi-ictimai baxışlara görə tətbiq olunduqda dövlətin sütunları laxlayır. Nə qədər desəniz, bu barədə sitatlar çəkə, misallar göstərə bilərəm. Eyni hadisələr üzrə qərar verməli olan orqanlar, xüsusilə, məhkəmələr, sizcə, fərqli qərarlarını nə ilə izah edə bilərlər? Sizcə, belə olan təqdirdə vətəndaşın ölkəyə, qanunlara, məhkəmələrə münasibəti necə olmalıdır?

Güvən olmayan yerdə sevgi olmaz. Güvənli Azərbaycan vətəndaşı yetişdirmək hakimiyyətin başlıca vəzifəsidir. Çünki qanuna, ədalətə güvənən vətəndaş öz ölkəsini göz bəbəyi kimi sevcək, onu dişi ilə, dırnağı ilə qoruyacaq.

Hər şey insan üçündür.

Dövlət də, qanunlar da, yeraltı, yerüstü sərvətlər də - hər şey insan üçündür. İnsanımızı qoruyaq-bizi sevəni də, sevməyəni də. Sevəni sevdiyi üçün, sevməyəni də sevgi öyrətmək üçün. Vətəni dağına, daşına, neftinə, suyuna, təbiətinə görə sevmirik, insanına görə sevirik.

Bu ölkənin insanları başqa coğrafiyanın insanlarından bizə daha doğmadır. Doğmalarımızı qoruyaq. Bu mənim deyil, qohumum, yerlim, tanışım deyil deyib yanından, haqqından, hüququndan keçməyə. Bizim birgə güldüyümüz, birgə ağladığımız çox şey var. Bəlkə, Azərbaycana hər birimiz başqa pəncərədən baxırıq, lakin haradan baxsaq, Azərbaycan görünür. Azərbaycan üçün bir-birimizi qucaqlayaq, bağışlayaq, sevək, gülümsəyək.

P.S. Bu fürsətdən istifadə edib azadlıqdan məhrum edilən və ya barəsində cinayət işi qaldırılan bütün ictimai-siyasi fəalları azad etməyə, barələrində həbs-qətimkan tədbirini dəyişməyə çağırıram. Bu dialoqa, həmrəyliyə doğru atılmış ən böyük addım olar.

8 dekabr 2014-cü il

AKADEMİK RAMİZ MEHDİYEVIN İKİ MƏQALƏSİNƏ BİR CAVAB

Prezident Administrasiyasının rəhbəri akademik Ramiz Mehdiyevin həm “Azərbaycanın efir məkanı: problemlər və vəzifələr”, həm də “İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstində baxış” məqalələrini diqqətlə oxudum. Açıqı, məqalələri təhlil edib, mövqe ifadə etmək niyyətində deyiləm. Lakin qaldırılan məsələlərin aktuallığı və onun məhz iqtidarın yüksək səviyyəli məmuru tərəfindən qələmə alınması bir müxalifətçi kimi məni öz qeydlərimi yazmağa məcbur etdi.

İlk məqaləsində hörmətli Ramiz müəllim qeyd edir ki, Azərbaycan Respublikası KİV-i kəmiyyətinə görə MDB və Şərqi Avropa ölkələri arasında lider mövqelərdən birini tutur. Təbii ki, rəqəmlər də sadalanır - yüzlərlə qəzet, jurnal, informasiya agentliyi, 11 radio, 8 ümumrespublika, 14 regional və 13 kabel televiziya kanalları.

Öncə kəmiyyətlə bağlı fikirlərimi bildirmək istərdim. Təəsüflə qeyd edirəm ki, qəzet və jurnal, informasiya agentliklərinin qeydiyyatında problem olmasa da, çapında və yayımında ciddi qüsurlar və manelər mövcuddur. Özü də maneələri yaradan iqtidar komandasıdır. Mən sevinirəm ki, iqtidar yetkilisi olaraq, bu problemi qaldırırsınız, amma təhlildə problemin ana səbəbini göstərmirsiniz. Hörmətli akademik bilməmiş deyil ki, qeydiyyatdan keçən qəzet və jurnalların böyük əksəriyyəti ya dövrü çap olunmur, ya da çap olunanların əksəriyyəti məmur himayəsi altında iqtidarın, ya da vəzifəli şəxsin maraqlarını ifadə edən kurs sərgiləyir. O cümlədən müstəqil və ya müxalifətə yaxın mətbuatın heç birində reklam yerləşdirən bir şirkətə rast gəlinmir. Ona görə yox ki, müstəqil və ya müxalifətə yaxın mətbuatın dövriliyi aşağıdır, yox, sadəcə sifarişçi reklamı müxalifətyönlü və ya müstəqil qəzetə verərsə, aqibətinin yaxşı olmayacağını bilir. Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edirəm ki, dövriliyinə görə ən populyar qəzetlər məhz müxalifətyönlü – “Yeni Müsavat” və “Azadlıq” qəzetləridir.

Yəqin hörmətli Ramiz müəllimə o da məlumdur ki, mövcud telekanallardan və radiolardan heç biri müstəqil və ya dəqiq ifadə etsəm, iqtidara yaxın dairənin nəzarətindən kənar fəaliyyət göstərmir. Azərbaycan teleradio məkanında hər şey-istisnasız halda-mövcud iqtidarın himayəsi altındadır. İstəyirsiniz, bir təcrübə keçirək - Mən bir müstəqil vətəndaş kimi televiziya açmaq istəyirəm. İzn varmı?!

Bəli, qanunvericilik bazası bəlkə də təkmildir, amma qanunlardan da ali olan iqtidar mövqeyi ortadadır. Bir sözlə, Azərbaycan KİV-nin kəmiyyəti iqtidarın “dəmir əli” altında artır, müstəqilliyi isə boğulur, azad deyil. Qeydiyyatdan keçib müstəqil olmaq istəyənin isə maliyyəsi yoxdur. Demək, demokratiklik baxımından kəmiyyətin çoxluğu öyünməli və nümunə olacaq fakt deyil.

Administrasiya rəhbəri KİV üzərində dövlətin tənzimləyici funksiyasını həyata keçirməyin zəruri olduğunu xatırladır. Əslində, bu tezis özünü doğrultur. Əgər Ramiz müəllim qeyd etdiyi kimi, təkmil qanunvericilik, hüquqi - normativ baza varsa, əlavə nəzarətə ehtiyac yoxdur. Çünki demokratik ölkələrdə nəzarəti həyata keçirən məhz qanunlar və normativ aktlardır. Dövlət yeni qanunlar, sensorlar şəbəkəsi yaratmalıdır?! Əgər qanunlar icazə verirsə, telekanalın hansı verilişi efirə çıxarması onun öz siyasəti olmalıdır. Bu telekanalın məhsuludur-tamaşaçı ya onu alacaq, ya da düyməni basıb söndürəcək. Bundan ötrü sensor düyməsinə ehtiyac yoxdur. (ATV-dəki şura) Əslində bu qanunları pozmaq, televiziyanın işinə müdaxilədir.

Hörmətli Ramiz müəllimin disbalansın pozulması haqda fikirlərini də bölüşürəm (maarifləndirici, məlumatlandırıcı və əyləncə funksiyalarında).

Sizcə, səbəb kanalların qeyri-peşəkarlığıdır? Məncə yox. Disbalansın pozulmasının başlıca səbəbi iqtidarın informasiyasının verilməsi, məlumatın çatdırılması sahəsində ciddi nəzarət həyata keçirməsidir. Məgər Azərbaycan cəmiyyəti təkcə iqtidardan ibarətdir, yoxsa hamı Azərbaycanda eyni cür düşünür?! Əgər hakimiyyət telekanallara kimi efirə çıxarıb-çıxarmamaq, müxalifət informasiyasına yer ayırmamaq, müxalifət millət vəkillərinin siyasi çıxışlarını televiziya verməmək qadağası qoyubsa, telekanal nə qədər mövcud iqtidarı tərifləməli və əyləncəli verilişlərlə digər proqramlar arasında disbalans yaratmalıdır? Sizcə, bu mümkündürmü?!

Əyləncə və şou-biznes verilişlərinin çəkisinin artması da administrasiya rəhbərini narahat edən məqamlardır. Təbii, problemləri bu qədər çox olan ölkənin vətəndaşı kimi mən də narahatam. Mənim narahatlığım başa düşüləndir. Bəs iqtidarın?! Axı bu vəziyyəti iqtidar yaradıb. Siyasi yeknəsəklik, qorxu, informasiya məhdudluğu mahiyyət etibarıyla əyləncəli verilişlərə yol açır. Heç siyasətdən demirəm, sosial vəziyyət, korrupsiya və rüşvətxorluq, qanun pozuntuları, gənclərin problemləri müzakirə predmetinə çevrilərsə, sizcə, tənqid hədəfi kim olacaq-müxalifət, yoxsa vətəndaşlar?! Təbii ki, iqtidar. Bəs belə olan halda iqtidarın telekanalı öz oturduğu budağı kəsməlidir, yoxsa obyektivlik göstərərək, daha yuxarıların qəzəbinə tuş gəlməlidir?

Bunları edə bilməyəndə əlac qalır əyləncəyə, elə iqtidar da bütün seçkilərdə, kütləvi görüşlərdə əyləncəli konsertlərdən istifadə etmirmi? Disbalansın pozulmasının da, ictimai əhəmiyyət kəsb etməyən mövzuların çoxluğunun səbəbi də məhz budur.

Ən maraqlı məqamlardan biri də vətənpərvərlik haqda deyilənlərdir. Bu təkcə hörmətli akademik dilindən yox, cəmiyyətin müxtəlif təbəqəsinə aid olan vətəndaşların narahat dolu, bəzən ittihamedici mövqelərində də səslənir. Hamı vətənpərvərliyin təbliğ olunmasından, gəncləri vətənpərvər yetişdirməkdən danışır. Olsun. Amma vətəndaşın vətəni sevməsi üçün şərtlər var. Bu quru sözlər hesabına olmur. Vətən vətəndaşına və onun problemlərinə sahib çıxmalıdır. Çıxırsınızmı? İşğal olunmuş topaqlar və bir milyona yaxın köçkün var, lakin nə ərazi bütövlüyünü təmin edəcək, nə də qaçqın və məcburi köçkünləri həmin torpaqlara qaytaracaq gücə malik ordu yoxdur. Bilirsinizmi, hətta, Azərbaycan əsgərinin mükəmməl döyüş hazırlığı barəsində deyilənlər də bəzən insanlarda tərəddüd və ironiya doğurur! Digər tərəfdən, orduda olan neqativ proseslər hamının bildiyi, lakin heç kimin əncam çəkmədiyi bir məsələdir. Məsələ Milli Ordu olduğu üçün daha açıq şeylər

yazmaqdan çəkinirəm.

Bəs Qarabağ qazilərində, əlillərə münasibət?! Sizcə, bu münasibətlə “vətənpərvər ol” demək, nə qədər məntiqlidir? Azərbaycan vətəndaşı polisində, məhkəməsinə güvənə bilmir. Hər yerdə rüşvət, korrupsiya Azərbaycan bayrağı altında sifarişli məhkəmə qərarları, günahsız vətəndaşların həbsi, işgəncələr, repressiya və s. həyata keçirilir. Bütün bunları gören gəncliyə necə vətənpərvərlik təbliğ edək, bunları gören vətəndaşa necə “vətənpərvər ol” deyək?! Və ya müəllimi, həkimi rüşvət alan ölkənin vətəndaşına “sən reallıqlara göz yum da, sev bu vətəni”, deməklə vətənpərvərlik hissi aşılamaq olarmı?! Vətənə, torpağa bağlılığı gerçəklər formalaşdırır, yalanlar yox. Avropalılar vətəni ona görə sevmirlər ki, hər gün telekanallar “sən vətənpərvər ol” - deyə şüarlar səsləndirilir. Ona görə sevirilər ki, o vətənin polisi, məmuru, müəllimi, həkimi - bir sözlə hər kəs, qanunla üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirir. Yetirməyib vətəndaşın haqqını yeyirsə, ölkə məhkəməsi dövlətin bayrağı altında ədalətli qərar çıxarır. Bax, buna görə də, ölkənin vətəndaşları vətəni canından artıq sevirilər. Bilirlər ki, bu vətən onlara sahib çıxır, kimsənin haqqını kimsəyə vermir.

Azərbaycan televiziya məkanında milli mentalitetimizə yad, mənəvi və əxlaqi dəyərlərimizə zidd film, serial və kliplərin çoxluğu da yazı müəllifini ciddi narahat edir, elə məni də. Amma əgər məhkəmə qanununa zidd qərar çıxarır, seçki saxtalaşdırılır, siyasi xəbərlərdə ağ yalanlar deyilir, büdcə talanır, rüşvət, korrupsiya tüğyan edirsə, bütün bu qanun pozuntuları milli mentalitetimizə uyğundurmu? Bunları həyata keçirənlər heç onda milli mentaliteti düşünmürlərmi? Yoxsa onlar rüşvət alıb, seçki saxtalaşdırıb gecə kanallarda film seyr edəndə milli mentalitet yada düşür? Əgər real həyatımız milli mentalitetimizdən bu qədər uzaqdırsa, elə efirimiz də belə olmalıdır. Titrərdə gedən sms-lər də yazı müəllifi tərəfindən ciddi tənqid olunur. Məncə, narahat olmağa dəyməz, orada **senzor** var - bir siyasi mesaj göndərin, görün, **senzor** onu efirə verəmi?

Mən də çox istərdim ki, bizim telekanallar dünyada mövcud standartlara yaxınlaşsın - yazıda örnək olan BBC və CNN kimi. Bunun tək yolu var - demokratik və **senzorsuz** sistemə keçid. Hər kəsə və cəmiyyətin bütün problemlərinə açıq bir televiziya siyasəti yeritmək - sadalanan problemlərin hamısı məhz bu aspektdə dərhal həllini tapar.

Hörmətli akademikın “İctimai və humanitar elmlər; zaman kontekstində baxış” məqaləsi də əslində hamını narahat edən problemlərdən bəhs edir. Amma təəsüf ki, bu yazıda da problem doğuran səbəblərə deyil, daha çox səbəblərin özündən doğan xırda

məsələlərə toxunulub.

İdeologiyasızlığı ciddi bir təhlükə hesab edən yazı müəllifi, bunun inkarçılıq və keçmişə xəyanət doğurduğunu qeyd edir. İlk növbədə onu qeyd edim ki, ideoloji sistemlər və dövlətlər, hamısı müəyyən zaman kəsiyindən sonra tarixin arxivinə gömülüb. Harda, hansı dövlətdə vahid dövlət ideologiyası formalaşdırılmağa cəhd edilirsə, ya o dövlət çöküb, ya da ciddi kataklizmlər dövrü yaşayıb. Hər bir ideologiyanın daşıyıcısı olduğu kimi, onun əleyhdarları da var. Bir ideologiya dövlət ideologiyasına çevrilərsə, özündən asılı olmayaraq bu ideoloji qəbul etməyən vətəndaşı dövlətin xətt kimi seçdiyi ideologiyaya, demək, həm də dövlətə müxalifət yetişdirirsən. Misallar çəkib heç kimi yormağ istəmirəm. Sosialist, təriqətçi, dini ideologiyalarla idarə olunan dövlətlər ya dağıdılıb, ya yeni sistemə keçib, ya da ciddi problemlər yaşamaqda davam edir.

Müasir dövlətçiliyin tək ideoloji bazası hüquqdur. Hər bir vətəndaşın dinindən, dilindən, cinsindən, sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin haqqını tanıyan hüquqi dövlət qurmaq lazımdır, ideoloji dövlət yox. Hüquqi dövlət yaranarsa, orada hər bir ideologiyanın daşıyıcısı fikrini ifadə edə, ictimai və siyasi təşkilat qura bilər. Amma dövlətin tarixini, hüquq və prinsiplərini dəyişməyə, onu istədiyi formaya salmağa cəhd etməz.

Hörmətli Ramiz müəllim Azərbaycan dili probleminə də toxunur, KİV-də, canlı danışq dilimizdə olan qüsurlardan danışır. Bu mövqe mənə daha çox təcüblü görünür. Bu gün iqtidar mətbəxində hansı dildə danışirlər?! Nazirlərimizin çoxunun işlətdiyi cümlələrin mübtədə-xəbəri bilinmir. Məmurlarımızın əksəriyyəti hələ də rusca düşünür, fikrini Azərbaycan dilinə tərcümə edərək çatdırır. İqtidar mənsublarının belə yanaşması ümumi fona da təsirsiz ötürmür, nəticədə həm danışq, həm də rəsmi səviyyələrdə dilimizdə qüsurlar formalaşır. Bu gün rus dilində ünsiyyət məmurlar üçün intellekt göstəricisi hesab olunur. “... Heç olmasa bir roman, hekayə və ya poema adı çəkmək mümkündürmü ki, o cəmiyyətimizdə böyük maraq doğursun? Yaxud Azərbaycan teatrlarında elə bir yeni əsər tamaşa qoyulubmu ki, ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olsun..”, bu da hörmətli akademik yazısından bir sitatdır. Təbii, hər bir əsər dövrünün problemlərini bədiiləşdirmiş formada oxucuya çatdıranda oxunaqlı və yaddaqalan olur. Saray şairlərinin olsa-olsa lirik məzmununda yazdığı əsərlər dövrümüzə gəlib çatıb. Nizami, Nəsimi, Füzuli, Vaqif, Zakir, Axundov, Mirzə Cəlil, Sabir ona görə sevilir və sevilirlər ki, xalqı narahat edən problemlərdən yazıb, hər birinin tənqid etdiyi konkret ünvan olub. Bu gün Azərbaycan yazıçısı, şairi necə tənqid

etsin ki, “nə şiş yansın, nə kabab”?! Hər kəs kateqoriyalara bölünüb - bir tərəfdə əməkdar, xalq artistləri, prezident təqaüdçüləri, xalq yazıçısı, şairi - onlara yaradılan şərait və imkanlar, digər tərəfdə isə gerçəyi yazıb da çap etdirə bilməyən, nəticədə heç kəsin oxuya bilmədiyi arxivdə yatan roman, povest, poemalar və s. müəllifləri.

Xandəmirovlar, Yusif Sərracları, Xudayar bəylər, qırmızısaqqal mollalar, intellektlər bu gün də o dövrdəkindən çoxdur - yazsınmı Anar, Elçin, Çingiz Abdullayev, Fikrət Qoca, Zakir Fəxri və s.? Yazsalar ad alıb, özlərinə şərait düzəldə biləcəklərmi?! Bax, yeni, oxunaqlı əsərlərin yaranmama səbəbləri bunlardır, hörmətli Ramiz müəllim. Elə teatr sahəsində də vəziyyət eynən bu cürdür.

Uzağa getməyə, sovet dönəmində televiziya tamaşası kimi rəğbət qazanan “Alov”, “Atayevlər ailəsi”, “Billur sarayda” və s. kimi tamaşalar niyə yaranmışdı?! Təbii ki, sovet cəmiyyətinin problemlərini ekrana daşdığı üçün. Daşıyaq mı ekranlara bugünkü problemləri?! Bu gün ekranda əyri görünən kimlər olacaq, buna dözümlü, səbr nümayiş

etdirən məmur tapılacaqmı?! Elm sahəsində də vəziyyət acınacaqlıdır. Doğrudan da, elm artıq elmlikdən çox, karyerada yüksəlməyə xidmət edən, adını bilmədiyim bir nəsnəyə çevrilib. Amma bunun da səbəbini müvcud iqtidarın siyasətində axtarmaq lazımdır. Əgər universitetlərdə tələbələrə, iş axtaran məzunlara, dərs deyən müəllimlərə, kafedra müdirlərinə, dekanlara rektorlara, akademiklərə münasibətdə siyasi mövqe hakim kəsilirsə, elm inkişaf etməz. Bu sahədə çalışanlar yüksəlməyin yolunu hakimiyyətə yaxın olmaqda görür, elmi nailiyyətlərdə yox. Bir məmləkətdə akademiyanın müxbir üzvü olmayan siyasi mövqeyə görə birbaşa akademik olursa, sonradan onun akademikliyi də siyasi mövqeyə görə əlindən alınarsa, bütün universitet rektorları, hətta bələdiyyə seçkilərində hakim partiyanın MSK-da səlahiyyətli nümayəndəsi təyin edilirsə, bütün dekanlar seçkilərdə tələbəni seçkiyə kimə səs vermək hədəsi ilə təhdid elirsə, seçki komissiyalarında saxtakarlığın başında orta məktəb müəllimləri durursa, tələbədən, şagirddən rüşvət alınarsa, işə götürərkən testdən ən yüksək bal toplayan “müsabiqə”dən keçmirsə, əsl elmin dəyəri nədədir?! Aşağıdan yuxarı dırmanmağın yolunun nədə olduğunu hamı görərkən, qiyməti bir qara qəpiklə dəyərləndirilməyən elmlə kim məşğul olmalıdır və niyə?!

Yazımı bəlkə bir az emosional yazdım. Amma gerçəkliyi əks etdirdiyinə heç bir şübhəm yoxdur. Mənim baxdığım pəncərədən Azərbaycan, təəssüf ki, belə görünür. Bəlkə səhv görürəm, ola bilər. Hər halda, düşünməyə və polemikaya dəyər. İnanıram ki, sadaladığım problemlər çox hörmətli Ramiz Mehdiyevin də diqqətini cəlb edəcək və çıxış yollarının tapılmasına çalışacaq.

Sentyabr 2009-cu il

QARABAĞA APARAN YENİ SİYASİ KURS VƏ YAXUD CƏNUBİ QAFQAZ EVİNDƏ EV SAHİBİNƏ ÇEVRİLMƏYİMİZ BİZƏ HANSI ÜSTÜNLÜKLƏRİ VƏD EDİR?

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi mahiyyəti üzrə yeni mərhələyə qədəm qoyub. Əvvəlki mərhələlərdə (1993-99-cu illər və 1999-2005-ci illər) konfliktin həlli daha çox münaqişə tərəflərindən tələb olunurdusa, indi vasitəçilik edən tərəflər konfliktin həlli ilə bağlı konkret təkliflər verir və münaqişə tərəflərinə bu təklifləri qəbul etdirməyə çalışır.

Son təkliflərin (Madrid prinsipləri) qısa xülasəsinə nəzər salaıq. Birinci mərhələdə Ermənistan Dağlıq Qarabağdan kənar işğal etdiyi 7 rayondan 5-ni (Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan və Qubadlı) azad edir, bu rayonları məcburi tərk etmiş köçkünlər yerlərinə qaydır. Qarşılıq olaraq isə Azərbaycan tərəfi Ermənistanı iqtisadi blokadadan çıxarır və əvvəlki regional iqtisadi təcrid siyasətindən imtina edir. Növbəti etapda Kəlbəcər rayonu erməni işğalından azad edilir və Laçın dəhlizinin statusu qarşılıqlı anlaşma yolu ilə müəyyən olunur. Sonra isə Dağlıq Qarabağın aralıq statusu barədə razılaşma əldə edilir, Dağlıq Qarabağdan olan məcburi köçkünlər (ermənilər və azərbaycanlılar) öz yerlərinə qaydır. Bütün bu addımların yekunu olaraq isə Dağlıq Qarabağın statusunun referendum yolu ilə müəyyən olunması prosesi nəzərdə tutulur.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Dağlıq Qarabağın statusunun referendum yolu ilə müəyyən olunması ideyası heç də yeni deyil. 1923-cü ilin avqust ayında Dağlıq Qarabağda referendum təşkil olundu və yerli əhali yekdilliklə Dağlıq Qarabağın bir muxtar vilayət olaraq o zamankı Azərbaycan SSR-in tərkibində qalmasına səs verdi. Onu da diqqətə çatdırıraq ki, hazırda Dağlıq Qarabağa aid olan Şuşa şəhəri Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin (DQMV) tərkibinə referendumdan sonra, yəni 1924-cü il 16 iyul tarixində Azərbaycan SSR K(b)P MK-nın Rəyasət Heyətinin qərarı ilə daxil edilib.

Keçmişdə buraxılan səhvləri araşdırmaq, hansı hakimiyyətin dönəmində nəyin yanlış olduğunu təftiş etmək və beləcə, daha çox tarixçilərin görməli olduğu işə müdaxilə niyyətindən uzağıq. Hansı səbəbdən olursa-olsun, kimin hansı dərəcədə suçlu olması belə önəm daşımır. Ortalıqda olan fakt isə bundan ibarətdir: Ermənistan Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ərazisini və bu əraziyə bitişik 7 rayonunu işğal edib.

Nə etməli: təklif olunan Madrid prinsiplərinə razı olmalı, yoxsa fərqli yol tutmalı?! Ümumiyyətlə, Madrid prinsipləri Azərbaycana nələri vəd edir?!

Əslində bu sualları çox qısa şəkildə cavablandırmaq mümkündür: Madrid prinsipləri ya Dağlıq Qarabağ müstəqil edəcək, ya da Ermənistanın ərazisi olaraq rəsmiləşdirəcək!

Kimsə 1923-cü ilin “təcrübəsinə” arxayın olmasın. O dövrdə referendum keçirilməyib, sadəcə, referendumun protokolları mərkəzə təqdim olunub. Sırr deyil ki, həmin dövrlərdə vahid sovet ideologiyasından doğan yanaşma bu kimi məsələlərin “yuxarılarda” həllini diktə edirdi. Yəni sovet Moskvasının iradəsi tələb etmişdi ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycan SSR-in tərkibində qalsın. Bu gün diktə olunan ideoloji və siyasi şərtlər isə tamam fərqlidir və hətta vəziyyət o şəkildədir ki, Dağlıq Qarabağ erməniləri istəsələr belə, referendumun nəticəsi Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tərkibində qalması şəklinə ifadə oluna bilməz.

Bu gün dünyada etnik-millətlik konfliktlərin həllində daha çox hüquqi deyil, siyasi vasitələr araşdırılır və problemə daha çox siyasi mahiyyət verilir, çözümlə siyasi yolla nail olunur. Elə Avropanı uzun müddət tədirgin edən son Kosovo təcrübəsi də təsdiqlədi ki, Kosovo dövlətinin yaranması əslində hüquqdan doğan nəticə yox, siyasətin yaratdığı təzahür idi.

Təəssüflər olsun ki, eyni “hüquqi yanaşma” Dağlıq Qarabağ probleminə yanaşmada da özünü göstərməkdədir. Maraqlı olan bir məqam da var. Dağlıq Qarabağdan məcburi köçmüş azərbaycanlı əhalinin öz yerinə qayıdacağı təqdirdə belə, demoqrafik vəziyyətin dəyişməyəcəyini bilən vasitəçilər referendumun keçirilməsini son mərhələyə saxlamaqla, əslində gördükləri işə, daha doğrusu, irəli sürdükləri təklifə demokratik don geyindirməyə çalışırlar - bilə-bilə ki, bu yanaşma Dağlıq Qarabağın azərbaycanlı əhalisini öz ata-baba yurdundan növbəti dəfə didərgin salmağa xidmət edir.

Hansısa vasitəçi missiya daşıyıcısı olan dövlət və yaxud beynəlxalq təşkilat nəzərdə tutulan referendum zamanı yüzdə yüz Azərbaycanın tərkibində qalmağa səs vermiş Şuşa, Xocalı rayonlarının və əlavə olaraq 56 kəndin məhz bu istəyə uyğun olaraq Azərbaycanın tərkibinə verilməsinə çalışmayacaq. Əgər bu gün Dağlıq Qarabağ erməniləri bizimlə birgə yaşamaq istəməzlərsə, eynilə azərbaycanlı əhali də Dağlıq Qarabağ erməniləri ilə birgə yaşamaq niyyətində deyil.

Belə bir şəraitdə Ermənistanın referendumuna münasibətdə hansı mövqeyi tutacağı gün kimi aydındır. Danışıqların və təklif olunan variantın onların xeyrinə olduğu bir ərafədə belə, Ermənistan hələ də manevr etməklə məşğuldur. Azərbaycan iqtidarı Ermənistanın möhkəmlənən mövqələrinə etiraz olaraq bu manevrlərə qarşılıq, hər gün bir-birindən sərt bəyanatları ilə diqqətə gəlir. Ekspertlər və siyasətçilər bu bəyanatların daha çox daxili auditoriyaya hesablandığını bəyan etsələr də, hər halda Azərbaycan iqtidarının sərgilədiyi bu mövqe vasitəçilik missiyasını daşıyan beynəlxalq təşkilatların da diqqətini cəlb etməkdədir və bu reaksiya onlar tərəfindən təhlil olunur, beləcə Azərbaycana olan beynəlxalq münasibət formalaşır.

Bütün bunlara paralel olaraq, Azərbaycan ordu quruculuğu istiqamətində də kifayət qədər vəsait sərf etməkdədir. Nəticə isə bu günlük yoxdur. Sabah olacağı təqdirdə belə, Azərbaycanın xeyrinə işləməyəcək. Çünki Madrid prinsipləri çərçivəsində aparılan danışıqlar Azərbaycanı gec-tez Qarabağsızlaşdıracaq. Belə şəraitdə isə beynəlxalq sifərə qarşı hansısa qüdrətli ordumuzun nəşə edə biləcəyi tamamilə mümkünsüzdür. Hər halda ortalıqda Kosovo təcrübəsi və bu təcrübənin mağdur tərəfi olan Serbiyanın səmərəsiz müqavimətləri mövcuddur. Bu gün aqressiv münasibətlərin və müharibə hədələrinin yeri deyil, əksinə, danışıqları və tələbləri yeni müstəviyə daşımağın zamanıdır. İlk növbədə ona

görə ki, hazırda işğalın ilk illərindən fərqli olaraq, məcburi köçkünlərin maddi durumu müsbətə doğru dəyişib - çadır-şəhərciklər ləğv olunub, vaqonlarda yaşayan insanlar yeni salınmış qəsəbələrdə məskunlaşıb - bir sözlə, əvvəlki dözülməz yaşam şəraiti qismən də olsa aradan qaldırılıb. Belə bir şəraitdə isə Azərbaycan daha tutarlı və milli dövlətçilik maraqlarımıza cavab verə biləcək bir münasibətin (bu, müharibə də ola bilər) sərgilənməsi üçün toxtamış kimi görünür.

İkincisi, biz yaxşı bilirik ki, Madrid prinsiplərinin yekunu bizləri hara aparır və bu ideyanın reallaşacağı təqdirdə Azərbaycan ən yaxşı halda Dağlıq Qarabağ ərazisi ilə vidalaşmalı olacaq. Bu yekun isə bizim nə milli, nə dövlətçilik, nə tarixi, nə də suverenlik maraqlarımıza uyğun deyil, əksinə, ən böyük zərbədir.

Üçüncüsü, Dağlıq Qarabağın Madrid prinsipləri çərçivəsində həlli Azərbaycanda həm də yeni etnik konfliktlərin stimullaşdırılmasına səbəb ola bilər və bu presedentə söykənən Rusiya, İran kimi qonşular Azərbaycana daha faciəli gələcək hazırlaya bilər. Qeyd edək ki, buna qədər yaşadığımız dövərdə həm Rusiyanın, həm də İranın xüsusi xidmət orqanlarının dəstəyi ilə bir sıra separatçı qüvvələrin hansı formada fəaliyyət göstərdikləri də unudulmayıb. Bu istiqamətdə daha çox fəallıq nümayiş etdirəni Rusiya olacaq. Cənubi Qafqazdakı təsir rıçaqlarını itirmək təhlükəsi ilə üz-üzə qalan Rusiya, təbii ki, yeni münaqişə ocaqlarının yaranması hesabına ənənəvi yolla yeni təsir rıçaqlarının yaradılmasına çalışacaq. Bunun yekunu olaraq isə, hətta Azərbaycanın bir dövlət kimi mövcudluğu şübhə altına düşə bilər.

Dördüncüsü, dünyada Cənubi Qafqaza olan baxışda fundamental dəyişikliklər baş verib. Avropa Birliyi Cənubi Qafqazı özünün Yaxın Qonşuluq və Şərq Tərəfdaşlığı proqram-layihələrinə cəlb etməklə onu Rusiyanın əlindən almaqda maraqlı görünür. Əslində bu yolla Avropa Birliyi özü ilə Rusiya arasında yeni təhlükəsizlik zolağını formalaşdırmağa çalışır. Bu gün Avropa Birliyi ilk dəfədir ki, təhlükəsiz yaşam coğrafiyası yaradıb və təbii olaraq da bu təhlükəsiz yaşam coğrafiyasının gerçək təhlükəsizliyindən əndişələnir. Artıq Avropanın nüvəsində nə etnik-milli konfliktlər, nə fundamental ideoloji toqquşmalar, nə də müharibələr mövcuddur. Avropa üçün yeganə təhlükə ünvanı Rusiyadır. Nə uzaq Çin, nə islam fundamentalizmi, nə də ABŞ Avropa üçün təhlükə hesab olunmur. Təhlükə mənbəyi kimi Avropanın quru sərhədlərlə qonşusu olan Rusiya nişan verilir. Tarixi faktlar da təsdiqləyir ki, hər zaman Avropanı içindən sarsıdan ideoloji savaqlar, müharibələr əksər

haldə məhz Rusiyadan qaynaqlanıb. Bir sözlə, yeni siyasi dönəmdə Avropa Rusiyaya jandarm olmaq imkanını tanımaq niyyətində deyil.

Türkiyə də Avropanın bu layihəsi içərisində xüsusi rol almaqda maraqlıdır. Günügündən sıcaqlaşan Ermənistan-Türkiyə münasibətlərinin yeni xarakteristikası da məhz bu niyyətin təzahürüdür.

Öz növbəsində Amerika da əzəli rəqibi Rusiyaya hansısa müstəvidə, hətta lokal müharibə fürsətini də tanımaq niyyətində deyil. Hər zaman olduğu kimi, tarixin yaşadığımız dönəmində də müharibə Rusiyanı dirçəldən, onu ayaqda saxlayan, təsir imkanlarını genişləndirən bir faktordur. 2008-ci ilin avqustunda yaşanan Rusiya-Gürcüstan müharibəsi əslində bir nəbz yoxlaması idi. Bu hərbi toqquşma belə Rusiyanın xeyrinə işlədi. Tərəflər bir daha əmin oldular ki, Rusiya ilə müharibə dilində danışmaq hərbi nəticənin necəliyindən asılı olmayaraq məğlubiyyətə bərabərdir.

Başqa faktorları da sadalamaq mümkündür. Amma bu sadalananlar da yetərlidir ki, regionda mövcud olan mənzərə barədə məlumatlı olasan.

Beləliklə, Avropa və ya bütövlükdə Qərb, konfliktlər vasitəsilə regionu öz nəzarətində saxlamağa çalışan Rusiyanı bölgədən ağrısız çıxarmaq niyyətindədir. Təbii ki, belə vəziyyətdə konfliktlərin həllində hüquqi deyil, siyasi həll yolu əsas götürülür. Bu isə yekunda Azərbaycanın milli dövlətçilik maraqlarına vurulan zərbəyə çevrilir.

Bu gün Rusiyanın Cənubi Qafqazdakı rıçaqlarının darmadağın edilməsi Azərbaycanın da maraqlarına cavab verir. Amma əgər bu hadisə Azərbaycanın dövlət suverenliyini təhlükə altında qoyan bir ciddi prosesin təməlinin atılması hesabına baş verirsə, biz buna qarşı olmalıyıq.

Ermənistan da öz növbəsində bütün bu həqiqətlərdən xəbərdardır və Azərbaycanı ya Madrid prinsiplərinə razı salmağa vadar edən manevrlərə, ya da müharibə bəyanatları verməyə məcbur edir. Hər iki variant Azərbaycan üçün bugünkü şərtlər daxilində arzuolunmazdır.

Biz danışıqlarda yeni kurs götürməliyik. İlk növbədə mübahisəli ərazinin məhz Dağlıq Qarabağ olduğunu danışıqların predmetinə çevirməli, Dağlıq Qarabağdan kənar rayonların (Laçın istisna olmaqla) işğalda saxlanmasının Azərbaycana qarşı beynəlxalq cinayət olduğunu anlatmalıyıq. Biz işğal olunmuş rayonlara paket halında baxdığımız təqdirdə ermənilər üçün manevr imkanları tanımış oluruq. Dünyanın hər hansı konflikti

məhz daha ağır cinayətlərin törədilməsi hesabına həll olunmayıb. Təbii ki, konfliktlərin bu halı heç kim üçün sirr deyil. Lakin Azərbaycan tərəfi istənilən halda danışıqları məhz qeyd etdiyimiz müstəviyə daşımağı bacarmalı və müharibə bəyanatlarını da Dağlıq Qarabağdan kənardakı 6 rayonun üzərində qurmalıdır. Çox qəti şəkildə bildirilməlidir ki, Dağlıq Qarabağ problemi nə qədər mübahisəli və həlledilməz görünürsə, Dağlıq Qarabağdan kənar rayonların azad edilməsi məsələsi bir o qədər mübahisəsiz və asan şəkildə (hərbi və yaxud sülh yolu ilə) həll oluna bilər. Elə Azərbaycan da Avropa Şurası, Avropa Birliyi ilə yaxın qonşuluq siyasəti çərçivəsində məhz münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsini ehtiva edən öhdəlik götürüb (o cümlədən Ermənistan da). Dağlıq Qarabağdan kənar heç bir ərazi isə mübahisə və münaqişə predmeti deyil.

2008-ci ilin avqust ayında Rusiyanın Cənubi Osetiyadan (yəni münaqişədən) kənar Gürcüstan ərazilərini işğal etməsi faktı (Poti və s.) çox qısa müddətdə Gürcüstanın xeyrinə olaraq aradan qaldırıldı. Elə bunun özü də bir presedent və yaxud da təcrübədir. Bununla yanaşı, Azərbaycan daha sülhpərvər və Qərbin də mənafeyinə uyğun gələn həll modelini təklif etməli və yuxarıda qeyd etdiyimiz mövqeyini balanslaşdırmalıdır. Cənubi Qafqaz Birliyi (Avropa Birliyinin kiçildilmiş modeli) ideyası Azərbaycan tərəfindən aktiv şəkildə gündəmə daşınmalı, hətta danışıqlar masasına qədər inkişaf etdirilməlidir. Bu məsələdə Azərbaycanın uduşları çoxdur. Biz demoqrafik və iqtisadi imkanlarımıza görə hər iki Cənubi Qafqaz respublikasından az qala iki dəfə üstünlük. O cümlədən, Rusiyanı regiondan çıxarmağa nə bizim, nə də bizdən aktiv və açıq mövqe nümayiş etdirən Gürcüstanın imkanı yetərli deyil. Bu layihənin gündəmə gəlməsi həm Avropa Birliyini, həm də bütövlükdə Qərb dünyasını təkrarən Cənubi Qafqaz məsələsində toparlaya bilər. Təbii ki, bu ideyanın tarixi əsasları olsa da (Zaqafqaziya Seymi, Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası və s.), bu gün reallaşması çox çətin görünür. Ancaq pilot layihələr hesabına bu ideyanı gerçəkləşdirmək imkanı əldə etmək olar (məsələn, Cənubi Qafqaz Evinin özünün kiçik modeli hesab olunan Rustavi-İcevan-Qazax ərazisini nümunə kimi götürməklə). İctimai parlamentin yaradılması, yeni sosial əlaqələrin qurulması, gücləndirilməsi və başqa bu kimi addımlar Cənubi Qafqazdakı problemlərin həllində yeni nəfəsləyin açılmasına da gətirib çıxara bilər. Heç də iddia edilməməlidir ki, bütün bunların icrası üçün uzun zamana ehtiyac var. Diqqət yetirin, təkcə Dağlıq Qarabağ probleminin həlli üçün danışıqlar mərhələsinin özü belə 15 ildir ki, nəticəsiz şəkildə davam etdirilməkdədir. Sonrakı mərhələdə Türkiyənin

də sözügedən prosesdə aktiv iştirakını təmin etmək mümkündür ki, bu da nəzərdə tutulan işin daha uğurla həyata keçirilməsi üçün əlavə stimula ola bilər. Rusiya və NATO münasibətlərində ortaq mövqelərin bu layihədə daha asan tapılması imkanları var (yeri gəlmişkən qeyd edirəm ki, sözügedən səpgidə konkret bir layihə artıq tərəfimdən hazırlanıb və beynəlxalq fondlar həmin layihə üzərində işləməkdədir).

Beləliklə, yeni müstəvidə Azərbaycan probleminin həllinə tələsən Avropa və Qərbdən dünyasının təzyiqlərindən qurtara, milli dövlətçilik maraqlarını qoruya, həmçinin regionda davamlı sülhün bərqərar olması üçün daha sanballı təkliflə çıxış edə bilər. Bu istiqamətdə Azərbaycan ordusunun da üzərinə yetərinə ciddi məsuliyyət düşməkdədir. Bu isə başqa bir yazının mövzudur.

sentyabr 2009-cu il

QAZİMİ OLAQ,“DEMOKRAT”MI?

İqbal Ağazadə: “Mən erməniyə nifrətimi tətbiyə sıxmışam”

Qarabağ fraksiyası haqqında çox danışıldı, az qala Qarabağ probleminin özü qədər... Gah fraksiyanı iqtidarın yaratdığını bəyan etdilər, gah “yersiz addım”, “regional fraksiya” adlandırdılar, gah erməniyə işləməyimizə cəmiyyəti inandırmağa çalışdılar, gah da müxalifəti parçaladığımızı, demokratik düşərgəni dağıtdığımızı bildirdilər. İqtidarla işim yoxdur. Çünki iqtidarın Qarabağa da, qarabağlılarla da, Qarabağ uğrunda döyüşənlərə, onu sevənlərə də münasibəti gün kimi aydındır. “Demokrat” bəylərin ittihamlarını bir-bir cavablandırmaq istəyirəm. Əvvəlcə “Qarabağ fraksiyasına ehtiyac yoxdur” deyənlərə cavab vermək istərdim.

Qarabağ fraksiyasına ehtiyac yoxdursa, Milli Məclisdə Qarabağ komissiyasının yaradılmasını niyə tələb edirdiniz?! Bir anlıq belə düşünək ki, iqtidar Milli Məclisdə sizlərin tələblərini eşidib, bir Qarabağ komissiyası yaratdı və s... Siz demokratlardan bir neçəsi ilə iqtidar nümayəndələrinin birliyindən sayı “x”-lə məhdudlaşan komissiya fəaliyyətə başladı.

Sual olunur – iqtidar müxalifətin hamısını hal-hazırda Milli Məclisdə mövcud olan komissiyaların birindəmi cəmləyib?! Yoxsa, bizlərin hamımızın üzünə Qarabağ komissiyasının qapıları taybatay açılmış olacaqdı?! Və biz də yığışib komissiyanın iclaslarının birində Qarabağ məsələsini müzakirə edib, indiki iqtidarı bu problemi Azərbaycan xalqının və dövlətçiliyinin mənafeyinə uyğun həll etməyə məcbur edəcəkdik və ya məsələni parlamentin gündəliyinə çıxarıb nəyin bahasına olursa-olsun “torpaqlarımızı işğalçılardan azad etməliyik” qərarını qəbul etdirəcəkdik?! Kimi aldadıq?! Axı, bütün bu komissiyaları iqtidar elə bölüb ki, müxalifət adı ilə orada iştirak edənlərin sayı bir-iki nəfərdən artıq olmayıb. Qarabağ komissiyasında da vəziyyət bu gün üzvü olduğumuz komissiyalardan heç nə ilə fərqlənməyəcəkdi. Bəlkə yaratmış olsaydılar, hələ iqtidarın açılmadığı bəzi planlarının da müəllifi elə həmin komissiya olacaqdı. Bəlkə elə həmin komissiya xalqa təlqin edəcəkdi ki, biz münaqişəni sülh yolu ilə həll etmək üçün ermənilərə güzəştə getməliyik? İndi özünüz deyin, Qarabağ komissiyasının yaradılması uğurlu idi, yoxsa yaradılmaması? Mənə belə gəlir ki, iqtidar Qarabağ komissiyasını yaratmamaqla daha çox bizlərin mənafeyinə xidmət edib. Çünki hansı birimizsə o komissiyanın üzvü olaraq, elə iqtidarın özünə xidmət etmiş olacaqdıq. Yaradılan Qarabağ fraksiyası “siyasi fraksiya deyil” fikrinin müəlliflərinə xatırladıram. Qarabağ siyasi məsələ deyilsə, niyə Azərbaycan siyasətinin baş mövzudur? Bəs nəyə görə, 1988-ci ildən “Qarabağ” hayqırırıq?! Bəs niyə siyasi hesab etmədiyimiz məsələlərə görə, siyasi hakimiyyətin dəyişməsini tələb edirik?! Bəs niyə “bütün müxalifətçilik fəaliyyətinizin elə Qarabağa həsr olunduğunu” söyləyirsiniz?! Ümummillə məsələ siyasi olmaya bilərmi?! “Ümummillə xarakter alan hər şey siyasidir” – bu isə mənim fikrim deyil, məndən çox-çox əvvəl deyilmiş, tez-tez sitatlar gətirdiyimiz filosoflardan birinin sözüdür. “Ən böyük mücadiləmiz iqtidarlardır, ən böyük hədəfimiz isə demokratiyadır” fikri də Qarabağ fraksiyasına qarşı çıxan deputat həmkarlarımdan birinə məxsusdur.

İqtidarla mübarizəmizin və müxalif düşərgədə dayanmağımızın başlıca səbəbi Qarabağ deyilmi?! İqtidar 8 ildir Qarabağ problemini həll etmir. 1 milyon soydaşımız çadır həyatı, didərginlik taleyi yaşayır. Qarabağ qaziləri mühakimə olunur. Qarabağ deyən dillər kəsilir - mən bugünkü iqtidara hər şeydən əvvəl bunlara görə müxalifəm. İqtidar bunlara görə hədəfimdədir. İndi hakimiyyət başında olanlar hər şeydən əvvəl öz kürsülərini qorumağa çalışırlar. Onlara “Qarabağ” və “demokratiya” adları hakimiyyətləri üçün

lazımdır. Biz isə unutmamalıyıq ki, dövlətimizə, torpağımıza, millətimizin müqəddəs saydığı, hər an öyündüyü namusuna təcavüz olunub. Erməni əsirliyində olan qız - gəlinlərimizin olduğunu, bir milyon soydaşımızın səhra çadırlarında min bir əzab-əziyyət içərisində yaşadığını unutmamalıyıq. Hamınız bir ağızdan - “Biz torpaqlarımızı müharibə yolu ilə azad etməliyik” söyləyirsiniz. Əgər bunlar sadəcə söz xatirinə deyilmirsə, bizi qarşıda odlu - alovlu müharibənin gözlədiyini də unutmamalıyıq. Siz deyin, cənablar, müharibənin gözləndiyi bir zamanda biz nəyə hazırlaşmalı və nə uğrunda mübarizə aparmalıyıq?! Ümumiyyətlə, siz nəyin uğrunda mübarizə apardığınızı bilirsinizmi?! Mənim gördüyüm mübarizəniz isə nə Qarabağ, nə də demokratiya uğrunda yetkin və məqsədli mübarizə deyil.

Təəssüf edirəm ki, 1990-cı ilin parlamentində də müxaliflər öz adlarını “demokratlar” qoydular. “Qarabağ”çılar yox. Əgər biz 1990-cı ildən “demokrat” olmağa çalışmasaydıq, nə milli hakimiyyət devrilməzdi, nə də Qarabağ verilməzdi. Qarşısında səcdə etdiyiniz, qapısında boyun büktdüyünüz bəzi dairələrin “demokratiya işığı”nda Qarabağın taleyi çox qaranlıq görünür, bəylər. O işığa üz tutub gedənlər, bir gün, o işıqda əcaib bir divin əyləşdiyini görəcəklər. Onda canımızı qurtarmaq üçün milli cırtanlar axtaracağıq. Doğub-törətdiyimiz isə “demokrat cocuqlardır” - yabancı geyimində, yabancı düşüncəsində, yabancı təfəkküründə. O təfəkkürdə, o düşüncədə, o geyimdə, o əqidədə xətailər, rəsulzadələr, hacibəyovlar olmur. Onlar olmayacağısa, nə milli dövlət qurulmayacaq, nə Qarabağ azad edilməyəcək, nə də milli hakimiyyət olmayacaq. Mən də demokratiyanın şəksiz müdafiəçisiyəm, amma milli iradəni nümayiş etdirməyən demokratiya demokratiya deyil, yenilənmiş əsarət formasıdır. Milli iradəmiz isə Qarabağın azadlığı ilə başlayacaq.

İndi özünüz deyin: biz “demokrat” olmalıyıq, yoxsa “Qarabağ”çı?! Mənim üçün bu gün özümün və Azərbaycan cəmiyyətinin gördüyü bu neçə illik “demokratiya və demokratlardansa” Qarabağ qazisi və ya şəhidi olmaq daha şərəflidir. Özünüz seçin – qazimi olaq, yoxsa “demokrat”ımı?! Bəziləriniz bildirirsiniz ki, hamı eyni dərəcədə Qarabağı sevir, iqtidar da, müxalifət də. Bəs onda iqtidarı niyə tənqid edərək Qarabağın taleyindən narahatçılığımızı ifadə edirsiniz, yenəmi növbəti siyasi gediş, yoxsa...?! Bir anlıq təsəvvür edək ki, hər şey siz deyən kimidir. Onda sizlər mənə sübut edin ki, siz demokrat, yerdə qalanlar isə qeyri-demokratlardır?!

Sizin sadaladığınız parametr və ölçülərlə yanaşsaq, iqtidarın və iqtidaryönümlü deputatların daha demokratik olduğu haqda kifayət qədər “misallar” gətirmək olar.

“Demokrat” deyilənlərin hakimiyyətini qorumayan xarici qüvvələr indiki hakimiyyəti 8 ildir qoruyur və inşallah, “demokratlar”ın sayəsində hələ nə qədər də qoruyacaq. Demokratik Qərb dünyası qeyri-legitimliyi haqda bütün müxalifətin birlikdə bəyanat imzaladığı bu iqtidarı tanıyır, onunla çoxsaylı müqavilələr imzalayır, görüşlər keçirir, problemlər çözüür. Onların hər sözünü, əstəğfərullah, Quran ayəsi kimi qəbul edən “əsl demokratlara” isə Qərbin münasibəti heç də birmənalı deyil. Qərb bugünkü iqtidara öz yerində möhkəmlənmək üçün real dəstək, sizə isə yağlı vəd edir.

Öz sözünüzlə cavab vermək istəyirəm: “Hakimiyyət Qarabağı nə qədər çox sevirsə, demokratiyanı da o qədər sevir.” Özünüz seçin. İndiki hakimiyyətin Qarabağa sevgisi sizi qane edirsə, demokratiyadan danışmağa dəyməz. Çünki Qarabağ demokratiyadan çox-çox əvvəl gəlir. (Bu, şəksizdir!)

Bir qisminiz iddia edirsiniz ki, fraksiyanı iqtidar yaradıb.

Tələb etdiyiniz Qarabağ komissiyasını kim yaradacaqdı?! Yoxsa, Murtuz Ələsgərovun yerində siz əyləşmişiniz? Sizin tələb etdiyinizi, şəkk-şübhəsiz, iqtidar yaradacaqdı - iqtidarın yaradacağı komissiyanı niyə tələb edirsiniz? Amma sizdən heç də az müxalif olmayan həmkarlarınızın fikrinə hörmətlə yanaşıb ən azı susmağa üstünlük vermirsiniz. İqtidar özü yaratdığı bir fraksiyanın üzvünə bu qədər hücumlar təşkil edərdimi?! Teleqramlar, intizam komissiyası, onu da qeyd edək ki, intizam komissiyası obyektiv baxmalı olsaydı, mənim yox, təhqir dialoqunun aktiv üzvlərinin məsələsinə baxmalı idi. Nə isə.

Bir millət kimi heç nədə birləşə bilmədiyimiz halda, belə məsələlərdə iqtidarla çox tez dil tapırıq. Onlar da vurur, siz də vurun, islanmışın yağışdan nə qorxusu. Bir fikir üzərində xüsusi amansızlıqla dayanırsınız. İqbal Ağazadə parlament müxalifətini parçalayır. Ayır-ayrı çıxışlarınızda dəfələrlə qeyd etmişiniz ki, bu məsələdə iqtidar-müxalifət yoxdur. Bəs niyə, Qarabağ fraksiyasına müxalif oldunuz?! Kimdən öyrəndiniz bu müxalifliyi?! Sizi mənmə parçalayıram?! Həmişə sizin birləşdirici hesab etdiyiniz bir adın mənim tərəfimdən çəkilməsi nə tez parçalayıcı oldu?! Eyni iddia ilə mən də çıxış etsəm ki, “Demokratik bloku” iqtidar “Qarabağ fraksiyasına” alternativ yaratdı, nə fikirləşərsiniz?! İqtidarın Qarabağa münasibəti fonunda bu, daha inandırıcı görünməzmi?! Amma mən belə iddiada deyiləm. Ən

azı ona görə ki, insafsızlıq etmək istəmirəm. Parlament müxalifətinin parçalanmasına gəlincə isə... O, 24 fevral 2001-ci ildə parçalanıb. Qarabağla bağlı çıxarılan qərarın, 2 əleyhinə, 2 bitərəf, 6 səsvermədə iştirak etmədi) yekunundan sonra. Əlavə şərhə ehtiyac görmürəm. Həmkarlarımdan biri də məni “erməniyə işləməkdə” günahlandırdı. Sonra qəzetlərdə gedən bu fikrini təkzib etməyə çalışsa da, hər halda, ictimai rəyə informasiya ötürülmüşdü.

Mən millətim üçün iş gördüyümü (çoqları kimi) iddia edə bilmərəm. Çünki Azərbaycan göz qabağındadır. 32 yaşlı bir şəxs (cəmiyyətdəki yerindən və mövqeyindən asılı olmayaraq) millət üçün nəsə etdiyini iddia edərsə, onda gərək bu məmləkət başdan-baş a lələzar olsun. Amma erməniyə işləmədiyimi sübut və iddia edə bilərəm. Ən azı çoxsaylı döyüş yoldaşlarımla birgə vətən torpaqlarının işğalının qarşısını almaq üçün erməninin başına güllələr yağdırmışam, nifrətimi tətiyə sığa bilmişəm. Qoy erməniyə nifrəti olub (əgər varsa), onu ifadə edə bilməyənlər əndişələnsin. Bir də ki, bəylər, Qarabağ fraksiyası tək cə məndən ibarət deyil. Mənlə bərabər təhqir və ittiham etdiklərinizlə bir özünü də müqayisə edin, onda yanıldığınızı daha tez hiss edərsiniz.

“Qarabağ fraksiyası” nə iş görəcək?! Bunu zaman göstərəcək. Qabaqcadan nostradamusluq etmək istəməzdim. Yəqin ki, atacağımız hər addım ictimaiyyətin müzakirə predmetinə çevriləcək, onda daha yaxşı danışa bilərik. Fraksiyanı tənqid edən demokratlarla yanaşı, əsl partizanlıq edib onu müdafiə edən də tapıldı...

...“Uzaq sahillərdə” filmində bir epizod var. Viselinin atasının kəndində faşistlərlə döyüş başlayır. Mixaylo və Viselin dağlarda döyüşür, Viselinin atası isə bu səhnəni izləyir. Viselini arxadan vurmaq istəyən alman zabitini Mixaylo ustalılıqla vurur. Viselinin atası bir cə kəlmə deyir: “Sağ ol, Mixaylo”...

Vəssalam...

14 iyul 2001

SUSUN, BƏYLƏR, DANIŞMAYIN...

Əgər 30 dekabr 2011-ci ildə, İctimai Palata çərçivəsində vahid namizəd müəyyən olunmuş olsaydı, bizim təklifimiz rədd edilməsəydi, proseslər tamam fərqli istiqamətdə getmiş olardı və həm də uğurlu məcraya yön alardı. Cənab Əli Kərimlinin “Obyektiv TV”yə müsahibəsi mənə çox ciddi şəkildə düşünməyə vadar etdi. Bu yerdə ilk ağılıma gələn 2003-cü ilin hadisələri oldu. Həmin ilin avqust ayının əvvəlində cənab İlham Əliyev baş nazir təyin olunanda İsa Qəmbər, Sərdar Cəlaloğlu, Pənah Hüseyn və mən İsa Qəmbərin evində bir toplantı keçirdik və müxalif liderlərin hamısı ilə telefon əlaqəsi saxlayaraq gərəkən addımların atılması ilə bağlı müzakirələr apardıq. Çox təəssüflər olsun ki, razılığa gələ bilmədik. O zaman millət vəkilləri (AXCP, VHP, ÜMİD-dən olan deputatlar) ilə qərara gəldik ki, ertəsi gün səhər saat 9-da Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyasının qərargahında toplaşaq. O cümlədən, Əli Kərimli də həmin dövrün millət vəkili olaraq verdiyimiz qərarı dəstəklədi. Səhər saat 9-da VHP sədri Sabir Rüstəmxanlı, Fəzail İbrahimli, Yurddaş Partiyasının sədri Mais Səfərli və mən deyilən ünvanda olduq. Səhv etmərsə, saat 10-a təxminən 10 dəqiqə işləmişdi, Mais Səfərli Əli Kərimliyə zəng etdi, o isə yolda olduğunu bildirdi. Təxminən 20 dəqiqə işləmiş zəng etdik, telefonunu götürmədi. 9:30-da isə artıq Əli Kərimlinin telefonu qapalı idi, ona zəng çatmırdı. Beləliklə, biz Milli Məclisin müxalif kəsimi olaraq baş verən məlum hadisəyə Parlament tribunasından qiymət verə bilmədik. Maraqlıdır ki, həmin görüşə gəlməyən, telefonuna zəng çatmayan Əli Kərimli, sonradan, mən həbsdə olarkən 2004-cü ildə “Xural” qəzetinə verdiyi müsahibəsində bildirdi ki, guya o, müxalifəti zorla, İlham Əliyevin baş nazir təyin edilməsi məsələsinə münasibətin bildirilməsi üçün, yalnız saat 16:00-da toplaya bilib. Buna cavab olaraq mən böyük bir məqalə yazdım, “Xural” qəzetində də dərc olundu. Məqaləmdə qeyd etdim ki, hadisələrin üstündən bir il keçəndən sonra baş verənləri təhrif edib, ictimaiyyətdə yanlış təəssürat yaratmaq, heç də doğru deyil.

Əli Kərimli indi də anoloji bir vəziyyət yaratmaqdadır. Sanki o, vahid namizəd ideyasını təklif edib, bizlər isə bu ideyanın gerçəkləşdirilməsinə maneçilik törətmişik, bunun qarşısını almışıq, Əli Kərimlinin təbirincə desək, pozuculuq fəaliyyətiylə məşğul olmuşuq. Yəni bu müstəvidəki polemikalarda Əli Kərimli özü barəsində bir “fədakar-qəhrəman”

obrazı da yaradıb. Hadisələrı olduđu kimi diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. 30 dekabr 2011-ci il tarixdə Müsavat Partiyasının qərargahında Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü ilə bağlı təşkil olunan toplantının ardından Müsavat başqanı İsa Qəmbərin kabinetində bir araya gəldik. Orda mənım də nümayəndəsi olduđum “Qarabağ” Blokuna - ADP sədri Sərdar Cəlalođluna və mənə - təklif olundu ki, biz İctimai Palataya daxil olaq. Etiraz etmədik, əksinə, müzakirələrin ardından İctimai Palataya daxil olmađımızda problem görmədiyimizi bildirdik və bu barədə müsbət qərarımızı açıqladıq. Lakin bizim də təkliflərimiz oldu. Əsas təklifimiz isə qarşıdan gələn 2013-cü il Prezident seçkilərində vahid namizədin müəyyən olunmasından və seçki konsepsiyamızın hazırlanaraq ortaya qoyulmasından ibarət idi. Və mən həmin toplantıda çox açıq şəkildə bildirdim ki, əgər burdakı 4 partiya bu razılığa gələ bilərsə, mən yerdə qalan digər partiyaların da qapısını döyüb, onları vahid namizəd məsələsinə razı salaram. Daha doğrusu, belə bir razılığın əldə olunması mümkündür. Eyni zamanda bildirdim ki, burada proseslərə təsir imkanı olan geniş ziyalı kontingentinin də təmsilçiliyinə ehtiyac var. Və orada “Qarabağ” Bloku adından onu da əlavə etdim ki, təmsilçisi olduđum blok qarşıdan gələn prezident seçkilərində mənım namizədliyimi irəli sürür və dəstəkləyir. Əgər vahid namizəd məsələsində razılığa gəlinərsə, mən namizədliyimdən də imtina etməyə hazırım. Əli Kərimli bu açıqlamamdan sonra mənə “bunu söz xatirinə demirsiniz ki”, - deyə müraciət etdi. Mən də cavabımda “təbii ki, yox, əgər istəyirsinizsə, vahid namizədi bu dəqiqə müəyyən edib, elan edək”, - cavabını verdim. Daha sonra həm ona, həm də İsa Qəmbərə dedim ki, ikinizsiniz burada - Sərdar Cəlalođlu da, mən də namizədliyimizi vermirik, ikinizin aranızdan vahid namizədi müəyyənləşdirin, proseslərə də bu şəkildə gedək. Biriniz baş nazir, biriniz də prezident olun - püşkatma yolu ilə müəyyənləşdirib, qərarınızı verin. Diqqət edin, mənım və Sərdar Cəlalođlunun bu səmimiyyətinin qarşısında israrla bildirdilər ki, bu, iqtidarın projesidir. Çünki iqtidar istəyir ki, müxalifət hədəfindən - parlament seçkilərinin yenidən keçirilməsi hədəfindən yayınsın. Dedilər ki, bizim əsas tələbimiz budur və biz buna nail olacađıq. Yəni vahid namizəd ideyası sanki İctimai Palatanı bu hədəfindən sapdıracaqmış... Mən isə israrla İctimai Palatanın hədəf kimi müəyyənləşdirdiyi məsələnin - Milli Məclisin buraxılmasının, seçkilərin yenidən keçirilməsinin hüquqi baxımdan qeyri-mümkün olduğunu onların diqqətinə çatdırdım. Çox təəssüf ki, qanun buna şərait yaratmır. Təbii ki, belə bir axarda olan danışıq nəticəsiz qaldı. Çünki bu təklifimizlə razılaşmamaqla yanaşı, həm də şərt qoyuldu. İctimai Palataya üzv

olmaq üçün, sən demə, parlamentdən imtina etməliymişəm. Və bu proses dayandı. Amma biz vahid namizədin müəyyənəşdirilməsi prosesini dayandırmadıq. Bundan bir müddət keçəndən sonra, 2012-ci ilin mart ayında biz “Qarabağ” Bloku olaraq, Sərdar Cəlaloğlu və mənim imzamlı siyasi partiyalara müraciət göndərdik ki, qarşıdan gələn prezident seçkilərində vahid namizədlə iştirak etməyimiz üçün bir araya gəlməliyik. Həmin ərafədə Müsavat başqanı İsa Qəmbərlə “Azadlıq” radiosunda debatda olduq və onda da belə bir fikir yürütdülər ki, vahid namizəd ideyası müzakirəyə çıxarılmalı deyil, çünki hədəfdə olan parlament seçkilərinin nəticələrinin ləğvidir. Nəhayət, mətbuatda, bir sıra çevrələrdə müzakirələrdən sonra məşhur “Asiman görüşü” baş tutdu. “Asiman” restoranında baş tutan görüşdə Müsavat başqanı İsa Qəmbər xaric, 8 partiya və Ziyalılar Forumu iştirak edirdi. Təklif açıq idi: Prezident seçkilərinə vahid namizədlə getməliyik, yoxsa getməli deyilik... Və sualın cavabı bu oldu ki, biz getməliyik. Hamı bu cavabı verdi. Həmçinin AXCP sədri Əli Kərimli. İkinci sualımız bu oldu: Biz vahid namizədi müəyyən etməliyik, ya yox? Əli Kərimli, Əvəz Temirxan və başqaları, o cümlədən Rəsul Quliyevin lideri olduğu Açıq Cəmiyyət Partiyası belə bir məsələ qoydular ki, əvvəlcə demokratik seçki mühitinə, demokratik ruhlu seçki məcəlləsinə nail olmalıyıq, sonra vahid namizədi müəyyənəşdiririk. Biz əks arqumentimizi qoyduq: əgər ölkədə demokratik şərait varsa, bu kimi demokratik tələblərin - seçki məcəlləsinin demokratikləşdirilməsinin, seçki mühitinin demokratikləşdirilməsinin icrasına nail ola bilirsə, o zaman vahid namizədə nə ehtiyac var? Hər kəs seçkiyə getsin və kim qalib gəlersə, o da prezident olsun. Həmin iclasda hörmətli ziyalımız Rafiq Əliyevin, KXCP sədri Mirmahmud Mirəlioğlunun və başqalarının israrları ilə vahid namizəd məsələsinin müzakirə edilməsi barədə qərara gəldik. Və onu da qərarlaşdırdıq ki, 2013-cü ilin yanvar ayında növbəti görüşümüz olsun və görüşün təşkilatçılığı məsuliyyətini də Yusif Bağırzadə öz üzərinə götürdü. Eyni zamanda anlaşıdıq ki, həmin görüşə Müsavat Partiyasının da qatılmasını təmin edirik. Şərt qoyduq ki, vahid namizədi müəyyənəşdiririk və öz aramızdan seçirik. Əli Kərimli isə sual verdi ki, biz vahid namizədi hansı yolla müəyyən edəcəyik. Biz isə bildirdik ki, burda oturanlardan namizədlüyindən imtina edənlər var. Yerdə qalanlar da öz aralarında razılaşacaqlar. Razılığa gəlinməsə, püşkatma olacaq. Bunun başqa bir yolu yoxdur. Bundan sonra Əli Kərimli praymerizlə vahid namizədin müəyyənəşdirilməsini təklif etdi. Mən o zaman söylədim ki, əgər bizim praymerizin baş tutması üçün rayonlardan, ölkənin ayrı-ayrı bölgələrindən

insanları Bakıya gətirməyə imkanımız varsa, bu sayda tərəfdarımız varsa, ondansa mitinqlərə başlayaq, bu yolla demokratikləşməyə nail olaq. Yəni gücümüz varsa, onu nümayiş etdirək.

Digər tərəfdən, bildirdim ki, Əli Kərimlinin təklifi məsələnin ən ağır həlli yoludur. Ən azından burada oturan ağıllı adamlar öz aralarında müəyyən edə bilərlər ki, kim vahid namizəddir. Məsələn, mən namizədliyimi vermirəm, Sərdar Cəlaloğlu - namizədliyini vermir, Rafiq Əliyev Ziyalılar Forumu adından bəyan etdi ki, namizəd vermirlər, iddialı deyillər. Və mən qeyd etdim ki, Rəsul Quliyevin üzərində də dayana bilmərik. Deməli, yerdə maksimum 2-3 iddialı qalırdı. Yəni bu 2-3 nəfərin arasından vahid namizəd müəyyənləşməli idi. Bu zaman Əli Kərimlinin yeni şərti o oldu ki, onda bu toplantıda müxaliflərdən başqa ictimai-siyasi statusu olan şəxslər də iştirak etsinlər. Biz “kimlər” deyərək sual edəndə, özünə yaxın olan şəxslərin adlarını çəkdi. Biz də bildirdik ki, bizim də eyni dərəcədə bizə yaxın olan, ictimai-siyasi çəkisi onlar qədərində olan samballı, nüfuzlu tanıdqlarımız var, onları da cəlb edək. Biz də onları dəvət edək və hər kəs istədiyini dəvət

etsin. Bunun da nəticəsində dava düşsün. Çünki hər kəs öz istədiyini demək, arzularını gerçəkləşdirmək üçün sırasını genişləndirməyə çalışacaq. Bu şəraitdə vahid qərarın verilməsi daha da çətinləşəcək. Bundan sonra Əli Kərimli bildirdi ki, yox, biz ümumiyyətlə, may ayından tez vahid namizədi müəyyən edə bilmərik. May ayına qədər biz demokratikləşmə uğrunda birgə mübarizə aparmalıyıq. Bu da Əli Kərimlinin sözü oldu.

Çox təəssüf ki, bütün bu baş verənlərdən sonra Əli Kərimlinin ortaya çıxıb “mən vahid namizədin müəyyən olunması üçün bir il əvvəldən çalışmışam, bu ideyanı bir il əvvəldən ortaya atmışam” deməsi ən azından mövqelərə həqarətdir, cəmiyyətin çaşdırılması hesabına məsuliyyətin başqalarının üzərinə yığılması cəhdidir. Amma mən tam məsuliyyətimlə bəyan edirəm. Azərbaycan müxalifətinin vahid namizədinin müəyyən olunması prosesinin qarşısında bir nömrəli maneə hər zaman Əli Kərimli olub və bu ideyanın baş tutmamasında ən çox rolu olan da Əli Kərimlidir. Əgər 30 dekabr 2011-ci ildə, İctimai Palata çərçivəsində vahid namizəd müəyyən olunmuş olsaydı, bizim təklifimiz rədd edilməsəydi, proseslər tamam fərqli istiqamətdə getmiş olardı və həm də uğurlu məcraya yön alardı. Əli Kərimli qeyd edir ki, “mən İqbal Ağazadənin bu təklifini eşitməmişəm”. Bu təklifi mən qeyd etdiyim kimi, bizi İctimai Palataya dəvət edəndə irəli sürmüşəm. İkinci dəfə isə “Asiman” restoranında 8 partiyanın və Ziyalılar Forumunun iştirakı ilə baş tutan görüşümüzdə təklif etmişəm. Və bu gün bizim səmimi mövqeyimizi “kimdənsə tapşırıq alıb”, “hökumətin sifarişidir” şəklinə təqdim etmək, çirkin ifadələrlə dəyərləndirmək, əslində bu sözləri leksikonuna daxil edən şəxsin özünün iç dünyasının problemləli vəziyyətini izahlamaqdadır. Buna təəssüf edirəm.

Bəli, mən məsləhətləşmişəm...

“Qarabağ” Blokunda mənim namizədliyim müzakirə olunanda blokun üzvü Həsərət Rüstəmov mənə sual etdi ki, əgər müxalifətin vahid namizəd konsepsiyası olsa, o zaman sizin buna münasibətiniz necə olacaq? Mən isə cavabımda bildirdim ki, namizədliyimdən, iddialarımdan imtina edəcəm. Eyni zamanda bu məsələni Ümid Partiyasının Rəyasət Heyətində müzakirə etmişik. Və bu danışıqlarda, bu müzakirələrdə sağlam mövqenin tərəfdarı olmuşuq. Bu gün də biz eyni mövqedəyik. Yəni müxalifətin birliyinin yanındaıyıq. Təəssüflər olsun ki, tək bizim çabamızla yetərli və mümkün deyil. Biz çalışdıq. Alınmadı.

Amma yenə də yolumuza və prinsiplərimizə sadıq. Daha başqaları kimi bugünkü uğursuz mənzərədə suçlu görünməmək naminə yalan uydurmalarla cəmiyyəti çaşdırmırıq. Nəyi necə var, elə də təqdim edirik. Bunun da tərəfdarıyıq. Bəli, ortada bir uğursuzluq mənzərəsi var. Bu faktdır. Fakt odur ki, 2013-cü il seçkilərində birliyə nail ola bilmədik. Və bu uğursuzluğun memarları var ki, onlar da danışrlar. Həqiqəti yox, öz həqiqətlərini. Normalda isə susmaları lazım idi. Ən azından unudulmaları üçün. Onlar üçün yeganə çıxış yolu unudulmalarıdır. Danışdıqca xatırlanacaqlar. Və öz yalanlarının girovuna çevrildiklərindən, yalançı dünyalarının, təxəyyüllərində yaratdıqları dünyanın qurbanları olacaqlar. Susun, bəylər, danışmayın...

17 Avqust 2013-cü il

SİZ MARGİNAL SİNİZ...

Nə qədər qışqırmaq, nə qədər eyni şüarları söyləmək, başınızda dayananları belə eyni sloqanla böyütmək olar?!

Heç əlimə qələm almaq istəməirdim... Lakin son müsahibəmdən sonra şəxsim barəmdə yazdıqlarınız məndə bir daha sizlərə elmdən, siyasətdən nələrisə xatırlatmağın vacib olduğu qənaətin yaratdı. Çünki sizlər də Vətən övladısınız, maariflənməyə də ən çox ehtiyacı olanlardanınız-xanımlı, kişili bunu son müsahibəmə münasibətdə göstərdiniz. Müsahibəyə reaksiya barədə lap sonda... İndi isə...

Təqlidçilər və marginallaşmışlar

Sosial anlamda marginallaşma daha çox mədəniyyətlərdə özünü göstərir. Mədəniyyətlər isə az qala hər gün dəyişir, yeniləşir. Dəyişilməyənlər özünə qapanır, toplumun içərisində öz varlıqlarını pis də olsa köhnələri yaşatmaqla saxlayırlar. Sizlər də öz varlıqlarınızı marginallaşdırmaqla qoruya bilirsiniz, eynən zəncilər Amerikanın Şimal bölgələrdə özlərini ağdərililərdən ayırdığı kimi, Türklər Avropada özlərini dönərxanalar, geyim və yemək mədəniyyəti ilə qorumağa çalışdıqları kimi, uzaq ekvator meşələrində yaşayanların qədim adətlərinə söykənərək mədəniyyətə açılım etmədikləri kimi. Siyasi proseslərin bütün dövrlərində qışqırmaq, eyni şüarlar söyləmək, həmişə düşmən axtarmaq, toplum mədəniyyətinə inteqrasiya etmədən qrup mədəniyyətinin içində marginallaşmaq - bu sizin yaşam tərzinizə çevrilib, sadəcə adını dəyişdirib müasir terminlərə uyğunlaşdırmaq cəhdi var içinzdə. Ən pis hərəkətinizi belə demokratikliyin adına yazmaq istəyi isə sadəcə avantüradan başqa bir şey deyil.

Nə qədər qışqırmaq, nə qədər eyni şüarları söyləmək, başınızda dayananları belə eyni sloqanla böyütmək olar?! Bax, bu qrup mədəniyyətinizin toplum mədəniyyətindən üstün tutularaq mühafizə etməyiniz sonda sizi marginallaşdırır.

Siz marginalsınız...

Öz dəyərlərinə fanatik bağlılıq dialoqu rədd edər, marginallaşmaya yol açar, ictimai barışa xidmət edən xətt tuta bilməz, nəticədə kiçilərlər. İnanmırsınız?? Bu neçə ildə nə qədər

kiçildiyinizi və bir qrup olaraq kənarında yaşadığınızı fərq etmirsinizmi?? Siz siyasi düşərgədə də yalnızlaşmaq yolunu tutmusunuz, heç kimsə ilə sona qədər bir yerdə ola bilmirsiniz, qrup mədəniyyətinin mühafizəkarlığı sizi təkləyir. Yalnızlıq isə marginallaşmanın ilk şərtidir. Bu qrup refleksi sizi inkarçı edir. Siz siyasətdə belə hər kəsi inkar edirsiniz, şərləyirsiniz, hədyan deyirsiniz, hətta söyüş söyürsünüz, təhqir edirsiniz. Qorxursunuz, sanki sizin qrup mədəniyyətini əlinizdən alacaqlar deyə... Eynən qədim dövrlərdə qatarın gəlişinə qarşı çıxanlar kimi. Onlar da xoş məram göstərirdilər- faytonçular ac qalacaq deyə.... Amma onlara görə. Siz həm də təqlidçisiniz...

Uşaq babasını, atasını, anasını, təqlid etdiyi kimi siz də hakimiyyəti təqlid edirsiniz. Çünki insan güclü olana heyran olur, ona həsəd aparır, onu təqlid edir. Hakimiyyətin gücü ədalətsizlikdə olduğu kimi siz də ancaq ədalətsizliyi təqlid edə bilərsiniz. Bu gün insanları tutmaq, haqqını əlindən almaq imkanınız məhduddur. Yoxsa daha pis olarsınız. Gücünüz yetən qədər edə bilərsiniz-ancaq sizin olan qəzet səhifəsində söymək, azad olan sosial şəbəkədə təhqir etmək. Daha böyük imkanlar sizi daha zalım edə bilər. (Deməyin ki, siz 1992-1993-cü illərdə hakimiyyətdə olaraq söylədiyim kimi olmamısınız. Cəmi iki nəfər qalmısınız və hakimiyyətdən)

P.S Cəmiyyət marginallaşan və təqlidçi qrupa qarşı mübarizə aparmayacağına, onun böyümək şansları və toplumu özünə oxşatmaq imkanları var. Marginallaşma radikalizmi artırır...

Radikallar və fanatlar...

Radikalizm keçmişdəki hər şeyi dəyişmək kimi bir yapıya deyilir. Təbii, bunun pozitiv tərəfi də var. Lakin siz pozitivi qəbul etməyənlərsiniz. Bir cəmiyyətdə problemlər varsa və o problemlərin çözülməsi üçün məsul olan tərəflər dialoqa gəlmirsə, savaşa çıxır. Bu gün sizlər və iqtidar dialoqa gəlməyən tərəflərsiniz. Hətta tərəflərdən biri dialoqa gəlmirsə, qarşı tərəf ictimai məsuliyyət və maraq məqsədilə sona qədər barışçı olmalıdır ki, cəmiyyətdə iç savaşa çıxmasın. Yox hər iki tərəf iddiasından əl çəkmirsə, demək radikallığa bir də fanatizm xəstəliyi qarışıb. Hər ikisi cəmiyyət üçün qorxuludur. Fanatizm kor-koranəlik, itaət, köləlikdir. Onun radikal dəyişikliyə gətirib çıxara biləcək mübarizəsi də növbəti köləlik vəd edir- ağaların dəyişəcəyi köləlik. Siz bunumu arzu edirsiniz?

Çıxışlarınızda müqəddəs dinimizə istinad edirsiniz. Heç dinimizdə bu məzhəb ayrıntılarının radikalıq və fanatizmdən doğduğunun fərqiində deyilsinizmi??

Əməvilər Hz.Peyğəmbərin nəvələrini din adına şəhid etdilər İslam aləminin ən böyük iç savaşı bu dövəndə yaşandı. Radikalizm islamda yerini tapdı, amma şiəlik də ortaya çıxdı. Əməvilərin radikalizmi İran bölgəsində , şiə məzhəbini doğurdu. Əməvi radikalizmi, Hz.Əli məhəbbətinə qarşı Hz.Ömər düşmənliliyi yaratdı. Siz hansı məhəbbətə hansı düşmənliliyi yaratmaq istəyirsiniz? Adınız eyni olsa da məzhəb və sevgiləriniz, amal və istəkləriniz, sədaqət və mübarizəniz heç, həm də heç yaxın gəlmir. Amma yaratdığımız radikalizm və fanatizm Azərbaycana mütləq və mütləq ziyan vuracaq-onun üçün 60 il gözləməyə də ehtiyac yoxdur. Radikal və fanatik insanlar öz fikirlərinə güvənmədikləri üçün dialoqdan qorxarlar- eynən sizin kimi, mövcud iqtidar kimi. Sizin qorxu fobiyanız var, siyasətdə alternativlik fobiyası. Pardon, müxalifətdə alternativlik kimi... Siz heç iqtidar olmaq istəmirsiniz ki... Əsas istəyiniz müxalifətin lideri olmaqdır. Əks təqdirdə, nədən barışdırıcı hər kəslə bir sırada dayanan, hamıya, sevgi ilə qucaq açan biri olmayasınız ki?!

Müxalifətdə alternativinizin yaranacağı fobiyası sizi hər şeydən və hər kəsdən qorxudur. Qorxduğunuz üçün də dağıtmağa, hər kəsi şərləyib sıradan çıxarmağa meyillisiniz. İşinizi bu istiqamətdə qurursunuz. Yeri gəlmişkən cəmiyyətimizin də qorxu fobiyası var-siyasətdən qorxur. O qorxunu götürmək üçün də müalicəyə ehtiyacı var. Psixoloq fobiyası olan bir adamın qorxusunu götürmək üçün nələrdən istifadə edirsə, cəmiyyətlə də eyni cür davranmaq lazımdır. Siyasətdən qorxan cəmiyyətin dərmanı dialoq, barış, sülh danışıqlarıdır. Daha qorxunun üstünə qorxu gətirmək deyil.

Siz cəmiyyətlə də özünüzün halınızda davranırsınız. Fobiyalı adamlar hər kəsdən hürkər. İmkan verin, cəmiyyəti müalicə edək. Dünya iki böyük savaşı gördü və beləcə savaşı nə qədər pis olduğunu anlayıb, müharibəni öz içərilərindən daha mədəni səviyyəsi aşağı olan coğrafiyalara ötürdü. İndi siz deyın, XXI yüzildə bunları görə-görə başqaları ilə də yox, özümüz-özümüzə savaşı çıxarmalıyıqmı? Radikalıq və fanatiklik mədəniyyəti sivil insanın daşdığı dəyər deyil. Radikalların hirs və nifrət duyacaq bir düşməne ehtiyacları var. Nə yazıq ki, hirs və nifrətinizin sərf olunacağı ünvan iqtidar ola bilməyəndə sağa-sola saldırırsınız. Çünki düşmənlə olmadan ayaqda qala bilmirsiniz.

Satanistlər...

Şeytanın vəzifəsi insanı Allahdan uzaqlaşdırmaqdır. Şeytan fəlsəfəsinə görə qələbə barişdan üstündür. Satanistlər xoşbəxtliyi barişda deyil, qələbədə, mübarizədə axtarırlar. Köhnələr dağıdılmalı, yalnız onların istədikləri qurulmalı, heç kimin dediyi yox, yalnız onların dediyi olmalıdır. Satanist hərəketlər genəlliklə toplumda kaos yaradan, mədəniyyəti, dialoqu, bariş rədd edən ideologiyadır. Satanistlər şeytana tapınmanın yolu kimi pişik qurban verməyi seçirlər. Qara və qırmızı rəngi sevirilər. Ritorikanız qırmızı, içiniz, ruhunuz isə qaradır. Qurban verdikləriniz isə... Heyf ki, insandır. Bir ətrafinıza baxın... Qurban verdiklərinizdən neçəsi qalıb yanınızda?! Bir də satanistlər sayğısızlığı, utanmazlığı, hörmətsizliyi təşviq edirlər... Necə də sizin ritorikaya bənzəyir.

P.S. Satanizmlə mücadilə edilməlidir. Başqasının düşüncə və fikirlərinə hörmət etməyin ancaq özünü görən və ideallaşdırıanlar cəmiyyətə zərər verir.

Sosial şizofrenlər və sosial damğaçılar...

Şizofreniya xalq arasında dəlilik kimi bilinən bir xəstəlikdir. Bu xəstəliyin əsas əlamətləri xəstəliyin reallıqdan uzaqlaşaraq gerçəklərlə bağlarının qopmasıdır. Şizofreniklər günəşin onlar üçün doğduğunu – eynən müxalifətçiliyin sizin adınızla bağlı olduğu kimi, yağışın onun üçün yağdığını – eynən sizdən başqa dürüst müxalifət olmadığını düşünənlərdir.

Onlara elə gəlir ki, onları həmişə təhdid edirlər, məsələn, sizin kimi illərdir sanki hamı sizə qarşı döyüşür, sanki onları həmişə kimlərsə izləyir – eynən sizin kimi, qərargahınız, maşınınız, əməkdaşlarınız, üzvləriniz və s. Şizofreniklər özlərinə bir dünya qururlar və o dünya içərisində qəhrəman, mübariz, hətta əzabkeş, bəzən xoşbəxt kimi yaşarlar – eynən sizin kimi, sizdən əzabkeşi, sizdən qəhrəmanı, sizdən xoşbəxti yoxdur bu dünyada...

Xəyalla gerçək arasındakı sərhədləri beyin kimyasal hərflərlə yazar. Beyin kimyası pozulan bir insanın beyni zərərli protein yaradar, bu da beynin funksiyasını pozar. Nəticədə beyin qarışar – reallıqları görə bilməz, gerçəkləri duya bilməz. Bu xəstəliyin cəmiyyət acısından baxanda da bəzi özəllikləri var. Bir cəmiyyəti cəmiyyət halında gələcəyə aparın üç nəsnə var – tarixi keçmişi, kimliyi, idealları... Bu üç məsələdə cəmiyyətdə birlik varsa, o cəmiyyət qazanacaq. Cəmiyyətin bu 3 məsələdə birliyi onun gələcəyini şəkilləndirən əsas şərtidir. Sizlər və iqtidar bu 3 şərt uğrunda bir araya gəlməmiş üçün hər cür fəaliyyətə rəvac

verirsiniz. (İqtidar haqda çox demişəm və yazmışam. Bu sizin üçündür deyə onlara aid hissələri yazmıram) Keçmişimiz haqda siz də iqtidar qədər qərəzli, kimliyimiz barədə mübahisəli, ideallarımızı ayaqlar altına atacaq qədər məzmunсуз mübarizə sərgiləyirsiniz. Bu da sosial şizofreniya deməkdir. Çünki sonuc cəmiyyəti dağıdır. Sizlər həm də sosial damğacıınız. Sosial damğacılar tarixin müxtəlif dövnlərində müxtəlif ölkələrdə olub, bu gün də var. İrqi ayrıseçkilikdən tutmuş, milli ayrıseçkiliyə qədər hər şeydə sosial damğalanma elementləri olmuşdur.

Sosial damğalanma böyük mənalarda işlənilib. Məsələn millətlərə, dini qruplara qarşı. Bundan danışmaq istəmirəm. Lakin sosial damğalanmanın daha kiçik, ölkələr daxilində qruplara və ya ayrı-ayrı fərdlərə qarşı tətbiq edilmə formaları da olub. Məsələn, keçmiş SSRİ-nin ilk illərində “kulak”, “qolçomaq” kimi sosial damğalamalar, daha sonra “vətən xaini” sosial damğası daha aktual oldu. Stalinin ölümündən sonras “kult” sosial damğası ortaya çıxdı. Xalq hərəkatının ilk illərində isə hərəkatda kimin kimdən xoşu gəlmədi ona “KQB” damğası vurdu. “MTN” agenti, “saxta müxalifət”, “cib müxalifəti”, “psevdomüxalifət” bunlar da son illərin sosial damğalarıdır. Və yazıqlar olsun ki, Azərbaycanda bu damğa vurulmayan bir müxalifətçi belə yoxdur. Sadəcə tarixlər fərqlidir.

Hər tarixin sosial damğa vurulan öz “qəhrəmanı” var-kiminə az, kiminə çox. Sosial damğanı isə iqtidardan çox müxalifət bir-birinə yapışdırır. Müxalifətdə yerini möhkəmləndirmək üçün.

P.S. Cinayət törədilərkən polis orqanları cinayət yerindən qaçan cinayətkarların fotorobotunu, hadisənin şahidlərinin sözlərinə uyğun cızırlar. Görəsən mənim bu yazımdan fotorobot hazırlansaydı kimin şəklini görərdik?

P.S. Son müsahibəmdə ad çəkmədən bir doğrunu söyləmişdim. Prinsipim sadə idi. Dürüst insan hər zaman doğru bilgi verməlidir. Ad çəkməməmin səbəbi vicdan, daxili dürüstlük məsələsi idi. Yəni də ad çəkmirəm, sadəcə prinsipə söykənərək dürüstcəsinə hər kəsin gözüne baxıb deyirəm – bu olay olub və bunu əksəriyyət bilir. Dedim ki, bunu bir də kimsə etməsin, təkrarlamasın. Təəssüf ki, bəziləri bunu edənləri yox, deyənləri qınadı. Ad çəkmədiyim halda isim verdilər. Mollanın evinə oğru girir, hər şeyi aparır. Qonşular mollanı sorğu-sual edir: - qapı bağlı idimi, pəncərəni örtmüşdünmü və s. Molla deyir, yox. Hamı mollanı günahkar bilir. Molla məzlumcasına adamların üzünə baxır: O oğrunun heçmi günahı yoxdur?

P.S. Fitini tanımaq da yaxşı şeydir.

3 dekabr 2014-cü il

SİYASİ MƏHBUS OLSAYDIM...

“Yalnız Azərbaycan istiqlalını müdafiə edəcəyiz. Eyni zamanda bolşeviklərlə mübarizə edərkən və istiqlalımızı müdafiə edərkən elə etməməliyik ki, Denikinin istiqlaliyyətini müdafiə edək. Biz yalnız Azərbaycan istiqlalını müdafiə edəcəyik. Bu nöqtəyi-nəzərdən bu, qətiyyət siyasətidir, təhəssür siyasəti deyil”

M.Ə.Rəsulzadə, 26 may, 1919-cu il parlamentin 41-ci iclasındakı çıxışından

Vətən üçün vuruşanda da, demokratiyanı, insan haqlarını müdafiə edəndə də, sosial siyasətə etiraz bildirəndə də, haqqı tapdananların yanında olanda da, imzamı bir yerə atanda da yalnız Azərbaycan istiqlalını düşündüm. Bəziləri kimi hirsin, kinin, qəzəbin, mənə olan münasibətin pəncərəsindən siyasətə baxmadım. “Dövlətimi, insanımı” dilemması qarşısında qalmadım. Dövlətin insan üçün olduğunu anlayıb, insanın ləyaqətli yaşaması üçün əvvəlcə dövlətin olması zərurətini dərk etdim. Yoxsa sovet dönəmində insanlığımızı almamışdılar ki?!

Ya bu gün mübarizə aparən güneyli qardaş və bacılarımız insanlıqdan çıxmayıblar ki?! Yox, sadəcə böyük və hüquqları tanınan insan olmaq üçün mütləq milli dövlət lazımdır. Ona görə də mənim, sənin, bizlərin hüquqlarının tapdalandığına məhz dövlət olmaq üçün bəzən də dözməyə məcburuq. Bu gün Azərbaycanda bütün sferalarda hüquqları tapdanan nə qədər desəniz insan var. İlk fürsətdəcə bu insanların hüquqlarını qorumağı vətəndaş və siyasi vəzifəmiz bilirik. Hər addımda çalışırıq ki, Azərbaycan insanının yanında olaq. Hakimiyyətin strukturlarından da ardıcıl olaraq bunu istədik, tələb etdik. Tələb etdik ki, azad, demokratik, güvənli Azərbaycan dövləti quraq. Biz heç vaxt hakimiyyət və dövlət anlayışını qarışıq salmadıq. Lakin hakimiyyətin səhvləri ucbatından Azərbaycan dövlətinin də kimsənin ayaqları altına atılmasını qəbul etmərik. Heç kim iddia etməsin ki, bu gün dünya Azərbaycanda insan haqlarının qorunması üçün ayağa qalxıb. Biz 2000-2003-cü illərdə də əksər dövlətlərin mövqelərin görmüşük, bu gün də fərqudəyik.

Rusiya ilə qərbin savaş açdığı zaman, biz qərbi tərcih edirik. Ən doğru olan da budur. Çünki nicatımız demokratik dünyanın yanında yer almaqdan keçir. Təhlükənin şimaldan gəldiyini bilirik. Bəs nədən hamı Azərbaycanın Rusiyanın yanında yer almasına çalışır?!

Niyə bizi Rusiyanın qucağına sürükləyirsiniz?! Kimsə doğrudanmı fərqində deyil ki, Avropada əleyhimizə əsas iş aparan məhz Azərbaycanı Rusiyadan ayrı görmək istəməyənlərdir?

İnsan haqlarını qorumaq, siyasi məhbusları azad etmək üçün Almaniya, Böyük Britaniya, Fransa, İtaliya kimi dövlət başçılarının Bakıya gəlişi və rəsmi, qeyri-rəsmi görüşlərdə prezidentlə insan haqları, demokratiyanın vəziyyətini müzakirə etmələri yaxşı idi, yoxsa bir bəyanat daha təsirli gücə malikdir?!

“Qoy, o bəyanata görə mənə fərdlər bağışlamasın, mən zətən dəyərləri müdafiə edirəm, fərdləri yox. Vətən bağışlamasa, ruhumuz da buralardan qaçaq düşəcək. Bu gün mənə başa düşməyənləri də özümə və yoluma düşmən bilmirəm. Onlar da vətənə sevgilərini belə ifadə edirlər”

Bəlkə əslində hamımız onların gəlişi üçün çalışmalı idik?! Bəlkə vahid məktub da imzalamalı idik ki, mütləq Azərbaycana gəlin və cənab İlham Əliyevlə insan haqlarını

hamınız müzakirə edin?! Əgər insan haqları və demokratiyanı dəyər olaraq qəbul edirsinizsə, əgər bizim demokratik dünyanın yanında olmağımızı istəyirsinizsə, Rusiya təhlükəsini real sayırsınızsa, mütləq gəlin. Gəlin ki, bizi Avropadan və Avropa dəyərlərindən kimsə qopara bilməsin. Bəlkə Avropa dəyərlərindən uzaq durmaq istəyən Azərbaycan iqtidarını zorla da olsa Avropadan ayrılmağa qoymamalıyıq?!

Axı, Avropa siyasi coğrafiyasının alternativini Rusiyadır. Hamı bunu bilə-bilə yanlış yapan hakimiyyətin daha çox yanlış yapmasını və ölkənin ziyan çəkməsini istəyir?!

YENƏ QRUP VƏ FİRQƏ MARAĞI?!

Siyasi məhbusların hüquqlarını müdafiə edərkən onların da mübarizə apardığı dövlət maraqlarını necə güdaza vermək olar? İqtidardan fərqimiz nədir? Onlar burda Avropa strukturlarının Bakı ofisi qarşısında piket keçirərkən, biz də Avropada dövlətimiz əleyhinə qərar çıxarın demirikmi? Yox, cənablar, məni inandırmayın ki, Avropa strukturlarının qərarları iqtidarlara qarşıdır. Əbülfəz Elçibəyin devrilməsi qərarını çıxaran xarici strukturlar ziyanın böyüyünü Azərbaycana vurmadılarımı?!

907-ci əlavə qəbul olunanda sevinənlər onun iqtidara yox, Azərbaycana zərərinin şahidi olmadılarımı? İnsan haqlarının pozulması ilə bağlı iqtidara qarşı kəsiləcək cəzaların bədəlini də sən, mən, biz, nəhayətdə, Azərbaycan ödəməyəcəkmiz? Mənə sual ünvanlaya bilərsiniz - bəs haqqı tapdalanan yüzlərlə vətəndaşımız nə olsun? Haqqı tapdalanan vətəndaşlarımızın 9 milyon olmaması üçün fədakarlıq da etməyi bacarmalıyıq. Yüzlər, minlər toplumun hüquqları üçün vuruşursa, əgər səmimidirsə, nədən ağrı-acını udməməli, gələn təhlükəni görməməli, öz azadlığımızdan cəmiyyət azadlığı üçün keçməyi bacarmamalıyıq? Sabah müharibə başlasa, orda günahsız insanlar var deyib kim savaşa uçaqlarını havaya qaldırmayacaq ki? Kim atdığı güllənin dinc sakinə dəyəcəyindən qorxub silahını geri çevirəcək ki? Sizcə bizim ərazi bütövlüyümüzə səs verməyənlər Dağlıq Qarabağın bizim olduğunu bilmirlərmi?? Yoxsa XXI əsrdə Xocalıdan xəbərləri yoxdur, yoxsa erməni-rus birləşmələrinin ərazimizin 20%-ni işğal etdiyini görmürlər??

Bəlkə 1915-ci il qondarma soyqırımını tanımaqla xalqlararası dostluğa deyil, nifaqa səbəb ola biləcək qərarlarının fərqi də deyillər? Fərqi dədirlər, lakin ölkələrinin, cəmiyyətlərinin, coğrafiyalarının, hakimiyyətlərinin maraqları bunu tələb edir. Yoxsa

hamısını, vicdansız və nadan hesab edirsiniz? Mən onları qınamıram - hər kəs əvvəlcə öz toplumunun marağını nəzərə alır.

“Vətən təhlükədə olarkən hamımız bir olmağı bacarmalıyıq. Bu gün Avropa oyunları deyil, Azərbaycan uğrunda oyunlar gedir. Bu oyunlarda hüquqlarından keçənlərin haqqını Vətən mütləq verəcək”

Azadlıq həm də qurban tələb edir. Mücadilə aparanların hamısı zaman-zaman nələrisə qurban vermədimi? 1993-cü ildə Əbülfəz Elçibəy özünün, komandasının hakimiyyət haqqından müstəqillik üçün keçmədimi? Mən hələ siyasi məhbusların azadlığını istəyən beynəlxalq strukturların içərisində nə qədərini Azərbaycanı sevmədiyini demirəm.

İntiqamın, Xədicənin, Leylanın köynəyini geyən neçələri pasportlarında Dağlıq Qarabağ vizası gəzdirir? Fərqindəsinizmi? Ramil Səfərov ekstradisiya olunarkən, onların əksəriyyətinin - həm də qurumların - mövqeyini unuttunuzmu? Mübariz İbrahimova görə bəyanatları xatırlayırsınızmı? Bir də istərdim onu xatırlayasınız ki, bunlardan ayrılacaq, Azərbaycanın 20 faizini işğal edən Rusiya ac canavar kimi yenidən üzərimizə saldıracaq. Mən millətindən, dinindən asılı olmayaraq, AZADLIĞI dəyər kimi yaşadanların hamısının qarşısında baş əyirəm.

Lakin fərdlərin azadlığı üzərində spekulyasiya edib müstəqilliyimizi yıpratmaq istəyənlərə qarşı amansızam. Qoy, o bəyanata görə məni fərdlər bağışlamasın, mən zətən dəyərləri müdafiə edirəm, fərdləri yox. Vətən bağışlamasa, ruhumuz da buralardan qaçaq düşəcək. Bu gün məni başa düşməyənləri də özümə və yoluma düşmən bilmirəm. Onlar da vətənə sevgilərini belə ifadə edirlər. Onlar üçün vətən sevgisi özlərinin və yaxınlarının hüquqlarından başlayırsa, mənim üçün vətən sevgisi mənim hüquqlarımdan keçə bildiyim yerdən başlayır. Bir gün gələcək hamı vətəni hüquqlarından keçə bildiyi yerdən seve biləcək. Onda vətən istiqlalı, milli məfkurə təhlükə altında olmayacaq. Mən, sən, övladlarımız bu ölkəyə demokratiyanı mütləq gətirəcəyik, istiqlalı isə gətirməyimiz böyük şübhə doğurur. Mənə də cinayətkar deyin, məni də həbs edin, hüquqlarımı məhdudlaşdırın, haqlarımı əlimdən alın, amma Azərbaycan istiqlalına təhlükə olacaq mövqeləri sərgiləməyin. Qoyun, Avropanın yanında olaq, ora getməyən iqtidarı məcbur edək, daha

Avropanı da məcbur etməyə ki, bizi yanınızda saxlamayın. Haqqımızdan, hüququmuzdan keçək ki, vətənin haqqı-hüququ verilsin.

Ən sonda...

Rəsulzadə yazırdı: “Belçikalılara: yanmaq, dağılmaq, ölmək, qərq olmaq, amansız düşmənin rəhimsiz həmlələrinə məruz qalmaq - bunlar hamısı məmləkəti, müdafiəsiz düşməyə təslim etməkdən uludur. Bu kiçik qitəli, fəqət böyük qəlbli millətin işdə düsturu budur: “Vətən yolunda ölmək var, dönmək yoxdur!”

P.S.Mən siyasi məhbus olsaydım, beynəlxalq strukturlara bir müraciət göndərərdim - mənim haqqım üzərindən millətimin və dövlətimin haqqına girməyin.

P.S.S. İqtidarlar nə qədər pis olsa da Avropa siyasi coğrafiyasını biz çoxdan haqq etmişik. Yanımızda olun ki, səsimizi zorla başqa yerdən eşidilməyə məcbur etməsinlər. Vətən təhlükədə olarkən hamımız bir olmağı bacarmalıyıq. Bu gün Avropa oyunları deyil, Azərbaycan uğrunda oyunlar gedir. Bu oyunlarda hüquqlarından keçənlərin haqqını vətən mütləq verəcək.

12 iyun 2015-ci il

ÜMİD PARTİYASININ ANTİBÖHRAN PROQRAMI

Uzun illərdir aparılan iqtisadi siyasət iflas zolağındadır. Təksektorlu inkişaf xətti ölkənin sosial-siyasi-iqtisadi həyatını ciddi böhranla üz-üzə qoyub. Neftdən gələn gəlirlərin səmərəli xərclənməməsi və gəlir gətirə biləcək iqtisadi strukturların formalaşdırılmaması, əlavə olaraq, idarəetmənin də ən pis formasının seçilməsi Azərbaycanın regionda və dünyada yerini tamamilə itirməsinə, ölkə daxilində isə vətəndaşların sosial problemlər, inamsızlıq və psixoloji gərginliklə üz-üzə qalmasına səbəb olub. Ölkə böyük problemlərin astanasındadır - daxili və xarici faktorlar əleyhimizə işləyir. Həm regionda, həm də dünyada baş verən siyasi hadisələrə adekvat olmayan münasibətdən dolayı yaranan problemlər, həm də ölkə daxilindəki aqressiv və barışa söykənməyən siyasət ikitərəfli təzyiqlin formalaşmasını qaçılmaz edib. Dünyaya meydan oxumaq cəhdi, müstəqil siyasət yürütmək adı ilə ümumi qəbul olunmuş prinsipləri pozma, balanslı siyasət cəhdi kimi manevrlər nəhayətdə, beynəlxalq təşkilatların və iri dövlətlərin deyəsən səbrini daşırıb. Bir zamanlar bəlkə kimsə özünü inandırmağa çalışsa da ki, bu siyasət effektiv və sistemlidir, bu gün açıq-aydın sezilir ki, sadəcə bizdən istədikləri fərqli imiş. Zaman yetişəndə hər kəsdən mövqeyini formalaşdırmaq və səfini müəyyən etmək tələb olunacaq. İstəsək də, istəməsək də...İqtisadi baxımdan uğurlu hesab edilən siyasət də dəfələrlə deməyimizə baxmayaraq, dəyişdirilmədi. Ölkə neftdən asılılıqdan qurtula bilmədi. Büdcənin 85 %-ə qədəri, ixrac məhsullarının 95%-ə yaxını məhz neftin payına düşdü. İnvestisiya adı ilə sərf edilən vəsaitlər infrastruktur layihələrindən o tərəfə keçə bilmədi. Hökumət qoyduğu hər manatın 0.10 manat gəlir gətirməli olduğunu unuttu. Layihələrə xərclənən vəsaitlər şişirdildi, talan, korrupsiya baş alıb getdi və davam edir. İdxal-ixrac, maliyyə-bank siyasətləri neftin dünya bazarında qiymətinə güvəndi və hər bir məmur oliqarxa çevrildi. Bu gün bunları yenidən sadalamağa heç ehtiyac duyulmur. Hər kəs hər şeyi bilir, görür və öz həyatında hiss edir. Çox güman ki, indi iqtidar mənsubları da bu problemləri hiss edə bilir, daha əvvəlki eyforik vəziyyətdə deyillər.

Azərbaycanın çətin dönəmidir. Ciddi, ardıcıl, düşünülmüş addımlar atılmasa xarici və daxili təzyiqlər sabitliyi poza, ölkəni kataklizmlərlə üz-üzə qoya bilər. Kimin səhvidir, niyə oldu, kim cavab verməlidir sualları bizim axtardığımız və ya araşdıracağımız məsələ

deyil. Siyasi institut olaraq, böhrandan çıxış yollarını göstərmək və öz təkliflərimizi vermək bizim vəzifəmizdir. İqtidarın vəzifəsi siyasi institutların, ictimaiyyətin səsini eşitmək və onunla hesablaşaraq problemləri həll etməkdir. Biz vəzifəmizi icra edirik.

Azərbaycanın bugünkü problemlərinin mahiyyəti

1. Siyasi problemin mahiyyəti

Ölkə iqtidarının tutduğu yol həm daxili, həm də xarici siyasətdə ciddi gərginlik yaradıb. Daxildə uzun illər iqtidarın apardığı “müxalifətsiz cəmiyyət” □ siyasəti partiyaları tam sıradan çıxara bilməsə də əhəmiyyətli dərəcədə zəiflədib və təşkilatların ictimai nüfuzunu ciddi şəkildə zədələyib. Siyasi institutların cəmiyyətdəki zəifləmiş yerini din-məzhəb qrupları əvəz etməyə çalışıb, bəzi hallarda buna nail də olub. Bir neçə il əvvələ qədər siyasi institutların yerini QHT-lər və jurnalistlər tutmağa çalışsa da hakimiyyətin onlarla sərt və repressiv davranışı bu ictimai institutları da təsir etmə gücündən məhrum edib. Siyasi institutların olmadığı və ya həddən artıq zəif olduğu ölkələrdə təbii ki, seçki və demoratikləşmə məsələləri də ciddi tənəzzülə uğrayır. Nəticələr xalqın rəyi ilə adekvat olmur və ya seçici hakimiyyətlərin seçki ilə dəyişəcəyinə öz ümidlərini itirir. Müxtəlif səylər və təşəbbüslər belə basqı ilə qarşılır, ya da siyasi institutlar ictimai rəyin ümumi rənginə

qarışaraq, lokomotivlik funksiyasını itirir. Azərbaycan hakimiyyəti iqtisadiyyatda neft faktorunun güclü olduğu vaxtda qarşısına qoyduğu missiyanı “uğurla həyata keçirdi”, xalq siyasətdən və seçkidən təcrid olundu. Lakin hakimiyyət unutdu ki, iqtisadiyyatın siyasət üzərində hökmranlığı tarixin heç bir dönməndə uzun müddət davam edə bilməyib. Dünya liderləri bunun qorxulu tendensiya olduğunu bildikləri üçün müəyyən zaman fasiləsindən sonra iqtisadiyyatı təbii axarına qaytarmağı əsas vəzifələri biliblər və hətta bunun üçün müharibələrdən belə çəkinməyiblər. Çoxları “Ərəb baharı”nı siyasi və demokratikləşmə faktoru ilə bağlamağa çalışsa da, həqiqətlər ayrı nəsnələrdən xəbər verir. İqtisadiyyatın hakim olduğu dairələr, fərdlər pulu ilə dəyərlərə söykənən ölkələrin liderlərinə əlini öpdürür, siyasi seçimlərinə belə təsir edirdilər. Dəyərlər üzərində sistem qurmuş ölkələrin pulun və iqtisadiyyatın təsiri ilə dağılmaq ehtimalları çox böyük idi. Bu gün dünyada iqtisadiyyatın siyasi idarəetmə üzərindəki ağalığına qarşı savaşı başlayıb. Çünki dəyərlər deyil, pul əsas rol oynayanda avtoritar və totalitar quruluşların sayı artaraq, dünya düzənində yeri və mövqeyi olan ölkələri də təhdid edir. Neftin təbii ağalığı dövrü durdurulur. İqtisadiyyatını yalnız bu amil üzərində quran ölkə ciddi şəkildə düşünməli və siyasətini gələcəyə yönəlik formalaşdırmalı idi. Heç baş verməmiş hadisə də deyildi ki, nəticə çıxarmaq çətin olsun. SSRİ-nin son illərində neft dünya bazarında az qala 2 dəfə dəyərini itirdi və nəhəng imperiya çökdü. Nədən İran və Rusiya ətrafında cərəyan edən hadisələr hakimiyyət nümayəndələri tərəfindən gözərdinə alındı? Heç kim inanmaq istəmədi ki, Rusiyanı da təbii yollarla gücdən və liderlikdən salmaq olar?! Əslində ölkə daxilində siyasi böhranın əsas səbəblərindən biri məhz daxilə Rusiya meyilli qüvvələrin çox olması və ölkənin həmin istiqamətdə kurs götürmələrində maraqlı olmaları idi. Siyasi müxalifətin əsas istiqaməti Qərb, hakimiyyətdaxili qrupların böyük əksəriyyətinin baxış bucağı isə Rusiyaya yönəlmişdir. Daxildə döyüşən bu baxışlar nəhayətdə administrativ və maliyyə gücü olan iqtidarın əsas qruplarının siyasi kursunun qismən qələbəsi ilə başa çatmış kimi görünür. KİV-lər antiqərb təbliğatı aparır, onlardan düşmən obrazı yaradır, Rusiya əleyhinə isə bircə kəlmə eşidilmir. 20 yanvarı hüzn günü kimi qeyd edən xalqa Rusiya əleyhinə bir söz belə deyilmir, faciə fərdiləşdirilir, Qorbaçov, Yazov, Bakatin və s düşmən kimi təqdim olunur. Paradoksa baxın. Kristofer Smit və Helsinki Komissiyası qanun layihəsi hazırlayır, ABŞ düşmən elan edilir, Almaniyanın bir nəşri iqtidar əleyhinə yazır, Almaniya bütövlükdə suçlu çıxarılır, Rusiyanın düşmən olduğu göz önündə olarkən hamı susur. 26 fevralda dünyada Xocalı Soyqırımının

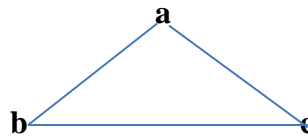
tanınması üçün kampaniya aparılır amma bunun Rusiyanın 366-cı alayının birbaşa iştirakı və siyasi hakimiyyətinin verdiyi qərarla törədildiyinin üstündən sükutla keçirilir. Bu təkə Rusiyanın caynağının uzun olması ilə əlaqəli məsələ deyil, hakimiyyətdə Rusiya yançılarının çox olmasının göstəricisidir. Əgər müxalifət və hakimiyyət xarici siyasətdə eyni istiqamətə baxmış olsaydılar, gözlənilən siyasi kataklizmlərdən yayınmaq daha asan olardı. Hakimiyyət strateji olaraq Avropa coğrafiyasında olduğunu bilsə də, daxildə Rusiyameylli qruplar cari siyasətin konturlarını təəssüf ki, fərqli cızmağa çalışırlar. Parlament seçkiləri, siyasi partiyalara münasibət və s. məhz bunun bariz nümunəsidir. Alternativlik heç bir seçkili orqanlarda demək olar ki, yoxdur. Bələdiyyə və parlament seçkilərinin nəticələri, müxalifətin bu seçkili orqanlarda olmadığını nümayiş etdirdi. Xalqla iqtidar arasında siyasi bağlılıq olduqca zəif və etimadsızlığa söykənən haldadır. Çoxlu sayda siyasi məhbus, siyasi sifarişli məhkəmə qərarlarından əziyyət çəkən insanlar var. Ən başlıcası, siyasiləşməkdən qorxudulan böyük bir cəmiyyət var. Və bu cəmiyyət öz problemlərini belə açıq danışmaqdan əziyyət çəkir. Rəsmi qəbullar, şikayətlərə baxılma qaydaları yalnız statistika və görüntü naminə edilir. Bir sözlə, hakimiyyətlə xalq arasında siyasi etimadsızlıq və inamsızlıq hökm sürür. Müxalifət isə zəiflədiyi üçün ictimai rəyə təsir edə bilmir, böhranın daha da dərinləşməsinin və təbii axara uyğun proseslərin olacağına ümid edir. Verdiyi təkliflər isə hakimiyyət tərəfindən eşidilmir.

Daxili siyasət üç amil üzərində formalaşdırılır.

a) Dövlət marağı

b) Cəmiyyət marağı

c) İqtidar marağı

İqtidar mənsubları iqtisadiyyatın güclü olduğu dövənlərdə dövlət və iqtidar maraqlarını ciddi cəhdlə qoruduğu görüntüsü yaratmaqla yanaşı, sanki cəmiyyət maraqlarına da cavab verməyə çalışırdı. Lakin bu gün cəmiyyətin maraqları tamamilə qorunmur, dövlət maraqları ciddi təhlükə ilə üzləşib, bəzi hallarda isə hətta iqtidar maraqlarının da zədələndiyi müşahidə olunur. Demək, daxili siyasətdəki piramida uçmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalıb. Ölkə daxilindəki vəziyyət xarici siyasətə də yansıyıb. Dünyadakı baş verən hadisələrdən dolayı uzun müddət güzəştli və səbrli mövqe sərgiləyən tərəflər indi daha aydın xətt tərəfdarı kimi çıxış edir, o cümlədən, Azərbaycana da öz yolunu seçmək təklifi verirlər. Bu təkliflər isə heç də həmişə nəzakətli və yumşaq şəkildə edilmir. Çünki Azərbaycan iqtidarının tavrırları və

ritorikası da arzuolunan səviyyədə deyil. Əvvəlcə onu qeyd edim ki, Azərbaycan iqtidarı siyasi coğrafiya etibarı ilə Avropanın - Qərbin yanındadır, bunu Azərbaycan da bilir, elə qərbin özü də. Lakin Rusiya və İran faktorunun bölgəyə təsiri Azərbaycan iqtidarı tərəfindən həmişə bir üstünlük kimi istifadə olunub. Qərb ölkələri və beynəlxalq təşkilatlar da bunun üzərindən sükutla keçiblər. Ara-sıra eşidilən bəyanatlar da bağlı qapılar arxasında aparılan danışıqlar da hakimiyyətin söylədiyi arqumentlərə (İran-Rusiya) görə bəzən eşidilməz olub. Lakin Rusiya və İranla qərb dairələrinin yeni siyasi kursu vəziyyəti mürəkkəbləşdirib. İranla Qərbin ümumi dil tapmasından sonra güman edilən budur ki, İran regionda strateji olaraq Qərbin planlarına qarşı çıxılmayacaq, mövqelər bəyanatdan o yana keçməyəcək. Əslində indi İran əvvəlki kimi təhlükəli deyil, daha çox idarəolunandır. Rusiya isə əksinə, region üçün təhlükəlilik dərəcəsi artmış kimi görünür. Qərb dairələri də uzun müddət Azərbaycana edilə biləcək təzyiqlərdən dolayı bizim Rusiyanın yanında yer ala bilmə ehtimalımıza ciddi üstünlük verirdilər. Lakin bu gün bu ehtimallar olduqca azdır. Azərbaycan iqtidarının qərblə münasibətlərini pisləşdirib Rusiyanın yanında yer alması siyasi, iqtisadi, mənəvi problemlər yaradacaq, bu problemlərin qarşısında duruş gətirmək elə də asan olmayacaq. Qərb dairələri də bunu bilir və ona görə də Azərbaycana təzyiqlər daha da artırılıb. Digər tərəfdən Rusiyanın özünün də vəziyyətinin ürəkaçan olmadığını Azərbaycan hakimiyyəti çox gözəl anlayır. Qərb ekspertləri həm də düzgün olaraq belə qənaətə gəliblər ki, Azərbaycan hakimiyyətinin ritorikasındakı sərtlik bir neçə il əvvəlki dönəmlə eyni ola bilməz. Bir neçə il əvvəl daxilə ciddi imkanlara malik olan Azərbaycan iqtidarı çıxılmaz duruma düşüb - maliyyə-bank sektoru çöküb, neftin büdcə qiyməti ilə bazar qiyməti arasındakı real fərq az qala yarımbarıdır, 1992-ci ildən bəri ilk dəfə Azərbaycan büdcəsi əhəmiyyətli dərəcədə azalıb, Neft Fondunun pulları sanksiyalar tətbiq olunarsa, elə də fayda verməyəcək. Yaşayış səviyyəsi isə gündən-günə pisləşir. Demək, Azərbaycan iqtidarı ölkə daxilində də bir neçə il bundan əvvəlki mövqeyini obyektiv və subyektiv səbəblərdən itirib.

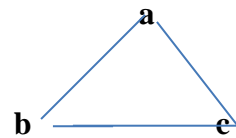
Bu, Azərbaycan üçün yeni dönəmdir:

Xarici siyasət də əslində 3 faktorun üzərində bərqərar olur;

a) Dövlət maraqları;

b) Yaxın qonşu və müttəfiqlərin maraqları;

c) İri dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların maraqları;

Təəssüflə qeyd edim ki, artıq bu maraqlar piramidası da laxlayıb - nə dövlət maraqları qoruna bilmir - yaxın qonşuların istəkləri və dünyadakı yeri ilə bizim maraqlar üst-üstə düşmür, nə də beynəlxalq təşkilatlar və iri dövlətlər də bizdən istədiklərini ala bilmirlər - biz onların dəyərlər kimi formalaşdırdığı prinsiplərlə yaşamaq istəmirik. (biz ona görə deyirəm ki, Azərbaycanı hamımızın bilirəm, idarə edən və səhvləri olan iqtidar olsa da) Fərqi yoxdur ki, bizdən neft istəyirlər, ya insan haqlarının qorunmasını, yanların da yer almağımızı, ya demokratik seçkimi, haqsız bildiyimiz mövqelərinə dəstəkmi, ya korrupsiyasız, şəffaf cəmiyyətmiz? Əsas olan odur ki, bizdən istədikləri var və biz bu istəyin qarşısında mütləq nəşə verməliyik. Yeri gəlmişkən, mənə və rəhbərlik etdiyim partiya gəldikdə isə biz onların istəklərini ədalətli və yerində hesab edirik. İstəkləri yerinə yetirilməyəcəksə, problemlər qaçılmaz olacaq. Biz problemlərdən qaçmağı bacarmalıyıq. SSRİ problemlərdən qaça bilmədi, dağıldı, Yuqoslaviya, daha sonra Serbiya qaçmaq istəmədi - parçalandı, bombalandı, Səddam Hüseyn çağırışları qulaqardına vurdu, ölkəsi xarabazara çevrildi, Venesuela eşitmək istəmirdi, tarixində ilk dəfədir parlament çoxluğu müxalifətdən formalaşmış, Qəddafi, Bin Əli, Hüsni Mübarək, Yanukoviç, Bəşər Əsəd və s. kimi dövlət başçıları və dövlətlər hələ də problem yaşayır. Daha kimləri sadalayaq ki, inandırıcı olsun??! Biz onları eşitməliyik. Əslində tək səbəbə görə - ölkəmizin taleyindən söhbət gedir. Həm də bu, bizim getmək istədiyimiz gerçək yol olmalıdır. Əgər ABŞ-da sanksiyalar işə düşəcəksə, Avropa ölkələri də bu sırada yer alacaq. Daxili və xarici gərginlik ölkədaxili mühiti olduqca gərginləşdirəcək.

Siyasi problemin mahiyyətini sonda qısaca olaraq belə xarakterizə edək:

İlk dəfədir hakimiyyətə münasibətdə ölkə daxili qüvvələrlə xarici qüvvələrin baxışları tam üst-üstə düşür və bu problemin böyüklüyündən xəbər verir.

2. İqtisadi problemin mahiyyəti

Yuxarıda qeyd etdim ki, ölkə iqtisadiyyatı tam şəkildə neft sektorunun üzərində qurulub və tək sektorlu iqtisadi model üstünlük təşkil edir. Uzun illər ərzində iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqamətində ciddi addımlar atılmayıb. Bütçənin az qala 85% bilavasitə neftdən gələn gəlirlər hesabına formalaşdırılıb. İxrac potensialı neftdən asılı olmaqla 95% təşkil edib. Bütçə vəsaitləri səmərəsiz xərclənib, izafi xərclər və effektiv idarəetmə metodları seçilib. Bütçə vəsaitlərinin 35%-ə qədəri investisiya xərclərinə yönəldilib ki, bu da həm korrupsiya mənbəyinə çevrilib, həm də bütçənin vergi yükünün böyük hissəsi bu

vəsaitlərdən formalaşdırılıb.8mld.-a qədər investisiya xərcinin 18%-i əlavə dəyər vergisi kimi büdcəyə cəlb edilib ki, bu da təxminən 1,5mld-a bərabərdir. Bundan əlavə investisiya ayrılan sahələrdə 911 min adam çalışıb ki, bunların da maaşların təxminən 25%-i sosial fonda, 14%-ə qədəri isə vergi şəklində büdcəyə qaytarılıb. Bunlar da 150 mln. manata qədər vəsait edir.Həmçinin, ümumi investisiya xərclərinin 6%-ə qədəri müəssisələrin ödədiyi mənfəət vergisi kimi büdcəyə cəlb olunub. Bu da 500 mln.-a yaxın vəsait edir. Faktiki olaraq, heç bir əlavə ödəmə mənbəyi əldə etmədən neft fondundan büdcəyə transfert olunan vəsaitlərdən yenidən büdcəyə 2 mld. 200 mln-a yaxın vəsait daxil olurdu ki, bu da vergi toplanmalarında az qala 50% təşkil edirdi. Yeri gəlmişkən, qeyd edim ki, bu gün investisiya xərcləri 3 dəfəyə qədər azaldılıb ki, bunun da rəqəmlərlə müqayisədə nə demək olduğunu açıq şəkildə görürük. Neftin qiymətinin dünya bazarında kəskin düşməsi ölkəni ciddi iqtisadi fəlakətlə üz-üzə qoyub. Nəhayətdə investisiya şəklində infrastruktura qoyulan xərclərin azalması iş yerlərinin kəskin azalması, həyat şəraitinin aşağı düşməsi, narazı vətəndaşların sayının artması ilə müşahidə olunur. Bu il ən azı 600 minə yaxın insan öz iş yerini itirəcək ki, bu da ən azı 1,5mln. əhalinin həyat şəraitini pisləşdirəcək. 1,3 mln. təqaüdçünü də nəzərə alsaq və manatın kəskin devalvasiyası, qiymətlərin isə durmadan yüksəlməsi bu kateqoriyadan olan insanların aldığı təqaüdü də qəpik quruşa çevirəcək. Bundan əlavə, 180 minə yaxın müəllim kontingentinin, 100 minə yaxın tibb personalının da maaşının cüzi olduğu cəmiyyətdə həyat şəraiti pisləşən insanların sayının təxminən 3 mln.-a yaxın olduğunu görürük. Büdcə təşkilatlarında çalışan və maaşından əlavə “paket” qismində əlavə yardımlar alan insanların da, bu “yardımlardan” məhrum olacağı şəksizdir. Özəl sektorda vəziyyət daha acınacaqlıdır. Manatın sürətlə dəyərdən düşməsi ya özəl sektoru müflis edəcək, ya da hər kəs ona məxsus kontoru bağlayaraq, fəaliyyətini donduracaq, əlində olan vəsaiti dollara çevirərək saxlayacaq. Nəticədə idxal-ixrac sistemi dağılacaq, yerli istehsal dayanacaq, çoxsaylı insan işsiz qalacaq, manatın dəyərdən düşməsi sürətlənəcək. Korrupsiya və rüşvətxorluq artacaq, cinayətlərin sayı çoxalacaq, sabitlik ciddi zədə alacaq. Siyasi və iqtisadi böhran uzun illərdən bəri ilk dəfədir ki, paralel addımlayır. 1992-93-cü illərin siyasi və iqtisadi böhranından sonra, 2003-cü ilə qədər iqtisadi çətinliklər olsa da, siyasi böhran müşahidə olunmurdu. Yalnız 2003-cü ildə müşahidə olunan keçici siyasi böhran da iqtisadiyyatın güclü inkişafı (Oxu: neftin dünya bazarına çıxarılması və

qiymətinin artması) fonunda görünməz oldu. 2015-ci ilin siyasi böhranı yay aylarından sonra iqtisadi böhranla birləşib. Artıq 2016-cı ildən siyasi və iqtisadi böhranla üz-üzəyik. Xarici və daxili siyasətdəki böhranı gücləndirən başlıca amil məhz sosial-iqtisadi çətinliklərdir.

Siyasətə qarışmayan xalq müxalifətə sual ünvanlayır: Niyə susursunuz?

“Mən bunu eşitmirəm” deyən iqtidar mənsubları ola bilər. Lakin eşitməyənlərə görə bu mövqedən çıxış edirik ki, problemlərlə üz-üzə qalmayaq. Bu ölkə hamımızdır - pisi də, yaxşısı da. Bir-birimizi bəyənməyə bilərik, əleyhimizə danışa bilərik, lakin heç birimiz bu vətəndən keçməməliyik, müstəqilliyimizdən, barış və sabitliyimizə zərər gəlməsinə imkan verməməliyik. Bu bizim vətənimizdir.

ÇIXIŞ YOLU NƏDİR?!

Proseslərə diqqət edərək, müşahidə edilən odur ki, iqtidar mənsubları dərin böhran keçirən iqtisadiyyatı, xüsusilə maliyyə - bank siyasətini hər necə olsa da dəyişməyə cəhd edirlər. Əslində, heç vaxt, heç kim böhran yaşayan, iqtisadiyyatı iqtisadi vasitələrlə xilas edə bilməyib. Kim buna cəhd edibsə, böhranı daha da dərinləşdirib. Batan iqtisadiyyatı həmişə siyasət, siyasəti isə iqtisadiyyat xilas edib. Çox təəssüf ki, dəfələrlə sınaqdan çıxmış bu metodu görməməzlikdən gələn iqtidar mənsubları bataqlığa düşmüş iqtisadiyyatı qurtarmağa çalışarkən daha ciddi fəsadlara yol açırlar.

Həm siyasət, həm də iqtisadiyyat böhran içindədir. Hansını daha tez xilas etmək olar? Əgər iqtisadiyyatın xilasını təkcə bizdən asılı deyilsə, demək, prosesə fərqli yerdən başlamalıyıq. (Neftin dünya bazarında qiymətdən düşməsi, iqtisadiyyatımızın neftdən asılılığı, buna görə işsizlik və s. problemlərin yaranması, pulun dəyərdən düşməsi və s. demək ki, bu sahədə əsaslı dönüş yaratmaq o qədər də asan deyil, əksinə atılan addımlar yeni fəsadlar yaradacaq).

Demək, ilk vəzifə olaraq, siyasi böhranla iqtisadi böhranın birləşməsinin qarşısı alınmalıdır. Bu problemlər birləşməzsə, çətin də olsa vəziyyətdən çıxış imkanları mümkündür. Təəssüf ki, hakimiyyət nümayəndələri uzun illər siyasi böhranla iqtisadi böhran birləşməsinə deyə siyasi böhran yarada bilənləri - ictimai-siyasi fəalları həbs və ya təcrid etmə siyasətinə üstünlük verib. Uzun illər bu siyasət iqtidar üçün bəlkə effektiv olubsa

da bu gün artıq ən böyük problemlərdən biri də budur. Çünki, qərb dairələrinin təzyiq vasitələrinin əsas faktoru bu hesab olunur.

Hakimiyyət nümayəndələri qəbul etməlidir ki, siyasi və iqtisadi böhranın birliyi kimi, xarici və daxili istəklər də ilk dəfədir bu qədər eynilik təşkil edir.

1) Siyasi və iqtisadi böhranın birləşməsinə imkan verilməməli. Bunun üçün:

- Qərb dairələri ilə danışıqlar apara bilən etimad qrupu yaradılmalı;
- Siyasi məhbuslar azad edilməli;
- Sifarişli məhkəmə qərarlarına yenidən baxılmalı;
- Müxalifətlə ardıcıl, stabil və predmetli dialoqa başlanılmalı;
- İctimai institutlarda müxalifətin təmsilçiliyinə şərait yaradılmalı;
- (Əfv, korrupsiyaya qarşı mübarizə, pensiyon xidmət və gömrük şuraları);
- QHT-lərin fəaliyyətinə əngəllərə son qoyulmalı;

2) Dağınıq və çoxsaxəli idarəçilikdən mərkəzləşdirilmiş və effektiv hökumət modelinə keçilməli. Bunun üçün:

A) Bir sıra nazirliklər birləşdirilməli, 20 nazirlik əvəzinə 15 nazirlik yaradılmalı,;

- Təhsil, Mədəniyyət, Gənclər və İdman Nazirliyi:
- Səhiyyə Nazirliyi:
- İqtisadiyyat və Sənaye nazirliyi:
- Fövqəladə Hallar Nazirliyi:
- Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi:
- Daxili İşlər Nazirliyi:
- Energetika və Təbii Sərvətlər Nazirliyi:
- Mili Təhlükəsizlik Nazirliyi:
- Müdafiə Nazirliyi:
- Xarici İşlər Nazirliyi:
- Maliyyə Nazirliyi:
- Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi:

-Xidmət Nazirliyi:

-Gömrük və Vergilər Nazirliyi:

-Ədliyyə Nazirliyi:

B) Komitə və səhmdar cəmiyyətlər, baş nazirliyin və ya müvafiq nazirliklərin tərkibində birləşdirilməli.

C) Komitə, nazirlik və səhmdar cəmiyyətlərin yerli və regional təşkilatlarının saxlanılma zərurətinə yenidən baxılmalı;

3) Siyasi hakimiyyət və məmurluq oliqarxiya sistemindən azad olunmalı. Bunun üçün;

-Maliyyə amnistiyası haqqında qısa zamanda qanun qəbul edilməli;

-Qanunun qəbulundan sonra gəlir deklarasiyası tətbiq edilməli;

-Biznes şəbəkəsi ilə bu və ya digər şəkildə bağlı olan şəxslərin məmur kimi fəaliyyətinə son qoyulmalı, onların vəzifə tutmasına imkan verilməməli;

-Qanunverici Orqanda icra strukturlarının nümayəndələrinin təmsilçilik məsələsi konstitusiyaya uyğun tənzimlənəli;

4) Korrupsiya və Rüşvətxorluqla Mübarizədə yeni sistem müəyyən edilməli. Bunun üçün;

-Tender və qiymətləndirmə komissiyaları yaradılmalı, onların fəaliyyətində aşkarlıq və şəffaflıq təmin edilməli;

-İctimai institut kimi fəaliyyət göstərən “Korrupsiyaya qarşı mübarizə” şurası yenidən təşkil olunmalı, cəmiyyətim müxtəlif təbəqələri, ictimai və siyasi institutlar bu proseslərə cəlb edilməli ;

-Rüşvətxorluğun mövcud olduğu sahələrin xüsusi bölgüsü aparılmalı, bu sahədə çalışaraq məcburiyyətdən rüşvət alanların maaşı orta aylıq əmək haqqının üç misli qədər artırılmalı:

-Gömrük və vergi xidmətlərində ictimai nəzarət şuraları yaradılmalı;

5) İqtisadi böhranla mübarizə və böhrandan çıxış proqramı qəbul edilməli. Bunun üçün;

- Ölkə iqtisadiyyatının neftdən kənar sahələrinin inkişaf proqramı işlənilməli;
- Tikinti sektorunun inkişafını təmin etmək üçün bütün maneələr aradan qaldırılmalı,(nəzərə alınmalıdır ki, yeganə sektor olaraq xammal bazasını 85%-ə qədəri ölkə daxilindədir.)
- Kənd təsərrüfatı məhsullarının ölkədə yetişdirilərək xaricə ixracına görə 18% ƏDV-nin sahibkara ödənilməsinə şərait yaratmaqla bu sektorun inkişafını təmin etməli;
- Xidmət sahələrinin Rəqabət mühitində inkişaf etdirilməsi üçün bütün maneələr aradan qaldırılmalı; (rabitə şirkətlərinin gəlişi, dillər şirkətlərinin fəaliyyətləri, nəqliyyat, yükdaşıma sahəsində inhisarçılığın aradan qaldırılması.)
- Maliyyə-kredit siyasətində dövlətin süni qiymət qoyma və tənzimləmə siyasəti dəyişməli, maaşlar indeksləşməli, üzən manat siyasəti ilə yanaşı, üzən qiymət siyasətinə üstünlük verməli;
- Şəffaf və sərt gömrük siyasətinə keçilməli, dövlətin və sahibkarın mənafeyi qorunmalı; Bunun üçün;
 - İdxal olunan mallara süni qiymət qoyma siyasəti olmamalı;
 - Saxta invoyslarla qiymətlər aşağı yazılmamalı;
 - Qiymətlərin tənzimlənməsi beynəlxalq birjalara və mövcud bazar (alındığı ölkədə) qiymətlərinə uyğun müəyyən edilməli;
- Neft və neft məhsullarının satışı sərbəstləşdirilməli, birjalar vasitəsi ilə həyata keçirilməli, sahibkarların bu prosesdə iştirakına sərbəst şərait yaradılmalı;
- Krediti olan vətəndaşların faiz dərəcəsi artırılmadan kreditlərin ödəmə müddəti iki dəfəyə qədər uzadılmalı və müqavilə bağlanılan andakı mövcud kurs (dollar kursu) əsas götürülməli, bankların fəaliyyəti üçün onlara dəyən ziyanı dövlət öz üzərinə götürməli;

Bu Ümid Partiyasının Antiböhran Proqramı çərçivəsində hökumətə etdiyi təkliflərdir. Təbii ki, digər təkliflərimiz də var ki, biz bunların antiböhran proqramı çərçivəsində deyil, ümumilikdə hökumətin fəaliyyətinin prioriteti hesab edirik. İnanmaq istərdik ki, iqtidar mənsuqları da vəziyyətin ciddiliyinə rəğmən verdiyimiz təklifləri dəyərləndirəcəklər. Biz istənilən halda təkliflərimizlə yanaşı, bu proqramın gerçəkləşməsi və ya ölkənin böhran və problemlərlə üz-üzə qalmaması üçün hakimiyyətlə birgə məsuliyyəti bölməyə, çıxış yollarını aramağa, icra etməyə hazırıq. Biz bu ölkənin vətəndaşlarının sabitlik,

əmin-amanlıq, sosial və siyasi güvən içərisində, ən nəhayət də demokratik ölkədə yaşaması üçün heç nəyi əsirgəməyən siyasi qüvvəyik.

Təki Azərbaycan yaşasın, insanlarımızın üzü gülsün!

8 yanvar 2016-cı il

DƏYİŞƏK!

Dəyişmək Azərbaycan cəmiyyətini ən çox narahat edən bir düşüncədir. Hamı dəyişməkdən qorxur. Bəlkə bunun tarixi, mental, obyektiv, subyektiv səbəbləri var. Dəyişmək bəlkə yurd həsrəti ilə eyni səslənir – nə qədər soydaşımız ata-baba yurdunu tərk edərək yaşayış yerini dəyişib.

Göyçə, Zəngəzur, Zəngibasar, Təbriz, Urmiya, Borçalı, Dərbənd bizim itirdiklərimiz və ya bizdən ayrı düşənlərdir. Bəlkə dəyişmək qorxusunu yaradan bunlardır? Bəlkə Səfəviləri Afşarlara, onları Qacarlara dəyişməklə Azərbaycanın təlatümlər yaşaması qorxudub bizi? Bəlkə Rəsulzadə Cümhuriyyətini Sovet Azərbaycanına dəyişməklə içimizə repressiya, sürgün, qırmızı terror, kütləvi köçlər qorxusu salmışıq? Bəlkə SSRİ-ni müstəqil Azərbaycana dəyişərkən itirdiyimiz Qarabağ, gözəl Şuşa bizi dəyişmək fəlsəfəsindən uzaq salıb? Bəlkə bu dəyişiklikdə oğul-qızlarımızın şəhidliyi, itkin düşən doğmaların acısı bizi

qorxudub? Bəlkə hakimiyyət dəyişikliklərindən sonra yaranan xaos, avtoritarlıq, repressiya, güvənli cəmiyyət yarada bilməməyimiz bizi dəyişmək fikrindən vaz keçirib? Bəlkə, bəlkə, bəlkə... Nə qədər desəniz belə faktlar sayıb dəyişməyin qorxulu olduğunu “sübut edə” bilərik. Amma dəyişməsək nə olacaq? Nə qazanacayıq? Dəyişməsək bəşəriyyət, insanlıq, cəmiyyət adına nə əldə edəcəyik? Bizi dilsiz-ağızsız körpə kimi dünyaya gətirən uca Rəbbimiz hər keçən gün bizi fiziki, əqli cəhətdən dəyişirmimi? Biz dəyişə-dəyişə yaxınlarımız, doğmalarımız üçün xeyirli insan, övlad olmuruqmu? Hər ilimizi 3 aylıq fəsillərə bölən təbiət hər mövsümdə iqlimi dəyişib bizi maddi nemətlərlə təmin etmirmi? Qış olmasa yazın gəlişini həsrətlə gözləyib o gözəlliyi yaşamağa can atırıqmı? Yazdan sonra torpağa, insanın ruhuna istilik gətirən yayı sevinclə qarşılayırıqmı? İsti yayı bərəkətli payıza dəyişməsək əməyimizin bəhrəsini necə görə bilərik? Hər yeni dəbi həvəslə axtaran gənclik gündə bir stildə geyinməyi seçirsə, bu dəyişiklik deyilmi? Hər gün dəyişirik – yeməyimiz, içməyimiz, geyimimiz, məişət əşyalarımız, baxış və düşüncələrimiz, haqq və hüquqlarımız, arzu və istəklərimiz, gözümüz qarşısında fidan kimi boy atan balalarımız, yaşlaşıb müdrikləşən valideynlərimiz və nəhayətdə, hər birimiz, hər gün ya dəyişdirib, ya da özümüz dəyişmirikmi? Ya biz dəyişdiririk, ya da bizi böyük Allah dəyişdirir...

Bunu qəbul etməyənlər dünyanın, inkişafın nəbzini tuta bilməyərək geri qalır, ləngiyir. Hər gün dəyişib dəyişdirdiyimiz halda nədənsə son 20 ildə hakimiyyət dəyişikliyi yaxına qoymuruq, qorxuruq. Elə bilirik dəyişmək bizi geriyə atacaq, inkişafımızı ləngidəcək, əlimizdə olanları alacaq. Amma gerçəkdə isə biz özümüzə aid olanları dəyişdiyimiz kimi bəlli bir zaman çərçivəsində hakimiyyətlər də dəyişməlidir. Dəyişməyən hakimiyyətlər xalqına sahib çıxmır, özünü, yaxınlarını düşünür, elə bilir ki, Allah kimi əbədidir və hər kəs ona qul olmalıdır. Bu düşüncə hakim olduqdan sonra vətəndaşın vəziyyəti hər gün pisləşir - maaşlar artmır, işsizlik baş alıb gedir, hakimi – mütləq olanlar, iqtidarlar vətəndaşları əzir, insanların hüquqlarını tapdalayır, haqqını əlindən alır, qorxudur, onlara öz mülkiyyəti kimi baxır. Hakimiyyətlərin xalq üçün olduğunu unudub, xalqı hakimiyyətlər üçün işlədirlər. Dəyişməməyin acı nəticələri bunlar olur. Bu gün hər birimiz ABŞ-da, Fransada, Almaniyada, Böyük Britaniyada və s. demokratik ölkələrdə yaşayan insanlara az qala qibtə edirik. İqtidarın haqqını əlindən aldığı vətəndaşımız – qardaşımız, bacımız, qohum-əqrəbamız məcburiyyət qarşısında qalaraq bu ölkələrə mühacirət edir, orada maddi yardımla təmin olunaraq həm yaşayır, həm də təhlükəsiz həyatın nə olduğunu görürlər. Bu

demokratik, güvənli həyat tərzini qəbul etmiş ölkələr görəsən ən çoxu 10 ildən artıq nədən öz vətəndaşlarına iqtidar olmaq imkanı tanımır? Doğrudanmı ABŞ-da hüquq yazan şəxslər o qədər götür-qoy etməyi, ölkələrinin və xalqlarının gəlir-çıxarını ölçməyi bacarmayan şəxslərdir ki, bir adama 8 ildən artıq prezident olmağa hüquq vermirlər? Axı ABŞ dünyanın ən qüdrətli və inkişaf etmiş dövlətidir. Dəyişməyən ölkələrin siyahısına baxsaq, bilirsinizmi hansı mənərə alınar?! Harda aclıq, səfalət, yoxsulluq, insan haqlarının pozulması, zor, güc varsa, orda dəyişməyən iqtidarlara hökm edir, 20, 30, bəzən də 40 il hakimiyyətdə olurlar. Qəddafi, Hüsnü Mübarək, Bin Əli, Səddam Hüseyin, Fidel Kastro və s. Bizim yaxın tarix deyilmi? Biz bunları görə-görə, bilə-bilə dəyişməkdən nədən qorxmalıyıq? Dəyişməyən hakimiyyətlərin sonu qan - qada, inqilab, üsyan, vətəndaş qarşudurmasıdırsa, hər bir valideyn övladının gələcəyini belə görmək istəyirmi? Uşaqlarımıza belə sahib çıxırıqmı? Bu gün bizlər dəyişməkdən qorxuruqsa, bu, xalqın gələcəyini qaranlıq tale ilə üzübüz qoymaq deyilmi?

Biz qan - qada, inqilab, üsyan, vətəndaş müharibəsi, qarşudurma istəmirik! Biz seçkiləri dəyişməyin tək yolu hesab edirik. Seçkiyə getməyən vətəndaş ölkənin taleyini necə dəyişə bilər? Dəyişməsək, bizi hər gün sıxan, üzən bu problemlərdən necə qurtularıq? Hamımız ilk növbədə bunu düşünməliyik - dəyişməsək, yaşayışımız, itirilən torpaqlarımız, gün-güzəranımız, maaşımız, işimiz, taleyimiz, hamısı, olduğu kimi qalacaq. Hakimiyyəti dəyişməyə inanmalıyıq ki, ölkəmizin də, özümüzün də yaxşıya doğru dəyişəcəyimizə ümid edək. Hər kəs bəzən çox laqeydcəsinə “guya növbəti gələn nə edəcək ki?” sualını verərək, yaxasını kənara çəkir. Hər bahar quraqlıq olur ki, əkdüyümüz bitməsin? Hər payız, yaz məhsulumuzu dolu, boranmı döyür? Hər yay isti qovururmu taxılımızı, biçənəyimizi? Hər bişirdiyimiz xörəyin dadı xoşumuza gəlirmi? Bizə yaraşan paltarları sonsuza qədər geyinirikmi? Onun da keyfiyyətinin dəyişdiyi vaxt olur axı. Siz doğrudanmı düşünürsünüz ki, Allah bu xalqı qarğayıb, hər gələn hakimiyyətlər vətəndaşlara zülm edəcək? Yox, əzizlərim, dəyişə-dəyişə doğrunu tapacağıq, ilk fürsətdə bu xalqa xidmət edəcək iqtidar yaratmağa, seçməyə bu ölkənin insanların gücü, ağılı yetəcək. “Xalqın gözü tərəzidir” deyib babalar. Siz dəyişməyə qərar verin, kimi seçəcəyinizi özünüz doğru təyin edəcəksiniz. “Heç nə dəyişməyəcək” deyə illərimizi bada verməyi nə özünü, nə vicdanınıza, nə də balalarımızın gələcəyinə rəva görməyin. İçiniz, ruhunuz, vicdanınız, inam və imanınız rahat olsun deyə hər seçkidə dəyişikliyə cəhd edin, məntəqələrə gedin, özü də tək yox, ellikcə,

sizə uyğun olanını seçib dəyişdirin. Dəyişdirin ki, bu vəziyyətiniz dəyişsin, dəyişdirin ki, millətimizin imzası imzalar içində olsun, dəyişdirin ki, işğalı qələbəyə, aclığı toxluğa, işsizliyi əməyə, haqsızlığı haqqa, elmsizliyi elmə, xəstəliyi sağlamlığa, nəhayət ömrümüzü rahatlıqla sürə bilək.

Xalqın, dövlətin, övladların, gənclərin, ahılların, müəllimin, həkimin, təqaüdçünün, imanlı insanların gələcəyi naminə dəyişmək vəzifəmizdir. Dəyişməyən tək uca Rəbbimizdir. O yaratdıqlarını dəyişirsə, bizə verdiyi aqlın nəticəsində pisi yaxşıya dəyişmək haqqımız və borcumuzdur. Dəyişilənlər də qorxmasın. Biz onlara indikindən daha rahat həyat verəcəyik. Avtoritar rejimlər bəzən ona görə dəyişmək fikrini yaxın qoymaq istəmir ki, əməllərinə görə cəza alacağını düşünürlər. Biz cəza üçün dəyişmirik, biz sevgi, ədalət, mehribanlıq, sülh, əmin-amanlıq üçün dəyişirik. Biz dəyişilənləri də bağrımıza basmağı, onlara sevginin nə olduğunu göstərməyi qarşımıza məqsəd qoyan insanlarıq. Biz ədalətin dostuyuq, biz insanlığın, sevginin, Azərbaycan vətəndaşının dostuyuq. Biz kimsəni düşmən elan etməyən, heç bir azərbaycanlıyı keçmişinə, siyasi mənsubiyyətinə, dini baxışlarına, etnik-millət tərkibinə görə çeşidlərə bölməyən düşüncə sahibləriyik. Biz bir ÜMİD qapısıyıq. Dəyişin ki, o ÜMİD qapısı Azərbaycanımızın üzünə açılsın. Açdığımız qapıda hər birinizi ədalət və güvəndən, sevgi və məhəbbətdən, firavanlıq və xoşbəxtlikdən başqa heç nə gözləmir...

MƏN SİZİN BABANIZAM...

...Üç cür tərbiyə var: fərdi tərbiyə, qrup tərbiyəsi və dövlət tərbiyəsi. Üç cür maraq var: fərdi maraq, qrup marağı və dövlət marağı. Son zamanlar vətəndaşlardan, siyasi cəhətdən aktiv olan insanlardan bir ifadəni tez-tez eşidirəm: “əşi, biz millət deyilik” və ya “biz hələ çox geridə qalmışıq, haqlarımızı belə müdafiə edə bilmirik”.İlk baxışdan hər kəs o qədər haqlı görünür ki... Amma... İnsanları fərdi cəhətdən valideynləri tərbiyə edir, onlara həyatda ayaqda durmağı öyrədir, elm, təhsil verir, onları peşə sahibi edir, ailə quranda, seçim edəndə öz məsləhətləri ilə hər zaman onların yanında olur.

Övlad da aldığı tərbiyəyə görə həyatda mövqe tutur, insanlarla münasibətlərini tənzimləyir. Bəzən də tərbiyə verməli və ya tərbiyə almalı olanın özü qüsurlu olur. Belə hallara da rast gəlirik. Amma ümumən Azərbaycanda valideyn-övlad münasibətləri cəmiyyəti o qədər də narahat etmir, əksinə, biz az da olsa bu ilişkilərdən qürur duyuruq. Biz yaxşı oğul, yaxşı ata, yaxşı qız, yaxşı ana, yaxşı qardaş və yaxşı bacıyıq. Biz yaxşı fərdi

tərbiyə gördüyümüz üçün fərdi maraqları da qorumağı bacarıyıq. Fərdi qaydada maraqlarımızı kiminsə tapdmasına heç cür izn vermir, buna dərhal etiraz edirik. Qrup tərbiyəsi fərdi tərbiyənin nəticəsi olaraq formalaşır. Qohum, tayfa, el, mahal təəssübkeşliyi elə bu tərbiyənin məhsuludur. Fərdi tərbiyə kimi qrup tərbiyəsi də Azərbaycanda əsrlər boyu ənənə və adət şəklini alıb, övladlar qohum tayfa, nəsil, el-oba təəssübkeşi olublar. Təbii olaraq dövr, zaman qrup tərbiyəsinin yeni formasını – partiya, şirkət, cəmiyyət və sair formalarını üzə çıxarsa da, əski qrup tərbiyəsi öz əhəmiyyətini saxlayıb. Biz yaxşı qohumuq: yaxşı əmioğlu, dayıoğlu, baba, nənə, əminəvəsi də... Biz əksər zamanda yaxşı partiyadaş da ola bilirik. Yavaş-yavaş bu qrup tərbiyəsinə və maraqlarını da əxz edə bilirik. Qrup və fərdi maraqlar bizdə tərbiyədən gələn sistemli yaşam tərzinə çevrilib. Biz qrup və fərdi maraqlarımızı da sonsuza qədər müdafiə edə bilirik. Səbəb bizim aldığımız fərdi və qrup tərbiyəsinin əsaslı və ənənəli olmasıdır. Bir də var dövlət tərbiyəsi və dövlət marağı. Əsrlər boyu dövlətimiz olmadığı üçün biz vətəndaş tərbiyəsi görməmişik. Ərazimizdə müxtəlif dövrlərdə dövlətlər qurulsa da, onlar ya ideoloji cəhətdən bizə yad olub, ya da ömrü çox çəkməyib, insanları vətəndaş kimi tərbiyə etməyə yetərli olmayıb. Dövlət vətəndaşı necə tərbiyə edir, özünü ona necə sevdilir, dövlət tərbiyəsi və marağı necə yararır? İlk növbədə valideyn, qohum-əqrəba öz övladına, yaxınına sahib çıxdığı kimi dövlət də vətəndaşına sahib çıxmağı bacarmalıdır. Dünyaya gəldiyimiz ilk gündən bizi böyüdən, hər bir pislikdən qoruyan, təhsil verən valideyn kimi dövlət də hər bir vətəndaşını qanunsuzluqdan qorumağı bacarmalıdır. Dövlətin iki strukturu öz vətəndaşını qoruyur: ordusu və məhkəməsi. Ordu vətəndaşı xarici müdaxilədən, məhkəmə isə onu daxildə olan haqsızlıqdan qoruyur. Beləcə, dövlət vətəndaşa atalıq, babalıq edir. İki sevgi təmənnəsiz olur – valideyn və dövlət sevgisi. Başqa bütün sevgilərdə insanlar həmişə təmənnə umurlar. Dövlətimiz olmadığı üçün biz dövlət tərbiyəsi və marağının da nə olduğunu mənimsəməyə, yaşam tərzinə çevirməmişik. Tam 20 ildir biz dövlətçiliyimizi də formalaşdırma bilməmişik. Çünki ordumuz bizi xarici müdaxilədən, məhkəməmiz isə haqsızlıqdan qoruya bilməyib. Ona görə də “biz millət deyilik” deyənləri haqlı saymıram. Sadəcə, dövlət millətə babalıq edə bilmədiyi üçün kimsə fərdi və qrup maraqlarından uzağa getməyib yalnız özünü və çevrəsini, qohumlarını və dostlarını, faydasını və çıxarını düşünür. Bir gün dövlət babalıq edə biləcəksə, onda biz də vətəndaş ola biləcəyik – bayrağını sevən, haqqının tapdanmasına izn verməyən, “canım sənə fəda, Vətən” deyə bilən vətəndaş...

...Üç gün öncə Liviya prezidenti Müəmmar Qəzzafinin həbs və ölüm səhnələrini, vətəndaşların onunla necə davranmasını bütün dünya izlədi. Bizim yerli mətbuatda da bununla bağlı xeyli yazı dərc olundu, sosial şəbəkələrdə çeşidli rəylər bildirildi. Əksəriyyət bu ölümə və meyitin təhqirinə qarşı çıxdı. Doğrudan da insanlıq adına utanc gətirən bir hadisə idi. Ən qəddar qatillə belə bu cür davranmaq heç bir çərçivəyə sığmaz. Caninin belə özünü müdafiə haqqı var. Ərəblər Qəzzafiyə bu haqqı da tanımadılar. Niyə, nədən suallarını vermək istəmirəm. Qəzzafi onu tutan üsyançılara “mən sizin babanızam” deyirdi. 42 il bir ölkəyə rəhbərlik etmiş şəxs doğrudan da babadır. Sadəcə olaraq Qəzzafini öldürən oğul və nəvələrinin göstərdiyi tərbiyə bu idi. Qəzzafi onlara bu cür tərbiyə vermişdi.

Belə övladlarının olmasını istəmirsənsə, düzgün tərbiyə verməlisən ki, sonunda oğul-uşaq, nəvə-nəticə üzünə ağ olmasın, səni ayaqlar altına atmasın, səni başının üstündə gəzdirsin. “Mən sənin babanam” demək üçün babalıq etmək şərtidir.

Qəzzafi üçün ağlamayın...

24 oktyabr 2011